DE ZEE BETWIST.

GESCHIEDENIS DER ONDERHANDELINGEN OVER
DE ZEEHEERSCHAPPIJ

TUSSCHEN

DE ENGELSCHE REPUBLIEK EN DE VEREENIGDE PROVINCIËN

VóóR DEN EERSTEN ZEE-OORLOG.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE LETTEREN

aan de Hoogeschool te Utrecht,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. H. VAN HERWERDEN,

Hoogleeraar in de Letteren,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER LITERARISCHE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

Op Zaterdag den 16^en^ *December* 1876, *des namiddags te* 3 *uren,*

DOOR

MAURITS CORNELIS TIDEMAN,

geboren te Rotterdam.

DORDRECHT,

J. P. REVERS.

1876.

AAN MIJNEN VADER.

Het is hier de plaats niet de gedachten te uiten, waarmede het voorrecht wordt gewaardeerd, aan u deze bladen te mogen opdragen. De herinnering aan het verleden, gepaard aan de bewustheid van het heden, moge hier doen ter neder schrijven dit schoone, rijke woord van den in meer dan één opzicht grooten A. van Humboldt: *„l'homme naquit pour être reconnaissant."*

De bedoeling met het bewerken van dit proefschrift was: het geven van een uiteenzetting der gebeurtenissen die betrekking hadden op het geschil over de zeeheerschappij tusschen de Vereenigde Provinciën en Engeland, sedert de vestiging der Republiek aldaar, gebeurtenissen die leidden tot het uitbreken van den eersten oorlog, door deze Staten, over het vrije bezit der zee, gevoerd. Dientengevolge bleef de iuridische zijde van de quaestie der zeeheerschappij buiten bespreking, waarover bovendien reeds uitvoerig gehandeld is in de dissertatie van Mr. S. Muller Fzn., *Mare Clausum.* Sluiten zich overigens, wat het onderwerp aangaat, de volgende bladen bij dat werk aan; wat den inhoud betreft maken zij geen aanspraak een vervolg te wezen op dat „even zaakrijke als lijvige" geschrift.

In menig opzicht geldt hier het: „edidi quae potui, non ut volui, sed ut me temporis angustiae coëgerunt." Het arbeiden aan dergelijke stof in een plaats waar de meest beteekenende bronnen geen toegang hadden, en dat te midden van dagelijksche bezigheden die een geregelde werkzaamheid verhinderden, daarbij de verplichting die mij, door het stellen van een „gelimiteerden tyt," was opgelegd, dit alles moest wel van invloed zijn op de wijze van bewerking. De onmogelijkheid om bij het afdrukken de bronnen op het Rijks Archief te raadplegen, is oorzaak dat hetgeen uit deze werd geciteerd aan juistheid van spelling somtijds zal te wenschen overlaten.

De voorlichting die, waar zij werd gevraagd, op Archieven en Openbare Bibliotheken, niet het minst op het Rijks-Archief, met de meeste voorkomendheid geschonken werd, heeft het tot stand komen van dit geschrift zeer bevorderd. Aan hen, die, aldaar of elders, met hunne bereidwilligheid en kennis mij hebben willen ter zijde staan, zij te dezer plaatse een woord van dank gebracht.

Vooral wensch ik een dankbetuiging te richten tot den Hoogleeraar Dr. W. G. Brill, wiens welwillenheid ook ik zoo ruimschoots mocht ondervinden, daar Z. H. G. met onvermoeide hulpvaardigheid zijn tijd heeft willen ten beste geven, met raad en kennis willen voorlichten.

Al behoort, door eenige jaren van practische werkzaamheid, de tijd van het studentenleven reeds langer tot het verleden, de herinnering daaraan is nog te levend dan dat ik hier zou willen nalaten met dankzegging te herdenken de krachtige belangstelling die ik, niet alleen in hun onderwijs, maar ook in hunne persoonlijke voorlichting en ondersteuning, bij zoovele Hoogleeraren aan het Amsterdamsche Athenaeum heb mogen ondervinden.

Mogen ook anderen die mij tot het werkzaam optreden in de maatschappij hebben willen in staat stellen en daartoe de gelegenheid openen, en velen, wier vriendschap of hartelijke welwillendheid, dikwijls zoo ongedacht, in verschillende plaatsen mij werd geschonken, in het aanbieden van dit proefschrift een teeken van erkentelijkheid willen zien.

Voor de vele vrienden van vroegere jaren zij het een bewijs dat de, meestal zoo volkomene, scheiding, die maatschappelijke betrekkingen in het leven geroepen hebben, niet in overeenstemming is met persoonlijke wenschen. Dat er evenwel, niet alleen door herinnering, overbleef een „vriendschap zeegnend uit de verte," daarvan kan ook dit geschrift getuigenis afleggen, door de bereidwilligheid, waarmede de boven genoemde schrijver van *Mare Clausum*, mij, die geheel als vreemdeling stond tegenover den te aanvaarden arbeid, op weg hielp om kennis te maken met de stof die te behandelen viel. (¹)

DORDRECHT, *November* 1876.

(¹) De welwillende lezer, die mocht wenschen de in dit proefschrift vermelde zaken nauwkeurig na te gaan, wordt verzocht vooraf kennis te nemen van bl. 209 vlg., om de daar verbeterde verwijzigingen.

Behalve eenige werken, die slechts een enkele maal nageslagen werden, zijn over de hier behandelde jaren gebruikt de volgende

ONUITGEGEVEN BRONNEN.

(BERUSTENDE IN HET RIJKS-ARCHIEF).

Commerce 1648—1684. Hieruit de Brief v. De Witt d. d. 8 Juni 1652.
Lias Admiraliteit. Januari—Juni 1652.
Lias Engeland 1652.
Minuten, Missiven van de Raedtpensionnaris 1650—52.
Missiven aan den Raadp[s]. De Witt 1652—58 Engeland.
Register van de besoigne op de Grote Zale van 't Hof van Hollandt gevallen 1651.
Register der Instructiën gemaeckt bij haer Ho. Mo. op de Ambassades ende andere besendingen aen diversche Coningen, Princen enz. Beginnende met den Jare 1650 tot den Jare 1659 incluis.
Resolutiën en andere stucken over 't Salut eñ Contra Salut met de Vlagge.
Resolutiën der Staten-Generaal, inzonderheid over 1651 en 1652.
Saeeken v. Staet en Oorlog. Band met resolutiën en hrieven, meest van de Witt's hand, vooral betrekking hebbende op den Oudtraed van Dordrecht.
Secrete Brieven Engeland 1652. (Genomen uit de Secrete Kas Eng. N°. 62).
Secrete Resolutiën der Staten-Generaal vooral 1651 en 1652.
Secrete Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland (die beginnen met November 1651).
Stucken raeckende de Ambassade van den Heer Pauw, Heer van Heemstede aen t' Parlement ende derselver Manifest. Loketkast Staten-Generaal Engeland N°. 57.
Verbael van de Ambassade naar Engeland in 1652.

GEDRUKTE BRONNEN.

A Declaration of the Parliament of the Commonw. of England relating to the Affairs and proceedings between this Commenwealth and the States General of the United Provinces of the Low-Countries and the present Differences occasioned on the States part, And the Answer of the Parliament to the three Papers from the Ambassadors Extraord. With a narrative of the late Engagement between the english and holl. fleet, as also a collection of the Proceedings in the Treaty between the Lord Pauw and the Parliament. John Field, Printer to the Parliament London 1652.

Aitzema (Lieuwe Van), Saken van Staet en Oorlogh, 's Gravenhage 1669.
Arend (Dr. J. P.), Algemeene Geschiedenis des Vaderlands, voortgezet door Mr. O. Van Rees, Dr. W. G. Brill en Dr. J. Van Vloten.
Basnage, Annales des Provinces-Unies. La Haye Ch. le Vier 1726.
Bilderdijk (Mr. W.), Geschiedenis des Vaderlands. Amsterdam Meyer Warnars 1836.
Carlyle (Th.), Oliv. Cromwells Letters and Speeches. London 1850.
Cats (J.), Gedichten. Deventer Ter Gunne 1846.
Clarendon, History of the Rebellion and civil wars. Oxford 1807.
Clarendon, State Papers.
Clercq (Mr. G. De), de Hervorming der Engelsche Scheepvaart-Wetten. Amsterdam, Van Kampen 1850.
Dixon (Hepworth), Robert Blake, Admiral and General at Sea. Based on Family and State Papers. London 1856.
Fruin (Dr. R.), Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog. Amsterdam Gebhard 1861.
Groen van Prinsterer (Mr. G.), Archives de la Maison d'Orange-Nassau. Utrecht, Kemink et Fils 1861.
Grovestins (Baron Sirtema de), Histoire des Luttes et rivalités politiques entre les puissances maritimes et la France. Paris Amyot 1851.
Guizot, Histoire de la Révolution d'Angleterre. Paris, Didier 1854.
Harleian Miscellanys. London 1809.
Hollandsche Mercurius 1650/53.
Hume (D.), The History of England. London 1818.
Jonge (Jhr. Mr. J. C. De), Het Nederlandsche Zeewezen. Haarlem, A. C. Kruseman 1858.
——— Levensbeschrijving van Johan en Cornelis Evertsen. 's Gravenhage, Allart 1820.
Journals of the House of Commons (na 29 Mei 1652).
Kroniek Historisch Genootschap te Utrecht. Jaarg. 1856, 1858, 1859, 1869.
Leven en Bedrijf van Cornelis Tromp. Amsterdam 1692.
Lingard (J.), A. History of England. Boston 1855.
Ludlow (E.), Memoirs Edinburgh 1751.
Martin (H.), Histoire de France, 4e ed. Paris, Furne 1858.
Memoires de Jean de Wit. Ratisbonne, Kinkius 1709.
Moser (F. C. Von), Abhandling von dem Segel-Streichen und Schiffs-Grusz, opgenomen in F. C. v. Moser, Kleine Schriften B. IX. Frankfurt a. Main 1761.
Muller (Mr. S.), Mare Clausum. Amsterdam, Fred. Muller 1872.
Naval Chronicle (The) for 1814 (Deel XXXI) behelzende Biographical Memoir of Admiral Robert Blake. Londen, Joyce Gold
Parliamentary History of England, 2e ed. London 1763.
Ranke (L. von), Englische Geschichte. Leipzig, Duncker u. Humblot 1870.

Reede van Oudtshoorn (J. F. Van), Dissertatio de salutatione maritima. Trajecti ad Rhenum 1830.

Rees (Mr. O. Van), Verhandeling over de : Aanwijsing der Politike Gronden en Maximen van de Republike van Holland en West-Vriesland, van Pieter de la Court. Utrecht, Dekema 1851.

Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland, inzonderheid van 1650/1653.

[Sainte-Croix] Histoire des progrès de la puissance Navale de l'Angleterre. Yverdon 1783.

Say (J. B.), Traité d'Économie Politique. Paris, Deterville 1803.

Schotel (G. D. J.), Geschied-, Letter-, Oudheid-kundige Uitspanningen. Utrecht 1840.

Selden (J.), Mare Clausum. London 1636.

Simons (Mr. P.), Dissertatio de Anglorum lege navali eiusque vi in patriam nostram. Trajecti ad Rhenum 1820.

——— Historische Verhandelingen 1830.

Smith (Adam), An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations by J. R. McCulloch 4e ed. Edinburgh 1855.

Stubbe (H.), A Further Iustification of the present war against the United Netherlands. Londen 1673.

The Answer of the Parliament of the Commonwealth of England to three Papers delivered in to the Councel of State by the Lords-Amb. Extra. of the States-General of the United Provinces, As also a Narrative of the late Engagement between the English... and the Holland Fleet... and likewise several Letters, Examinations and Testimonies touching the same cet. London John Field 1652.

Thurloe (J.), A Collection of the State Papers. London 1742.

Villemain, Histoire de Cromwell. Bruxelles 1851.

Wagenaar (J.), Vaderlandsche Historie, Amsterdam 1754 en de Bijvoegsels door Van Wijn enz. Amsterdam 1799.

Wheaton (H), Histoire des Progrès du Droit des Gens, 3e ed. Leipzig, T. A. Brockhaus 1853.

[Whitelocke (Bulstrode)], Memorials of the English Affairs. London 1682.

Wicquefort (A. de), Historie des Provinces Unies des Pais Bas publiée par L. Ed. Lenting et C. A. Chais van Buren. Amsterdam, Fred. Muller 1861.

Te vergeefs heb ik getracht een exemplaar onder de oogen te krijgen van : Memorials of the professional life and times of Sir William Penn, Admiral and General from 1640—1670, 2 vol. in 8°, bij Granville Penn Esq. London 1833, een werk dat belangrijke gegevens kan bevatten. Het wordt aangehaald door De Jonge, Ned. Zeew. I. 406.

GEBRUIKTE VERKORTINGEN.

Decl. Parl. beteekent de stukken die het Parlement met betrekking op Pauw's ambassade uitgaf. (De eerste der bovengenoemde gedrukte bronnen).

Lok. S. G. Eng.	beteekent	Loketkast Staten-Generaal Engeland.
Miss. a. d. Rdp.	„	Missiven aan den Raedp[s]. de Witt.
R. G. V.	„	Resolutiën der Groote Vergadering van 1651.
R. H.	„	„ „ Staten v. Holland en West-Friesland.
R. S. G.	„	Resolutiën der Staten-Generaal.
S. Br. Eng.	„	Secrete Brieven Engeland.
S. R. H.	„	„ Resolutiën d. Staten v. Holland en West-Friesland.
S. R. S. G.	„	Secrete Resolutiën der Staten-Generaal.
S. S. O.	„	Saecken v. Staet en Oorlog.
St. S. V.	„	Stucken over het Salut met de Vlagge.

DE ZEE BETWIST.

GESCHIEDENIS DER ONDERHANDELINGEN OVER DE ZEEHEERSCHAPPIJ

TUSSCHEN

DE ENGELSCHE REPUBLIEK EN DE VEREENIGDE PROVINCIËN

VÓÓR DEN EERSTEN ZEE-OORLOG.

Meminerimus etiam atque etiam claudum esse Imperium si non et maris sit. Imo imperium maris imperare terrae quoque.

ALB. GENTILIS.

Dat men het Dominium maris in 't hoofft heeft can men genoechsaem bespeuren, maer hoeverre 't selve ten regarde van 't gebruyck van zee.... sal werden geextendeert sal sich haest openbaeren.

ADR. PAUW a. H. Ho. Mo.

INLEIDING.

Het recht vrij te mogen visschen op de Engelsche en Schotsche kusten was sedert eeuwen een begeerlijk bezit voor de Nederlandsche Provinciën aan de Noordzee en had reeds vele malen aanleiding gegeven tot geschil, toen het tractaat van 1496, het Groot Entercours, gesloten tusschen Hendrik VII en Maximiliaan van Bourgondië, de visscherij op de kusten der betrokken landen van beide zijden vrij verklaarde. Dit verdrag bleef de grond van alle verdere overeenkomsten gedurende de volgende eeuwen. De Nederlanders beriepen er zich voortdurend op en wilden geen ander uitgangspunt voor de onderhandelingen in deze zaak aannemen. Het vrije verkeer in de Schotsche wateren werd hun in 1550 door het sedert niet herroepen foedus celebre van Binche toegestaan. (1)

In het laatst der 16e eeuw begonnen de Engelschen in te zien, dat de ontwikkeling der Nederlandsche gewesten, vroeger een deel der bezittingen van het Oostenrijksch-Bourgondische Huis, nu zij een zelfstandigen Staat vormden, niet meer zoo gering te schatten was en dat door den bloei van haren handel deze vrije provinciën niet weinig schade aan Engeland toebrachten, die, volgens een latere uitspraak der Staten, „in haer selffs ende hare circumferentie eñ huysneringen weynich considerabel sijn" en alleen bestaan „bij de Trafficque ende Commercien ter Zee, ende door de soete wateren". (2) Deze toch vonden de hulpbronnen van haar bestaan juist grootendeels in

(1) Muller Mare Claus. bl. 29 vlg., 32. Zie over de beteekenis van het verdrag met Schotland voor de visscherij de belangrijke beschouwing op bl. 33 vlgg.

(2) Muller a w. bl. 224.

diezelfde wateren die Britannië van oudsher als haar eigendom aanmerkte. Het volk dat zich sedert eeuwen als de beheerscher der zeeën wilde beschouwd zien, zag 't met afgunstige oogen aan, dat door zijne hulpbronnen een naburige Staat tot macht en rijkdom kwam en Engeland naar de kroon begon te steken.

Strijd van belang op hetzelfde gebied was de bron van een naijver die aanhoudend vermeerderde, door dat 't wakkere Nederlandsche volk steeds in rijkdom, aanzien en invloed toenam. In dien tijd wezen reeds enkele personen in Engeland op de noodzakelijkheid om den Britschen handel te ontwikkelen, ten einde met dien der Nederlanden de mededinging te kunnen volhouden. Moeilijk konden ook de Engelschen, wanneer zij de scheepsmacht van beide Staten nagingen, vrij van bezorgdheid blijven. In 1587 bezaten Holland en Zeeland alleen reeds meer schepen dan geheel het Britsche koninkrijk ([1]), zoo snel was de welvaart van die kleine provinciën toegenomen en dat nog wel ten gevolge eener staatkundige vrijheid die zij, en de Engelschen verzuimden niet dit voortdurend te herinneren, aan de ondersteuning van Engeland te danken hadden. Het belang en de nationale trots onzer naburen kon zulk een voorspoed niet dulden die, werd hij niet tijdig tegengegaan, gevaarlijk zou worden. In 1609 had een Engelschman zijne landgenooten op het gevaar gewezen dat van den overkant der zee dreigde en van de Nederlanders getuigd: „being our Enemies they are able to give us the Law at sea and eat us out of all trade." ([2])

De aangewezen weg om dit te voorkomen was het ontwikkelen van den Britschen handel en te gelijkertijd het belemmeren van dien der Vereenigde Provinciën. Dit laatste moest vooral niet uit het oog verloren worden, want met pogingen om de Nederlanders te evenaren alleen, zou men het den werkzamen en onvermoeiden naburen zoo licht niet afwinnen. De koning van Groot-Britannië kende zich het recht toe de zee waaruit de Nederlanders grootendeels hun rijkdom haalden, voor vrij

([1]) Muller a. w. bl. 41 [2]).

([2]) Thomas Overbury in zijn Reisjournaal, vrgl. Muller a. w. bl. 43 en op bl. 44 [1]) het merkwaardig oordeel van denzelfden schrijver over het Nederlandsche volk.

gebruik niet meer open te stellen. Het was zijn gebied en konden de Engelschen al niet zelven de schatten daarin verborgen ten hunnen nutte aanwenden, zij behoefden die toch niet af te staan zonder voordeelen voor zich te bedingen. De vrije visscherij in de Britsche wateren moest aan deze naburen ontzegd worden, tot groot ongerief voor de onzen voor wie zij naar der Staten verklaring, was „een van de principaelste Mijnen der Vereenichde Nederlanden." (¹)

Deze aangelegenheid stond dan ook in de eerste tijden bij alle onderhandelingen op den voorgrond sedert Jakob I den 16 Mei 1609 het visschen in de zeeën en op de kusten van Engeland aan vreemdelingen verbood, tenzij zij zich voor geld bij hiervoor aangestelde beambten een jaarlijksch verlof daartoe verschaft hadden. Maar hierbij was een dieper liggende oorzaak in het spel. Eensdeels zouden de koningen hunne inkomsten gaarne met de recognitie, door de Nederlandsche visschers te betalen, vermeerderd hebben gezien, ten einde beter zonder hun Parlement te kunnen regeeren; anderdeels meende de Engelsche regeering de Staten door de hoop op inschikkelijkheid in het stuk der visscherij te bewegen zich in het staatkundige aan hare leiding te onderwerpen.

Die belemmering hunner visscherij intusschen moesten de Nederlanders met alle kracht tegengaan. De zee was voor hun bestaan onmisbaar en zij waren gedrongen, 't kostte wat het wilde, de vrijheid van verkeer, handel en visscherij zich niet te laten ontnemen. Alle krachten, alle handigheid waarover zij beschikken konden, werden aangewend om dat plakkaat te herroepen of ten minste buiten werking gesteld te krijgen. Het gold hier niet de hoeveelheid der belasting, het beginsel zelf moest gehandhaafd worden. Hadden de Staten dat eens prijs gegeven, dan kon de zaak „verre bij consequentie werden getrocken," dan was de vrijheid der Provinciën ernstig bedreigd en bevonden zich de Nederlanders in die zeeën zich als het ware op Engelschen bodem, waar zij van Engelands willekeur en bescherming rechtens afhankelijk waren. De Engelsche koning zou dan de bevoegdheid hebben uit alle

(¹) Muller a. w. bl. 4 en het ook daar aangehaald werk van Prof. Fruin, „Tien jaren enz." bl. 213 vlg., 237. In Holland en Zeeland alleen zouden in 1610 van de visscherij 60,000 personen geleefd hebben.

zeeën die hij zijn eigendom noemde, de Nederlanders te verdrijven, wanneer de schepen van beide natiën met elkaar daar in aanraking kwamen. Onder zulke bezwarende toestanden konden onze voorvaderen niet leven.

Van daar dat zij zich het uitrusten van kostbare oorlogschepen tot bescherming der visscherijvloot moesten getroosten, uitgaven onnoemelijk veel grooter dan de geringe belasting, door Engeland geëischt, zou bedragen hebben; maar het beginsel dat geen Engelsch koning recht had de vrije vaart en onze visscherij te belemmeren, stond op het spel, en had men eenmaal één penning toegestaan, waar bleef dan de zekerheid dat de belasting niet aanhoudend zou worden opgevoerd? Welk recht van verzet zou men zich dan nog kunnen toekennen? Zoo had de koning van Denemarken het varen door de Sond eens voor een kleinigheid vergund en later een som geëischt grooter dan men kon toestaan. Niet één haring zouden de Staten, zoo verklaarde hun gezant in 1616 terecht, „om de consequentie" als tol aan Engeland willen afstaan, en hunne eigene betuiging eenige jaren vroeger was geweest dat het hun „weynich verscheelde off sij de visscherie ex communi vel particulari iure mochten behouden, mits dat sij in allen gevalle van de conservatie van dien versekert waeren". (¹) Dit was hoofdzaak en hieraan moest om het belang van het volk vastgehouden worden. (²)

Van de andere zijde meende de Engelsche koning zijn recht op dien eisch niet te mogen laten varen: daarmede zou hij zijn vermeend eigendom op de zee en de voordeelen die zijn volk voor welvaart en macht van de omliggende wateren kon trekken, prijs gegeven hebben. Beide partijen stonden op hun recht en dit gaf een strijd die somtijds een dreigend aanzien aannam en een onderlinge verhouding deed geboren worden, waardoor oorlog onvermijdelijk scheen. Zoo geschiedde het in 1620, toen een der leden van de Staten-Generaal aan Carleton

(¹) Muller a. w. bl. 248, 261 ³). Merkwaardig is het daar medegedeelde antwoord van Carleton, den Engelschen gezant in den Haag, aan graaf Willem Lodewijk in 1618 gegeven op zijne vraag of men het recht van visschen niet voor een som geld zou kunnen koopen. Het antwoord luidde: „qu'il s'agissoit ici plutôt de la dignité du Roi que de l'utilité, quoique les princes ne dussent pas négliger leur profit."

(²) Vrgl. de mededeeling van Prof. Brill in de Kroniek v. h. Hist. Gen. 1869, bl. 252.

verklaarde: „qu'il mettoit peu de différence entre la poursuite de cette affaire et une déclaration de guerre." Prins Maurits beweerde in deze dagen dat die van Holland niet zouden toegeven, „quand même on les presseroit à coup de canon". (1) Toch gold het hier nog slechts den onwil der Staten om volgens hunne belofte een gezantschap over de groote visscherijquaestie naar Engeland te zenden. Zij vonden het tijdstip te ongeschikt en sloegen geen acht op de herhaalde aanmaningen des konings om hun woord gestand te doen, zich beroepende op de „jegenwoordige constitutie van saecken" die het niet gedoogde, een beletsel dat de koning vroeger zelf als afdoend had aangemerkt.

Dat recht om de visscherij aan bezwarende bepalingen te onderwerpen, eigenden de koningen van Engeland zich toe, uitgaande van de beschouwing, dat zij even als over 't land tot het Engelsche rijk behoorende, ook over de zeeën die het omgaven, de heerschappij bezaten, omdat deze evenzeer een deel van hun gebied uitmaakten. De eischen op dit punt strekten zich vóór 1600 slechts uit tot de zoogenaamde „Narrowseas," de zeeën tusschen Engeland en Frankrijk, wier onderlinge grens men op de hoogte van Kaap la Hogue stelde. (2) Allengs wijzigden zich de beschouwingen en breidden zich de eischen uit. Eerst in 1635 werd het recht dat Engeland op de vier zeeën (3) gelden deed, leerstellig uiteengezet. Dit deed Selden in het bekende werk *Mare Clausum* en zijne beweringen door de regeering met haar gezag gesteund, bleven voortdurend de bron waaruit de Engelschen gronden tot staving van hun vermeend recht putten.

Jakob I die zich beroemde dat de zee en de stroomen „hem toegeijgent waren eer hij geboren was," had zich voorgenomen de heerschappij ook over dat hem toekomende gebied te hand-

(1) Muller a. w. bl. 168.

(2) Muller a. w. bl. 16 [7]). Over de oudste sporen van aanmatiging van dit recht, bl. 15 aldaar. Volgens Engelsche beschouwing behoorden land en zee niet den Staat, maar den koning, bl. 25 [2]).

(3) Muller a. w. bl. 23—25. Het zeeterritoor der Engelschen zou zich volgens de in dit werk gegevene uiteenzetting ten Z. uitgestrekt hebben tot Spanje's noordkust, ten O. tot de kusten van Nederland en Denemarken, ten N. tot de Shetlandsche eilanden en ten W. waar de grens onbepaald was, een weinig voorbij Ierland. Over andere zeeën heeft Engeland andere rechten.

haven en zijn recht door te zetten. Krachtens het dominium of the Seas bezat hij de beschikking over al het gedierte dat daarin was. Nevens de overige voornaamste geschilpunten, nml. die betreffende de O. Indische Compagnie, den lakenhandel, de munt ([1]), waren het vooral die over de haringvisscherij en de Groenlandsche vaart, welke den onzen groote moeielijkheden baarden. Het laatste punt werd in 1627 voor goed beslist ([2]), maar de haringvisscherij bleef voortdurend een onopgeloste, nu meer dan minder dreigende quaestie, sedert genoemd tractaat van 1609 uitgevaardigd was.

Met het jaar 1623 geraakte evenwel deze zaak op den achtergrond, tengevolge der of- en defensieve alliantie die in 1625 bij het tractaat van Southampton haar beslag kreeg. ([3]) Doch weldra had weder Engelands gewone staatkunde, slechts in schijn voor weinig tijds verlaten, de overhand en van deze waren de voornaamste punten: voorkomendheid voor Spanje om met dit rijk het gebied der wereld te deelen, verzwakking van Frankrijk door ondersteuning van de elementen van onrust in dit land en onderwerping van de Vereenigde Provinciën aan Engelands invloed. Niet meer dan natuurlijk was het derhalve, dat Karel I de vroegere eischen tegenover de Nederlanden gelden deed. Vooral de nauwe vereeniging tusschen deze gewesten en Frankrijk, die op een verdeeling der Spaansche Nederlanden scheen uit te zullen loopen, wekte 's konings vrees en gramschap. Dit was de grond der uitbreiding zijner zeemacht omtrent welke hij de Staten trachtte gerust te stellen door de mededeeling, dat het enkel een maatregel van zelfverdediging was tot bescherming zijner onderdanen en handhaving hunner rechten, die noodzakelijk was geworden door de overmoedige handelingen der Nederlandsche matrozen. ([4]) Bovenal was het zijne bedoeling „de conserver son droict ancien et indubitable au dominion de ses Mers et de n'y permettre aux autres d'enjamber sur ses marches, s'attribuants du pouvoir souverain de ses parts.”

Die vloot werd uitgezonden „omme te conserveren en mainteneren syn heerschappie en erfrecht over de zee.” Deze begeerte

([1]) Arend D. III, St. III. 113, 256, 260.
([2]) Hierin had Engeland het rechtsbeginsel opgegeven. Muller a. w. bl. 223, 231.
([3]) Muller a. w. bl. 219.
([4]) Muller a. w. bl. 230, 232, 241.

des konings om de zee te „ protegeren," deed de visscherij-quaestie weer aan de orde komen en er werd zelfs een plakkaat uitgevaardigd, hoezeer de Staten het ook trachtten tegen te gaan, waarbij geboden werd niet „ sonder expresse licentie van den Coninck en onder behoorlicke erkentenis" in 's konings zeeën te visschen. (1) De koning wilde met Joachimi over dit punt niet onderhandelen, tenzij alvorens zijn recht over de zee werd erkend. (2) Van zooveel gewicht zelfs was de zaak der visscherij dat een verbond tusschen Engeland en Frankrijk, waartoe later plan bestond, bijna mislukte omdat laatstgenoemde mogendheid, ook ter wille der Staten, de regeling der visscherij als een „ conditio sine qua non" stelde. (3) In die mate trad deze „ tere" zaak op den voorgrond. En zij bleef een openstaande quaestie die evenwel weldra in de staatkundige aangelegenheden hare gewichtige plaats zou verliezen, daar de binnenlandsche gebeurtenissen al de gedachten van Karel I begonnen in te nemen. De strijd over de privileges tusschen volk en vorst moest eerst ten einde toe gestreden zijn, zou Engeland voor het handhaven zijner positie tegenover het buitenland met kracht kunnen zorgen.

De aanspraak der Britsche koningen op de sovereignity of the seas (4) deed een punt van geschil geboren worden dat van veel beteekenende gebeurtenissen de oorzaak zou zijn, de quaestie van het strijken van vlag en topzeil. De Engelschen rekenden dat deze eerbewijzing hun alleen toekwam en hun niet mocht onthouden worden ook in zeeën waarover zij geen dominium bezaten. (5) Koningin Elizabeth eischte haar nog niet. (6) Eerst Jakob I deed zulks en terstond werd ook het verzet daartegen ondervonden. Zoo ontmoette in 1605 de Engelsche admiraal van de Narrow-Seas, (7) W. Monson, den 1en Juli bij Dover zes Neder-

(1) Muller a. w., bl. 230, 246—253.

(2) Muller a. w., bl. 266, zoo ook een jaar later (1637) tegenover van Beveren, bl. 294, vrgl. Wheaton I, 202.

(3) Muller a. w., bl. 282—297. Zie over de redenen waarom de conferentie te Hamburg, waar men nadere bepalingen over dit verbond zou maken, mislukte, bl. 303—306.

(4) Muller a. w., bl. 14 1), 25 vlg.

(5) V. Reede v. Outshoorn, p. 26.

(6) V. Reede v. Outsh., p. 48, met verwijziging naar de briefwisseling tusschen Van Beuningen en De Witt; vrgl. over Elizabeth's heerschappij ter zee, Stubbe, Further Iustific., p. 79 vlg.

(7) Dezen titel bezat hij volgens de Nouvelle Biographie Générale van Didot. Paris.

landsche schepen en eischte van den bevelhebber dat hij de vlag strijken zou. Deze deed het, na eerst geweigerd te hebben, maar heesch haar daarna terstond weer op. Toen Monson te kennen gaf nooit te zullen dulden dat hij op die plaats in tegenwoordigheid der Engelsche vloot zijn vlag ophield, bewees de Nederlandsche vlootvoogd de afgedwongen eerbewijzing. Monson verklaarde dat hij hem anders zou hebben moeten dwingen en dat hij zich aldus gedroeg om het recht op de zee, hetwelk Engeland toekwam, te handhaven (1). Twee jaren vroeger had er tegenover de Franschen een sterk geval van Engelsche aanmatiging plaats. De markies de Rosny — de latere hertog de Sully — die na den dood van Elizabeth als gezant naar Engeland ging, deed uit beleefdheid zelf den overtocht op een Britsch vaartuig hem voor de overvaart toegezonden, terwijl de vice-admiraal de Vic, die anders hem overgebracht zou hebben, nu slechts een gedeelte van het gevolg aan boord had. Na deze personen te Dover ontscheept te hebben ontmoette de Vic op zijn terugtocht het vaartuig waar de gezant van zijn koning op was, en naderde met de vlag in top. Zoodra de Engelsche kapitein dit bespeurde, zond hij een kogel naar het Fransche schip en richtte al zijne stukken daarop „en reniant Dieu qu'il ne souffriroit autre pavillon en la mer Océane que celui d'Angleterre." De ambassadeur vond geen anderen uitweg om een ongelijk gevecht en staatkundige verwikkelingen te voorkomen, dan de Vic uit te noodigen de vlag te strijken, van zijne zijde de voorstelling trachtende ingang te doen vinden, dat dit geschiedde om hem in zijne waardigheid als vertegenwoordiger der Fransche kroon bizondere eer te bewijzen. De vice-admiraal zwichtte voor den drang der omstandigheden en voldoende aan het verzoek van de Rosny vertrok hij, ten hoogste verontwaardigd over hetgeen hem overkomen was, vast van plan „de rendre la pareille aux Anglais, s'il les trouvait en pleine mer à son avantage." Jakob I keurde het gebeurde af, maar strafte den Engelschen kapitein niet. (2)

---

(1) Monson, Naval Tracts, p 242, aangehaald door v. Reede v. Outsh. p. 28 sq., die er bijvoegt „si vera sunt quae tradidimus." In de Resolutiën van dien tijd wordt de ontmoeting niet gemeld en de Lias Admiraliteit begint eerst vele jaren later.

(2) De wijze waarop het geschil over de weigering tot strijken zich toedroeg, wordt door de Sully in zijne Mémoires niet op dezelfde wijze als door andere

Ook de Nederlanders kantten zich hevig tegen die Engelsche aanmatigingen aan, en dat zij zelfs met gelijke munt betaalden blijkt uit een aanschrijving van H. M. aan de Colleges ter Admiraliteit in 1621 om terstond order te stellen op de oorlogschepen dezer landen, die andere schepen „in 't Kanaal ende andersints in zee bedwingen te strijcken omme gevisiteert te werden tot vast onder Engel[t] toe, daeruyt sware inconvenienten souden geraecken te rijsen met misverstanden door violatie van jurisdictie: dat haer Hooge Mo. daerom begeeren omme sulcx voortekomen ende geen oorsaecke te geven van offensie." (1)

Onder de regeering van Karel I ontstonden telkens geschillen over het strijken van de vlag. Deze vorst stond er op dat de vreemde natiën niet nalieten „de rendre à ses Admiraux et Navires royaux l'hommage et la recognoissance qu'ils ont faict aux temps precedents." (2) Het schip de *Sovereign* werd gebouwd als tot een zichtbaar teeken van het gezag dat de koning wilde erkend zien. (3)

De zeeslag bij Duins was wel geschikt om den naijver der Engelschen tegen de Nederlanders te doen toenemen. (4) Door dien slag toch was Spanjes zeemacht voor goed vernietigd, de meerderheid van de jeugdige Republiek als zeemogendheid verzekerd. Deze Staat ontwikkelde een kracht waarvoor de Europeesche regeeringen ontzag hadden. De zelfbewustheid van het Nederlandsche volk, dat het op zee een roeping had te vervullen en de macht bezat zich daar met roem staande te houden, werd aanmerkelijk sterker. (5)

De Engelschen ontveinsden hunne ontevredenheid niet, dat

---

geschiedschrijvers verhaald. De bovengemelde toedracht der zaak heeft de meeste waarschijnlijkheid voor zich. De aanmatiging der Engelschen blijft in allen gevalle dezelfde. Zie F. C. v. Moser, Kleine Schriften IX. 343, vlgg. Martin Hist. d. Fr. X. 526. De Sainte-Croix. Hist. d. progrès cet. I. 195. V. Reede v. Outsh., p. 42.

(1) Stucken over 't Salut eñ Contra Salut m. d. Vlagge d. d. 16 Aug. 1621.

(2) Muller M. Cl. bl. 230.

(3) Muller a. w., bl. 246 [4]).

(4) De Jonge, Nederl. Zeew. I. 359, 361, vrgl. Muller a. w., bl. 308 [2]). Stubbe Further Justif. (Apol.) p. 125. Aerssen van Sommelsdijck, die na deze gebeurtenis als gezant naar Engeland vertrok, moest ongemerkt de disputen hierover voorbijgaan „vermits de hatighey(t) van het subject daerop hij was gesonden en de vooroordeelen aldaer geleyd," bl. 309 vlg.

(5) de Jonge, N. Zw. I. 367—370.

Tromp het gewaagd had op hun territoor de Spanjaarden te lijf te gaan, maar Karel was buiten staat iets tegen die ook in zijne oogen groote miskenning en gevaarlijke machtsontwikkeling der Staten te doen. Geldgebrek en de strijd met het Parlement, die thans reeds al zijne krachtsinspanning begon te vorderen, maakten het hem onmogelijk zijne souvereiniteit ter zee te laten gelden; te land reeds kon hij met moeite zijn gezag staande houden. Boven elk ander door zijn bestuur te bereiken doel stelde hij dit, zich zelven en zijn huis de onbeperkte heerschappij over het koninkrijk Britannië te verschaffen. Hij moest de beleediging hem te Duins aangedaan verkroppen en een veel stouter optreden der Staten zich laten welgevallen. Zoo namen dezen niet eens in overweging zich bij het Fransch-Engelsche verbond (1639) aan te sluiten, ofschoon daaruit, naar hun werd toegezegd, volgen zou „vrijichheijt voor de vischerie en de haringhvangst in de Nauwe Zee." Zij antwoordden den koning „dat hunne meeninge gantsch niet was het recht van Vischerie in de Noortzee van yemant te stipuleren, versoecken ofte releveren." ([1]) De Nederlandsche zeelieden ontzagen zich niet op de kusten en het grondgebied van Engeland den grootsten moedwil te bedrijven. ([2]) Enkele malen slechts komen de Engelschen ter zee met hunne pretensies te voorschijn. Zoo beging in Augustus 1640 een hunner schepen zelfs de aanmatiging op de reede van Hellevoetsluis van den vice-admiraal Witte Cornelsz. de With te eischen, dat hij zijn vlag zou inhalen, waaraan natuurlijk geen gehoor gegeven werd. ([3]) Aan klachten over de schending der onzijdigheid, door Nederlanders gepleegd, ontbrak het niet; maar te midden van den ernstigen strijd over de privileges en de rechten van de Kroon, kon hiertegen niet met nadruk gewaakt worden en bovendien beide partijen hadden te veel belang bij de goede

([1]) Muller a. w., bl. 312.

([2]) Een sterk voorbeeld daarvan aangehaald Muller a. w., bl. 314 [1]).

([3]) Muller a. w., bl. 311 [3]). Op een dergelijk gevolg rekende Thomas Roe niet blijkens zijne redevoering in het Parlement gehouden (1641) over het verval van den handel: „Now is it true that our great trade depends upon the troubles of our neighbours, but if peace happen betwixt France, Spain and the United Provinces, all these wille share what we now possess alone; and therefore we must provide for that day, for nothing stands secure but upon its own foundation." Harleian Misc. IV. 456.

gezindheid der Vereenigde Provinciën, dan dat hierin iets van gewicht kon voorvallen. Karel verwachtte dan ook slechts van Neêrlands vrede met Spanje en de daarop noodzakelijk volgende binnenlandsche onlusten een terugkeeren der Staten binnen de hun door de natuur gestelde perken. (1)

Hoe nietig die eisch tot strijken der vlag ook scheen — „that vain but most contested ceremonial," zegt Hume (2) — werkelijk was het een zaak van groot gewicht, zoodra die eerbewijzing in zich sloot een erkennen van Engelands suprematie. Herhaaldelijk hadden de Nederlanders, zelfs zonder dat er noodzaak voor bestond, die eerbewijzing gebracht als beleefdheid, en de Nederlandsche oorlogsschepen waren gewoon dit te doen voor Engelsche koningsschepen die de admiraalsvlag voerden, niet voor particuliere koningsschepen. (3) In 1638 gelastten de Staten nog „dat men sal persisteren bij de reverentie die men van ouden tijden gewoon is geweest in de naeuwe zee te doen aan de Schepen van den Hoogstged. Coningh." (4) Maar zij namen wel degelijk in aanmerking de plaats waar de ontmoeting plaats vond: want toen de admiraal Haultain een Engelsch koningsschip in 1623 op de Vlaamsche kust verwachtte en aan Ho. Mo. inlichting vroeg, hoe zich op hun gebied in het salueeren te gedragen, antwoordden zij dat hij „de vlagge van haer Hoogen Mo. sal laeten waeijen benevens de vlagge van het schip van sijne Ma[t]. ende eerst eenige eerschoten doen aant selve schip ende daernaer met ordre effectueren sijnen last." (5) Als beleefdheid voor den Engelschen koning mochten de Nederlanders zich die formaliteit getroosten en in dien zin opgevat, kon er terecht in het verdrag van 1635 met de Fransche regeering een overeenkomst getroffen worden waarbij werd bepaald, dat bij vereeniging der vloten „l'Admiral des Sieurs les Estats abaissera d'abbord son pavillon du grand Mast et le saluera de son canon et celuy du roi le resaluera comme de coustume et comme il en a été usé par le roy de la grand Bretagne lorsque ses Armées et celles

(1) Muller a. w., bl. 311. Zie beneden, bl. 66 vlg.
(2) Hume, Hist. of Engl. VII. 212.
(3) Aitzema III. 731, Wheaton I. 200; vrgl. Wicquefort I. 48. Zie beneden bl. 64.
(4) St. S. V., d. d. 26 Aug. 1638.
(5) St. S. V., d. d. 16 Sept. 1623.

des Sieurs les Estats ont esté jointes." [1] De Engelschen grondden later op dit artikel hunne bewering dat de Staten daarmede het recht der Engelsche Kroon erkend hadden, [2] maar daarvan lag hierin niets opgesloten. Er werd bij deze overeenkomst slechts verklaard, dat de Nederlanders gewoon waren dien beleefdheidsgroet aan den Engelschen koning als bestuurder van den Staat te brengen, [3] doch van een recht der Engelsche Kroon op de zeeheerschappij wilden de Staten niets weten en de erkenning daarvan was door hun saluut nooit uitgesproken; integendeel zoodra het strijken van het paviljoen als verplichte eerbewijzing werd geëischt, hadden zij zich terstond verzet. De Franschen kwamen evenzeer met nadruk tegen die aangematigde soevereiniteit op. In hetzelfde jaar 1635 ontkenden zij alle dergelijke aanspraken der Engelschen, verklarende geen eigenaars der zee en onderhoorigen, maar slechts machtigen en zwakken te kennen. Nog in 1654 noemden zij het „een nieuwigheyt die te voren bij ons niet en pleeght te sijn bekend." Deze aangelegenheid gaf een spanning die de Staten gaarne vermeden wilden zien, en daarom sloegen zij voor, dat de Fransche schepen voorloopig onder Nederlandsche vlag zouden varen: zoo konden zij, zonder dat hun aanzien daaronder leed, zich aan al de vereischte eerbewijzingen onderwerpen, die de Nederlanders gewoonlijk bewezen.

Daar de Fransche marine nog in haar opkomst was, deden zich veel meer geschillen voor met de Nederlandsche. De Staten gelastten dan ook in die jaren, zoo veel het kon, Engeland te mijden, maar met de bijvoeging dat de oorlogsschepen zich zelven en die zij beschermden, moesten verdedigen tegen ieder die ze schade zou willen toebrengen, daar „de defensie met het recht der nature overeencomt." [4] Over iedere eerbewijzing die men koning Karel met het strijken der vlag bewees, toonde deze zich „seer vermaect", gelijk hij te kennen gaf

[1] Art. 12 van genoemd tractaat te vinden Aitzema II. 200. St. S. V. d. d. 8 Febr. 1635.

[2] Arend IV, I. 275.

[3] Ook Lodewijk XIV begreep dat hij op dit verdrag geen recht van strijken der vlag kon gronden. Van Reede van Outsh. p. 53.

[4] St. S. V. d. d. 26 Aug. 1638.

toen zijn gezant naar Duitschland, Arundel, (1636) op zeer eerbiedige wijze door eereschoten en het neerhalen der vlag bejegend was, en hij verklaarde dat de zaak der visscherij „se passeroit en abaissant les pavillons et les voiles." ([1]) In die mate stelde hij dus zelfs dit teeken zijner zee-soevereiniteit op den voorgrond. ([2])

Aan den eisch zich onder haar te stellen, konden de Staten evenwel onmogelijk voldoen. Zij weigerden standvastig dit eerbewijs, waarin men de erkenning zou zien van een soevereiniteit over de zee, als verplicht te brengen. Voor dit hun goed recht, voor de vrijheid der zee, hebben zij zelfs drie zeer kostbare oorlogen gevoerd. De Engelschen waren er niet mede tevreden „only as a civilty and respect", maar het was in hun oog „a principal Testimony of the unquestionable Right of this Nation to the Dominion and Superiority of the Seas", zooals zij in hun oorlogsmanifest van 1652 beweerden. ([3]) Doch de Staten mochten hierin niet toegeven, want de eer en het bestaan der Vereenigde Provinciën stond er mede op het spel. Hadden zij dit gedaan, het zelfstandig bestaan dezer gewesten ware ondermijnd geweest. ([4])

([1]) Muller a. w. bl. 265 [2]).

([2]) Hij maakte hierop ook tegenover andere volken aanspraak. Zoo meldt Pauw in Januari 1636 aan de Staten dat de Engelschen op de hoogte van Calais een Zweedsch schip genomen hebben, omdat het zijn paviljoen niet gestreken had. Muller a. w. bl. 236 [2]), 265 [2]); vrgl. Selden M. Cl. p. 441 vlgg. (L. II. C. 26.) De Jonge Ned. Zw. I. 406 [1]).

([3]) Vrgl. Stubbe Further Justif. p. 58, (Apol.) p. 120 vlg.

([4]) Vrgl. Muller a. w. bl. 5 vlg. Villemain Hist. de Cromw. p. 186. Basnage I. 251.

HOOFDSTUK I.

VERHOUDING TOT DE ENGELSCHE PARTIJEN.

Geen wonder was het dat zeer velen hier te lande den burgeroorlog die in Engeland gevoerd werd, met meer genegenheid voor het parlement dan voor de koningspartij gadesloegen. De nationale overlevering van ons volk, de nog versch in het geheugen liggende worstelstrijd voor de vrijheid, op eigen bodem met zulk een schitterenden uitslag gevoerd, bracht er als van zelf toe den despotischen koning minder de overwinning te gunnen dan het volk dat met zooveel fierheid en doorzettendheid voor zijne privilegiën optrad. Toch was er bij groot verschil van belangen en staatkundig inzicht, evenzeer groot onderscheid in wenschen voor het einde van dezen oorlog. Hoewel er in hun midden duidelijk verschil van richting op te merken viel, stonden onze regenten er toch op zooveel mogelijk allen schijn van partijdigheid te vermijden. (1)

Koning Karel had zich, in den tijd dat de oneenigheid met het Parlement op onrustbarende wijze toenam, vermaagschapping van zijn Huis met dat van Oranje voor oogen gesteld. Was er vroeger aan het Engelsche hof ernstig sprake geweest dat den infant van Spanje de oudste der prinsessen uit Karels huis tot vrouw zou gegeven worden, in de gevaarlijke omstandigheden waarin de koninklijke macht in Groot-Britannië verkeerde, kon aan zulk een verbintenis niet gedacht worden. Die nauwe aansluiting aan dat katholieke land zou onmiddellijk het ge-

(1) Arend Alg. Gesch. d. Vad. III, V. 336 [2]), 369, 384, 519, 561. Muller M. Cl., bl. 318. Res. St. Gen. 1 Nov. 1642, 6 Nov. 1648. Res. Holl. 26 Nov. 1649. De regeering bleef inzonderheid anti-katholiek. Arend, bl. 500.

heele Engelsche volk in opstand hebben gebracht. De algemeene stem die onder datzelfde volk opging dat Maria met den prins van Oranje verloofd moest worden, deed den koning besluiten aan het aanzoek, door gezanten uit den Haag van wege prins Frederik Hendrik herhaaldelijk gedaan, gehoor te geven, onder beding dat er terstond een verdrag tusschen de beide Staten zou worden gesloten. Dit toch was Karels hoofddoel: door den invloed van het Huis van Oranje de Nederlanders tot zijn bondgenoot te maken. (¹) Dien steun moest hij verre boven alle genegenheid van Spanje stellen. De omstandigheden gedoogden evenwel niet dat bij de huwelijks-voltrekking (13 Mei 1641) over een verbond gehandeld werd. Het was in dezelfde dagen dat Strafford zijne executie onderging. Onze regeering die reeds bij de eerste officieele mededeeling van plannen dienaangaande hare goedkeuring aan dit huwelijk had geschonken, bleef niet in gebreke bij voorkomende gelegenheden de meest mogelijke hoffelijkheid tegenover het Engelsche koningsgeslacht in acht te nemen. Zoo streken onze schepen de vlag blijkens Tromps reisjournalen in deze jaren. Toen deze in Maart 1642 te Dover aan wal stapte om den koning en de koningin die zich aldaar bevonden, te begroeten, was Karel zeer ingenomen met de behandeling hem door onzen admiraal aangedaan, en deze verhaalt dat de koning „ prese die ere, die ick S. Maj. hadde gedaen, met fatsoendelijck strijcken van de vlagge en 't ordentelijck salueren met schieten van canon." De Jonge ziet in deze woorden een bewijs, dat Karel het strijken nog niet als een recht eischte, maar na al hetgeen in de vorige jaren daarover voorgevallen was, schijnt het aannemelijk Karels bezadigden toon op dat oogenblik aan zijne benarde omstandigheden toe te schrijven (²). Toen in het volgende jaar de koningin 't wenschelijk achtte zich uit Engeland te verwijderen, ondervond zij gedurende haar langdurig verblijf alhier de grootste gastvrijheid, getroostten zich de Staten aanzienlijke kosten om haar waardig te herbergen en deden zij dit met niet minder welwillendheid toen zij op haar terugtocht, door storm beloopen, dien ten gevolge haar verblijf op nieuw een geruimen tijd ver-

(¹) Muller M. Cl., bl. 315 vlg. Groen van Prinsterer, Arch d. l. M. d'Or. N. II, IV. p., VII vlg. Wicquefort I. 49.

(²) De Jonge N. Zw. I. 405.

lengde, hoewel de Staten het niet betreurden dat zij daarna (22 Februarij 1643) voor goed afscheid nam.

Intusschen had het Parlement ([1]) zich met de Republiek der Vereenigde Provinciën in betrekking gesteld door het zenden (Sept. 1642) van den afgevaardigde Walter Stricklandt, zooals te begrijpen is tot groote ergernis van Bothwell, den gezant der officieel erkende regeering, die hevig tegen de toelating van dien onbevoegden persoon in de vergadering der Staten bij voorbaat protesteerde en verzocht dat men Stricklandt naar hem zou verwijzen ([2]). Audientie kreeg deze dan ook niet, maar men committeerde eenige leden om in de „vertrekkamer" zijn schriftelijken last in ontvangst te nemen, die voornamelijk inhield een verzoek aan H. Ho. Mo. om order te stellen dat krijgsbehoeften of soldaten voor de koningspartij niet meer, zooals gebeurd was, hier te lande werden ingescheept ([3]). Er bleek in de Staten-Generaal groot verschil te bestaan over de houding welke in deze aangelegenheid zou worden aangenomen. De provincie Holland, die om haren zeehandel bizonder groot belang had bij een goede verstandhouding met Engeland en minder dan eenig ander gewest zich tot 's konings zaak voelde aangetrokken, eischte dat men Stricklandt antwoord zou geven en onderzoek doen naar de gegrondheid van zijn klacht, dat men de hand zou houden aan de voorgenomene strikte onpartijdigheid. Ook de tweede zee-provincie „de oudste en getrouwdste bondgenoot van Holland, ende beneffens deselve bij de saecke van Engelandt meest geïnteresseert," verklaarde zich geheel aan deze zienswijze aan te sluiten. De overige gewesten wilden daartoe niet overgaan en te meer niet omdat zij zoo Holland hoopten te dwingen tot toestemming in het voorstel een ambassade naar London en Oxford te zenden, om de bemiddeling der Staten aan te bieden in het verzoenen der beide oorlogvoerende partijen. ([4]) Onze gezant Joachimi had op die poging, die men vermoedelijk

---

([1]) Dit regeeringslichaam had in vroegere maanden koning Karel tot een nauw verbond met onzen Staat aangezet. Wagenaar XI, 326.

([2]) Die protesten komen herhaaldelijk voor, nog den 30en Juli 1649. Thurloe I, 112.

([3]) De reis der koningin gaf hiertoe een aanleiding aan de hand waarvan de koningsgezinden niet verzuimden gebruik te maken. Wagenaar XI, 327 vlg. Zie beneden bl. 20.

([4]) R. H. 24 Sept. 1642. Arend. Gesch. d. Vad. III, V, 388, 394. Friesland stemde bij de vraag of men die ambassade zou laten vertrekken, met Holland, bl. 387.

in Engeland zelf wenschelijk zou achten, de aandacht gericht, maar Holland vreesde dat de gezanten der zeer onder den invloed van Oranje staande Staten-Generaal in hunne bemiddeling niet onzijdig genoeg zouden te werk gaan en was daarom bijna niet te bewegen toestemming tot het opmaken der instructie te geven. Eerst toen H. Ho. Mo. zich met de door hen gestelde voorwaarden vereenigd hadden, gaven de Heeren van Holland toe; maar dezen bleven zich nu evenzeer met taaie vasthoudendheid tegen het vertrek der benoemde ambassadeurs verzetten, dat daardoor eerst in Jan. 1644 (in Maart 1642 was reeds het voorstel ter tafel gebracht) kon plaats vinden (1).

Deze strijd, waarin men elkander van beide zijden niet ontzag, had menige botsing veroorzaakt. Ongezind om met de Staten-Generaal mede te gaan en niet te hooren naar de klachten over de ondersteuning die de koningsgezinden in ons land vonden, waren de Staten van Holland er zelfs toe overgegaan (11 Oct. 1642) Stricklandt audientie in hunne vergadering te verleenen (2). Deze had toen, onder dankbetuiging voor de houding door H. Ed. Gr. Mog. in de Engelsche zaken aangenomen, verzocht dat men er voor zou zorgen de koningin op hare terugreis, gedekt door het convooi der Staten, geen krijgsbehoeften te laten medenemen, waartoe plannen op uitgebreide schaal schenen te bestaan. Kort daarop zond deze envoyé — dien titel schonk hem de regeering hier (3) — een memorie aan de Staten-Generaal, waarin hij mededeelde dat er nog altijd hulp uit deze Provinciën aan de vijanden van het Parlement verstrekt werd en tevens dat Engeland een nauwer verbintenis met dezen Staat op het oog had. Het antwoord hield in, dat de Staten allen uitvoer van krijgsbehoefte naar Britannië verboden hadden en niet zouden toelaten dat eenig soldaat of officier ter bezoldiging van dezen Staat staande, aldaar ging dienen, voorts zouden zij gaarne van het alliantie voorstel kennis nemen, zoodra de verzoening tus-

(1) Arend III, V, bl. 369—72, 386 vlg. 390, 392, 412, vrgl. 563. Zie over de redenen waarom het in 1642 ongeraden was dit gezantschap te zenden, bl. 381.

(2) Eenigen tijd later stelde deze zich in betrekking tot de Staten van Gelderland afzonderlijk. Arend, bl. 403, vrgl. over de gezindheid dezer Staten tot Stricklandt, bl. 562. Wicquefort I, 260.

(3) Evenzoo werd betiteld de agent van het koninkrijk Schotland, die in Sept. 1644 te 's Gravenhage verscheen. Arend bl. 519.

schen beide partijen aldaar getroffen was. Indien hunne tusschenkomst aangenaam was, wilden zij met hunne bemiddeling behulpzaam zijn. Holland had niet kunnen teweeg brengen dat in dit antwoord een verklaring werd opgenomen dat voortaan de onzijdigheid stipt zou worden gehandhaafd en liet aanteekenen dat het die uitdrukking in het stuk miste. (1) Stricklandt, niet gewoon het bij halve maatregelen te laten, bleef bij iedere voorkomende gelegenheid bewijsstukken inleveren van de onvoldoende uitvoering die H. Ho. Mo. zich van hunne bevelen lieten welgevallen. (2) Het Parlement had, zoo schreef hij, vertrouwen gesteld op de stellige verzekering van een regeering, zoo beroemd om hare rechtvaardigheid, maar het bleek nu dat het zich met een ijdele hoop had gevleid.

Reeds vroeger had de envoyé er op gewezen dat de stadhouder de hand had in de hulp die naar het Engelsche hof werd gezonden. Het besluit der Staten was toen geweest de papieren, waarin die bedekte aanklacht tegen Z. H. vervat was, zooveel mogelijk geheim te houden en zij hadden door de wijze waarop aan Bothwell en Thomas Roe audientie werd verleend, stilzwijgend hun ongenoegen aan Stricklandt op een hem kwetsende wijze willen te kennen geven (3). Maar toen deze nu den 21en April 1643 met de uitdrukkelijke beschuldiging voor den dag kwam dat op een paspoort van den Prins van Oranje twee van de 24 schepen, die uit Duinkerken moesten uitloopen tot afbreuk van het Parlement, door onze vloot waren heengelaten en toen hij tevens eischte dat van wege de regeering daarop order mocht gesteld worden, brak er een storm tegen hem los, zoodra men de geraaktheid van Z. H. daarover vernam (4). Wel bedaarde gedurende de vergaderingen, die gecommitteerden met Stricklandt hielden, de hevige opgewondenheid eenigszins; maar Holland, dat een zachter en niet zoo ver strekkende verklaring wilde, ook omdat de aanklager bewees niet voorbarig te werk te zijn gegaan, moest zich met een protest vergenoegen tegen de genomene resolutie dat de beschuldiging tegen Z. H. valsch was en H. Hr. Mo. zich ter

(1) Wagenaar XI, 331.
(2) Arend, bl. 391.
(3) Arend, bl. 383.
(4) Arend, bl. 404.

wille van dezen de zaak hadden aangetrokken, dat daarom aan het Parlement moest geschreven worden, opdat die Vergadering in de gelegenheid zou gesteld zijn het bezwaar uit den weg te ruimen. Intusschen zouden zonder nader besluit geen geschriften van Stricklandt meer worden aangenomen ([1]). Van het opmaken van dien brief kwam niets; de Staten gaven voor dat zij niet wisten in welke taal er geschreven en welke titels gebruikt moesten worden. Sedert dien tijd klaagden zoowel Stricklandt als Bothwell aanhoudend dat zij geen antwoord op hunne proposities kregen.

Dat de stadhouder werkelijk koning Karel uit deze landen hulp wilde toezenden ([2]), bleek voor ieder die dat nog betwijfelde ten duidelijkste eenige jaren later, toen Stricklandt (22 Maart 1646) zich tot de Staten van Holland vervoegde — niettegenstaande alle moeite had hij van H. Ho. Mo. nog geen audientie kunnen bekomen — om te bewijzen dat een groot aantal schepen hier te lande werd uitgerust, die Fransche soldaten naar Engeland tot hulp der royalisten moesten overvoeren. Hierbij kwam o a. de geheele briefwisseling aan den dag, door den Prins van Oranje met Lord Jermyn gevoerd, over de middelen om den koning hulp te bieden. Zoo was het ontegenzeggelijk bewezen dat onze stadhouder ons in een oorlog met het Parlement had willen verwikkelen om, geholpen door Frankrijk, het onbeperkte gezag van Karel I te vestigen en voor zijn geslacht den glans en het voordeel der vermaagschapping met een machtig Koninklijk Huis niet te verliezen. De Staten van Holland ontzagen zich niet Z. H. hun gevoeligheid daarover te kennen te geven, maar zij behandelden de zaak zeer kiesch en wilden niet dat Stricklandt iets op papier bracht dan wat betrof het eigenlijke punt van geschil, de uitrusting voor de Fransche troepen. Het Engelsche Parlement zorgde er evenwel voor dat de geheele briefwisseling het licht zag en dit was een gevoelige slag voor het aanzien van Frederik Hendrik hier te lande. ([3])

([1]) Gelderland liet aanteekenen dat het niet gelast was stukken van Stricklandt te weigeren.

([2]) Vrgl. Groen v. Prinsterer, Archives II, IV, p. XIII en XV—XIX. Ranke Engl. Gesch. III, 209.

([3]) Arend, bl. 624. Aitzema Saeck. v. St. en Oorl. III 104. Vrgl. Wagenaar XII 329, 332.

De Engelschen waren gewoon op zee door ons met groote voorkomendheid behandeld te worden. Zoo beschouwden de Staten van Holland de Britsche koningsvlag als een vrijgeleide voor de schepen dier natie, die naar Duinkerken bestemd waren, hoezeer zij derwaarts graan en andere benoodigdheden ten behoeve der Spaanschen overbrachten. Onze bondgenoot Frankrijk klaagde dan ook over die schadelijke toegevendheid. Tromp moest het zich laten welgevallen dat de schepen van andere natiën de havens van Vlaanderen zonder visitatie binnen voeren, als er maar één Engelsch schip onder was. (¹) Gedurende den strijd tusschen royalisten en parlementsgezinden moest vooral ter zee de onzijdigheid in acht genomen worden, maar het was voor Tromp zeer bezwaarlijk die te handhaven, daar de Nederlanders handel dreven op Britsche havens door de verschillende partijen bezet. Een moeilijke zaak was vooral voor hem het volvoeren van zijn taak om de Engelsche koningin onder bedekking zijner vloot naar haar land te geleiden, te meer daar onder de schepen der koningin sommigen met krijgsbehoeften geladen waren (²). De Staten wilden den admiraal geen bepaalde orders geven hoe hij zich tegenover schepen van het Parlement te gedragen zou hebben en lieten het bij de bewering dat hij in zijne vorige instructies dat punt wel beantwoord zou vinden. Zoo deden zij hem de geheele verantwoordelijkheid dragen, een taktiek die later meer zou gevolgd worden (³). Hoe toegevend onze regeering was, toch liet zij de aanmatiging der Engelschen — die zelfs geld als contrabande uit onze schepen namen, omdat het de zenuw van den oorlog was — geenszins den vrijen loop. Zij zond bevel aan onze kapiteinen om de parlementsschepen, die voor onze zeegaten lagen en zich het recht onze bodems te visiteeren durfden toekennen, goed- of kwaadschiks naar de volle zee te doen vertrekken. De Staten gaven hun volkomene goedkeuring aan kapitein Frans Jansz te kennen, omdat hij, door een paar schepen der republikeinen bestookt, hun vuur had

(¹) Arend, p. 303, 335.

(²) Vrgl. Lingard X 85.

(³) In 1644 werd Tromp gelast nopens het strijken van de vlag het oude gebruik te onderhouden als eenige Eng. schepen bij zijne vloot als vrienden kwamen. St. S. V., d. d. 14 Juli 1644. De volgende resolutie hier voorkomende is van 22 Juli 1664.

beantwoord en noch vreemd gezag had gehoorzaamd, noch zijn schip had laten visiteeren. (1)

Zoodra de spanning tegen het koningshuis tot openbare vijandschap was overgeslagen, had de volkspartij ook gezorgd zich op zee te vertoonen. In 1642 had Warwick, de admiraal van het Parlement, den Staten medegedeeld, dat hij met 30 schepen in zee was en zich bereid verklaard onze vloot te steunen, als zij in de Britsche wateren werd aangevallen. Men vertrouwde hem toen niet volkomen, maar gaf hem in het volgende jaar, op de mededeeling dat hij onzen vice-admiraal Witte Cornelisz. de With tegen de Duinkerkers zou bijstaan, indien dit verlangd werd, door middel van Tromp ten antwoord, dat hij bedankt werd, daar onze vloot weldra zee zou kiezen om het uitloopen uit Duinkerken te beletten, maar zoo de vijand wellicht eerder dan wij gereed mocht wezen, verzocht men hem met tien of twaalf schepen onzen vice-admiraal bij te staan. Dat de Republikeinen zoo met nadruk ter zee optraden, bewerkte in één opzicht de toenadering der partijen in onze gewesten. Allen begrepen dat het gemeenschappelijk belang de versterking onzer vloot vorderde en de Staten-Generaal toonden dan ook nu meer oor te hebben voor de billijke klachten van Tromp, zoo herhaaldelijk door hem ingebracht, dat hij door het zeer onvoldoende aantal schepen buiten staat was zijne taak, de bewaking der kust van Vlaanderen, te volvoeren. Holland en Zeeland verklaarden zich bereid bijzondere offers te brengen voor iets wat bovenal in hun belang was en vroegen aan de regeering ondersteuning door het uitgeven van commissies ter kaapvaart. Toch was nog, eer men de Staten hiertoe kon bewegen (October 1643), herhaalde aandrang noodig, krachtig door de bedreiging der zeeprovinciën, dat zij zich anders naar evenredigheid van de kosten der landsverdediging zouden ontslaan. Dat de opgewektheid om kapers uit te rusten onder de ingezetenen groot was, bleek duidelijk. De deelneming was zoo sterk, dat het lot moest beslissen aan wie het beperkte aantal commissies zou gegund worden. (2)

Het gezantschap, bestaande uit de heeren Boreel en Renswoude, dat in Mei 1642 benoemd werd, in October 1643 zijne

(1) Arend 395, 508 vlg., 397.
(2) Arend, bl. 369, 395—399. In Utrecht was de deelneming gering.

instructies ontving en eerst in Januari 1644 vertrok, moest, zich in verbinding stellende met onzen gewonen ambassadeur Joachimi, de bemiddeling der Staten-Generaal aanbieden in het bijleggen van den strijd tusschen koning en Parlement. Mocht er twee jaren te voren aanleiding geweest zijn tot het vermoeden dat zulk een bemiddeling aan de verschillende partijen niet onaangenaam zou zijn, thans was voor een dergelijken maatregel de tijd ongunstig. Nu toch plaatste de energieke partij den Independenten zich op den voorgrond, en gaf den doorslag bij het voeren van den oorlog. Had vóór den slag bij Nantwich, (1) wegens gebrek aan geschikte strijdkrachten, de zege zich meer van de parlementspartij afgewend, in den loop van 1644 bleek het dat de richting, door Cromwell aan den tegenstand gegeven, de machtige invloed die van hem uitging, beslissen zou over de toekomst van Karel I. De Independenten, die het leger beheerschten, hadden een sterken invloed in het Parlement. (2) De koning, ofschoon zeer voorzichtig en terughoudend in zijne verklaringen, deed blijken dat hij er wel toe zou te brengen zijn zich de bemiddeling der Staten te laten welgevallen. De gezanten kregen althans den indruk dat hier alle hoop niet verloren was, maar blijkbaar begreep Karel terecht dat men te London nooit tot het aannemen van dat aanbod zou overgaan en wilde hij liever door zijne tegenstanders het Nederlandsche volk als de onwilligen zien aangemerkt. Inderdaad, de Parlementsgezinden maakten niet veel haast zich bezig te houden met het voorstel ook aan hen gedaan, veeleer erkenden zij de ambassadeurs ter nauwernood en lieten hen lang naar antwoord op hunne proposities wachten, ja deze werden soms niet eens aan het Parlement overhandigd. (3) De Engelschen namen blijkbaar in aanmerking dat er in de Nederlanden een machtige partij was die weinig sympathie koesterde voor deze zending, haar met achterdochtige oogen naging en daarom een dergelijke bejegening niet hoog op zou nemen Slechts als de gezanten om de onvoldoende behandeling die zij ondervonden, verklaarden London te willen verla-

(1) Lingard X, 111.

(2) Macaulay, Hist. of Engl. I, 114 vlgg. Ranke, Eng. Gesch. III, 236 vlgg.

(3) Eerst den 22en Juli bekwamen zij audientie en op het einde van September hadden zij nog geen antwoord op het daar gesprokene.

ten, trachtte men hen tot blijven te bewegen, uit vrees dat de Staten en het volk om de veronachtzaming van hunne lastheb- bers, wel eens tegen het Parlement konden worden ingenomen, en hoewel, ook in het oog der onzen, de betuigingen dan evenzeer onbevredigend waren, meenden de gezanten bij elke flikkering van hoop dat zij met beteren uitslag zouden kunnen terugkeeren, den loop der dingen te moeten afwachten.

In hunnen ijver gingen zij om een eervolle reden tot vertoef te hebben tot een maatregel over die eigenlijk in strijd was met hunne instructies. Zij toch waren uitdrukkelijk gelast alleen te onderhandelen over het punt hunner zending, verzoening van den koning en de tegenpartij, en in geen geval over te gaan tot het bespreken der in de laatste jaren rustende, maar toch nog altijd hangende geschilpunten tusschen de Staten en de Engelsche regeering. Werd er gerept van de door Stricklandt reeds aangekondigde alliantie, zoo mochten zij, en dan eerst nadat er een verzoening zou zijn tot stand gebracht, slechts verklaren nieuwe lastgeving te moeten gaan halen. De tijdsomstandigheden, meenden de gezanten, mochten er hen nu toe brengen onderhandelingen te openen tot schadeloosstelling voor de prijsverklaarde goederen en schepen (1). De Engelschen klaagden er over dat wij hunne vijandelijke ontmoetingen op onze kust tegengingen; de Nederlanders verklaarden dat hun handel op de Britsche kust op onbillijke wijze belemmerd werd. Het bespreken van dit punt tusschen onze gezanten en commissarissen, daartoe door het Parlement benoemd, bleef zonder vrucht. De republikeinsche regeering vaardigde het besluit wel niet uit, waarbij alle handel van vreemden op havens door den koning bezet verboden werd, maar gedroeg zich alsof het wel was uitgevaardigd. Toen nu onze gezanten ook bij de onderhandelingen, in het najaar van 1644 gevoerd, niet als bemiddelaars werden erkend, twijfelden zij zelven of zij wel langer „met eer en respect van den Staat" in Engeland konden blijven en de afgevaardigden van Holland waren de eersten die ter Generaliteit een voorstel tot hunne terugroeping deden.

(1) Arend bl. 492—506. Op den 11en Juni 1643 had Joachimi aan H. Ho. Mo. verklaard geen ander middel te weten om de represaillebrieven te stuiten dan het zenden van een buitengewoon ambassadeur. Br. v. amb. aan Ho. Mo. d. d. 1 Maart 1652. Lias Eng. 1652.

Toch werd deze niet bepaald gelast vóór Maart 1645. De gezanten hadden hoop gehad bij de besprekingen te Uxbridge van nut te kunnen zijn, maar ook toen gaf men hun beleefd hunne overbodigheid te kennen. De ongepaste bejegening, op hun laatsten tocht van Oxford naar London ondervonden, de geruchten die onder het volk over hen werden verspreid, de ongegronde ergernis van het Parlement over hun afscheidsrede verbitterden de laatste dagen voor de gezanten en zij uitten hunne gevoeligheid over de onwelwillende behandeling van het Parlement met ronde woorden. De schoten bij de terugreis door een parlementschip op een hunner fregatten gelost, moesten waarschijnlijk een uitnoodiging tot strijken aanduiden, maar hadden alleen tot uitwerking dat met een gelijk aantal schoten werd geantwoord ([1]).

De burgeroorlog was intusschen met afwisselend geluk gevoerd. De beide veldtochten van 1644 en 1645 leverden herhaaldelijk onverwachte wisselingen van voorspoed op. Al kon de koning ook de krijgsbewegingen van laatstgenoemd jaar met goed vertrouwen beginnen om het plotselinge optreden van Montrose in Schotland en andere hem gunstige verschijnselen, toch was de verbroedering van Schotten en parlementsgezinden in het vorige jaar tot stand gebracht, toch was de overwinning van Marstonmoor, toen behaald, van blijvend gewicht. Onze gezanten kwamen in een belangrijk tijdperk te London, dat waarin de Independenten onder Cromwell's leiding zich volkomen meester maakten van het bestuur des lands, waarin het Parlement de bekende „ self denying ordinance" uitvaardigde. ([2]) Het was de tijd waarin *die* burger van Engeland de natie zijne meerderheid begon te doen gevoelen, die over eenige jaren den burgeroorlog eindigen, de republiek vestigen zou en haar door den invloed zijner geduchte persoonlijkheid een roemrijk bestaan verzekeren, een persoonlijkheid die ook nu reeds hare meerderheid bewees. Was het wel waarschijnlijk dat de Engel-

---

([1]) Arend III, V bl. 509—518. De ongunstige stemming tegen ons in Engeland werd bevorderd door het beleg dat de Franschen in verstandhouding met den Prins van Oranje om Grevelingen geslagen hadden en door de inneming daarvan, tot welken uitslag Tromp met zijne vloot veel bijbracht. Bl. 469—72, 504.

([2]) April 1645. Ranke, Eng. Gesch. III, 204. Whitelocke, p. 113. Guizot, Hist. d. l. Rev. d'Angl. II, 379 vlgg. Parl. Hist. XIII, 442. Lingard X, 124, (De uitvaardiging geschiedde in December).

schen en vooral de Independenten met hun zeer kenmerkend zelfstandigheidsgevoel, van vreemden invloed, vreemde bemiddeling bij den strijd om hunne burgerlijke vrijheden zouden willen weten? De graaf d'Harcourt in het najaar van 1644 als buitengewoon gezant van Frankrijk met een dergelijk doel als onze ambassadeurs het kanaal overgestoken, vond èn den koning èn het Parlement onwillig zijn voorstel in overweging te nemen (1). Mocht het te verwachten zijn dat dit regeeringslichaam meer prijs stellen zou op de vriendschap van een republikeinschen Staat, toch ontzag het de Vereenigde Provinciën slechts in zooverre, als bepaald noodig was om een aansluiting dier republiek aan de koningsgezinden niet in de hand te werken, en in dien geest behandelde het de gezanten. Het langdurige verblijf van Stricklandt in den Haag had reeds geleerd, dat een openlijk toetreden tot het Parlement van de Staten-Generaal niet te verwachten was. De provincie Holland werd met meer onderscheiding behandeld, omdat hare handelwijze deed zien, dat zij krachtig iedere neiging van de landsregeering om koningsgezindheid te openbaren tegenging. Men vond het in London noodig den indruk, dien de onheusche behandeling, den gezanten aangedaan, hier maken zou, tegen te gaan, en machtigde daarom Stricklandt een memorie te overhandigen, waartoe hem evenwel bij de Staten-Generaal geene gelegenheid werd gegund; slechts voor de Staten van Holland kon hij zijn stuk voorlezen, waarin klachten werden geuit over de koningsgezindheid, door de ambassadeurs betoond, en door andere onjuiste beschuldigingen hetgeen deze ondervonden hadden werd vergoelijkt. (2)

Bij het vertrek van Boreel en Renswoude (4 Mei 1645) stond de zaak van koning Karel volstrekt niet slecht en eenige weken daarna scheen de inneming van Leicester hem zelfs een overwegend voordeel gegeven te hebben, hoewel later bleek dat van dat oogenblik af de krachten der tegenpartij toenamen. De zekerheid van reeds de overwinnende partij te zijn, had dus de leden van het Parlement niet tot de weinig toegenegene handelwijze jegens de Nederlandsche Provinciën gedreven. Veel minder toegeeflijkheid en welwillendheid zou er derhalve

(1) Lingard X 104.
(2) Arend bl. 561 vlg.

van hen in de toekomst te verwachten zijn, als de koningsgezinden het veld moesten ruimen. Dat dit de uitslag van den burgeroorlog zou wezen, was reeds weinige maanden daarna, na den slag bij Naseby en het aldaar buit maken der koninklijke papieren te voorzien. Cromwell's talent en de openbaarmaking van Karels geheime onderhandelingen verzekerden beslissend de overwinning aan de Republiek, al zou die ook eerst jaren later geproclameerd worden. (¹)

Voordat dit gebeurde bemoeiden zich de Staten-Generaal nog eenmaal door een gezantschap met de zaken van Engeland, en wel op verzoek van den Prins van Wales, die in een hem verleende plechtige audientie er met nadruk op aandrong dat de Staten zouden trachten het leven van zijn vader te redden. (²) Met deze zending werden belast Adriaan Pauw en Joachimi, onze gezant te London, die thans in den Haag vertoefde. Pauw, door Holland genomineerd, nam de opdracht slechts aan op voorwaarde dat het aan hem zou staan te beslissen, wanneer zijn verblijf in Engeland niet meer noodig was. Dit voorrecht stond men hem, in strijd met vroegere bepalingen, toe en de Staten van Holland besloten dat de gezanten al wat ten goede van den koning kon strekken mochten verrichten, „midts blijvende in de maniere van seggen ende doen bij ende in termen van neutraliteyt". (³) Zij kwamen te London aan op den dag dat het doodvonnis werd uitgesproken en hielden zich met de gewone plechtigheden van den intocht die hun werden aangeboden niet op, om geen tijd te verliezen. Eerst den 7en Februari 1649 kregen zij gehoor bij Fairfax en Cromwell, die hun audientie in het Parlement toezegden. Het Huis der Lords verklaarde, na hun voorstel gehoord te hebben, daarover terstond in deliberatie met het Huis der Gemeenten te willen treden.

(¹) Vrgl. Ranke Engl. Gesch. III 218 vlgg. IV 55. Wicquefort I 50.

(²) De voornaamste stukken betreffende deze ambassade zijn opgenomen door Guizot achter zijne Hist. de la Rev. d'Angl. II, p. 388 vlgg., nml. het verzoek van den Prins Van Wales aan H. Ho. Mo., de instructies der gezanten en zeven hunner brieven aan de Staten-Generaal.

(³) R., H. 23 Jan. 1649. Dezelfde Staten hadden ook (Sept. 1648) bij een ontmoeting tusschen Warwick en den Prins van Wales in de haven van Hellevoetsluis gezorgd de onzijdigheid te handhaven. R. S. G. 30 Sept. 1648. Wicquefort I, 161, vlgg. Eenige weken later bestraften zij Haagsche predikanten om hunne royalistische prediking, p. 254 vlg.

Dit laatste evenwel scheen te beperkten tijd beschikbaar te hebben om dien dag over het door hen medegedeelde te beraadslagen — en den volgenden dag (9 Februari) had de executie plaats. Het baatte niet dat de ambassadeurs nog op den 8en hunne schriftelijke in het Engelsch vertaalde propositie inzonden, want deze werd ter zijde gelegd (1).

Geweldigen indruk maakte ook hier te lande dat doodvonnis. Afgevaardigden van de Staten der verschillende Provinciën brachten den prins van Wales een bezoek van rouwbeklag en allen, behalve Holland en Zeeland, complimeenteerden hem met zijne troonsbestijging, niettegenstaande het Parlement — trouwens niet dat van Schotland — de koninklijke waardigheid in Engeland voor onbestaanbaar had verklaard. De Staten-Generaal wilden zelfs alle betrekkingen met Engeland afbreken, door niet alleen Pauw, maar ook Joachimi te doen terugkeeren. Doch de zee-provinciën, wier handelsbelang dit volstrekt niet gedoogde, verzetten er zich met goed gevolg tegen, o. a. hierop wijzende dat buitenlandsche vorsten die bloedverwanten waren van Karel I, zich bij zijne executie zeer lijdelijk hadden betoond en onze Staat met zulk een maatregel niet moest voorgaan (2).

De positie van Stricklandt begon gevaarlijk te worden en hij achtte het noodig tegen de bedreigingen zijner in den Haag gevestigde koningsgezinde landgenooten zich in Maart 1649 onder de bizondere hoede der Staten van Holland te stellen. Deze bescherming en wellicht ook zijne eigene voorzichtigheid baatten hem meer dan zijn ambtgenoot Isaak Doreslaar, die weinige dagen na zijne aankomst door een samenzwering, van die zijde gesmeed, in een herberg te 's Hage werd omgebracht (3) (12 Mei 1649). De provinciale regeering nam terstond

(1) Wicquefort I, 164—169. Wagenaar XII, 33 vlg. Onjuist staat bij deze schrijvers dat het geschrift niet eens gelezen werd. Vrgl. Whitelocke Memorials p. 368, 370 vlg.

(2) Wicquefort I, 253, 257. Over die commissie ter condoleantie „mits blijvende in terminis van neutraliteyt." R. H. 23, 24, 25, 26, 27 Febr. 1649.

(3) Wicquefort I, 258. Groen, Archives II, IV, 310. Wagenaar XII, 36. Doreslaar, de zoon van een predikant te Enkhuizen, was reeds vele jaren in Engeland gevestigd, waar Karel I hem het onderwijs in de Geschiedenis aan de Universiteit te Cambridge had toevertrouwd. Later was hij als advocaat bij de admiraliteit te London werkzaam. Hij trok zeer de aandacht van Cromwell, die

de noodige maatregelen om de schuldigen te vatten, doch zonder gevolg. Holland meende, omdat het binnen zijn rechtsgebied was voorgevallen, gerechtigd te zijn Joachimi op te dragen als antwoord op het beklag, door 't Parlement bij hem gedaan, Hollands leedwezen over het gebeurde te betuigen en te wijzen op de ijverige pogingen tot nasporing in het werk gesteld, alsmede op de bijzondere protectie aan Stricklandt verleend. Deze toch had zich terstond na het gebeurde met nieuwen nadruk voor bescherming aanbevolen. Die eigenmachtige handeling van Holland verwekte heftigen tegenstand bij de Algemeene regeering en het besluit tot terugroeping van Joachimi zou nu zeker genomen zijn, zoo niet de beteekenis die een dergelijk bevel in de tegenwoordige omstandigheden hebben zou, dit ongeraden had gemaakt. (1)

Zoo bleef het verschil van zienswijze hier voortduren. De zeeprovinciën hadden nu nog veel meer belang er bij dan vroeger het Parlement niet tegen zich in het harnas te jagen. (2) Karel II had terecht begrepen dat hij de overige gewesten, hoe welwillend ook jegens hem, nooit er toe zou kunnen brengen openlijk zijn bondgenoot te worden en was naar Jersey vertrokken. Toch bleef de steun van Willem II voor hem van groote beteekenis. Deze stadhouder trad, ten opzichte der Engelsche aangelegenheden in de voetstappen zijns vaders, wenschte vóór alle dingen het herstel der Stuarts op den troon en dat geslacht ondervond ook den rijkdom zijner weldadigheid. (3) Het verblijf van de Engelsche prinsen hier te lande kostte hem schatten, toch zond hij nog wapenen en krijgsvoorraad naar Schotland (Sept. 1648). (4) Al is het mogelijk dat niet de voorliefde voor onbeperkte heerschappij hem tot het najagen van dit

---

hem in het proces tegen den koning gebruikte. In 1648 was hij ook als ambassadeur naar ons land gezonden bij gelegenheid dat de vloten der twee partijen zich in den mond van de Maas bevonden, om de Staten-Generaal te bewegen aan het koninklijk eskader 't verblijf in de haven te Hellevoetsluis te ontzeggen, doch hij had geen gehoor kunnen krijgen. Wicquefort I, 257. Arend IV, I, 83. Dat Engeland niet tevreden was over de bemoeiingen der Staten in dezen blijkt beneden, bl. 39.

(1) Wicquefort I, 259 vlg. Wagenaar XII, 37.

(2) Vrgl. Groen, Archives II, IV, p. 309.

(3) Groen, Archives II, IV, p. LXVI—LXX.

(4) Zie hierover en over de gezindheid hier te lande Groen, Archives II, IV, 269, 315.

doel bracht [1], zeker werd hij daartoe geleid door afkeer van de Engelsche republikeinen en vooral door den band der vermaagschapping, waarmede hij aan de Stuarts verbonden was. Vandaar zijne nauwe aansluiting aan Mazarin, die zeer beducht was voor de macht van Engeland, wanneer daar de republiek gevestigd werd [2], evenzeer als hij den stadhouder aanspoorde zich krachtig tegen eigenmachtige handelingen van de aristocratische partij hier te lande te verzetten [3]. Het Parlement zag dit verbond met bezorgdheid aan en beschouwde Willem II als zijn gevaarlijksten vijand, vandaar zijne toenadering tot Spanje en de Fronde, vandaar zijne houding tegenover Holland.

Deze Provincie had èn Jacob I èn Karel I van een te ongunstige zijde leeren kennen, zoowel in godsdienst- als in staatszaken, om eenige sympathie te gevoelen voor het Huis der Stuarts. [4] Door al hetgeen zij ondervonden en beleefd had, gevoelde zij, zonder daarom de executie des konings goed te keuren, een afkeer van dat geslacht, voorzeker ook gedreven door de haar ingewortelde neiging voor het Protestantisme, maar bovenal luisterende naar de belangen van haren handel. „Le génie prédominant de leur Estat est marchand," getuigde de gezant Brasset van hen, „et les affaires sont réduites avec eux, dans le cabinet comme dans le magasin, avec un tant prix, tant payé". [5] Hoe meer zij nu de inspanning opmerkte, door den Prins aangewend ten behoeve zijner aanverwanten, hoe meer zij zich van hare zijde verzette en hoe eerder zij er toe kwam het beginsel waaruit deze handelde, zich als bijzonder gevaarlijk voor 's lands vrijheid voor te stellen.

Holland besloot weder, en nu met buitengewonen nadruk, een poging te wagen om de erkenning van Stricklandt als ambassadeur der Engelsche Republiek door te drijven, en toen alle

---

(1) Groen van Prinsterer ontkent dit en twijfelt er niet aan of de Prins zou waarborgen tegen despotisme aan de Engelsche natie hebben willen geven, evenals hij de godsdienstige geschillen door een Synode beslecht wenschte. Archives II, IV, p. CI vlg.

(2) Ranke, Eng. Gesch. III, 242.

(3) Groen, Archives II, IV, p. XCVIII vlgg.

(4) Ook andere leden dier familie waren hun van een ongunstige zijde bekend, zoo Henrietta-Maria, Karel II. Zie Groen, Archives II, IV, p. CX vlg.

(5) Aan Mazarin geschreven 26 April 1650. Groen, Archives II, IV, 360.

provinciën, behalve Gelderland, op nieuw moeilijkheden in den weg legden, kwam het den 27en Sept. 1649 met een scherp protest voor den dag, waarbij de afgevaardigden der overige gewesten beschuldigd werden zich ten onrechte op het gemis van lastbrieven hunner lastgevers te beroepen om hun verzet in deze aangelegenheid te motiveeren en tevens stelden de Gedeputeerden van Holland hunne ambtgenooten aansprakelijk voor de gevolgen die onvermijdelijk uit zulk een gedrag moesten voortkomen, als geheel in strijd met de neutrale houding waartoe men vroeger besloten had. Te vergeefs trachtten de overige gewesten te beletten dat dit protest in de notulen werd opgenomen en toen dit hun mislukte, antwoordden Gelderland, Utrecht, Friesland en Overijsel drie dagen later, dat zij geen bijzondere instructie over deze aangelegenheid hadden ontvangen en in zulk een gewichtige zaak niet zouden handelen voordat die orders waren aangekomen. Het beoogde doel werd evenwel niet bereikt: de Staten-Generaal steunden den stadhouder. Stricklandt kon slechts aan het Parlement schrijven dat de Staten van Holland hem in publieke audientie hadden ontvangen, en dat regeeringslichaam betuigde daarvoor officieel zijnen dank en beval een prijsgemaakt Hollandsch schip vrij te laten (1). Het Parlement hield rekening met zijn nog slechts onvolkomen verzekerden toestand.

Hadden zij ook ditmaal zonder vrucht zich in den strijd begeven, de Staten van Holland waren niet van plan dien te staken, maar wel, als het bleek dat zij hun wil niet konden doorzetten, tot krasser maatregelen over te gaan. Het nemen hunner schepen was een te groot nadeel om het langer stilzwijgend aan te zien (2). Zij bleven dan aandringen op het verleenen van nieuwe geloofsbrieven aan Joachimi, aan wien het Parlement anders gehoor weigerde, en verklaarden, zoo zij hierin moeilijkheden ondervonden, zelven voor zich te zullen zorgen.

(1) Het werd ingediend den 25en, na den vorigen dag vastgesteld te zijn en opgenomen in de R. S. G. van 27 Sept. Thurloe I. 123; het tegenprotest R. S. G. 30 Sept. 1649 Thurloe I. 124. Zie Aitzema III. 386 vlg. Whitelocke p. 409. Wicquefort I 260 vlgg.

(2) Basnage zegt (I. 192) „on avait lieu de craindre une rupture ouverte qui porterait un trop grand préiudice au Commerce puisque les Anglais prenaient déjà les vaisseaux Hollandais pendant qu'ils laissaient passer ceux des autres Nations, sans en excepter ceux de France."

Tot dit laatste besloten zij, ook daartoe genoopt door Stricklandt's vernieuwde aankondiging van vertrek om zich zelven in Engeland recht te gaan verschaffen voor de ondervondene beleedigingen. Zij maakten de instructie op voor een commissaris door hen aan het Parlement te zenden en den 25^en^ Jan. 1650 werd daartoe, met het lot tegen Nieuwpoort, benoemd Gerard Schaep Pietersz. (1). Dat was een besluit van beteekenis, waardoor deze Provincie zich geheel zelfstandig tegenover de andere gewesten plaatste : geen wonder dat het groote verbittering, inzonderheid bij den Prins, verwekte. De spanning tusschen de verschillende machten werd in de volgende maanden aanhoudend sterker. Men verdacht Holland zelfs van het voorstellen eener overeenkomst aan het Parlement voor het geval dat de Prins zijn toevlucht tot de wapenen zou nemen (2).

Stricklandt vertrouwde zijne positie hier niet meer en wenschte geen nadeel voor zijn persoon van een langer verblijf te ondervinden. Hij nam afscheid van de Staten van Holland (22 Juli 1650), bij welke gelegenheid hij zich nogmaals beklaagde over de behandeling, hem door de Staten-Generaal in strijd met de neutraliteit aangedaan, waarover hij in zijn vaderland beklag zou gaan doen. Hij was nog niet te Hellevoet uitgezeild, toen Willem II den aanslag op Amsterdam ondernam, een gebeurtenis die hem zijn vertrek deed bespoedigen (3).

Het Parlement dat Schaep schitterend en met onderscheiding ontvangen had, (4) gaf na Stricklandt's terugkomst (26 September) Joachimi bevel, daar hij nog steeds verzuimd

---

(1) R. H. 7, 21, 22 Dec. 1649, 17, 18, 22, 25 Jan., 5, 9, 11, 12 Maart, 4 Apr., 5, 7 Mei 1650. R. S. G. 18, 22 Jan. 1650. Arend IV, I. 112, 116 (waar 12 Mei als de dag zijner benoeming wordt opgegeven). Hij vertrok in Mei. Wicquefort I. 266. R. H. 20 Mei 1650. De instructie is ook te vinden bij Wicquefort I. 480.

(2) Groen, Archives II. IV, p. 396. De Staten van Holland waren uiterst voorzichtig in hunne houding tegenover de koningspartij. Zoo stemden zij eerst toe in de begroeting van Karel II, die te Breda vertoefde, toen de conditie aangenomen was „mits niet passerende de termen van compliment en civiliteyt, sonder den Staat in eenigen deele te engageren ende na de gedane aanspraecke terstont sich wederom herwaerts begevende." De overige gewesten toonden „volle inclinatie" tot die begroeting. R. H. 29, 30 Maart, 1, 2 April 1650.

(3) Aitzema III, 469. R. H. 22 Juli 1650.

(4) Aitzema t. a. p.

had nieuwe geloofsbrieven te toonen en daar zijne principalen geweigerd hadden de Engelsche Republiek te erkennen, binnen een maand het land te ruimen. Zijn verzoek om eerst die principalen te mogen raadplegen, werd afgeslagen en de ontevredenheid was zoo groot dat men woord noch geschrift van hem wilde aannemen ([1]). Dit besluit was te eerder genomen, omdat de Staten-Generaal even als zij vroeger herhaaldelijk Bothwell hadden ontvangen ([2]), kort na Stricklandts vertrek op het einde van Augustus Macdowell terstond op zijne aanvraag audientie hadden verleend en deze „sonder contradictie van yemandt gheadmitteert" was „als Resident van weghen de Coningh van Groot Brettangieën" ([3]). Het heen zenden van Joachimi trokken de Staten zich ook niet aan, zij „deden daer niet op, schickende simpelijck sijn Brief aen de Provintien." ([3]) Het Parlement stelde Schaep in kennis van zijne handeling, er een verzoek bij voegende, dat hij zijne principalen opheldering zou vragen, waarom ook zij Macdowell hadden ontvangen, niettegenstaande Stricklandt hen nog bij zijn afscheid had verzocht niemand als gezant van Karel II te erkennen. Aitzema besluit de mededeeling dier audientie met de opmerking: „die van Hollandt waren door 't gepasseerde bangh ende lietent oock gaen." ([4]) Zou werkelijk de poging van Willem II om Amsterdam en Holland aan zijn gezag te doen gehoorzamen, ten gevolge hebben gehad, dat de tegenstand dier provincie in de aangelegenheden met Engeland gebroken werd?

Een gewichtig besluit van geheel anderen aard werd in dezen tijd door de Engelsche regeering genomen. Verscheidene republikeinen uit Barbados overgekomen, hadden de noodzakelijkheid betoogd de eilanden aldaar gelegen, te brengen onder het gezag van het Parlement en daarop was op den 18en October gevolgd de acte waarbij de handel op Barbados, de Caraïben en Virginia aan vreemdelingen verboden werd. ([5]) Dit was een gevoelige slag voor de Nederlanders om de uitgebreide

([1]) Arend IV, I, bl. 151. Basnage I, 192. Wicquefort I, 265.

([2]) Lingard X, 378. Thurloe I, 112, (3, 4.) 124.

([3]) Aitzema III, 470.

([4]) Toch was Macdowell niet tevreden over zijne ontvangst op 15 Sept. in de Staten van Holland. R. H. 15, 16 Sept. 1650.

([5]) Whitelocke p. 468, d. d. 5 (15), 8 (18) Oct. Vrgl. R. H. 1 Dec. 1650.

scheepvaart die zij met deze eilanden onderhielden ([1]). De zeer koningsgezinde bewoners waren zelven op die handelsbetrekkingen gesteld en gaven aan de Hollanders hierin de voorkeur, zoodat hunne waren op Nederlandsche schepen zelfs naar Engeland gebracht werden ([2]).

Men ziet het, de Britsche Republiek begon in woord en daad een stouten toon aan te slaan. De zege bij Dunbar (22 Sept. 1650) was niet voor niet bevochten en ook op de buitenlandsche aangelegenheden bleek de vernietiging van het Schotsche leger onmiddellijk hare werking te doen gevoelen. Nu zijn macht zoo bevestigd was, ging het Parlement er toe over de bedreiging, reeds te voren geuit, te verwezenlijken; de gezant der Vereenigde Provinciën kreeg zijn afscheid. Na die vermeerdering van zijn roem meende Engeland gerechtigd te zijn een berisping over miskenning van zijn thans zoo gestegen aanzien toe te dienen aan de Provincie aan wie het in den burgeroorlog, welke door die zege grootendeels beslist was, zooveel te danken had voor het succes zijner zaak. Het was dezelfde Provincie die door het zenden van een eigen gezant, wel op de meest nadrukkelijke wijze getoond had den strijd met hare landgenooten niet te ontzien, waar het de vriendschap van Engeland gold, die zij in haar eigen welbegrepen belang niet prijsgeven wilde. Het Parlement had zelfs een besluit genomen dat de belangen van Holland gevoelig benadeelde, waarvan de grootste schade kon gevreesd worden. Was dit alles geen voorspel van hetgeen de volgende jaren brengen zouden? Toonde Cromwell wellicht nu reeds in te zien van welke onmisbare waarde Engelands goede gezindheid voor de Nederlandsche Republiek en inzonderheid voor de invloedrijkste dier Zeven Provinciën was?

Moest aan den anderen kant het gewichtige voordeel, door het Parlement behaald, niet van zelf er toe leiden, dat Mazarin, die zoo zeer bevreesd was voor de vestiging eener Republiek in Engeland, met meer kracht optrad en zich nauwer aan het Huis van Oranje aansloot? Nu Holland een lageren toon aansloeg, werd het waarschijnlijker dat Willem II zijne poging om eenheid in de regeering dezer Provinciën te brengen

([1]) Aitzema III. 659. Mc. Culloch, Aant. op Smith's Inquiry cet. p. 534.
([2]) Ranke, Eng. Gesch. IV, 64.

zou zien gelukken, dat hij dan verder met veel hoop op een goeden uitslag voor zijn lievelingsplan kon werkzaam zijn: het herstellen van de binnenlandsche rust in Frankrijk, en van den vrede tusschen dit koningrijk en Spanje, en dat hij zoo tot het einddoel van zijn streven zou geraken: het hergeven van Engelands troon aan het Huis Stuart. (1) Was Holland tot rede gebracht, de eerste en een veel beteekenende stap tot die toekomst zou zijn gedaan. Het was te verwachten dat de houding en de werkzaamheid van den Prins van Oranje beslissen zou over de rust in de Nederlanden en in Europa. Men had reden den vierentwintigjarigen Willem II een gewichtige loopbaan te voorspellen, en al dadelijk veel invloed aan zijn persoon toe te kennen. (2)

(1) Zie den brief van Brasset aan Mazarin, d. d. 7 Sept. 1650. Groen, Archives II, IV, p. 410, vrgl. Martin H. de Fr. XII, 433.
(2) Vrgl. Bilderdijk, G. d. Vad. IX, 29.

HOOFDSTUK II.

„NAERDER ENDE NAEUWER VRUNTSCHAP."

De onverwachte tijding dat Willem II gestorven was (6 Nov. 1650) bracht een geheelen omkeer in den politieken toestand van Europa te weeg.

Nog veel meer dan Spanje kon het Parlement met blijdschap over die gebeurtenis vervuld zijn. Het was van zijn geduchtsten tegenstander bevrijd, want Willem II alleen had, in vereeniging met Frankrijk, Karel II tot een gevreesden tegenstander kunnen maken. Nu zouden de voordeelen der onlangs behaalde zege den republikeinen niet ontgaan. De coalitie die zich tegen hen over kon stellen, was ontbonden. Mazarin, alleen geplaatst tegenover Spanje, Engeland en de antistadhouderlijken in Holland, wenschte de hem dreigende gevaren af te wenden en, thans voordeel trekkende van de omzichtige wijze waarop hij weleer zijne politieke doeleinden had trachten te bereiken, begon hij toenadering te toonen tot de machten die zich anders tegenover hem gesteld zouden hebben. Zoo de gemoederen in Britannië niet voor Karels zaak gewonnen werden, was zij verloren, nu de bondgenoot hem ontviel, die ook in den grootsten nood een onwankelbare steun was geweest, die hem met bijzonderen ijver en zelfopoffering, met zijn geld en zijn zedelijken invloed had ter zijde gestaan. Aan den persoon van Willem II was het te danken geweest dat ook Spanje niet geheel de hand van hem had afgetrokken; nu liet dit rijk, zoowel als Frankrijk, hem aan zijn lot over (¹).

(¹) Groen, Archives II, IV p. CXIV—CXIX. Wicquefort I. 358 vlgg.

Met den juichtoon van den blijden kerkganger:

> De Prins is dood,
> Mijn gaaf vergroot;
> Nooit blijder maar
> In Tachtig jaar!

stemden velen in den lande in (¹), bepaaldelijk ook de velen die het overwicht van Holland wenschten. In alles, ook in de verhouding tot Engeland, was het merkbaar dat deze Provincie de teugels van het bewind in handen nam. De Prins had tot nog toe, al kon hij deze gewesten niet tot een bondgenootschap met zijnen zwager brengen, bewerkt dat de aansluiting aan de Republiek niet plaats vond, dat de voorstanders van des konings partij de beslissing gaven, en de tegenstanders hadden reden zich met bezorgdheid de vraag voor te leggen, hoever hij in die richting den Staat wel zou kunnen drijven. Thans voelden zij zich verruimd en schepten vrijer adem.

Door Stad en Landen was reeds in het voorjaar een provinciaal advies opgemaakt „tot aenneminghe van soodanich Persoon ende in sulcken qualiteyt als het Parlememt hier sou believen te senden", maar de afgevaardigden durfden zoolang de Prins leefde, daar niet mede ter Generaliteit voor den dag komen. Na zijn overlijden nam dit gewest het initiatief om aan te dringen op verandering van staatkunde jegens Engeland. (²) Het gebeurde gaf Joachimi, die inmiddels was teruggekeerd, (³) blijkbaar goede verwachtingen; niettegenstaande zijn negentigjarigen leeftijd, verklaarde hij zich bereid naar Londen terug te keeren.

Holland, door Zeeland gesteund, wist in het begin van het volgende jaar de erkenning der Britsche Republiek te doen uitspreken (28 Jan. 1651). Tegenover Engeland deed men het vooral uitkomen dat deze resolutie met eenparige stemmen en op advies van alle Provinciën genomen was. (⁴) Eenige

---

(¹) Arend IV, I. 158.

(²) Aitzema III, 470. Wicquefort II, 75. R. H. 23 Nov. 1650. Den 30en Nov. van dat jaar werd er nog een plakkaat betreffende den lakenhandel uitgevaardigd dat tegen Engeland gericht scheen. Aitzema III, 638.

(³) Den 16en Nov. deed hij rapport bij de Staten van Holland. R. H. 16 Nov. 1650.

(⁴) Hierop werd ook in Joachimi's instructie gewezen, zie art. 3. Instrb., fol 47.

dagen later werden de Staten het eens over het zenden eener ambassade en werd Joachimi tot zijne vroegere betrekking weer afgevaardigd. (1) Spanje en Portugal waren ons in de erkenning voorgegaan. (2)

Nauwlijks was dit besluit ter kennisse van het Parlement gekomen of het bepaalde dat een buitengewoon gezantschap naar de Nederlanden zou vertrekken (3), en tot ambassadeurs werden benoemd Stricklandt, die door zijn langdurig verblijf met de toestanden hier te lande vertrouwd was en daarom de aangewezen persoon kon geacht worden, benevens St. John, Chief-Justice. Deze laatste was de voornaamste der twee door zijn invloed in het Parlement en het aanzien dat hij als Cromwell's vertrouweling genoot. (4) Hij deed alle moeite om van de opdracht ontheven te worden, omdat hij vreesde het lot te zullen deelen dat Doreslaar in 's Gravenhage en Asham te Madrid getroffen had en gaf daarom voor, dat het vreemde klimaat voor zijne gezondheid nadeelig was. Doch met groote meerderheid werd zijn verzoek om ontheven te worden afgestemd. (5) Toen Schaep, die last had bekomen tot nader order in Engeland te blijven (6), berichtte dat het gezantschap eerstdaags zou vertrekken (7), maanden de Staten van Holland

(1) R. S. G. 7, 26, 28 Jan. R. H. 4, 7, 12, 17, 30, 31 Jan., 2 Febr. 1651. Wicquefort II, 76. Aitzema III, 637. Arend IV, I, 204. Den 16en Jan. had Holland besloten met Zeeland te confereeren over de vraag of de politieke beschouwingen aangaande Engeland niet van de handelszaken gescheiden konden worden.

(2) R. H. 12 Jan. 1651. Guizot H. de la Rép. d'Angl. I, 225 vlg. Whitelocke, p. 462, dd. 24 Dec. en 10 Jan. 1650 (3 en 20 Jan. 1651) op eerstgemelden datum valt het besluit tot toelating van den Spaanschen gezant, op laatstgemelden heeft de audientie van den Portugeeschen in het Parlement plaats. De vertegenwoordigers dezer beide mogendheden hier te lande bewezen den Engelschen ambassadeurs beleefdheden. Aitzema III, 640.

(3) Hiervan kwam de tijding in Holland door een brief van Schaep, d. d. 3 Febr. R. H. 8 Febr. 1651.

(4) Ludlow, Mem. I, 297. Hume VII, 210. Clarendon H. of Reb. III, II, 691. „St. John who had the whole trust of the ambassy." Whitelocke zegt van hem (p. 468): „St. John who was Cromwell's Creature and his disposition suited with such an Imployment which met with good Abilities though not much versed in Forraign Affairs or Languages." Van zijn onstuimig karakter maken gewag, Grovestins I, 172. Villemain, Vie de Cromw. p. 184. Volgens Aitzema (III 639) was hij een „seer beleeft, habyl ende welspreeckent Man," vrgl. bl. 638.

(5) Lingard X. 378.

(6) R. H. 17 Febr. 1651.

(7) In een brief d. d. 24 Febr. R. H. 3 Maart 1651.

Joachimi aan zich onverwijld naar zijn post te begeven. Toch werd eerst den 20en Maart zijne Instructie gearresteerd, en daarbij hem opgedragen zich met vele vreemde gezanten in Engeland op vriendschappelijken voet te stellen, te zorgen dat de Republiek der Vereenigde Provinciën in rang nevens die van Venetië geplaatst werd (art. 9, 10), de Nederlanders, die onderdanen van het Parlement geworden waren, te helpen, zooveel als dat zonder nadeel van dit land kon geschieden. Verder luidde het: „ die van de Entrecours ende de Ingesetenen van dese Landen sal hij met alle mogelicke ende doenlicke middelen pogen te behouden bij haere gerechtigheden sulcx dat den reciprocquen handel gedreven mach werden in hare oude ende behoorlycke vrijheyt volgens de Tractaten dienthalven gemaeckt. (art. 8) Hij sal sooveel in hem is arbeyden dat goede vruntschap, vreede ende eenicheyt tusschen de twee Staten behouden blijve" (art. 6). Joachimi moest bewerken dat alle Nederlandsche schepen vrij de Engelsche havens mochten aandoen, dat dit in die havens gepubliceerd werd en vast doen stellen dat represaillebrieven van geen van beide kanten uitgegeven zouden worden (art. 14, 15). Op deze wijze wenschten de Staten een ronde, vriendschappelijke houding met het Parlement in het leven te roepen, waarbij de welvaart ook van dezen Staat verzekerd zou worden. (1)

De ontvangst der vreemdelingen in den Haag was van de zijde der bevolking niet zeer welwillend, ofschoon dezen reeds bij hunnen intocht (Maandag den 27en Maart) er op uit waren een sterken indruk van hunne waardigheid en van het aanzien hunner natie te geven. De gewoonte der Engelschen om zich op de straat, hetzij te voet of in hunne koetsen zittende, met de ontbloote zwaarden over den arm te vertoonen, werd door het Haagsche volk voor een bewijs van vrees aangezien. Dit gebruik en andere zaken gaven aanleiding dat zij aan veel onhebbelijkheid blootstonden. Van die neiging der bevolking maakten de koningsgezinde Engelschen gebruik en zetten de straatjeugd aan, de vreemde gezanten scheldwoorden toe te roepen. Wel vaardigden de Staten van Holland een verbod uit tegen het aandoen van overlast, maar het ging blijkbaar

(1) Instrb. fol. 47 vlgg. R. H. 21, 22 Maart 1651. Eenige leden vonden het beter Joachimi „ in dese gelegentheydt van tijde" geen instructie te geven.

boven hunne macht, die kwade bejegeningen, waarbij ook de genegenheid van het volk voor den Prins in het spel was, te stuiten. (¹) Hierin stelden zij door hunne bemoeiingen de Engelschen evenmin tevreden als door hunne maatregelen tegen de moordenaars van Doreslaar. St. John beweerde zelfs, in een stuk bij zijne audientie overhandigd, dat het Parlement niet wist: „that any of the murderers, their abettors, or accessaries have been brought to justice, or that any thing hath been done by your lordships in order thereunto". (²)

Die audientie had met veel statie in de Groote Vergadering plaats. (³) De rede van St. John behelsde de verklaring dat hij hierheen gekomen was om een nauwere vereeniging tusschen de twee landen te weeg te brengen dan vroeger bestond. (⁴) De Staten benoemden den dag daarna Commissarissen voor de onderhandelingen (⁵) en aan dezen gaven de gezanten in de conferentie (4 April) den wensch te kennen om bij het „tracteren" van punt tot punt voort te gaan, zoodat de reeds aangenomene artikelen niet zouden binden voordat eenstemmigheid over het geheel verkregen was. Zij stonden er op, dat alles schriftelijk en met onderteekende stukken zou behandeld worden en legden ook reeds dit verzoek schriftelijk over, daarbij een tweede memorie voegende, waarin het doel hunner zending was uiteengezet, geheel zich aansluitende aan hetgeen den 30en Maart was aangekondigd. Het Parlement wenschte dat de Staten „puissent entrer en une plus étroite et intime Alliance et Union entre elles par le moyen de la quelle il y puisse avoir pour le bien des deux un Interest plus intrinsique et

(¹) V. Wijn, Nalez. op Wagenaar XII 209. (D. II bl. 137,) Aitzema III 638, 657 vlgg. „The popular feeling expressed itself by growns and hisses," en „the royalists who sought every occasion of insulting „the things called ambassadors,"" zegt Lingard X. 379; vrgl. beneden bl. 57 ²).

(²) Thurloe I. 174.

(³) Op den 30en Maart, R. G. V. 29, 30 Maart. Zie over de ontvangst hun door de Staten bereid. R. S. G. 21, 23, 26, 27 Maart 1651. Aitzema III 638.

(⁴) Reeds Stricklandt had in 1642 te kennen gegeven dat Engeland een nauwere verbintenis met dezen Staat wenschte. Zie boven bl. 17.

(⁵) Namelijk V. Ommeren, Strevelshoeck, Boom, Veth en Renswoude. R. G. V. 31 Maart, 3 April. Het personeel dezer commissie wisselde voortdurend af en achtereenvolgens traden nog op Burgemeester De Witt, Pensionaris Beverningk, Schuyrmans, Wolffsen, Andree, Mulert, Rijnhuyzen, Clandt, Ruysch. R. G. V. 7, 27 April, 20 Mei. R. S. G. 31 Mei. R. H. 5, 7 April 1651.

réciprocque de l'un en l'autre qu'il n' y a pas eu encore cy devant". (1) In de mondelinge toelichting werden als redenen daarvoor aangevoerd „gemeene Interessen in het stuck van Vrede, Commercie en Schipvaert," gelijkheid van godsdienst en volksvrijheid. Op de aanmaning der gecommitteerden, dat de gezanten „haer wat particulierder souden verclaren," antwoordden dezen, naar hunne meening genoeg te „particulariseeren" en zich hierover niet nader te kunnen „openen," tenzij de Staten genegen waren de aangebodene vriendschap aan te nemen en de oude allianties te vernieuwen. (2) Twee dagen later kregen de commissarissen volmacht om de „ouvertures" der ambassadeurs aan te hooren over een tractaat van „gemeene interessen," daar de regeering bereid was tot het aangaan van een dergelijk en het vernieuwen van het vroegere verbond, terwijl Gelderland deed aanteekenen dat het zijne gecommitteerden voor „onbequaem" hield als hun andere tractaten van interest werden voorgeslagen, dan over commercie. (3)

Doch de gezanten vonden zulk een verklaring als van de Groote Vergadering uitging „wat al te generael," zij wenschten dat er „naerder en speciaelder werd gesproken," want, zouden er verdere onderhandelingen plaats kunnen hebben, dan moest van Nederlandsche zijde volmacht gegeven worden om te treden in een „naeuwere ende innerlicker Alliantie (4) ende Unie waerdoor een ijgelick mach hebben een innerlijcker ende mutueelder Interesse ten besten van beyden alsser tot desen tijt toe is geweest." Op die wijze trachtten de Engelschen de verplichting te ontgaan hunne bedoelingen het eerst verder uiteen te zetten; maar de griffier Ruysch werd gelast een nadere verklaring, dienstig om hen hiertoe te bewegen, op te maken, (5) omdat de handeling niet in het begin moest struikelen, waardoor „occasie" zou gegeven worden tot geruchten dat zij afgebroken was en „daervan niet en stont te vallen." Zoo luidde de beweegreden die Holland tot dat besluit aanvoerde. (6)

---

(1) Vrgl Lingard X. 378.
(2) R. G. V. 5 April.
(3) R. G. V. 6 April, R. H. 6, 7 April 1651. Thurloe I, 176. Aitzema III, 658.
(4) Whitelocke, April 1651.
(5) R. G. V. 8 April.
(6) R. H. 8 April 1651.

Toch schijnt van deze Provincie een staking der onderhandelingen te zijn uitgegaan; althans Aitzema beweert: „belangende nu het geproponeerde van de Engelsche Ambassadeurs, hoewel niet als seer generael, waren selfs de meeste Leden van Holland soo scrupuleux, datse Reces namen voor eenige dagen" (1) en De Witt vermeldt het verzoek van dit gewest om het rapport nog wat op te houden, „als noch niet wel connende 't selve amplecteren." (2) De zittingen der Groote Vergadering werden althans eerst den 20en April hervat, den dag waarop het concept der verklaring inkwam. De Staten van Holland waren op een spoedige overhandiging gesteld, en zeer tegen hun zin moest de behandeling om veler afwezigheid worden verschoven. (3). De gezanten die „wisten de langsaemheyt van de Resolutien van desen Staet," zonden een aanmaning om een spoedig, voldoend en duidelijk antwoord, er op wijzende dat hun tijd beperkt was, zooals zij vroeger reeds verklaard hadden en hun verblijf nog slechts kort kon duren. (4). Den volgenden dag (26 April) kwam, misschien dientengevolge, het besluit tot stand dat de commissarissen mochten onderhandelen over de begeerde Alliantie en Unie „door dewelcke ydereen ter wedersijden beter mach vinden sijn Interest ten besten van beyden als voor desen is geweest." Zeeland keurde dit goed onder voorwaarde, dat er niets werd besloten tegen de tractaten met andere geallieerden gemaakt. (5)

Met dit antwoord waren de ambassadeurs tevreden gesteld

---

(1) Aitzema III, 658, vrgl. Bilderdijk, G. d. Vad. IX, 51.

(2) S. S. O. fol. 43, d. d. 9 April 1651.

(3) R. G. V. 20, 21, 24 April. R. H. 21 April 1651. Overijsel moet nog den 26en op behagen van principalen stemmen. R. G. V. 26 April.

(4) R. G. V. 25 April. Thurloe I, 179. Later in hunne recapitulatie beweren de ambassadeurs dat zij op den 27en April binnen 5 of 6 dagen antwoord op hun verzoek hadden gekregen en wijzen er op ten bewijze dat onze afgevaardigden, als zij wilden, spoed achter de beraadslagingen zetten konden, zonder nader de principalen te raadplegen. Zij hebben dus vroeger reeds op bespoediging aangedrongen, maar gebruiken hier een zeer onjuist bewijsmiddel, blijkens het onmiddellijk voorafgaande reces. Thurloe I, 193.

(5) R. G. V. 26 April. In de conferentie van den volgenden dag gaven de gezanten hunne nadere uiteenzetting, die natuurlijk slechts volgen kon op de mededeeling van het besluit der Staten, zoodat ten onrechte als dag der overhandiging daarvan genoemd wordt de 28e April. S. S. O. fol. 44, d. d. 29 April, vrgl. Aitzema III, 658 vlg.

en zij deden nu een nader voorstel, dat er een verbond zou worden gesloten tot behoud van de volksvrijheid in beide de Staten tegenover allen die zouden beproeven te land of ter zee de rust te verstoren van een der twee republieken „ou sont déclarés Ennemis des franchises des peuples qui vivent soubs leur Gouvernement ou d'aucun d'eulx". Zij wenschten op dit voorstel de proposities van onze regeering te hooren, op welke wijze zij tot het sluiten van dit verbond wilde overgaan, en gaven de verzekering dat het Parlement van zijn kant voordeelen zou toekennen, geëvenredigd aan die welke het van de Staten zou kunnen verkrijgen. Toen de twee memories, (1) waarin deze punten van onderhandeling neergelegd waren, werden ingeleverd en onze gezanten aandrongen op een nadere verklaring over de bedoeling daarvan, antwoordden de gezanten dat uit deze Provinciën direct noch indirect hulp aan Karel II zou verstrekt worden. (2)

Een onverwacht oponthoud dat dreigde het aangevangen werk geheel te doen mislukken, strekte ten slotte tot verwezenlijking van Holland's wensch, tot bespoediging der onderhandelingen. Den 29en April toch berichtten de gezanten plotseling dat zij volgens oordeel van het Parlement hier niet langer met eere blijven konden en daarom last tot terugkeer gekregen hadden. Zij voegden er bij dat dit niet op hunne aanvraag en zelfs in strijd met hunne bedoeling zoo bepaald was. (3) Werkelijk waren zij evenzeer verbaasd over dit bevel als de Staten, en aanleiding had het volgende gegeven.

De partij der Engelsche koningsgezinden was in ons land sterk vertegenwoordigd, waar zij beurtelings in Utrecht of 's Gravenhage haar hoofdkwartier had. Vooral in laatstgenoemde plaats hielden zich vele aanhangers der Stuarts op

---

(1) Zij werden na de reeds vroeger overhandigde als N°. III en IV geregistreerd. R. G. V. 28 April. R. H. 29 April 1651. Thurloe I, 179. Ook te vinden in Missiven v. d. Raadps. 1652.

(2) S. S. O, fol. 44, d. d. 29 April 1651.

(3) R. H. 1, 3 Mei 1651. Aitzema (III, 658) maakt de opmerking: „Op welcke pointen deliberereende self in Hollandt men den 29en April noch niet gereet was." Over weinig ijver klagen de ambassadeurs thans evenwel niet en dit zou ook onbillijk geweest zijn, daar hunne laatste memories eerst den vorigen dag ter Groote Vergadering gebracht waren en Holland dienzelfden 29en April tot het opmaken van een concept besloten had.

en zij voornamelijk hitsten het volk aan tegen de „koningsmoorders" die met onze Staten een verbond kwamen sluiten. (¹) St. John had in April aan zijne bijzondere vrienden, die Parlementsleden waren, geschreven dat de gezindheid der regeering het sluiten van een tractaat onwaarschijnlijk maakte en zijne ontevredenheid te kennen gegeven dat de Staten de beleedigingen hem dagelijks aangedaan, niet voorkwamen. (²) Dit bericht deed die vrienden met hun invloed op het Parlement werken en „as unexpectedly there as elsewhere," zegt Whitelocke, (³) werd het besluit tot terugroeping genomen.

De Staten van Holland wenschten het verblijf der gezanten hier te faciliteeren en brachten daartoe ter Groote Vergadering een concept, waarbij verklaard werd niet alleen geneigdheid tot een nauwere alliantie, maar ook tot het resumeeren der oude tractaten „ende specialyck oock het fundamenteelste", het Groot Entercours, omdat te „dresseren, corrigeren ende amplieren naer de jegenwoordige constitutie van tyt ende saecken", zooals men tot behoud en verdediging van vrijheid, handel, scheepvaart en „gemeene Interessen" nader zou kunnen overeenkomen „tegens alle degeene die d'een off d'ander daerinne souden comen te turberen". Dit concept werd goedgekeurd en de Commissarissen kregen last zulke voorstellen te doen als tot het aangaan dier nauwere vriendschap dienstig konden zijn. Men wenschte dat zij nog denzelfden avond met bekendmaking dezer resolutie tot de gezanten het verzoek richten zouden om hun verblijf niet te eindigen en dat ten spoedigste de concept-artikelen voor het tractaat zouden worden opgemaakt. (⁴)

Zoo waren dus de Vereenigde Provinciën toegetreden tot het beginsel van een „more strict and intimate Alliance" (⁵) naar

---

(¹) Lingard X. 328.

(²) Whitelocke, April 1651.

(³) Whitelocke, 30 April (10 Mei) 1651.

(⁴) R. G. V. 1, 2 Mei. R. H. 2 Mei 1651. Aitzema III 659. Zeeland stemde toe op behagen van principalen en bleef bij de op 26 April gemaakte clausule. Later berichtte het die goedkeuring R. G. V. 19 Mei. Tot het „op 't papier brengen" der concept artt. maanden de Staten meermalen aan. R G. V. 4, 19, 25 Mei. Den 3ᵉⁿ Mei werd rapport gedaan van de conferentie van den vorigen dag. R. G. V. 3 Mei.

(⁵) „The treaty began to proceed with greater rapidity." Lingard X. 379. Whitelocke geeft een bericht uit deze dagen, opgenomen op 27 Mei (6 Juni).

den wensch der Engelschen, en St. John kon tevreden zijn over den loop der zaken. Voor zijn persoon evenwel was de kennismaking met de verblijfplaats der Nederlandsche regeering hem meer dan voldoende geweest en hij liet er zich openlijk over uit dat 's Gravenhage, waar de overheid het volk niet in haar macht had, geen geschikte plaats voor de onderhandelingen was. Daarom was het naar het oordeel der gezanten beter dat de Staten Pauw of een ander nevens Joachimi naar Londen afvaardigden. Zij beweerden dat onze Republiek door de hulp die aan Ierland en Schotland gegeven werd, een rupture „wel thienmael" verdiend had, en niet minder omdat zij onder het oog van de Staten-Generaal en die van Holland beiden, in de stad waar dezen vergaderden, als vijanden behandeld werden, „levende", zoo lieten zij zich uit, „in ons Logement als in een gevanckenis ofte als in een Frontier-plaets (like in a garrison) niet dorvende noch Wij noch ons Volck den Neus buyten de deur vertoonen ofte wij zijn gesteecken ofte gheslagen; behalven den geduyrigen Storm ofte Regen van steenen in ons glasen". (1)

De regeering spande zich zeer in om den gezanten te wille te zijn. Een sterke troepenmacht, die evenwel niet voldoende hielp tegen de volksbeweging, betrok dag en nacht de wacht voor hun woning. (2) Cats vervoegde zich in persoon bij de Koningin van Boheme, om te vragen dat zij hare dienaars wat beter in bedwang zou houden. (3) St. John en Stricklandt wer-

---

„That the Dutch inquired much after the affairs in Scotland and seemed inclinable to a good correspondance with England." Whitelocke p. 466.

(1) Aitzema III. 659, vrgl. R. H. 4 Mei 1651.

(2) Het aanbod van wachten voor hunne woning in de Korte Poten werd afgewezen. Whitelocke April 1651. R. H. 13 April 1651. De herhaalde aanbieding van den wachtpost op 15 April gedaan, werd niet afgeslagen, want men nam maatregelon deze „Korteguarde" zoo dienstig mogelijk in te richten, R. H. 15, 18 April, vrgl. 15 Mei 1651. Whitelocke p. 466.

(3) R. H. 19, 17, 22 Mei 1651. Zij gaf ten antwoord dat men de dienaars der ambassadeurs, voor zoover zij geen liverei droegen, niet kon onderkennen: „datse souden moeten dragen een merck-teecken, ghelijck elders de Joden." De Staten zonden ook naar de prinses van Oranje en den hertog van York, Whitelocke p. 466. Zij daagden openlijk bij klokgelui Prins Eduard in, over wien St. John bijzonder klaagde. R. H. 6, 15 April, 1 Mei 1651. Aitzema III 659 vlg. Een vonnis tegen een overtreding van hun plakkaat wordt gemeld Holl. Merc., Maart 1651 bl. 39. Zie R. H. 19 April 1651.

den te Amsterdam genoodigd en daar door de magistraten goed onthaald. Op den herhaalden aandrang om niet te vertrekken, bewilligden zij in het voorstel dat de Staten van Holland aan Schaep zouden opdragen te Londen op verlenging van den termijn aan te dringen, en de ambassadeurs verzonden die aanschrijving met een brief van hen zelven van gelijke strekking per expresse. (1)

Schaep trachtte te bewerken dat het Parlement het verblijf zou verlengen voor al den tijd dien de onderhandelingen bij onzen vorm van staatsbestuur zouden eischen. Dit regeeringslichaam evenwel schorste het bevel tot terugroeping slechts voor een beperkten tijd en deed dit in de verwachting dat de Staten aan de Engelsche natie satisfactie zouden geven door hen die zich aan hare gezanten vergrepen hadden te straffen en door verbeurdverklaring van de goederen der ontvluchten. (2) Holland had vóór dat dit antwoord nog bekend was met nadruk voorgesteld dat de conferentiën hervat zouden worden en „soo veele doenlick gespoedicht, opdat noch voor 't vertrek van welgemelte Heeren Ambassadrs ijetwet vruchtbaerlicx mochte werden geconcludeert." De commissarissen kregen last daartoe van wege de Groote Vergadering benevens de opdracht te vragen of het Parlement reeds een beschikking had genomen, waardoor de onderhandelingen weer konden worden opgevat. (3) Zoodra eenige dagen daarna het toestemmende antwoord bekend werd, gingen de Staten van Holland, en door hen overgehaald ook die van Zeeland, en corps de gezanten begroeten. (4) Zoo

---

(1) Thurloe, de Secretaris van St. John, werd er mede belast. Whitelocke 30 April (10 Mei) 1651. Aitzema III. 659. S. S. O. d. d. 6 Mei 1651. Bilderdijk G. d. Vad. IX. 51.

(2) Aitzema III, 660. Whitelocke p. 465 d. d. 13 (23) Mei 1651. Thurloe I, 181. R. G. V. 19 en 20 Mei, waar het antwoord d. d. 19 Mei opgenomen is, ook te vinden Missiven v. d. Raadps. 1652.

(3) R. G. V. 16, 19 Mei, vrgl. Groen, Archives II, V, 37 vlgg. Deze vraag was reeds vroeger door den Raadpensionaris namens de Staten van Holland gedaan en dezen hadden tot gecommitteerden het verzoek gericht zich te verdeelen en bij beurten de gezanten te gaan bezoeken, „ten eynde derselver eensaemheydt niet moeielyck of verdrietigh en kome te vallen gelyck sulcks besyden af wordt verstaen." R. H. 15 Mei 1651; vrgl. Whitelocke p. 467, d. d. 10 (20) Juni. De Commissarissen doen den 20en Mei den eed op het niet aannemen van geschenken, vastgesteld den 28en Febr. R. G. V. 28 Febr., 20 Mei.

(4) Den 20en Mei. Aitzema III, 660.

werd op alle mogelijke wijze door de voornaamste Provincie geijverd het voorgestelde tractaat tot verwezenlijking te brengen. Tot nu toe hadden de Engelschen slechts het terrein verkend en allengs het doel hunner overkomst duidelijker doen doorstralen. Thans achtten zij het tijdstip geschikt om aan de vertegenwoordigers der landsregeering de eigenlijke plannen van de Engelsche Republiek uitgewerkter voor oogen te stellen. De door St. John ingeleverde zeven artikelen gaven, zooals later blijken zal, niet een uiteenzetting van al de bedoelingen die het Parlement met onzen Staat had, maar het voornaamste oogmerk der „naerder unie" werd daarin kenbaar gemaakt. Het voorstel hield in, dat de twee Republieken niets tegen elkander zouden ondernemen en evenmin daar waar hunne macht reikte, gedoogen dat door anderen eenig nadeel zou worden beraamd tegen den Staat, waarmede thans de nauwere unie gesloten werd. Onderlinge ondersteuning moest er voortaan plaats vinden en men zou zich te onthouden hebben van de levering van alles wat eenigszins als contrabande kon worden aangemerkt. Alle personen die dit niet in acht namen, zouden als vijanden worden beschouwd en de twee Republieken wederkeerig hulp verleenen tegen rebellen, vijanden of vluchtelingen, terwijl geen van hen die daarvoor verklaard waren in den eenen Staat, binnen de grenzen van den anderen geduld zou worden, en de doodstraf worden toegepast op allen die niet binnen achttien dagen na de uitwijzing het land waar hun het verblijf verboden was, verlaten hadden. Bijzonder gewicht werd gehecht aan het laatste (elfde) artikel, inhoudende dat geen vijand der Engelsche Republiek zou mogen worden toegelaten in eenige bezitting van de leden van het Huis van Oranje of op eenig territoor van wien ook, behoorende tot de burgers der Vereenigde Provinciën. De Staten moesten zorgen dat geen Prins noch eenig persoon zulk een vijand van Engeland ondersteunde, en zoo zij het deden, hun recht verbeurd verklaren op alle grondgebied dat zij zouden pretendeeren te bezitten. Het Parlement verklaarde van zijne zijde hetzelfde te zullen doen. (¹) De inhoud van zes dezer artikelen was naar het be-

(¹) Deze propositiën van den 20en Mei, op welken dag zij ook overhandigd werden, zijn te vinden: Thurloe I, 182. Aitzema III, 660, vlgg. R. G. V. 21 Mei. Om de vorige memories werden zij aangeduid als artt. V—XI.

weren der Engelschen vervat in het Groot-Entercours ([1]), en daardoor gaven zij te kennen zich op hetzelfde verdrag te beroepen, waarop de Staten gewezen hadden: op die overeenkomst welke, tot nu toe onveranderd gebleven, al dien tijd de toets geweest was waaraan men de geschillen over handels- en zeezaken, tusschen de twee volken gerezen, onderwierp. ([2])

Hier hebben wij dus een tractaat van volkomene vereenzelviging van belangen, waardoor de Engelschen zich wilden verzekeren voortaan nooit meer in iets den tegenstand der zusterrepubliek te kunnen ondervinden. Het Parlement aan de ééne zijde en aan de andere de Staten-Generaal als de gebieders beschouwende, rekenden de gezanten dat ieder der ingezetenen aan die regeeringslichamen respectievelijk onderdanigheid schuldig was, de Prins van Oranje niet uitgezonderd, die werkelijk de eerste dienaar der Staten moest zijn en daarom zich geenszins tegen hun wil moest kunnen gedragen. Van die onderstelling uitgaande, trachtten zij op deze afdoende wijze alle tegenkanting die zij van den kant van het Huis Oranje konden ondervinden, af te snijden. Was het niet denkbaar dat de Provincie Holland, uit tegenzin tegen de stadhouderlijke waardigheid, genegen zou zijn tot deze unie?

De herhaalde aanmaning in de vergadering der Staten om het inleveren der concept-artikelen toch te bespoedigen, had ten gevolge dat dit op 25 Mei geschiedde. ([3]) Zij waren 36 in aantal, en moesten strekken om van onze zijde bouwstof te geven tot het aan te gaan tractaat. Holland nam ze, na onderzoek, terstond aan en was tevreden wanneer ze „bij forme van inclinatie aan de ambassadeurs voorgedragen" werden. ([4]). Zeeland, dat 't gaarne wilde noemen „Tractaat van Defensie en mutueele Commercie", was spoedig tot de aanne-

---

([1]) „Corrected only to the present times and affairs." Thurloe 183, vrgl. 188.
([2]) Muller, M. Cl., bl. 30.
([3]) R. G. V., 25 Mei 1651.
([4]) R. H. 25, 26 Mei 1651. R. G. V. 26 Mei. Zie beneden bl. 88. Die formule betrof tevens het maken van een of- en defensief verbond met Engeland tegen Portugal en het opnemen van een art. in 't tractaat over het „strijcken van vlaggen ende andere Ceremonien daeruyt menichmael differenten in zee coomen te ontstaen". Zie beneden bl. 52 [3]). De 36 artt. zijn genomen uit het Groot Entercours, het Schotsch tractaat van 1594, het tractaat van Southampton, dat van Marine met Spanje. R. H. 25 Mei 1651.

ming gezind, (1) maar St. John werd ongeduldig en stuurde den 27en zijn beklag in over het oponthoud dat men deed ondervinden. Op verzoek der Staten van Holland, zeide hij, had het Parlement vrijheid tot een langer verblijf gegeven, maar nu er reeds acht dagen verloopen waren, moest hij waarschuwen dat men slechts op een beperkten tijd te rekenen had en dat hij aanried de schoone gelegenheid die nu bestond („ diergelijcke noyt meer soude komen"), niet ongebruikt voorbij te laten gaan. Het inleveren van hunne artikelen was reeds een afwijking van hunne gewoonte, (2) waartoe zij zich om tot overeenstemming te komen hadden laten vinden, maar zij verzochten dan nu ook antwoord. Op den dag evenwel, waarop St. John's geschrift inkwam, werden de vergaderingen gestaakt. (3) Den 10en Juni ging men weer aan het werk, en weinige dagen later begonnen, op aandrang van Zeeland, de onderhandelingen over het concept der gecommitteerden, maar eerst den 23en werden de Provinciën het eens, waarop den volgenden dag de conferentie plaats had. (4)

Behalve eenige punten van minder gewicht behelsden de 36 artikelen het volgende: Er zal een nauwere alliantie aangegaan worden tegen allen die zullen trachten aan de vrijheid der twee volken, hun koophandel en gewone Interessen afbreuk te doen (art. 1 en 2). De „ nauwere eenigheydt" kan niet anders dan de gelegenheid openstellen voor een vrij, onbelemmerd verkeer (art. 3), en men zal niets ondernemen of door anderen laten ondernemen, wat tot nadeel van elkaar strekt (art. 4), elkaars vijanden als de zijne beschouwen (art. 5) en geen contrabande aan rebellen doen toekomen (art. 6, 31). Sluit de ééne Staat nieuwe tractaten, dan zal de andere, benevens

(1) R. G. V. 26, 27 Mei.

(2) Eenigszins onjuist zegt Lingard: (X. 379) „ The States, having demanded in vain an explanation of the proposed confederacy, presented a counter project."

(3) R. G. V. 27 Mei. Dit stuk is te vinden Thurloe I. 183, en de hoofdinhoud bij Aitzema III. 662. „ Eensdeels om het invallende Pincxterfeest; anderdeels om de ongheреetheyt van de Leden liep ('t) diep in Junius eer ment eens wierdt" Holland besloot aan te dringen op mededeeling aan de ambassadeurs R. H. 27 Mei 1651.

(4) R. G. V. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20. 21, 22, 23, 26 Juni. Brieven van De Witt, d. d. 17 en 24 Juni S. S. O. fol. 56, 58. Whitelocke, p. 467, d. d. 16 (26) Juni.

alle bondgenooten die zich bij hen mochten voegen, daarin opgenomen worden (art. 7—10).

Onbelemmerd moet het verkeer te water of te land zijn, met of zonder koopwaren; de handel op Virginia en de Caraibische eilanden voor beide natiën openstaan (art. 11) (¹); terwijl in Noord-Amerika een vaste grensscheiding zal worden aangenomen. In alle onderhoorige plaatsen moet men vrij kunnen ankeren, zonder aanhaling der goederen, en de onderdanen van het ééne land zullen niet meer lasten mogen betalen dan die van het andere (art. 11—17). Handel en visscherij (²) moeten vrij zijn, de visschers overal een goede ontvangst vinden en betaling van tolgeld niet van hen worden geëischt, terwijl het aan de wederzijdsche onderdanen vrij zal staan zich in het bevriende land te vestigen en hun bedrijf uit te oefenen, genietende dezelfde vrijheid als de burgers van dat land (art. 17, 18).

Zal die vrijheid van navigatie gehandhaafd worden, dan moet er heerschappij worden gevoerd op de zee en elke regeering dus het recht hebben zijne onderdanen op dat element te beschermen. In de eerste plaats beloven de Staten-Generaal en die der Provinciën geen zeeroovers in de havens te dulden, ze te zullen vervolgen en straffen (art. 19), terwijl zij wenschen dat van weerszijde de commissie-vaarders niet dan onder „suffisante cautie" uitgaan, voor het geval dat zij hun last overtreden (art. 20). Maar de piraten zijn de eenigen niet die het op zee lastig kunnen maken. Beide volken moeten ter wille van vrijheid, handel en visscherij door hunne vloten beschermd worden, en deze zullen hiervoor zorgen „teghens *alle ende een yegelijck* wie het oock soude moghen zijn, die haer ofte een van beyde in de voorschreve Vryheijt, Commercie, Navigatie en de Visscherije sullen komen te troubeleren, molesteren, verhinderen, exactionneren, ofte teghens 't Recht van alle Volckeren te beswaren, ofte te belasten." Men zal daarbij eerst alle mogelijke „*minnelijcke weghen ende intercessie*" aanwenden. Is hierdoor geen contentement te verkrijgen, dan zal men elkaar met geheel de scheepsmacht die maar in zee te brengen is, bijstaan en den Staat die het onrecht heeft gepleegd, zoolang bestrijden totdat er volkomene

---

(¹) Zie boven bl. 32.
(²) „So wel Harinck als allerhande andere soorte van Visch groot ende kleen."

satisfactie is verkregen (art. 22). Om zich zoo op zee te kunnen laten gelden, vooral tegen de zeeroovers, is het dienstig dit gebied, zoowel den Oceaan als de Noord- en Middellandsche zee, met de zeeëngten die daarin zijn, te verdeelen en ieder der twee natiën die thans de „onverbreeckelijcke ende eeuwighduyrende Vrundtschap, Eenigheydt, Correspondentie" aangaan, zullen in dat, haar bij onderlinge schikking jaarlijksch toegewezen deel, de orde handhaven, de veiligheid bewaren met een vloot van vooruit te bepalen sterkte onder eigen admiraal en eigen vlag (art. 21). Van weerszijde moet men de koopvaarders beschermen en de schepen, door vijanden genomen, helpen hernemen (art. 23, 24). Koopvaardijschepen, Commissievaarders, Oorlogsschepen, doch deze laatsten slechts in gering getal, zullen vrij mogen „havenen" en niet aan eenige visitatie onderworpen wezen, het vertoonen hunner commissie uitgezonderd (art. 25—30). Het wordt verboden voortaan brieven van represaille tegen elkaar uit te geven en de reeds verleende zullen van dit oogenblik af krachteloos zijn (art. 33). In het slotartikel (art. 36) is bepaald, dat in weerwil van dit tractaat de verbintenissen, vroeger met andere Staten aangegaan, in volle kracht blijven. (1)

Dit concept werd slechts gearresteerd onder het uitdrukkelijke voorbehoud „dat door den Inhout van dese Articulen de staet in eenigen manieren niet sal worden geengageert in de questiën, verschillen ende oorloge tusschen 't Coninckrijck Schodtlandt ende 't Parlement van Engelandt gesustineert." (2) Dit was een voornaam punt zoowel in het oog der Staten als in de schatting van 't Parlement. Het laatste wenschte ook daarin „nauwere eenigheydt", terwijl onze Provinciën juist ongeneigd waren zich ook maar eenigszins in dien strijd te wikkelen. (3) Wijze voorzichtigheid gebood hun zich niet tot

(1) Aitzema III, 695.

(2) R. G. V. 19, 23 Juni.

(3) „That they (the Provinces) would fain see the issue of their affairs in Scotland, before they come to a Conclusion with the English Ambassadors, is agreed bij all" Whitelocke 468. Het was een der beschuldigingen van de gezanten tegen de Staten, dat dezen eerst den afloop van dien oorlog wilden kennen. Grovestins p. 174. Dezelfde schrijver zegt (p. 173) van deze bepaling over Schotland: „Cette détermination arrêta le cours des négociations qui ne furent cependant rompues que sous d'autres prétextes," met dit laatste bedoelende de smaadheden door de koningsgezinden den gezanten aangedaan. Doch bij het vertrek werd van deze grieven niet gerept. Vrgl. Lingard X, 379. Ludlow Memoirs I, 297. Zie beneden bl. 57 [3]).

een partij kiezen te laten dringen. Macdowell, naar den Haag teruggekeerd, protesteerde tegen de in deze artt. voorgestelde overeenkomst, omdat eenige daarvan een schending waren van de belofte tot onzijdigheid, die de Staten herhaaldelijk hadden afgelegd, daar toch het gevolg wezen zou dat de Vereenigde Gewesten den moed der rebellen stijgen deden en zich zelven de vijandschap van Karel II berokkenden. ([1])

Met deze voorstellen optredende hadden de Staten een geheel anderen weg ingeslagen als waarop de ambassadeurs de onderhandelingen wilden voortleiden. Was het doel der zeven artikelen het vormen van een politieke unie, waarbij Nederland zich geheel aan het belang van Engeland zou overgeven, het concept der Nederlanders regelde vooral de handelsaangelegenheden, omdat deze inzonderheid het punt van „gemeene Interesse" uitmaakten. Beide natiën hadden elk evenveel belang bij beveiliging der zee, maar eene voor beide partijen voordeelige schikking was onmogelijk, zoolang ééne van beiden recht op de superioriteit meende te hebben en een dergelijke zaak bedoelden de ambassadeurs dan ook niet met hun „common interest." *Zij* dachten daarbij aan het scheppen van een toestand, waarin geen sprake meer kon zijn van een tegen elkaar overstaan van wederzijdsche belangen, ten behoeve van eene van beiden te bevredigen. ([2]) Neen! beide natiën moesten eerst waarlijk door volkomene aansluiting één zijn geworden, zou er common interest kunnen bestaan, en dit wilden de Engelschen tot stand brengen, natuurlijk door de Nederlandsche Republiek tot aansluiting aan hun Staat te bewegen: zij wilden een overeenkomst treffen waarbij deze zich geheel naar Engeland schikte. Hoe toch kon er beter een onverbrekelijke vriendschap onderhouden, hoe beter gehandeld worden op het voetspoor der contracteerende partijen van 1496, die toch ook beoogden een „bona, sincera, vera et integra, perfecta et firma amicitia, liga, confederatio, pax et unio," evenzeer door erfgenamen en opvolgers als door de contractanten zelven te onderhouden. Zij hadden toen geen samensmelting der twee Staten op het oog gehad, maar een dergelijke innige

([1]) Hierbij had hij het oog op art. 4, 5, 6, 31. Harleian Miscellaneys VI, 256, vlgg. d. d. 17 Juni 1651.
([2]) Vrgl. Hume VII, 209.

alliantie als nu werd bedoeld, zou de volmaking van hunnen arbeid zijn. Waarlijk zulk een vriendschapsverbond zou het Parlement ten eeuwigen dage in oprechtheid kunnen gestand doen! De voorstanders daarvan wisten de grootste voordeelen op te noemen die er het gevolg van zouden zijn. Nederland kon zonder die aansluiting niet beletten dat Spanje in het bezit van Duinkerken, Calais in handen van Engeland kwam, dat de Sond gesloten werd. Zoo de gewenschte verbinding plaats vond, dan was voor de Nederlanders de vaart overal vrij, zij zouden half Brazilië krijgen en een vaste grensscheiding zou in America aangenomen worden; dan was het Kanaal altijd voor hen bevaarbaar en stond de toegang tot iedere Engelsche haven hun open; dan waren zij beveiligd tegen elken vijand en was de godsdienst verzekerd. Ja, de unie zou zoo heerlijk zijn dat alle volkeren die zouden zoeken te beletten. (1)

Hoe waarschijnlijk dit ook voor velen mocht wezen, de opoffering der zelfstandigheid was een te groot offer, dan dat de Staten niet liever als vrije mogendheid, al ware het dan ook geringere, voordeelen zouden zoeken te verkrijgen. Zij hadden een zuiverder begrip van „gemeene interessen." Wat voor beide volken een bron van voorspoed was, de vrije zeevaart en zeehandel, moest beiden wederkeerig gewaarborgd worden, en in plaats van elkaar hierin hinderlijk te zijn, moest men door onderlingen steun elk nadeel, dat kon berokkend worden, weten te voorkomen of door voldoende satisfactie voor het vervolg verhinderen. Voortaan moest er geen spraak meer kunnen wezen van die geschilpunten welke vroeger dikwijls de goede verstandhouding hadden gestoord. Zoo vatten de Staten de inniger vriendschap op. Het verschil over zeeheerschappij moest vereffend worden. De gecommitteerden gaven zelfs in bedenking om een artikel in het tractaat op te nemen „over het strijcken van vlaggen ende andere Ceremonieën daeruijt meenichmael differentien in zee coomen te ontstaen." (2) Maar ongetwijfeld was deze zaak in het oog der vergaderden „te delicaet" (3) om nu te tracteeren en zwijgt het concept daarom hierover.

St. John was onvoldaan met de 36 artikelen en hij kon

(1) Zie in Bibl. Duncanniana 1651, D. III, een pamflet gedrukt te Rotterdam bij van Lusthof.

(2) G. V. 25 Mei. Zie boven bl. 47 4).

(3) Vrgl. Aitzema III, 698.

ze niet als antwoord beschouwen, omdat zij, zooals hij beweerde, noch overeen kwamen met zijne artikelen, noch met het Groot-Entercours („les quelles sont les mêmes en substance"). (1) En dat was nu de uitwerking van zijne herhaalde aanmaning tot spoed! Hij verzocht dus, want zijne schepen lagen gereed, (2) een volkomen en duidelijk antwoord om zooveel de korte tijd toeliet, tot de andere artikelen van het tractaat te kunnen overgaan. De Staten waren volgens zijn oordeel verplicht dit te geven, daar het de gewoonte was het eerst te antwoorden op hetgeen 't eerst was ontvangen, en bezwaar van hunne zijde kon niet bestaan omdat het tractaat, eerst als het geheel gesloten was, verbindende kracht krijgen zou. Bovendien het Parlement had zich reeds bereid verklaard geëvenredigde concessies te doen. Waren de proposities aangenomen, dan hadden de ambassadeurs volmacht om voor te stellen en van hunne zijde te effectueeren „des choses de plus grande et plus haute conséquence pour le bien des deux républicques." (3) Zoo luidde het beklag aan commissarissen den 25en Juni medegedeeld.

Juist als de Staten het voorstel zouden behandelen dat de commissarissen op hunnen last hadden opgemaakt om de Engelschen tevreden te stellen, kwam er bericht in van de ambassadeurs dat zij wilden vertrekken. Strevelshoeck en Ruijsch werden terstond gecommitteerd om hen door de betuiging van der Staten leedwezen, door verontschuldigingen en beloften tot uitstel te bewegen (4) en de beraadslagingen der Staten leidden tot

(1) Zij beantwoordden in het geheel niet art. 9—11 en gaven op het 5e, 6e, 7e geen voldoende satisfactie. Vrgl. ook zijne memorie van 29 Juni. R. G. V. 30 Juni.

(2) De Raad van State had een verzoek van hem ontvangen te zorgen dat de schepen hun toegezonden werden als hun tijd om was, want de vorige keer was dit niet in orde geweest. Whitelocke, p. 476.

(3) G. V. 26 Juni. Thurloe I, 188. Aitzema III, 662. Ook later in hunne recapitulatie verklaarden zij „having both in our debates and papers told them, that when these should be agreed upon, we had others of a greater and higher concernment." Thurloe I, 194.

(4) G. V. 26, 27, 28 Juni. Hun rapport op den 29en ingebracht is niet bekend. G. V. 29 Juni. Whitelocke heeft hierover (p. 468), „That the same night the States sent to the Ambassadors (which they had not done in a moneth before) to know if they might not come to the Ambassadors the next morning to conferr with them about the Treaty. To which the Ambassadors answered. „That they might if they pleased." That the next morning the Commissioners from the States were taking the coach to come to the Ambassadors but fell out among themselves about the Message they were to bring, and so sent to excuse their not coming that day."

aanneming van het concept in de hoop dat hierdoor „naerder contentement" zou gegeven worden op de zeven artikelen: want men verklaarde bij deze resolutie toe te staan de vijf eerste artikelen van het Groot-Entercours (met een generaliseerende bijvoeging in art. 2). Waren de Engelschen met dit antwoord niet tevreden gesteld, dan moesten daarom de onderhandelingen nog niet afgebroken worden, maar dan mochten Van Ommeren en zijne collega's met een geheim artikel voor den dag komen, dat afzonderlijk vastgesteld, niet in het tractaat opgenomen moest worden, waarbij de Staten „om alle voldoenswille" op praesuppositie dat de Engelschen de Schotsche havens „beset ende belegert houden", toestonden dat het 31e artikel geregeld werd, zooals in de laatste conferentie door H. Exc. „ten respecte van de vivres is gedesireerd." Tot zoover kwam het echter niet, want blijkens het rapport werd van dit geheim artikel „geen ouverture gedaen." (1)

Dit had evenwel volstrekt niet zijn grond in tevredenheid van St. John. (2) Integendeel sprak hij een tegenovergesteld gevoelen duidelijk uit in zijne memorie, door de Staten den 30en Juni ontvangen. Er was naar zijn oordeel hier niets meer door onderhandelingen uit te richten. In plaats van hem antwoord te geven op zijne artikelen, die geen andere zaken behelsden dan in het tractaat van 1495 voorkwamen, al hadden de ambassadeurs ook hunne eigene uitdrukkingen gebezigd, — in plaats daarvan hadden de Staten zich van die verplichting afgemaakt door het aannemen der vijf eerste artikelen van gemeld verdrag en dan wel op voorwaarde dat zij een voldoend en duidelijk antwoord op hunne voorstellen zouden ontvangen. Deze nu waren slechts schijnbaar uit het Groot-Entercours getrokken en behelsden werkelijk vele nieuwe zaken en groote voordeelen voor deze Provinciën. De Staten hadden den 2en Mei beloofd het verdrag te vernieuwen, maar al den beschikbaren tijd laten voorbijgaan, zonder hun op het daaraan ontleende voorstel te antwoorden. Het was nu te laat om over andere artikelen te

---

(1) R. S. G. 29, 30 Juni. S. R. S. G. 28, 30 Juni 1651. Aitzema III, 663. Thurloe I, 189. S. S. O. fol. 61, d. d. 1 Juli.

(2) Vrgl. S. S. O. t. a. p., „dan echter seggende preciselijck aan haeren last van weder te keeren gebonden te sijn, heeft niet vorder daerop connen gedaen worden."

handelen, doch opdat de goede wil der ambassadeurs mocht blijken, hadden zij voorgesteld met de commissarissen bovengenoemd tractaat na te lezen en een ander daarover heen te maken, dat, wanneer het aangenomen was, kon dienen tot een middel en voorbereiding om te komen tot „ quelque autre plus grand Traicté, dans le quel on pourrait convenir de toutes les choses que l'on a à proposer de nouveau de part et d'autre, soit pour amener les Aliances précédentes à une plus grande perfection ou pour terminer les vieux differens sur le Commerce ou pour parvenir à une Union plus estroicte et les amener à une bonne fin et conclusion en temps et lieu propres, desquels on pourroit convenir à présent aussy bien que des autres circonstances qui y apartiendroyent." Dit voorstel was niet aangenomen en daardoor waren alle onderhandelingen verijdeld. (¹)

De ambassadeurs, die dus nog wel tijd beschikbaar. hadden om het Groot-Entercours te herzien, maakten groote haast om weg te komen, daar de schepen gekomen waren en hun „ gelimiteerden tijt verloopen was." De President, Veth, deelde den volgenden morgen mede, dat zij bleven aandringen op de afscheids-audientie en deze werd hun op dienzelfden dag verleend (30 Juni). St. John verklaarde dat tot zijne spijt alle moeite niet teweeg had kunnen brengen dat hun gelegenheid gegeven werd overeenkomstig den ontvangen last andere zaken mede te deelen, dienende tot nauwere vereeniging. Persoonlijk zouden de gezanten alles aanwenden wat tot bevordering der religie en der vrijheden van het volk kon dienen. Ten slotte releveerden beide partijen nog eenige pretensies die zij op elkander hadden. (²) Dien avond werd het concept-antwoord ingediend, gearresteerd en nog vóór den nacht aan St. John overhandigd — Stricklandt was reeds te bed — en deze had „ een goed genoegen gethoont" over hetgeen hem hier bejegend was, en gezegd niet te twijfelen of de weg was gebaand tot „ naerder ende naeuwer vruntschap," en hij hoopte dat de Sta-

(¹) R. G. V. 30 Juni. Thurloe I, 190.

(²) R. G. V. 30 Juni. Aitzema III, 663. Thurloe I, 191. De gewone beleefdheden werden behoorlijk in acht genomen, en de ambassadeurs zeilden den 2en Juli uit. Als geschenken zouden, zoodra ze gereed waren, elk hunner nagezonden worden „ een gouden lampetschootel ende becken van fijn gout," *f* 1000 waard, en voor de secretarissen Thurloe en Rosin ieder een gouden ketting ter waarde van *f* 800. R. S. G. V. 30 Juni. Aitzema III, 664. Whitelocke p. 468.

ten „ eenmael souden geven de Contravisite omme soo goeden werck niet interrupt te laten loopen met verseeckering dat derselver Ambrs aldaer niet onaangenaem souden sijn." (1)

Zoo werd voor den vorm, nu eenmaal het besluit tot staking der onderhandelingen genomen was, de welwillende gezindheid gehandhaafd, niettegenstaande de groote verwijdering waartoe het eigenlijk was gekomen. Beide partijen hadden belang er bij de breuk te ontveinzen en te zorgen dat zij nog niet tot openlijke vijandschap bracht. In dien zin kon dan ook De Witt, in aansluiting aan het rapport van Ruijsch, schrijven dat de ambassadeurs om een questie van vorm vertrokken waren „ met goed contentement, alsoo men mette selve op de difficylste poincten al eens was geworden en schijnt haer vertreck alleenlijck daerop gefondeert te sijn dat deselve alhier alliancie hebben comen aanbieden, oordeelende voor de reputatie van haere republycque te wesen dat deselve alliancie in Engelandt worde voltrocken eñ sulx dat van wegen desen Staedt ook voor de werelt worde getoond dat aan dese zijde mede de vruntschap van Hoochgem. republ. wordt aangesocht." (2)

In werkelijkheid was de gezindheid geheel anders. „ St. John answered their complaints in haughty language, and took his leave, war between the two countries already raging in his heart," verklaart een levensbeschrijver van Admiraal Blake, (3) en een ander geschiedschrijver zegt dat hij naar Engeland terugkeerde, „ and endeavoured to foment a quarrell between the republics." (4) Volgens den samensteller van het werk getiteld: *Mémoires de Jean de Wit*, zouden de ambassadeurs zich op de laatste conferentie tegenover de commissarissen aldus op dreigenden toon uitgelaten hebben: „ Messieurs, vous avez meprisé notre amitié; aussi pouvons-nous vous assurer que plusieurs du Parlement n'ont pas été d'avis que nous vinssions ici, ni d'y envoyer aucune Ambassade, mais de commencer par mettre ordre a nos affaires, et d'attendre vos Ambassadeurs chez nous. Je remarque à présent notre faute, et que les membres du Parlement ont eu raison. Vous verrez dans peu nos affaires

(1) R. G. V. 1 Juli. Bijvoegselen op Wagenaar XII, 210. (bl. 95 vlg.)
(2) S. S. S. O. fol. 61, d. d 1 Juli.
(3) Hepworth Dixon, Robert Blake, p. 155.
(4) Hume VII, 209. Zie beneden bl. 69.

reglées, et que vous nous envoyerez demander ce que nous vous offrons si généreusement à présent, et vous vous repentirez pour lors d'avoir rejetté nos offres." (1) Deze uitspraak kenmerkt juist den toestand. Dat St. John bij zijn afscheid, waar hij andere nietige bezwaren ophaalde, niet gewaagde van de beleedigingen hem aangedaan, kan ten bewijze strekken voor de voldoende zorg van de zijde der Staten in dit opzicht. Was er aanleiding tot klagen geweest, de gezanten zouden toen niet gezwegen hebben. (2) Maar al werd het toen niet opgehaald, vergeten worden kon de geleden smaad niet; de ergernis bleef bestaan (3). Nadrukkelijk werd daarentegen gewezen op de trage houding der Staten in de onderhandelingen. In de recapitulatie van hun verblijf te 's Gravenhage, (4) kwamen de ambassadeurs uitvoerig op deze grief terug en verweten den Nederlanders dat zij, zaken op de lange baan willende schuiven, gebruik maakten van de inrichting hunner regeering en beweerden niet te kunnen beraadslagen zonder instructies uit de Provinciën gekregen te hebben. (5)

Van hunne zijde ergerden zich H. Ho. Mo. over de aanmatigingen der gezanten en de eigenmachtige handelwijze om alles in een bepaalden tijd te willen afdoen. Het stuk den avond vóór het afscheid overhandigd, wel met behoorlijke beleefdheid en courtoisie, maar desniettegenstaande in krachtige bewoordingen

(1) Mem. de J. d. W. Part. III, Chap. IV. p. 350. Vrgl. Arend IV, I. 209; De la Court voegt er bij dat het berouw gevoeld is.

(2) Grovestins zegt dus onjuist dat de aangedane beleedigingen tot voorwendsel voor de terugreis dienden. Hist. d. Lut. et Riv. I, 173. Zie boven bl. 50 3). Van Engelsche zijde had men ook erkend dat na de bestraffing van een paar der beleedigers op bevel der Staten van Holland de ambassadeurs meer bevrijd waren van affronten. Whitelocke d. d. 21 April (1 Mei). De schrijver van een vlugschrift (Het Manifest van Engelandt enz., Amsterdam 1652) zegt dat hij zelf in die dagen te 's Gravenhage was, dat er op alle advenuen wachten gesteld waren en het volk der ambassadeurs met bloote degens voor en bij de Karossen gingen, dat zij „van niemandt eenige insolentie leden als van haar eigens Eng. natie."

(3) Deze beleedigingen en de onverschilligheid bij deze zaak betoond, werden met de andere grieven die de Engelschen meenden te hebben, verklaard als „symptoms of an unfriendly if not a hostile disposition in the States." Hume VII, 211.

(4) Thurloe I, 193 vlgg.

(5) De bewijzen, daarvoor bijgebracht, zijn evenwel niet doeltreffend, daar geen onderscheid wordt gemaakt of het geldt het geven van instructie aan commissarissen over artikelen van Engelsche zijde ingeleverd, dan wel verdere lastgeving over die welke van de Staten reeds waren uitgegaan. Zie ook boven bl. 41 4).

opgesteld, getuigde van deze grieven. Na uiteengezet te hebben hoe zij de Engelschen op al hunne artikelen tot op het „elfde incluys" hadden geantwoord, verklaarden de Staten niet na te kunnen laten hunne verwondering te kennen te geven dat de gezanten eerst op den dag vóór hun afscheid hebben gewaagd van een „*praeliminaire Handelinge*" en dat terwijl de moeijelijke punten besproken waren. Zonderling was het dat men nu afscheid kwam nemen in plaats van ad faciliora over te gaan, terwijl de gezanten zelven erkend hadden dat het begin goed en er al veel gedaan was. Aan spoed had het niet ontbroken, „daer wij in vijf weecken tijdts soodaenigen ordre ende instructie in alle de Provintien hebben voor onse Commissarissen uytghewerckt dat van dierghelijcke promptitude ende expeditie in onsen Staet noyt is gehoort; gelijck ook bij ons ende andere Natien ongewoon is dat yemandt die goet vindt te handelen een precisen tijdt bij hem selven alleen stelt, ende noch meer dat men groote Tractaten soude binden aan Tijdt, en noch vreemder dat men eenige Tractaten soude binden aan een dach ofte weynige dagen." Het verzoek werd daarom tot de gezanten gericht: dat zij zouden blijven, ten einde het „voorsz. Tractaet t' eenemael in al sijne voorsz. deelen te perficieren." (1)

Doch de werkelijke oorzaak van het afbreken der conferenties lag dieper dan in deze meer bijkomende omstandigheden. De ambassadeurs waren overtuigd dat aan de onderhandelingen niet die richting kon gegeven worden die zij wenschten, dat er voor hun doel niets met deze Provinciën aan te vangen was. Al werd telkens wanneer zij met vertrek dreigden, vooral door den invloed van Holland, spoed achter de beraadslagingen gezet, deze gaven, nu de Staten slechts de 36 artikelen als grondslag der verdere besprekingen wilden aannemen, geen hoop dat de Vereenigde Provinciën den weg, door Engeland gewezen, zouden willen opgaan. Een merkwaardige brief van Thurloe aan den secretaris van den Raad van State geeft duidelijk te zien de ergernis der Engelschen, dat H. Ho. Mo. er niet van af te brengen waren het voordeel van hun land te behartigen, en doet de spijt en teleurstelling kennen over de onmogelijkheid

(1) Aitzema III, 664. Thurloe I, 191. Lingard X, 379. Dixon, R. Blake, p. 155. In de recapitulatie zeggen de ambassadeurs later dat de Staten hunne verklaring over de faciliora verdraaid hadden. Thurloe I, 194.

om tot een voor hen gewenscht resultaat te geraken. De secretaris van St. John schreef: „If wee had not by a good providence of God got ane opportunitie to put this people to a triall by our beinge continued here, they might by their last paper, wherein they offered the treaty of 1495 and their large professions, past with the credulous people of England for some kinde of honest men and good neighboors; but upon this occasion I am confident they appeare to be perfectly of the Scots mould, by converse with whom and the French they have learnt the art of makeing huge professions, and in such a manner, that men are almost necessitated to beleeve them; and at the same tyme intend to performe noe more of them than apparently stands with their own advantage; which yet I am confident they will not arrive at upon this occasion; and I hope God will give wisdome to my lords so to manadge their farewell in that manner, that the commonwealth of England shall not loose either in honor or interest upon this occasion." (1)

Wat was de aanleiding tot de ambassade geweest? Door de overprikkeling van het succes dat hen voortdurend vergezelde, waren de republiekeinen te London tot verreikende plannen gekomen. In het Parlement had men zelfs het denkbeeld besproken om de twee Republieken die door de Noordzee gescheiden waren, tot één rijk te vereenigen en zoo door de opname der Vereenigde Provinciën in den Engelschen Staat een macht te formeeren die de schrik zou zijn voor alle vorsten van Europa, een steun voor het protestantisme en de democratie. (2) De leiders in het Parlement wilden hiertoe een gezantschap naar den Haag zenden, maar er deden zich zooveel bezwaren op en er werden zoovele moeilijkheden voorzien, dat men zich tevreden stelde met de minder diep ingrijpende lastgeving tot „a strict and intimate alliance and union, which might give to each a mutual and intrinsecal interest." (3) Dit

(1) John Thurloe to Walter Frost, d. d. 16 Juni, zie Thurloe I, 186. Deze brief is grootendeels door Wagenaar opgenomen. Vad. Gesch. XII, 211.

(2) Vrgl. Dixon, R. Blake, p. 153 vlgg.

(3) Lingard X, 378, vrgl. Wagenaar XII, 208. „St. John.... had entertained the idea of forming a kind of coalition between the two republics which would have rendered their interests totally inseparable; but fearing that so extraordinary a project would not be relished, he contented himself with dropping some hints of it, and openly went no farther than to propose a strict defensive alliance be-

programma legden de ambassadeurs dan ook neder in hunne memorie van den 4[en] April.

Dat de Engelschen zich bij voorkeur terstond met onze Republiek, eerder dan met andere Staten, in betrekking stelden, was natuurlijk. Voor hunne handels en staatsbelangen was het noodzakelijk dat zij in hunne steeds toenemende machts-ontwikkeling uit ons land niet belemmerd werden. De stand der partijen in de Nederlanden was tot nu toe van grooten invloed geweest op den gang van zaken in Europa. De gunstige verandering die daar in het Staatsbestuur had plaats gegrepen door den dood van den grooten vijand van het huis Stuart, moest gebruikt en de Staatsche partij, die thans de leidende was, in het belang van Engeland bewerkt worden. Nederland kon door zijne vriendschap de positie van dit rijk versterken en had in godsdienstige en staatkundige inzichten gewichtige punten van aansluiting. Tot de inniger alliantie toetredende, moesten de Vereenigde Provinciën niet meer kunnen zijn het land waarin de Stuarts het steunpunt hunner operaties vonden en waardoor Engeland zich op zee in zijn handel kon zien overvleugelen. Hiertoe was het raadzaam de belangen te vereenzelvigen en in dien geest werden de onderhandelingen over de unie door de ambassadeurs gevoerd. De politieke eenheid die in hunne zeven artikelen lag opgesloten, vernietigde, al bleven ook voor het uiterlijk de grenzen bestaan, de zelfstandigheid van den Staat aan wien de nauwere vriendschap werd aangeboden, en aan zulk een offer dachten de Staten niet. (¹). Daarom konden zij niet ingaan op de onderhandeling over de propositiën, maar leverden zij van hunne zijde een voorstel tot regeling der onderlinge belangen in, een marine-tractaat dat hun

---

tween England and the United Provinces, such as has now, for near seventy years, taken place between these friendly powers." Hume VII, 209.

(¹) „For the friendship of England they must lose the friendship of other princes and yet lose many other advantage in trade which they enjoyed and which they saw the younger and more powerful Commonwealth would in a short time deprive them of. This the States could not digest and used all the ways they could to divert them from insisting upon so unreasonable conditions." Clarendon, Hist. of Reb. III, 692. Hij voegt er met overdrijving bij: „and made many large overtures and concessions which had never been granted by them to the greatest Kings and were willing to quite some advantages they had enjoyed by all the treaties with the Crown of England and to yield other considerable benefits which they always before denied to grant."

de rechten verzekerde, die zij zich krachtens hunne zelfstandige positie konden toekennen. Zij wenschten zich niet door zulke knellende banden te laten binden dat de Vereenigde Provinciën een gewest van de Engelsche Republiek werden. (1)

Op geenerlei wijze wilden de Staten betrokken worden in de verwikkelingen met Schotland. Dit was een cardinaal punt. Alleen onder dat voorbehoud werden de commissarissen gemachtigd over het tractaat te onderhandelen. (2) Voorzichtigheid gebood H. Ho. Mo. den loop dier gebeurteniesen af te wachten en in geen geval zich thans partij te stellen in die geschillen. Zóó alleen konden zij hunne zelfstandige houding tegenover de Europeesche hoven bewaren. De ambassadeurs voelden zich gekrenkt door die behoedzaamheid en deze was een belemmering voor de onderhandelingen. (3) Door hem tegen de koningsgezinden partij te doen trekken, wenschten zij den Staat een vijandige houding tegen het huis van Oranje te doen aannemen, gebruik makende van de gunstige gelegenheid dat deze partij van het kussen was gedrongen. Zij konden deze bedoeling niet op scherper wijze doen uitkomen dan in hun elfde artikel was geschied. „De Engelschen," zoo laat zich Aitzema kort, maar juist, uit, „wilden desen Staet stellen irreconciliabel tegen 't Huys van Oranje gelijck sij waren tegen dat van Stuart: sulcx was impracticabel." (4) Het was dan ook een der grieven die de Engelschen tegen de Nederlanders opsomden in hun manifest van Juli 1652, dat de Staten eerst na de overwinning bij Worcester zich op nieuw met de onderhandelingen hadden willen inlaten. (5)

Het ongelijke belang dat onze verschillende Provinciën in de Engelsche zaken hadden, hetgeen vroeger van zooveel invloed op de gebeurtenissen en besluiten was geweest, had zich ook gedurende deze onderhandelingen doen gelden. De Staten van

---

(1) Ludlow Mem. I, 297. Zie over de vrees die men in het buitenland koesterde dat de Gr. Verg. zou luisteren naar Cromwell's voorstel, en de besprekingen daarover tusschen Frankrijk en Zweden, Basnage I. 241.

(2) Zie boven bl. 50 [3]), vrgl. bl. 42, 44.

(3) Lingard X, 379. Grovestins, p. 173, vlg. Ludlow I, 297. Dixon, R. Blake, p. 155.

(4) Aitzema III, 663, 658. „Sij considereerden niet..... dat de Regeringhe van Hollant genoegh hadde te doen om haer self vast te stellen sonder designatie ofte aannemingh van den jongen Prins."

(5) Aitzema III, 722. Vrgl. beneden bl. 100.

Holland namen voortdurend maatregelen tegen de beleedigingen waaraan de ambassadeurs bloot stonden; (1) zij waren het in de eerste plaats die aanhoudend tot spoedig voortzetten der onderhandelingen aanmaanden en zelven voorgingen in het beraadslagen. (2) Zij vooral deden hun best om de gezanten tot blijven te bewegen (3) en op *hun* verzoek werd gunstig door het Parlement beschikt. (4) Was Friesland inzonderheid een zeer tegenwerkende provincie, met het grootste aantal der overige gewesten aan hare zijde, (5) Holland toonde meer geneigdheid om te onderhandelen. (6) Maar ook voor haar waren zulke voorstellen als van St. John uitgingen, onaannemelijk, en deze zag zich in zijne verwachting om de Staten van Holland te winnen, teleurgesteld. (7) Hij had bij zijne komst den tegenstand, die voorzien kon worden, te gering geschat en te veel er op gerekend dat de vijanden van Oranje, door hunnen ijver voor de tegenwoordige staatsinrichting, de eischen voor de zelfstandigheid der Republiek zouden uit het oog verliezen. Hierin bedroog hij zich en moest, daar hij de Staten niet kon bewegen hun standpunt te verlaten, zonder iets uitgewerkt te hebben, terugkeeren. (8) Vandaar zijne verbolgenheid; hij had het hoofd gestooten en zijne zending was mislukt.

Op het verkrijgen van overeenstemming viel niet te hopen, want al sprak ook iedere partij van „sijne oprechtigheydt", „alsoo met horten en stooten raeckt men niet aen, maer van malkanderen." (9) St. John vertrok, maar de Brit zou niet licht de geringschatting vergeten, die hij hier tot zijne ergernis ondervonden had, (10) en zeer spoedig verschafte zich het Parle-

---

(1) Zie boven bl. 39 [1]), 44 vlg., 57 [2]).

(2) Zie boven bl. 40 vlg, 43, 45.

(3) Zie boven bl. 43, 45.

(4) Zie boven bl. 48.

(5) Ludlow, Mem. I, 297.

(6) „Holland is more inclinable to an agreement with the Ambassadors than the other Provinces are." Whitelocke d. d. 10 (20) Juni, p 467. Den 16[en] (26) Juni wordt een bericht opgenomen dat Zeeland en Utrecht ook meerdere geneigdheid toonen tot de artikelen die de Engelschen hadden gesteld. Whitelocke t. a. p.

(7) Ludlow I, 297.

(8) Vrgl. Wicquefort II. 118. Arend IV, I. 243.

(9) Aitzema III. 663. Ook volgens Basnage (I. 215) maakte St. John de onderhandelingen onmogelijk, toen zijn alliantie-voorstel niet werd aangenomen.

(10) Der Eng. Republiek, die op goeden voet met hen wilde omgaan, hebben de

ment de gewenschte gelegenheid om aan de Vereenigde Provinciën zijne overmacht te doen gevoelen.

Bij het sluiten van een verbond komt er alles op aan „of de bedingers een gemeen Interest hebben," want anders zal de machtigste het leeuwendeel bekomen. ([1]). Slechts een tractaat tot verzekering van den vrede, geene andere alliantie, konden de Vereenigde Provinciën met Engeland aangaan. Beide natiën hadden hetzelfde belang om zich de vrije beschikking over het element gewaarborgd te zien, dat hun welvaart en aanzien moest aanbrengen. Maar Engeland wilde die vrijheid, waardoor het Nederland's meerderheid in den handel zou doen voortbestaan, aan de zusterrepubliek niet laten. Er bestond dus op dit punt geen wederkeerig belang. Het Parlement spande zich niet in om de energie der Britten tot vrije mededinging aan te vuren, het wilde Nederland in zijne politiek medesleepen om zoo een „mutual interest" tot stand te brengen, dat ook verder dan in de staatkundige betrekkingen zijne werking zou doen gevoelen. Eerst dan kan voor een Staat een alliantie voordeelig zijn als hij „bedingt dat een ander eerst moet volbrengen" ([2]) en zoo diens belang met het zijne vereenzelvigt. Dit wenschte dan ook het Parlement van de Staten en de zaak was van zooveel beteekenis en zóó uitsluitend gunstig voor Engeland, dat het gezanten naar den Haag zond, terwijl het anders niet gewoon was van zijne zijde stappen tot onderhandeling met Nederland te doen, daar dit in zijne schatting niet met de waardigheid der Engelsche natie overeenkwam. Doch de Staten zagen te duidelijk in, dat het hier geen „gemeen Interest" gold en wilden daarom de leiding der onderhandelingen niet in handen der ambassadeurs laten, ([3]) maar bleven op hun standpunt staan, volkomen in het belang van hun land.

Nederlanders beleediging op beleediging aangedaan. St. John, die met groote rondheid en vaardigheid (directnes) antwoordde op hunne „evasive slow answers," nam zijn afscheid „in a proud, brief and very emphatic manner." Th. Carlyle Oliv. Cromwell's Lettres and speeches, III. 233.

([1]) Zie Mr. O. v. Rees, over P. de la Court's „Aanwijzing der Politieke gronden enz. bl. 111.

([2]) V. Rees, bl. 110.

([3]) Ce projet d'une réunion qui, sous le génie impérieux du parlement, n'eût été qu'une forme d'esclavage cet." Villemain p. 185.

HOOFDSTUK III.

EEN BESLISSENDE AKTE.

Terwijl Cromwell's soldaten Schotland en Ierland voor het Parlement deden bukken, liet Engeland ook ter zee zijne meerderheid gelden. De manschappen die hunne gehardheid en moed in den oorlog te land hadden bewezen, bestegen nu de schepen om ook op het voor hen vreemde element allen tegenstand tegen de republiek te niet te doen. Reeds had Blake, de man die nog op gevorderden leeftijd zich de kundigheden van vlootvloogd wist eigen te maken, de vloot van Prins Rupert uit Portugal en Spanje, (1) uit de Europeesche zeeën verdreven en hem genoodzaakt zijn geluk in de wateren van Amerika te gaan beproeven. Nog waren de koningsgezinden in bezit van gewichtige eilanden, van waar zij met hunne kaperschepen den Engelschen handel zeer benadeelden. Vooral deden dit de bewoners van Jersey en van de Sorlings of Scilly-eilanden. Hunne rooverijen maakten het geheele Kanaal onveilig; rijkbeladene koopvaarders werden hun buit. Ook Schotland begon door het uitrusten van schepen dit voorbeeld te volgen. Van dit alles ondervonden de Nederlanders in ruime mate nadeel en de Staten-Generaal waren van plan zelven maatregelen tegen de Scilly-eilanden te nemen. Het was dus hoog noodig dat Blake met zijn eskader naar het vaderland terugkeerde. (2)

Van beteekenis, ook voor de volgende gebeurtenissen, zijn de

(1) Vrg. Naval Chronicle XXXI, p. 4. Dixon, R. Blake, p. 109—120.

(2) Ranke, Eng. Gesch. IV, 60—63. Zie over de macht van deze eilanden Holl. Merc. April 1651, bl. 48. Dixon, R. Blake, 135 vlg., 140, 144 vlg.

instructies waarmede Blake was uitgezonden. Niet alleen het onschadelijk maken der koningsgezinden (1) was hem opgedragen, maar ook de zorg voor de handhaving van het recht dat de Engelschen op de zee bezaten. Hij moest op dien grond de schepen van alle natiën in zijne tegenwoordigheid de vlag doen strijken, bij weigering daartoe dwang gebruiken en de schepelingen als gevangenen opzenden, tenzij op eene in zijn oog bevredigende wijze voldoening aangeboden werd. Het was aan Blake's wijsheid overgelaten of hij die zaak, vóór dat het hoofddoel van zijn tocht bereikt was, tegen een vloot sterker dan de zijne zóó hoog zou opnemen dat er een vijandige houding uit voortkomen kon. Met het oog op de toekomst moest hij nauwkeurig acht geven op iedere vlag die het dominium maris der Engelschen weigerde te erkennen. Elke bevriende Mogendheid had hij te ontzien, tenzij deze de opstandelingen ondersteunde: in dit geval mocht hij op al hare schepen jacht maken. Deze instructie, die dus duidelijk de plannen van het Parlement te kennen gaf, eindigde met het bevel om de Engelsche schepen te gebruiken „as may be most advantageous for the public,... making it your special care..... that the Commonwealth receive no detriment." (2) Nog van deze lastgeving voorzien, keerde Blake naar de Britsche wateren terug. Daar in de eerste plaats zou hij wel geen inbreuk op Engelands zeeheerschappij mogen dulden; daar zou het vooral afhangen van de vraag wie de sterkste was.

In de eerste dagen van 1651 hadden eenige Rotterdamsche kooplieden bij de regeering beklag ingediend over de koningsgezinde bewoners der Scilly-eilanden, dat zij hunne schepen namen „uyt krachte van pretense Commissiën van Koningh Karel, verschoonende de Zeeuwsche schepen, vermits, soo sij voorgeven, de Heeren Staten van Zeelandt geen Commissaris tot London sijn hebbende." (3) Wel 20 à 30 vaartuigen waren prijs gemaakt en de Staten-Generaal besloten de Sorlingers als zeeroovers te behandelen, bij den koning over de schade te klagen, een schip naar den bevelhebber der eilanden te zen-

(1) Hierover handelen uitsluitend de „Additional Instructions," opgenomen bij Thurloe, State Papers I. 142.

(2) Dixon, R. Blake, p. 108 vlg.

(3) R. H. 4 Jan. 1651.

den om restitutie te eischen en te melden dat tien schepen onder Tromp in zee zouden worden gebracht tot herstel der schade. (1) Deze vlootvloogd kreeg dan ook den 6en Jan. bevel tegen de zeeschuimers te waken. (2) Maar al maanden de Staten van Holland herhaaldelijk aan dat men Tromp toch zoo spoedig mogelijk met het eerste het beste schip zou doen uitzeilen, (3) er verliepen nog meer dan twee maanden eer dit gebeurde, terwijl sommige schepen eerst in April volgden. Hiervan was niet zoozeer oorzaak „het bevroren water" (4), als wel de ongereedheid van de vaartuigen en het verzuim der Regeering. (5)

De Engelschen waren ongerust over de bedoeling dier expeditie (6), en, voor zoover zij vreesden dat de Staten daarmede een bezetting der eilanden op het oog hadden, beschouwden zij haar als een inbreuk op de rechten van het Parlement dat, even als alle grondgebied van de vroegere Engelsche Kroon, ook dit als zijn territoor beschouwde. Sommigen waren beducht dat de Staten aldus heimelijk Karel II hulp wilden doen toekomen. (7) De gezanten in den Haag verzochten een nadere verklaring en klaagden dat Tromp bij die eilanden met zooveel schepen verschenen was, voorgevende het geleden onrecht te willen wreken „but without limitation of the meanes, wheither by possessinge himselfe of those islands, or otherwise." Daar het een gebruik is tusschen alle bevriende natiën, als men met zulk een macht elkaars gebied nadert, verklaring hiervan te geven, was het te verwachten dat de Staten ope-

---

(1) Aitzema III, 637. Bij eenige kooplieden, en nog wel magistraats-personen, te Rotterdam, was de winzucht sterker dan de vaderlandsliefde. Zij werkten door ongeoorloofden handel de Sorlinger zeeroovers in de hand. Zij „van de rijckste ende voornaemste absenteerden haer," maar een schipper en stuurman, bij de zaak betrokken, werden gevangen.

(2) R. H. 6 Jan. 1651.

(3) R. H. 10 Jan., 8 Febr. 1651.

(4) Holl. Merc. Jan. 1651, bl. 8.

(5) De admiraliteit van Rotterdam verklaarde „bij faulte van middelen" geene schepen naar de Sorlings te kunnen zenden. R. H. 10, 28 Jan. 1651. Op den dag vóór het vertrek werd nog behandeld een klacht van Tromp over zijn onvoldoenden titel. R. H. 20 Maart 1651. Die dag wordt genoemd. R H. 4 Juli 1651.

(6) R. H. 20 April 1651. Dixon, R. Blake, p. 136.

(7) Wagenaar XII. 207. Basnage I. 215. Vrgl. Holl. Merc. April 1651, bl. 49. Ook Ranke schrijft bij deze gelegenheid den Nederlanders veroveringsplannen toe. Engl. Gesch. IV, 63.

ning daaromtrent zouden gedaan hebben. ([1]) De Provincie Holland vond noodig, opdat de „merkelijke achterdocht" van het Parlement zou ophouden, Schaep te gelasten de Engelsche Regeering op de hoogte te stellen. ([2])

Deze wilde de mededingers op zee geen vrij spel laten en zelve de tuchtiging der zeeroovers op zich nemen. Tromp sloot zich bij hare schepen aan en hielp de eilanden afsluiten. ([3]) Die ondersteuning, de bewonderenswaardige dapperheid der Engelschen en het verbeterde geschut, waarvan zij zich bedienden, maakten dat zij hun doel bereikten. De overwinnaars lieten er garnizoen benevens een eskader achter, en de zeerooverij hield op. Door dit succes, even als door de spoedig gevolgde verovering van Jersey, heeft Blake zich een grooten naam verworven, daar hij het eerst de overgeleverde meening te niet deed, dat sterkten, aan zee gelegen, onneembaar zijn, en hij ook hierdoor de Britsche zeemacht gevreesd maakte. ([4]) De Engelschen begonnen thans de beteekenis dier eilanden voor den handel in te zien. ([5])

Dat de Staten plan hadden de Sorlings bij het gebied van de Republiek te trekken is onwaarschijnlijk: denkelijk hadden zij een krachtige tuchtiging en zoo een onschadelijkmaken op het oog. Ongegrond is zeker de bewering dat zij zoo heimelijk aan Koning Karel hulp wilden toezenden. Juist zijne aanhangers hadden hier de Hollanders in hun levensbelang, dat van hunnen handel, aangetast en tengevolge der Sorlingsche

([1]) Thurloe I. 177. R. G. V. 20, 21 April. Whitelocke, d. d. 17 (27) April 1651, deelt mede, dat volgens ingekomene brieven Tromp verklaard had, bij zijne komst aan de Scilly-eilanden geen voldoend antwoord bekomen en daarom volgens zijne instructies den oorlog aangezegd te hebben.

([2]) R. H. 20 April 1651.

([3]) Whitelocke, d. d. 11 April 1651. (Te oordeelen naar de plaatsing wordt hier bedoeld 21 April, dus 1 Mei N. S.) R. H. 4 Mei 1651. Tromp klaagt herhaaldelijk in zijn brief van 2 Mei en bij zijn rapport over de hulp die de roovers uit de havens van Bretagne krijgen. R. H. 24 Mei, 4 Juli 1651. St. Mary werd in Juni veroverd. Aitzema III. 664. Whitelocke, p. 467, d. d. 14 (24) Juni.

([4]) Ranke IV. 63. Dixon, R. Blake, p. 138.

([5]) Brief van Ascue aan het Parlement: „that the Scilly Islands are the key, that open a Passage to several Nations." en „that these Islands will now be a Shelter to the Merchants, which before were their ruine, and is a Check to the Trade of many Nations." Whitelocke, p. 465, 467, opgenomen 12 (22) Mei, 14 (24) Juni 1651.

en Schotsche rooverij was „des Koninghs partij alhier odieuser, ende die van 't Parlement aenghenaemer" geworden en zoo de erkenning van de Republiek door de Staten zeer in de hand gewerkt. Hier hadden dus de koningsgezinden het belang van hunnen vorst benadeeld. (¹)

Daar door de expeditie tegen de Sorlings een ontmoeting met de Britsche vloot te verwachten was, was op nieuw vóór het vertrek van Tromp het gewichtige vraagpunt aan de orde gesteld hoe onze schepen zich daarbij te gedragen zouden hebben, en ook deze beraadslaging had medegewerkt tot het vertragen van Tromps vertrek. Men wenschte in de Staten het gevoelen van den Admiraal te hooren en over de door hem ingeleverde memorie deed De Witt op den 11[en] Maart in de Staten van Holland rapport, waarbij werd medegedeeld dat volgens Tromps bericht de schepen dezer landen in vroeger tijd „sonderlinge de swackste sijnde" gewoon waren eenige eereschoten te doen of de vlag te laten „hangen." Gecommitteerden te dezer zake oordeelden dat de toestand nu anders was, maar vonden het niet geraden een bepaalde instructie te geven op dit punt en wenschten liever „in generale terme" Tromp aan te zeggen dat hij het zoo moest aanleggen, dat bij dusdanige gelegenheid de staat „geen cleynicheyt" kwam te lijden Dienovereenkomstig werd besloten. (²) Hier dus weer de oude voorzichtigheid die alles op den vlootvoogd liet aankomen en op dit punt de eer van het land geheel in zijne hand stelde. Gelukkig dat zij aan zulk een vaderlandslievend en ferm man als Tromp was toevertrouwd, wiens waakzaam oog en vaste hand den Staat niets van zijne waardigheid zou doen verliezen. (³)

Genoemde memorie van Tromp van den 9[en] Maart is noch

(¹) Aitzema zegt (III. 637) „dese Schotse Roverije," terwijl hij alleen over die van Scilly gesproken heeft. Hij noemt dus hier òf de Sorlingsche zoo, omdat zij geschiedde in dienst van den Schotschen koning, òf, waarschijnlijker doelt hij op deze en op die door Schotsche schepen bewerkstelligd, vrgl. Whitelocke 17 (27) Maart 1650 (1651), aangehaald door Ranke IV, 63, waar verkeerd opgegeven wordt 15 Maart 1654.

(²) R. H. 4, 6, 8, 11 Maart 1651. Art. 6. Concept Instr. Lias Adm. 1651.

(³) De verhouding tusschen de twee samenwerkende Machten, schijnt, zooals te begrijpen was, niet zeer vriendschappelijk geweest te zijn. Naar de Hollandsche Mercurius (April 1651, bl. 49) meldt, waren de Engelschen op Tromp „seer jalours, omdat hij niet terstond gereedt was voor haar te strijcken."

in de Resoluties, noch in de Admiraliteits-papieren te vinden. Aitzema geeft er het volgende van: (1) „Wanneer deses Staets Schepen van Oorloge in Zee quamen te ontmoeten een Engelsch Koninghs Schip, op-hebbende de Vlagge als Admirael, Vice-Admirael ofte Schout bij nacht; dat deses Staets-Schepen hare Admiraels Vlagge ende Mars-zeylen streecken en schoten negen, seven of vijf Eer-schoten (daer op de Engelsche antwoordede met gelijcke Eer-schoten) en lieten de Vlagge gestreken hangen tot sij van malkanderen scheyden, met het schieten van drie of een Adieu-schoot; en weynigh van den anderen zijnde, setten de Staetsche de Vlagge wederom op. Doch voor particuliere Konings Schepen streken geen Vlagge, alleen salueerden malkanderen met eenige Eer-schooten. Maer is verscheyden-malen geschiet, dat particuliere Schepen van weynigh geweldt zijnde, oock naer de Vlagge van Staetsche hebben geschoten, uyt hooghmoet, willende hebben dat men soude strijcken: daer meesten tijdt op is gevolgt, dat de Staetsche wederom na haer hebben geschoten en haer tanden laten sien, en geen macht hebbende de Staetsche daer toe te dwingen, moesten met uytlacchen haer Kours gaen; doch is bij haer en die van desen Staet veel tijdts gesien op de meeste macht, en dan discretie gebruyckt. Binnen haer Havenen ende Casteelen komende, salueerden de Casteelen met Eer-schoten (die oock wederom antwoorden) en namen de Vlagge in, en lieten in plaets een Wimpel waijen, soo lange die van desen Staet binnen haer Havenen lagen, in sonderheydt wanneer eenige Konings Schepen daer waren die de Konings Vlagge lieten waeijen. Doch geen Konings Schepen zijnde, is 't verscheyde-malen gebeurt, dat de Gouverneurs van de Casteelen een Expressen aen boort stuyrden uyt courtosie, en gaven consent, dat de Staetsche haer Admiraels Vlagge souden opsetten en laten waijen: mits wederom uyt-zeylende ende de Casteelen passerende, de Vlagge streecken en lieten hanghen, totdat men met Eer-schooten haer hadde gesalueert, en sij gheantwoordt; dan wierde wederom de Staetsche Vlagge op geset."

Hieruit blijkt dus dat onze schepen de vlag niet streken als een beleefdheid voor den persoon des konings, maar voor

(1) Aitzema III. 781.

hem als bestuurder van het Britsche rijk en zoodra zijne schepen hem in die hoedanigheid niet vertegenwoordigden, dit nalieten.

Zoo had de jonge Republiek ter zee hare meerderheid doen gevoelen. De koningsgezinden, die door hunne vroegere nederlagen gedwongen waren tot de zeerooverij de toevlucht te nemen, waren thans in de Britsche zeeën bijna geheel uit hunne schuilhoeken verdreven. Overal zag het Parlement zijne pogingen met gunstigen uitslag bekroond, in Ierland, op de eilanden, die in handen van den vijand een hinderpaal waren voor de onbeperkte zee-heerschappij, en in Schotland. Ook daar toch verkreeg, weinige maanden na het bedwingen van St. Mary, het leger van Cromwell voor goed de overhand door de schittterende en beslissende zege in Worcester (3 Sept. 1651). Men kon verwachten dat de thans gevestigde Staat met meer nadruk dan na de overwinning bij Dumbar in het vorige jaar, zou optreden tegen iedere buitenlandsche macht die aan zijn belangen zich in den weg stelde en die daarom beschuldigd werd zijne waardigheid te kort te willen doen. (¹) Thans kon de Engelsche regeering daaraan hare aandacht wijden, nu de Stuarts onschadelijk waren gemaakt. Het republikeinsche Engeland dat zich door eigene krachtsinspanning een vrije, zelfstandige plaats onder de Europeesche Staten had veroverd, trad thans tegenover de naburige natiën met een fiere zelfbewustheid als heerschappij voerende op, waartoe het zich krachtens zijn verleden gerechtigd achtte. Deze gezindheid zou vooral uitkomen in de houding van Engeland tegenover de zusterrepubliek der Vereenigde Provinciën. (²).

Karel I had met zijn visscherij-plakkaat verreikende plannen gehad. Het was hem niet zoo zeer te doen geweest om het geldelijk voordeel dier kleine belasting als wel om de gewichtige gevolgen welke uit de betaling daarvan zouden voortvloeien. Zijn doel was het verkrijgen der zeeheerschappij en wel zoo dat niemand anders dan hij de beschermer zou zijn van de schepen in de Engelsche zeeën en dat de handel zich onder geen andere macht dan de zijne stelde. „His Majesty thus provok'd finds it necessary even for his own Defence and

(¹) Vrgl. Dixon, R. Blake, p. 145.
(²) Vrgl. Hume VII. 208.

Safety, to re-assume and keep his ancient and undoubted Right in the Dominion of the Seas, and to suffer no other Prince or State to encroach upon him,.... but to force them *to perform due Homage* to his Admirals and Ships, and to pay them Acknowledgements as in former time they did. He will also set open and *protect the free Trade* of his Subjects *and Allies*, and give them such safe Conduct and Convoy as they shall reasonably require: He will suffer no other Fleets or Men of War to keep any Guard upon these Seas." (¹) Daartoe moest hij een sterke vloot in zee brengen om zoo de Staten te overvleugelen en aan de koopvaarders voldoende bescherming te geven. Als Engeland zich daarop toelegde, hoopte Karel het groote bedrag der konvooi- en licent-gelden in zijne schatkist te brengen, want een Staat die betere bescherming kon verleenen dan de zijne, was in zijn oog niet denkbaar. Die toestroomende schatten zouden hem persoonlijk de mogelijkheid openen om den hinderlijken tegenstand van het Parlement als buiten rekening te laten en zijn volk zou voor dat nationale doel, de verzekering der zeeheerschappij, gaarne de offers over hebben die het bouwen van een vloot eischte. Het handhaven van zijn recht op de zee was dus in alle opzichten een aangewezene taak voor de toekomst. Bevestiging van eigene macht, bevrediging van den nationalen trots zijner onderdanen, vernedering van de Republiek die zoo grooten invloed en welvaart genoot, zouden er het gevolg van zijn. Maar de stormen die zich in het binnenland zamenpakten, beletten dat in voldoende mate de aandacht op het voorgestelde doel gevestigd bleef. Wel gaf de vrede van Munster, zooals Karel I verwacht had, het sein tot scherpere afscheiding der partijen in Nederland, doch Engeland was toen niet in een toestand om zich met nadruk in die aangelegenheden te mengen en de vermeerdering van welvaart die de jonge Staat tevens als een gevolg van dien vrede genoot, tegen te gaan.

Maar elk land heeft zijne bepaalde bestemming, elk volk van beteekenis een hem te midden der overige natiën aangewezene richting, waarin het zijne ontwikkeling te zoeken heeft en

---

(¹) Woorden van den Staatssecretaris Coke in 1635 aan Bothwell geschreven, medegedeeld door Muller. M. Cl., bl. 246 ⁶). Vrgl. bl. 231 ¹), 254 ¹). Arend III, V. 76 vlg. Zie boven bl. 6 vlgg.

iedere regeering, van welke beginselen ook uitgaande, zal den weg dien zij moet volgen zich eenigermate zien afgebakend door de begrippen der natie, waarmede zij rekening te houden heeft. Engeland had, door zijne ligging en de uitgebreidheid zijner koloniën, de bestemming een zeemogendheid te zijn en door ontwikkeling der zeevaart de bevestiging zijner welvaart te zoeken. Had weleer de Engelsche Kroon het in strijd met hare waardigheid en haar belang geacht een op dat gebied mededingenden Staat naast haar te zien, thans, nu op het Parlement de majesteit van het koningschap was overgegaan, moest Cromwell op dit punt van nationale eer de nalatenschap van Karel I aanvaarden. Nu het volk zelf 't bestuur zijner belangen in handen had genomen, was er vooral geene minachting te dulden. Alle rechten die de koningen vroeger op de omliggende zeeën deden gelden, waren aan het volk gekomen, en de eer, de waardigheid der natie, niet zijne eigene, had de leider der Republiek te handhaven. Op hem dus nog meer dan op den soevereinen vorst rustte de plicht en de noodzakelijkheid alles tegen te gaan wat de alleenheerschappij over de zee, die de Britsche natie als haar eigendom beschouwde, belemmeren of onmogelijk maken kon. De weg was Cromwell door het verleden aangewezen, en hij moest ook in deze aangelegenheid Engelands Protector zijn. Hier sloten Republiek en Monarchie zich aan elkaar. (¹) Had Karel I de weinige populariteit die hij nog bezat, in vroegere jaren te danken aan zijn streven de zeeheerschappij te handhaven, Cromwell kon zich door de behartiging van dit volksbelang verzekerd houden zijne populariteit te vestigen.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden was gedurende de laatste tien jaren aanmerkelijk in welvaart toegenomen. Zij had den transporthandel van Europa in handen en nog meer dan onder Karel I was zij een gevaarlijke mededingster voor Engeland. Zij ontkende feitelijk de zeeheerschappij van het Parlement en hare schepen die zich door de Engelsche zeeën bewogen, weigerden de eerbewijzingen waarop de soevereine zeemogendheid aanspraak maakte; ook de Britsche onderdanen waren in hun handel voor een groot deel afhankelijk van de Nederlandsche naburen. Daarin kon de her-

(¹) Vrgl. Stubbe Further Justif. (Apol.) p. 121.

leefde Staat niet berusten. Hij moest dat tegen gaan, en naarmate het Parlement sterker werd door het onschadelijk maken van den vijand in zijn eigen land, naar die mate tastte het telkens meer door in de maatregelen tegen de Nederlandsche Republiek, die tevens, door het onthaal dat de Stuarts er hadden gevonden, getoond had gevaarlijk te kunnen worden voor de rust van het hervormde Britsche rijk. De belangen van deze Staten waren „as irreconcileable as those of Rivals, *Trade* being to both Nations what a *Mistress* is unto Lovers; that there never could intervene any durable peace, except both Nations did unite by *Coalition*, or the English subjugate the others, and reduce them into a *Province*, or by strict conditions and contrivances ensure themselves against the growth and future puissance of the Dutch." Zoo luidde het oordeel van een der invloedrijkste leden in het Parlement. (¹)

Zoodra de erkenning van de Engelsche Republiek onderhandelingen mogelijk had gemaakt, was er een poging gewaagd om de afhankelijkheid der Zeven Provinciën van Engeland op politiek gebied in het leven te roepen; doch deze was volkomen mislukt. Geen middel ziende om de Staten tot het volgen hunner zienswijze te brengen, waren de gezanten de zaak moede geworden en had het Parlement een teleurstelling ondervonden, die het, op grond van de majesteit welke 't zich toekende, als een beleedigende miskenning beschouwde. (²) Cromwell was niet van plan zijn doel op te geven wegens den onwil onzer Regeering om met hem mede te gaan. Kon Nederland er niet toegebracht worden vrijwillig Engelands soevereiniteit aan te nemen, de Britsche Republiek zou zelve zich in het bezit daarvan weten te stellen. Zij moest de scheepsmacht, die reeds terstond met zoo gunstig gevolg was opgetreden, vermeerderen; maar dit was niet genoeg. Hoofdzaak kon niet anders wezen dan de Vereenigde Provinciën in de hartader van haar be-

(¹) Van H. Vane, Stubbe Further Justif. (Apol.) p. 118. Villemain meent op grond van deze plaats Vane den hoofdbewerker der Navigatie-Akte te kunnen noemen. Hist. d. Cromw., p. 185.

(²) Clarendon, Hist. of Reb. III, 692, laat zich op zijne wijze aldus uit: „the parliament disdaining likewise (als St. John) to find themselves undervalued (that is, not valued above all the world besides), presently entered upon counsels how they might discountenance and control the trade of Holland and increase their own."

staan aan te tasten, zoodat zij gedwongen zouden zijn de meerderheid van Engeland als de zee beheerschend te erkennen. Door den handel waren deze gewesten en vooral Holland, dat er de ziel van uitmaakte, tot een bloei gekomen, die het ook als Staat een gewichtige stelling deed innemen. Hier moest dus de wonde, zoo mogelijk een doodelijke, worden toegebracht. Cromwell was de man niet om iets ten halve te doen, noch om zich te laten weerhouden door den tegenstand dien hij zou vinden. De koningen, weleer op den Engelschen troon gezeten, hadden te veel langs omwegen gewandeld om hun oogmerk te bereiken, Nederland te veel ontzien en zich meer dan dienstig was door bijkomende zaken laten terughouden. De leider der Republiek zou regelrecht op het beoogde doel afgaan en niet terugschrikken voor scherpe resolutiën. Hiertoe werkte ook St. John mede.

Had deze bij zijn vertrek van hier verklaard voor zijn persoon al het mogelijke te zullen doen wat kon strekken tot behoud van den waren gereformeerden godsdienst, van de rechten en vrijheden des volks; had hij voor het uiterlijk den indruk gegeven gecontenteerd te zijn, ([1]) hij was het vooral die de misnoegdheid tegen de zuster-republiek aanstookte en zijne verontwaardiging ([2]) over hetgeen hij zelf en in hem het Parlement had ondervonden, koelde, door krachtig mede te werken tot de maatregelen die met zijne voorlichting Cromwell in het leven zou roepen. Zoo werd de beruchte Navigatie-Akte geboren. ([3]) Kort na den terugkeer der Ambassadeurs was het voorstel tot belemmering der scheepvaart door Whitelocke in het Parlement gedaan (7 Aug.) en een maand na den beslissenden slag van Worcester werd te London bekrachtigd „an Act for increase of Shipping and encouragement of the Na-

---

([1]) Zie boven bl. 55 vlg.

([2]) Clarendon Hist. of Reb. III. 692. Hume Hist. of Eng. VII. 209.

([3]) Lingard (Hist. of Engl. X. 380) noemt haar „The offspring ot St. John's resentment." Ludlow (Memoirs I. 297) bespreekt de mislukking der onderhandelingen aldus: „This disappointment sat so heavy upon the haughty spirit of the Lord Chief Justice St. John's that he reported these transactions with the highest aggravations against the States, and thereby was a principal instrument to prevail with the council of state to move the parliament to pass an act prohibiting cet." Vrgl. Villemain, Hist. de Cromwell, p. 184.

vigation of this Nation" (19 October), om op den 1[en] December (O. S.) in werking te treden. (1)

Koopwaren uit Azië, Afrika en Amerika mogen slechts naar Engelsche havens gebracht worden in Britsche schepen, waarvan de gezagvoerder en het meerendeel der bemanning Engelschen zijn, op verbeurte van schip en lading bij overtreding. De Europeesche volken zullen voortaan met hunne eigene of Britsche bodems slechts die waren in Engeland brengen die producten zijn van hun grond of hunne industrie, uit de havens van waar die goederen gewoonlijk worden aangevoerd. De Oost-Indische waren mogen door de Engelschen ook uit Spanje en Portugal, zijde uit Nederlandsche havens worden aangebracht. Het is slechts geoorloofd gezouten visch, walvisch of traan door Britsche onderdanen in schepen, waarmede de vangst gedaan is, naar hun land te zenden. Na den 1[en] Febr. 1653 mogen ook *zij* slechts dergelijke koopwaar hun land uitbrengen. Vervoer van de eene Engelsche haven naar de andere is voortaan slechts aan de bewoners van Britannië vergund. (2)

Dit waren de bepalingen der Navigatie-Akte en hoewel de handel op Nederland niet met name verboden was, werd deze toch uitsluitend getroffen, daar de Vereenigde Provinciën bijna alleen tusschen Oost- en West-Europa de vrachtvaart in bezit hadden en juist deze, bij gebrek aan de noodige producten door haar eigen grond en industrie aangebracht, de zenuw was van haar bestaän. (3) Dezen transporthandel wenschten de Engelschen, gelijk zij in het vorige jaar reeds een maatregel in dien geest, maar veel minder omvangrijk, genomen hadden, voor zoover het hunne bezittingen betrof, geheel aan zich te trekken. Voor hunne eigene koloniën was dit wel een slag, daar deze, zoo als Barbados, dikwijls veel liever met Holland in handelsbetrekking stonden; (4) maar behalve dat men het euvel opnam, dat zij aan die gehate Hollanders het voordeel harer producten

(1) Parl. Hist. XX. 75. Arend IV, I. 243, 245. De Akte is o. a. te vinden Arend IV, I. 245 vlgg. Aitzema III. 667 vlg. Whitelocke bl. 486, stelt die op 7 (17) October.

(2) Zie de beschouwingen over deze bepaling bij De Sainte-Croix Hist. des progrès cet. II. 195 vlgg.

(3) Zie een verklaring in ditzelfde jaar gegeven over het gewicht van dien handel. Fruin, Tien jaren enz., bl. 222.

(4) Zie boven bl. 33.

gunden, en den tegenstander van het moederland versterkten, om de koloniën behoefde men — altijd naar de meening van de voorstanders der Akte — maatregelen ten bate van het moederland niet te wijzigen. Zij hadden door hare koningsgezindheid tuchtiging verdiend en ook haar moest de jonge republiek de macht toonen, die zij kon ontwikkelen tegen alles wat zich verzette. (¹)

De protectioneele bepalingen door het Parlement gemaakt waren ook in Engeland geen nieuwigheid. In 1381 had Richard II ter uitbreiding van de zeevaart zijns rijks verordend, „dat geen van 's Konings onderdanen eenige koopwaar uit- of in mocht schepen anders dan in bodems den Koning onderhoorig, op verbeurte van schip en lading." (²) Naar hetzelfde beginsel wenschte Hendrik VII zich te gedragen. Ook hij belemmerde door allerlei bepalingen den handel van vreemden met Engeland, schrikte hen af zich op Engelsche markten te laten zien in de hoop zoodoende zijne onderdanen er toe te brengen zich op de scheepsvaart toe te leggen, en aldus de scheeps- en krijgsmacht van zijn land uit te breiden. (³) Maar politieke omstandigheden maakten het voor hem onraadzaam de vreemdelingen zoo tegen zich in het harnas te jagen en om de belangen van zijn huis achtte hij zich gelukkig met Philips van Oostenrijk het Groot Entercours te sluiten, waarbij de bewoners der Nederlanden dezelfde rechten kregen als de Engelschen en dus de algemeene invoering zijner beschermende bepalingen onmogelijk werd, daar juist de Nederlanders de meeste afbreuk aan zijne onderdanen deden. De verbodsbepalingen van aanvoer in vreemde schepen werden dan ook door Elizabeth in haar eerste regeerings jaar reeds afgeschaft en vervangen door een stelsel van differentieele bescherming der Engelsche vlag. Zij overwoog dat sedert het uitvaardigen der verordeningen, die

---

(¹) Mr. G. de Clercq, De hervorming der Engelsche scheepvaart-wetten, bl. 11. De door Puriteinen gestichte koloniën van Nieuw-Engeland waren anti-koningsgezind (behalve Virginië). Hume VII. 205.

(²) De Clercq, bl. 9. Zie de aanteekeningen van J. R. Mc. Culloch achter zijne uitgave van Adam Smith, An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations," p. 534.

(³) „... in the reign of Henry VII, two of the leading principles of the navigation law were distinctly recognised, in the prohibition of the importation of certain commodities, unless imported in English ships manned by English seamen." Mc. Culloch, t. a. p.

den in- en uitvoer in andere dan Engelsche schepen verboden, andere soevereinen zich door die bepalingen verongelijkt hadden geacht en, meenende dat deze tot krenking en benadeeling van hunnen Staat en zeemacht waren in het leven geroepen, soortgelijke verbodsbepalingen hadden gemaakt tegen den in- en uitvoer in hun gebied door andere schepen dan die van hunne eigene bezittingen en Staten. Hierdoor was niet slechts groot misnoegen tusschen die vreemde vorsten en de koningin van Engeland gerezen, maar waren tevens de kooplieden ten hoogste verongelijkt en benadeeld. ([1])

Dit beginsel was dus opgegeven, maar na de omwenteling die geheel nieuwe toestanden had geschapen, werd het weer opgevat, omdat men daarin een middel zag tot vestiging van dien invloed in Europa, die aan de Republiek van Engeland, krachtens de aloude rechten van dat land, volgens de republikeinen, toekwam. Daartoe moesten in de eerste plaats de Vereenigde Provinciën vernederd, onschadelijk gemaakt worden en hiertoe zou de uitsluitingsakte dienen — „to clip the wings of the Dutch", zooals Blackstone beweerde. ([2]) Wel was dezelfde tegenstand te vreezen als Elizabeth ondervonden had, maar Cromwell was de man niet om beducht te zijn voor het misnoegen van vreemde vorsten en hij durfde den strijd wagen met de Nederlanders om hun de handelswegen te betwisten. Zijne doorzettendheid zou voor de hunne niet onderdoen. Het veranderen van den toestand was dan ook geheel te wijten aan het optreden van zulk een man en van die republikeinsche partij die in al wat bereikt moest worden gewoon was zeer weinig rekening te houden met de belangen van anderen en, geloovende in hare kracht, onder den bezielden leider niet licht voor tegenstand terugweek. Deze kwam evenwel niet alleen uit het buitenland; ook de Engelsche handelaars beklaagden zich luid over de belemmering die de uitsluiting van vreemde schepen onvermijdelijk bij den invoer van alle koopwaar zou doen ontstaan ([3]). Dit is een bewijs te meer tegen de

---

([1]) De Clercq, bl. 10. Fruin, Tien jaren enz., bl. 226 vlgg. Volkomen hield Elizabeth dit niet vol, „in the early part of the reign of Elizabeth foreign ships were excluded from the fisheries and coasting trade." Mc. Culloch, t. a. p.

([2]) Zie de Clercq. bl. 11, Mc. Culloch, p. 535.

([3]) de Clercq, p. 12. Over den nadeeligen grondslag waarop de akte berustte, kan men vergelijken Mr. P. Simons, de Anglorum lege navali, p. 21—30.

meening dat hoofdzakelijk de bedoeling met de Navigatie-Akte was den Engelschen handel te doen herleven; het was in tegen deel een politieke maatregel. „L'art de la navigation qui sert au commerce sert encore à la guerre. La manoeuvre d'un bâtiment de mer est une évolution militaire; de sorte qu'une nation qui possède beaucoup d'ouvriers marins, est militairement plus puissante qu'une nation qui en possède peu. Il en est resulté que toujours on a vu des considérations militaires et politiques se mêler aux vues industrielles et commerciales dans ce qui a eu rapport à la navigation et lorsque l'Angleterre, par son acte de navigation, a interdit à tout bâtiment dont les armateurs et l'équipage ne seraient pas au moins pour les trois quarts anglais, de faire le commerce de transport pour elle, son but a été non pas autant de recueillir le bénéfice qui en pouvait résulter que d'augmenter ses forces navales et de diminuer celles des autres puissances, particulièrement de la Hollande..... qui était à cette époque le principal objet de la jalousie anglicane. On ne peut nier que cette vue ne soit celle d'une habile administration en supposant toutefois qu'il convient de dominer sur les mers par la force plutôt que par l'ascendant d'une convenance réciproque." (1) Een regeering als die van Cromwell zwichtte natuurlijk voor den tegenstand der kooplieden volstrekt niet, maar vast besloten zette zij den maatregel nu en later krachtig door. Ongetwijfeld hebben de voorstanders ook verwacht dat Engeland zich nu eerst op de zeevaart zou gaan beijveren, en aannemelijk is het dat in den eersten tijd de Britten getracht zullen hebben den anders stilstaanden handel zelf in handen te nemen; maar moge ook in het eerst de scheepsbouw zijn toegenomen, de handel heeft onder dat stelsel niet gebloeid. Reeds in 1671 verklaarde Roger Coke (2), dat de Navigatie-Akte door de komst van vreemden in de Engelsche havens te verminderen een zeer schadelijke uitwerking had gehad en binnen twee jaar na hare inwerkingstelling het grootste deel van den Oostzeehandel en van dien op Groenland had doen verloren gaan. Twintig

---

(1) Say, Traité d'Écon. Polit. I. 171 vrgl., Ranke, Eng. Gesch. IV. 64, die haar ook gericht acht tegen de verbinding der Nederlanders met de koningsgezinde bewoners van Barbados en Virginia.

(2) Treatise in Trade, p. 36, 48, aangehaald door Mc. Culloch, p. 536.

jaren later werd deze uitspraak nog versterkt door Josiah Child, (1) een warm voorstander der Akte, die haar zelfs met den naam van „Charta Maritima" vereerde. Hij beklaagde zich dat overal de Nederlanders den voorrang hadden. Op Rusland voeren twintig van hunne schepen en slechts één Engelsch vaartuig; naar Groenland kon Engeland nauwlijks één schip zenden, terwijl Nederlanders en Hamburgers samen vier- tot vijfhonderd schepen daar heen in de vaart hadden. De wolhandel op Bilbao en de zilverhandel op Cadix waren bijna geheel in Nederlandsche handen geraakt. Die der Engelschen op Oost-Indië en de Oostzee was sedert de uitvaardiging der Akte voor twee derden verminderd en die der Nederlanders in dezelfde verhouding toegenomen. In het midden der volgende eeuw werd van deze Akte verklaard, dat door haar zeevaart en visscherij waren benadeeld en het aantal zeevarenden was verminderd. (2)

Door Karel II nog verscherpt, die Nederland geheel buiten handelsverkeer met Engeland sloot en een groot aantal koopwaren noch in Britsche, noch in vreemde schepen voor invoerbaar verklaarde, (3) kon dus de Navigatie-Akte Engelands scheepvaart en handel toch niet tot ontwikkeling brengen, hoewel de Britten eenige vergoeding voor de geledene schade vonden in het uitsluitend hun toegekende handelsverkeer met de koloniën. Maar daar deze niet vrij zich met andere volken in betrekking stellen konden, was ook haar welvaart en ontwikkeling zeer belemmerd. Aan de drukkende scheepvaart-wetten waaraan Engeland zijne volkplantingen onderwierp, wordt voor een groot deel de opstand der Noord-Amerikaansche koloniën toegeschreven. Het vrije Amerika werd weldra een onoverkomelijk beletsel voor het monopolie der Engelschen, en zoo viel de Akte door de ontwikkeling die den handel, ondanks den druk, waaronder hij gezucht had, ten deel geval-

(1) Treatise in Trade, p. 89, Glasg. ed., aangehaald door Mc. Culloch, t. a. p. de Clercq, bl. 14.

(2) Door Mr. Richardson, Essay on the Causes of the Decline of Foreign Trade, p. 60 ed. 1756, aangehaald door Mc. Culloch, p. 586.

(3) Mc. Culloch, p. 535. Histoire des progrès de la Puissance navale de l'Angleterre II. 191 en geheel de achter dat deel gevoegde „Observations sur l'Acte de Navigation." Villemain spreekt van de akte als door Karel II, „faiblement soutenu." Hist. de Cromwell, p. 185.

len was. Van haar zegt Say: „ Contre une telle mesure il ne reste aux autres peuples de ressource que d'en prendre une exactement semblable à l'égard de d'Angleterre seule, en lui ôtant la faculté de faire pour eux le commerce de transport. Si, du reste, ils abolissent entr' eux de telles entraves, la puissance qui continuerait à les laisser subsister dans ses rapports avec toutes les autres, ne tarderait pas à en être punie, car le commerce prend toujours son cours principal du côté ou, avec une égale securité, il trouve moins d'entraves. Cette puissance verrait ainsi lui échapper le commerce du monde par les moyens mêmes dont elle se servait pour l'accaparer." (1) Toch is zij nog lang als een uitvloeisel van de uitnemendste regeeringswijsheid beschouwd, ook door den beroemden Adam Smith. Hij erkent de mogelijkheid dat sommige daarin voorkomende bepalingen wellicht voortkwamen uit nationale vijandschap, maar verklaart tevens: „ National animosity at that particular time aimed at the very same object which the most deliberate wisdom would have recommended — the diminution of the naval power of Holland, the only naval power which could endanger the security of England. The act of navigation is not favourable to foreign commerce or to the growth of that opulence which can arise from it. The interest of a nation is...... to buy as cheap and to sell as dear as possible...... By diminishing the number of sellers we necessarily diminish that of buyers, and are thus likely not only to buy foreign goods dearer, but to sell our own cheaper than if there was a more perfect freedom of trade. As defence, however, is of much more importance than opulence, the act of navigation is, perhaps, the wisest of all the commercial regulations of England." (2)

---

(1) Say, Traité d'Éc. Pol. I. 172, De Clercq, bl. 15 vlgg. Vrgl. Grovestins I. 176 vlg. Haar langdurig bestaan dankte zij aan de zwakheid en het geduld van Europa. Zoodra Amerika protesteerde volgde Portugal en Holland, „ notre brevet d'invention est expiré," „ que penserait on d'un roulier qui expédierait ses voitures à vide de Londres pour aller faire un chargement à Birmingham? Tel est l'état actuel de la navigation sous l'empire de vieilles lois que les représailles du monde nous forcent de modifier." Woorden van Huskinson (in de eerste helft dezer eeuw) aangehaald door Grovestins. Zie ook De Sainte-Croix, Hist. d. progrès cet. II. 221 vlg.

(2) Ad. Smith, p. 204. ed. Mc. Culloch.

Juist als verdedigings-maatregel — maar niet van den handel, zooals de verdere geschiedenis bewezen heeft — was zij verstandig. Tot de vermeerdering der Engelsche scheepvaart heeft zij een kunstmatigen prikkel gegeven en daardoor het overwicht van Engeland ter zee eerder verzekerd. Maar op den duur zou Nederland .toch niet in staat zijn geweest dit aan zijn machtigen nabuur te betwisten. (¹) Vroeger of later zou Engeland het verkregen hebben door de uitgebreidheid zijner koloniën, den ondernemingsgeest zijner inwoners, die in aantal de Nederlanders zooveel te boven gingen, door zijne ligging die een heerschappij over de zee bijzonder bevorderde en door de sterke vloot waarmede het nadruk kon bijzetten aan de handhaving zijner soevereiniteit. Hierin is de grond van Engelands ontwikkeling te zoeken, die wel volgde op, maar niet voortsproot uit de Navigatie-Akte. Nam zij krachtig toe ook door het verval van Neerlands koophandel, dit laatste was aan andere oorzaken toe te schrijven, dan aan de werking van het door Cromwell weder ingevoerde protectioneele beginsel.

Het verloopen van Neerlands handel en scheepvaart was niet het gevolg van de parlements-resolutie van 19 October 1651, hoewel zij er zeker door bemoeilijkt werden. De gevolgen daarvan op dit punt zijn dikwijls overdreven voorgesteld. Die bepalingen sloten voor de Vereenigde Provinciën de havens van Engeland en zijne koloniën, en dit was zeker een aanmerkelijke schade, maar slechts voor een deel werd de vrachtvaart die zij in handen hadden, daardoor getroffen. Dat zij met te beter gevolg optraden in andere streken en daar juist den handel, die Engeland hun vroeger betwistte, bijna geheel aan zich trokken, is boven aangetoond. Bovendien, nu de Engelsche reeders plotseling het monopolie kregen der vaart op de koloniën en de landen buiten Europa gelegen, onttrokken zij zich aan den Europeeschen transport-handel, waarin zij tot dien tijd geen onbelangrijk aandeel namen, en lieten dezen geheel in handen hunner mededingers. Later werden, door vermeerdering der scheepvaart, de krachten wel aanzienlijk genoeg om ook buiten dat voor hen alleen toegankelijke gebied zich te begeven, maar toen leverden de hooge vrachtprijzen een beletsel op, het na-

(¹) De Clercq, bl. 12.

tuurlijk gevolg van 't gevestigde monopolie, en langen tijd maakten zij de mededinging in de vrije vaart vruchteloos. In deze opzichten dus was de Navigatie-Akte zelfs een voordeel voor de Nederlanders. (¹)

Dezen gingen later gebukt onder de gevolgen van de kostbare, zware oorlogen die zij met Cromwell, Karel II, Lodewijk XIV hadden te voeren, waardoor een groote schuldenlast ontstond welke slechts door bijzonder hoog opgedrevene belastingen kon gedragen worden, drukkende voor het grootste deel op handel en verkeer. Het maakloon moest hooger worden en de industrie bleef dien ten gevolge beperkt tot den binnenlandschen handel. Door belasting op de lading werd al wat op de zeevaart betrekking had kostbaarder. Zoo kwamen de vreemde natiën in het voordeel. (²) In 1751 werd op last van Willem IV een rapport over de middelen om den handel te doen herleven, door kooplieden opgemaakt, gepubliceerd, en ook daarin werden de drukkende belastingen de hoofdoorzaak van het verval genoemd en hierin de eenige bron gevonden waaruit moest verklaard worden het in bezit nemen van onze handelswegen door de naburige volken.

Dit gevolg, door den sedert verloopen tijd aan het licht gebracht, kon niet in die mate voorzien worden in de dagen der uitvaardiging, toen men de ware beginselen der staathuishoudkunde niet kende, en het geloof had toen veel waarschijnlijkheid dat de Navigatie-Akte aan Nederland zijne welvaart en zoo zijne beteekenis zou ontnemen. In dit laatste, in het vernietigen van 't politieke overwicht, was thans het hoofddoel gelegen. De geschiedenis der vroegere jaren, de volgende gebeurtenissen en de wijze waarop de Akte tot stand is gekomen, nopen ons hare strekking vooral te zoeken in de heerschappij ter zee, die Engeland zich onbetwist wilde verzekeren. Men zou tevens het andere resultaat verkrijgen, dat de Engelschen hunne scheepvaart meer ter harte namen. Om de klachten van den handel bekreunde men zich niet. De botsing tusschen politieke en commercieele belangen, die de Regeering dikwijls in zulke moeilijkheden had gewikkeld, mocht thans geen beletsel zijn. Cromwell zette door, en de

(¹) De Clercq, bl. 13 vlg.
(²) Mc. Culloch, p. 535 vlg.

Navigatie-Akte maakte op eens volkomen een einde aan den vroegeren toestand, waarbij men altijd het Groot Entercours en het verbond van Binche had erkend, verdragen die nu geheel op zijde werden gezet. Waren deze de wettige grond van Neerlands zelfstandig optreden ter zee tegenover Engeland geweest, met dat verleden moest op eens gebroken worden. Thans werden niet meer de oude visscherij-quaestiën opgeworpen, die tot zoovele langdurige en in den grond der zaak onvruchtbare onderhandelingen aanleiding gegeven hadden. Deze waren verdrongen door de staatkundige verwikkelingen en deden zich nu niet in den ouden vorm en met de oude kracht hooren, maar speelden een ondergeschikten rol. Zij werden gebruikt als beweegreden om de ontevredenheid jegens Nederland gaande te houden en te rechtvaardigen. Ditmaal was de aanval veel dreigender en werd de handel in geheel zijn omvang aangetast. Met de vrijheid der scheepvaart van Nederland moest het gedaan zijn; zij had zich te schikken naar de eischen die Engeland haar stellen wilde, en zich te plaatsen onder de soevereiniteit die dat rijk wenschte uit te oefenen, niet slechts in naam, maar met de daad. Nederland moest zijne minderheid erkennen en het teeken daarvan zou zijn het strijken van de vlag voor de jonge Republiek, die in waardigheid voor het oude koningschap niet wilde onderdoen. Zoo moest hare macht en hare majesteit voor geheel Europa blijken. (¹)

Geen wonder was het dat deze revolutionnaire doorzettendheid van Cromwell hier te lande de gemoederen hevig in beweging bracht. Niet door kennis van de wetten die de menschelijke samenleving beheerschen, maar door ondervinding en door dat hun belang het zoo medebracht, waren de Nederlanders voorstanders van den vrijen handel geworden. Zij hadden er de voordeelen van voor zich zelven leeren kennen (²), en nu werden zij door den machtigen nabuur in de vrije vaart belemmerd, zagen zij zich plotseling den toegang tot een aanzienlijk deel der wereld gesloten en al hunne voordeelige betrekkingen daar zich ontnomen. De Staten konden onmogelijk zich Engelands zee-heerschappij laten welgevallen, want dit stond gelijk met het opgeven van de zelfstandigheid des lands. Hier kwam ook

(¹) Vrgl. Stubbe, Further Justific. (Apol.) p. 59, 122.
(²) Vrgl. Fruin, Tien jaren enz, bl. 222—226.

het groote nadeel in aanmerking, gelegen in de visitatie onzer koopvaarders, waarvan de Parlementsschepen ongetwijfeld een ruim en vrij gebruik zouden maken. Daaraan konden de Nederlanders in het belang van Staat en handel zich niet onderwerpen. (1) Een krachtig optreden was noodzakelijk.

De wenk door St. John in der tijd gegeven, (2) dat men liever van hier een gezantschap naar Londen zenden moest, was waarschijnlijk niet vergeten, te meer nu de omstandigheden een verwijdering met Engeland zeer onraadzaam maakten. Door het vertrek der ambassadeurs was de onderlinge verhouding met het Parlement in een toestand gebleven, die in het oog van Holland de aanwezigheid van een vertegenwoordiger der Vereenigde Provinciën in het Britsche rijk wenschelijk deed zijn. Reeds den 5en Juli besloten de Staten van dat Gewest aan te dringen op Schaeps algemeene autorisatie en te denken over het zenden eener ambassade naar Engeland. (3) Joachimi had wel in Maart den last ontvangen onverwijld daarheen te gaan, maar tot nog toe was dit bevel niet ten uitvoer gebracht. Thans werd die last vernieuwd, terwijl de Regeering tevens besloot niet alleen hem als ordinaris-ambassadeur te zenden, maar „ metten eersten" ook door een buitengewoon gezantschap de aangevangen onderhandelingen over een tractaat voort te zetten. (4) Joachimi zelf had hierop aangedrongen, daar anders, naar hij vreesde, zijn terugkeer den indruk zou te weeg brengen dat de Staten die onderhandelingen afgebroken wilden laten of den uitslag van den oorlog in Schotland afwachten. (5). Met het opmaken der instructies evenwel ging men niet zoo snel te werk als met de uitvaardiging van dit besluit. De commissarissen, na een paar weken daartoe benoemd, moesten wel op de eerste bijeenkomst rapport doen, maar door een invallend reces geschiedde dit eerst den 18en Aug. (6), en drie dagen later ging de Groote Vergadering uiteen. Geruimen tijd nadat de instructie goedgekeurd was (23 Aug.) en Holland Schaep had genomineerd, werd de benoeming vertraagd

---

(1) Vrgl. Basnage I. 221, Stubbe Further Justif. (Apol.) p. 60.
(2) Aitzema III. 659. Zie boven bl. 44, 56.
(3) R. H. 5, 12 Juli, R. S. G. 6 Juli 1651.
(4) R. S. G. 7 Juli 1651. Whitelocke p. 471.
(5) R. G. V, R. H. 12 Juli 1651.
(6) R. G. V. 13, 17, 18, 19, 28 Juli (reces van 9 Juli—11 Aug.) 17, 18 Aug. S. S. O. d. d. 15 Juli 1651. R. S G. 29, 31 Juli, 1 Aug. 1651.

door de ongereedheid van Zeeland. (1) Op den 8en November werden eindelijk verkozen Jakob Cats, (2) oud Raadpensionaris van Holland, Gerard Schaep Pzn., (3) Raad van Amsterdam, en Paulus van de Perre, Pensionaris van Middelburg. (4) Zij moesten met Joachimi ten spoedigste naar Engeland gaan en van dezen laatsten eischte men een „cathegorycke verclaringe" of hij met de overige ambassadeurs vertrekken wilde. Schriftelijk somde hij vele bezwaren daartegen op, inzonderheid wijzende op zijn gestel dat hem, een bijna negentigjarigen grijsaard, vele ongemakken deed ondervinden, vooral dat hij schrijven „nochte geschrift lesen" kon. Toch wordt er geene bepaalde weigering van hem gemeld en daar men er niet gemakkelijk toe kwam iemand van dergelijke opdracht te ontslaan, werd goed gevonden dat hij evenzeer als de overige benoemde gezanten ten spoedigste vertrekken moest. (5) Weinige dagen later evenwel besloot men, op rapport van gedeputeerden, hem om hoogen ouderdom, zwakheid, slecht jaargetijde en langdurigen getrouwen dienst van deze legatie te excuseeren. (6)

Deze grijsaard was niet de eenige die tegen het gure jaargetijde opzag, ook de drie-en-zeventig jarige Cats, aan wien de eereplaats onder de ambassadeurs was toegekend, deed alle mogelijke moeite om zich te onttrekken aan den hem opgedragen last en de noodzakelijkheid te ontkomen van de zee te gaan bevaren, van welke hij rijmde:

„die van mijn jonkheid aan
Mij kwellig was geweest en tegen had gestaan." (7)

---

(1) R. S. G. 29, 31 Juli, 1, 22, 23, 27 Aug., 14, 20, 26 Sept. 7, 12, 28 Oct. 1651. R. H. 22 Aug., 3, 7. Oct., 7 Nov. 1651. Zie beneden bl. 94 vlgg.

(2) Die in September uit Engeland was teruggekeerd. R. H. 21 Sept. 1651. Aitzema III. 665.

(3) Hij had reeds in 1627 een ambassade naar Engeland waargenomen. Muller M. Cl., bl. 222 vlg.

(4) Aitzema III. 694.

(5) R. S. G. 16 Nov. 1651. Volgens Basnage (I. 220) verontschuldigde hij zich ook omdat Cromwell hem, die altijd gezant bij Karel I was geweest, niet gaarne zien zou.

(6) R. S. G. 21, 29 Nov. 1651. Hiertoe waren Holland en Zeeland reeds den 18en Aug. overeengekomen. R. H 18 Aug. 1651. Den 29en Dec. kwam hij den Staten dank betuigen en het blijkt dat hij zich nog niet aan het staatsbelang onttrekken wilde, terwijl H. Ho Mo. verklaard hadden van zijne ervarenheid in de Engelsche zaken bij gelegenheid gebruik te zullen maken, R. S. G. 29 Nov., 29 Dec. 1651.

(7) Cats gedichten I. 43.

Hij en de overige gezanten werden gedurig „aengeport" om ten spoedigste te vertrekken. (1) Den 23en Nov. zegden de Staten wel, te vertrouwen dat zij „morgen off ten langsten overmorgen sullen voortgaen," (2) maar ook daarna nog verklaarde Cats, „sijn natuur een afkeer te hebben van de See ende nyet te cunnen reysen als bij bekwaem weer eñ windt." De Medembliksche pensionaris Nicolaas Stellingwerf, dit berichtende, voegt er bij: „dat veelen nyet seer smaeckt ende soude lichtelijcken mettet wachten nae een zuydoosten windt, de heele occasie om wat goedts te doen connen werden verlooren, dan wat raedt? met soodanigh volck als men meede opgescheept is, moet men mede voort." (3) De Staten-Gen. verzochten de ambassadeurs op een tijd dat de wind gunstig was den volgenden dag te vertrekken, „sonder haer met eenige verdere valedictiën ofte andere saecken t' amuseeren ofte eenichsints op te houden," en Cats, binnen geroepen, antwoordde dat hij gereed was, maar wachtte op twee schepen die uit Texel voor Scheveningen komen moesten. (4) Doch de grijsaard had zijn hart nog niet ontlast, „daechs daeraen weder binnen staende" verklaarde hij, zooals Stellingwerf mededeelt, „om den contrarie windt sijn reyse weder te hebben moeten schorsen; doch alsoo hij mogelijcken noyt weer comen ende dese plaetse betreeden soude", verzocht hij „dat hem voor sijn vertreck, die eere mogt werden gedaen dat van nu aff aen mett de plaetse in de reeckencamer moght worden begenadight, om soo hij moght overcomen alsdan deselve te becleeden, opdat in allen gevalle sijne naecomelingen eene cleyne erkentenisse magh volghen van de moeyten bij hem opgenomen: Veele van de lieden hebben dit versoeck zeer *intempestijff* ende *indiscreet* geoordeelt, te meer omdat *den selven goeden Heer* noch behoudt het bewaerderschap van 't groot seeghel ende van de chartres, dat hem een goede somme jaerlijcx geeft ende van de honorabelste charges van 't

---

(1) S. S. O. fol. 106 d. d. 18 Nov. en fol. 111 d. d. 24 Nov. 1651.

(2) Kroniek Hist. Gen., Jaarg. 1859, bl. 146, waar de Heer Leupe eenige extracten mededeelt uit de berichten van Nic. Stellingwerf, Pensionaris van Medemblik. aan de Regenten dezer Stad. R. S. G. 24, 27 Nov. 1651, R. H. 25 Nov. 1651.

(3) Kroniek Hist. Gen. 1859, bl. 146, d. d. 29 Nov.

(4) R. S. G. en R. H. 4 Dec. 1651, S. S. O. fol. 112, d. d. 2 Dec. Kron. H. Gen. t. a. p., d. d. 6 Dec.

landt, daer nyet een vinger vòer uytsteeckt, connen daer om nyet wel gelooven datte lieden hem daer inne sullen cunnen believen, ende moght wel weesen dat hierdoor occasie sochte om hem van de commissie te ontslaen tot groot nadeel van 't landt, dat den tijdt en dagh leeren sal." (1) Dien zelfden dag verkreeg Cats op verzoek van Holland vergunning van H. Ho. Mo. om zitting te nemen nevens de ordinaris gedeputeerden van die Provincie gedurende de deliberatiën over de Engelsche ambassade. (2) Hij staakte evenwel zijne pogingen om van den hem drukkenden last ontheven te worden niet, en wilde veel liever zijne commissie neerleggen dan „in soo hooge jaaren geobligeert werden, van met ongelegenheyt en in quaad weer over te gaen." Hem werd toegestaan te volgen als het weder wat bestendiger zou geworden zijn en met de overige gezanten ontving ook hij de verzekering dat de Staten bij hunnen terugkeer niet in gebreke zouden blijven hunne goede diensten te erkennen. (3) Stellingwerf beschuldigt Cats zijn vertrek uit te stellen totdat de betrekking in de Rekenkamer vervuld zou zijn. „Can nyet gelooven", zoo laat de Pensionaris van Medemblik zich uit, „dat hij eerder sal willen vertrecken ende soo hem de plaetse mist, als wel geloofflijck is dat geschieden sal, vreesen dat hij de sieckerdt maecken zal ende alsoo het weer in 't werk brenghen, ten waere met eenige andere expectativen opten dood van den Reeckenmeester Mierop offte van een plaetse in de Generaliteyt daervan wij hooren mompelen, het al te begheerigh hert een weynigh moght werden geresveilleert om hem noch te laeten gebruycken." (4) Doch de Regeering

(1) Kron. Hist. Gen. t. a. p., d. d. 6 Dec. — In den 14en Jaargang dezer Kroniek (1858) bl. 306, deelt de heer Grothe mede in het bezit te zijn van 12 deelen folio M S. Extracten uit de Res. v. Holland (behalve het eerste deel dat loopt tot 1583), door Aris v. d. Mieden, zes jaren lang ordinaris gedeputeerde voor Alkmaar, gedurende dien tijd zelf opgemaakt en betiteld: „Notabelste gevallen uyt de Resolutien van Holland". Ook deze maakt op 5 Dec. gewag van Cats vertoog over de gevaren die de furieuse zee voor jong en oud oplevert en van zijn verzoek om een plaats in de Rekenkamer, opdat hij niet te gelijk „uyt het oogh en uyt het herte" zij.

(2) R. S. G. 5 Dec. 1651.

(3) Kron. Hist. Gen. 1858 t. a. p., d. d. 13 Dec. Aitzema III, 669. De Staten van Holland talmden met een beslissing omtrent Cats, R. H. 16 Dec. 1651.

(4) Kron. Hist. Gen. 1859 t. a. p., d. d. 12 Dec. De dag waarop de benoeming bepaald was, Donderdag 14 December, zag de gezanten nog in het vaderland.

achtte den tijd te kostbaar om iets te verzuimen dat aangewend kon worden om de bezwaren te boven te komen, die de zee opleverde. Buitengewone maatregelen werden genomen om in Zeeland en op de Maas schepen zeilree te hebben, daar die welke in Texel waren, met den Z. wind niet naar Scheveningen komen konden. De gezanten werden aangemaand naar den Briel of Hellevoetsluis te gaan om te beter den wind te kunnen waarnemen. (¹) Na den vorigen dag nogmaals „aengeport" te zijn, namen zij den 19ᵉⁿ December werkelijk afscheid van de Staten. (²) De moeite door Cats aangewend was te vergeefs geweest:

„Het was om niet gepoogd, geen zeggen kon er baten."

Hellevoetsluis zag hen den 22ᵉⁿ uitzeilen en gelukkig was de zee kalmer dan iemand had kunnen verwachten. Cats weet in zijn „Tweeëntachtigjarig leven" geen woorden genoeg te vinden om zijnen dank daarvoor te uiten. (³)

Hoog tijd was het dat de Staten-Generaal in Engeland vertegenwoordigd werden. Niet alleen dat de Navigatie-Akte reeds

---

(¹) R. S. G. 9, 11, 12, 13, 16 Dec. R. H. 11, 16 Dec. 1651. S. S. O. fol. 114, d. d. 16 Dec. Kron. Hist. Gen 1859 t. a. p.

(²) R. S. G. 18, 19 Dec. 1651. Aitzema III. 699.

(³) Cats Gedichten I. bl. 42 vlg. Het gevolg der gezanten werd door H. Ho. Mo. nauwkeurig vastgesteld. Het bestond uit een predikant, een hofmeester, een secretaris, twee klerken, die ieder daags *f* 1 ontvingen, welk loon ook weggelegd was voor „vier vrouwluyden, bestaende in twee om te wasschen, een om te stijven ende huyswerck te doen ende eene schotelwaster". Voor 1 gulden 10 stuivers per dag werden aangesteld een dispensier „mede synde fourier", een barbier, een bottelier, tevens bagagemeester, een bode, tevens keldermeester, twee boden „om soo nu soo dan te reysen ende voorts de Taeffel te bedienen", een meesterkok, een trompetter. Met vijf stuivers minder moesten tevreden zijn een ordinaris staatsbedienaar, een onderkok, een portier. Deze lijst was aldus, in tegenstelling met een vroeger aangenomene, na bespreking met de gezanten vastgesteld. Aan den hofmeester en secretaris was toen toegelegd ieder een tractement van *f* 400, hetzij de reis kort of lang duurde, en van een predikant was niet gewaagd. Als zoodanig ging mede Daniel Croeser van Rijswijck. Ieder gezant had zijn gevolg. Cats zag zich door 72 personen vergezeld, waaronder zijne huishoudster, haar dochtertje en vier meiden. De twee vaartuigen, waar men zich op ingescheept had, waren te klein voor het gezelschap, zoodat er zeer „ongemacklijck" geslapen werd. In zee ging Schaep, die een bijna evengroot gevolg als Cats had, in een ander schip. Er werd veel aan zeeziekte geleden en twee matrozen stierven op de reis aan de pest. Zie R S. G. 13, 14, 16, 21, 24 Nov. 1651. Schotel, Geschiedk. enz. Uitspanningen, bl. 205. Cats, uitgave v. V. Vloten, II. 870.

in werking was getreden, maar den 14en November had het Parlement een anderen maatregel genomen, die op nieuw getuigde hoezeer het zijn streven was op alle mogelijke wijzen Hollands handel afbreuk te doen en den rijkdom van ons land in zijne macht te krijgen. Aannemende dat in der tijd gebroeders Paulet door Nederlandsche schepen schade hadden geleden, gaf de Engelsche Regeering thans aan de erfgenamen van Robert en Willem Paulet represaille-brieven, waarbij hun vergund werd een schade van 20970 £ te verhalen op de Nederlanders en zich meester te maken van burgers, schepen en goederen uit dat land, totdat de geheele pretensie en de daarbij komende kosten vergoed waren. De administrateurs dezer nalatenschap rustten terstond twee oorlogschepen uit „doende in korten tijdt dappere schade." (1) Dit was geschied zonder dat vooraf klachten over de verongelijking waren ingediend of de uitvaardiging der represaille-brieven aan de tegenpartij bekend was gemaakt, zoodat vele schepen onverhoeds genomen werden, terwijl over het lot van deze, evenzeer tegen het volkenrecht, zonder vorm van proces beslist werd. (2)

Hoewel voor het uiterlijk den vrede bewarende, had het Parlement door deze handelwijze een vijandige houding tegenover de Vereenigde Provinciën aangenomen, al trad de Engelsche Regeering zelve niet als schadevergoeding eischende partij op. De nadeelige gevolgen voor onzen handel waren onberekenbaar, te meer nog wanneer op dergelijke gronden als thans en zonder dat de aangeklaagde partij gelegenheid had zich te verdedigen, meerdere represaille-brieven verleend mochten worden.

---

(1) Aitzema III, 663. „Dat nochtans geene repressalien anders dan propter denegatam iustitiam als met groot ongelijck en notoire hostiliteyt wtgegeven connen worden", schrijft De Witt den 19en Jan. 1652. S. S. O., fol. 129. Zie beneden bl. 97.

(2) Wicquefort II, 115 vlg. Deze schrijver vermeldt dat een Engelsch koopman in September een oorlogsschip ter zijner beschikking kreeg om schade op de Nederlanders te verhalen, daar dezen hem in 1639 belet hadden gedurende het gevecht bij Duins amunitie naar de Spaansche vloot over te brengen, waardoor hij voor een aanzienlijk bedrag in zijne inkomsten was benadeeld. Hier wordt dus reeds van vroeger gegevene vergunning tot schadevergoeding gewaagd. Schaep, die na zijne terugkomst deze zaak aan de Staten mededeelde, sprak evenwel daarvan niet, maar meldde dat een aangehouden schip, door hem voor zijnen overtocht aangevraagd, niet gegeven was, op grond dat het wegens genoemde pretensie ter beschikking van den koopman was gesteld. R. H. 21 Sept. 1651, vrgl. S. R. H. 8 Maart 1652.

Doch niet alleen door onderhandelingen hunner gezanten, ook door andere maatregelen wilden de Staten zich voor schade in de toekomst vrijwaren. In den zomer van 1651 werden een aantal eskaders, te zamen uitmakende 36 schepen, voor een jaar in dienst gesteld om de Middellandsche zee en de wateren van de Straat van Gibraltar tot de Noorweegsche kust te beveiligen. (¹)

Het derde eskader dat te kruisen had van Kaap Ortegal tot de Sorles en „ Heisant, in 't opgaan van 't Canael," (Ouessant) werd gesteld onder den Vice-Admiraal Jan Everts. De schepen aan welke de twee volgende districten, van Lizard tot Duinkerken, waren toegewezen, zouden, „ om in subite voorvallende noot een redelijcke macht bijeen te connen krijgen," bevel ontvangen, wanneer deze vlootvoogd het noodig oordeelde „ hun in aller diligentie" daarbij te vervoegen, om, als de noodzakelijkheid geweken was, den hun bijzonder opgedragen last na te komen. Zoo hadden de drie eskaders, kruisende tusschen Duinkerken en de Noorweegsche kust, zich in dergelijke gevallen terstond onder den Vice-Admiraal Witte Cornz. de With te vereenigen. Al deze schepen werden uitgezonden om de belangen van den koophandel te behartigen „ sonder dat sulcks alleen ofte weynich in getal kruyssende schepen Vlagge boven behoeven ofte behooren sullen voeren tot vermijdinge van questie mette Engelsche Natie op welckers Custen deselve hun dagelijks moeten onthouden." Om tot geschil te minder gelegenheid te geven, was ook de gemelde tijdelijke vereeniging der eskaders bevolen.

Het opmaken der Instructies voor deze smaldeelen werd gedeeltelijk aan de Colleges ter Admiraliteit aanbevolen; die voor het derde door de Staten-Generaal op 25 Aug. vastgesteld. Jan Everts moest alle vaartuigen bevechten, veroveren en opbrengen, die de ingezetenen dezer landen afbreuk doen of benadeeld hebben, „ ofte sulcx poogen te doen, 't sij van waer die mochten wesen." Alle Staten met deze Republiek in alliantie of neutraliteit moesten behandeld worden „ met alle

(¹) R. H. 3, 17 Mei 1651. R. G. V. 26 Mei, 26 Juni. R. S. G. 23, 24, 25 Aug. S. R. S. G. 26 Aug. 1651. Op dezen dag namen de Staten ook een besluit tegen het laden van koopmansgoed in oorlogsschepen. Een merkwaardig aanbod tot beveiliging der zee was in dit jaar door particulieren gedaan. R. G. V. 19 Mei.

courtoisie eñ vruntschap," „sonder nochtans yetwes van deselve te gedogen dat tot cleynachtinge ofte schade van desen Staet soude connen strecken." (1)

Dergelijke lastgeving ontving ook de Luitenant-Admiraal Tromp, aan wien, als bevelhebber van het eerste eskader, de Middellandsche zee tot district gegeven was. (2) Opmerkenswaardig is het daar voorkomende 15e art., waarin de Staten bevelen dat buiten noodzakelijkheid als van waterhalen, schoonmaken enz., geen dezer schepen ergens binnen zal loopen of „leggen op eenige Reeden, Havenen, Baijen ofte playen, maar gestadich zee houden om de passeerende coopvaardey-schepen alle mogelicken dienst te doen eñ affbreuck aan haeren vijant." Zonder dringenden nood moesten de kapiteins niet buiten de schepen vernachten, noch lichtvaardig in andere vaartuigen gaan, „alsmede niet doen eenige onnoodige eerschoten, maar ter contrarie wel mesnageren des lants cruyt ende alle haere scheepsbehoufften op pene van daerover naar exigentie van saecken gestraft te worden." Hadden de vlootvoogden derhalve al in last door vermijding der kusten geene aanleiding tot vijandelijkheid te geven, bepaald was hun opgedragen elke aanmatiging, van wien ook, ten nadeele der koopvaarders te bestraffen. Dit gold evenzeer voor Everts, en vreemd is daarom de herhaalde klacht in zijne brieven, dat hij vele koopvaarders onder zijne oogen moest zien wegnemen, omdat hem het aanvallen verboden was. (3) Deze tegenstrijdigheid doet het vermoeden ontstaan dat er geheime orders gegeven waren, die Everts, niettegenstaande zijne duidelijke instructie, de handen bonden. Zoo kon hij, na in October uitgezeild te zijn, wel vele schepen tegen de Engelschen beveiligen, maar slechts en-

---

(1) Art. 1 en 5 der instr. v. Jan Everts, te vinden R. S. G. 25 Aug. 1651. Instrb. fol. 111. Dit laatste artikel moest ook opgenomen worden in de instructie van het reeds uitgezeilde tweede eskader. R. S. G. 25 Aug 1651.

(2) Art. 6 en 7 uit Tromps Instr., die is afgedrukt in Kron. Hist. Gen. 1858 (14e jrg., d. IV) bl. 291 vlgg. Art. 9 bepaalde wat men met de veroverde schepen moest doen of met die welke tot strijken gedwongen waren. Bij alle voorvallen waarvan de instructie zweeg, moesten admiraal en krijgsraad handelen zooals zij meenden te zullen kunnen verantwoorden.

(3) Medegedeeld door De Jonge, Leven der Evertsen, bl. 51. Ned. Zw. I. 407, vrgl. den toestand bij het zenden der extra-equipage van 1652, a. w., bl. 413. Vrgl. beneden bl. 124.

kele, die prijsgemaakt waren, hun ontnemen. [1] Het was in den tijd dat Blake door de verovering van Jersey en Guernsey de Britsche wateren volkomen van de vijanden der Republiek zuiverde. [2]

Everts had, toen hij op het punt van vertrek stond, nog getracht bepaalden last te krijgen hoe hij zich gedragen moest in het „strijcken ende waeijen" der vlag „ten aanzien van de ongemakken die daeruyt souden connen ontstaen." Het gevolg hiervan was, dat de Staten besloten het bevel te vernieuwen dat zij aan Tromp op den 11en Maart vóór zijn vertrek naar de Sorlings gegeven hadden, namelijk, te zorgen dat bij ontmoetingen met oorlogsschepen in dienst van andere natiën de Staat geen kleinigheid te lijden kwam. „Deselve clausule.... was al wat geseyt" en thans kwam de vlootvoogd niets verder, want zijne instructie gebood hem dit reeds, evenals het nagaan, hetgeen hem en de overige bevelhebbers ook nu weer opgedragen werd, dat geen schip een andere vlag voerde dan waartoe het bevoegd was. Nu werd ook bepaald dat de Admiraliteits-Colleges aan alle gezagvoerders een afschrift zenden zouden van Tromps memorie over het salueeren en strijken van vlag en zeilen. Met zulke algemeene en niets beslissende lastgevingen moest ook thans weder de vloot in zee steken. [3].

Tromp liet op bevel der Staten zijn oog over de toerustingen der aan te schaffen schepen gaan. [4] Den 22en November stond hij gereed zee te kiezen en nam afscheid van H. Ho. Mo., die hem zijne Instructies overhandigden, [5] doch een ziekte waardoor hij in den Briel aan het bed gekluisterd werd, belette de volvoering der beraamde plannen. [6]

Holland en Zeeland waren met deze buitengewone maatregelen tot beveiliging der zee niet tevreden en zij wezen er reeds op

---

(1) Van twee schepen wordt gesproken S. R. H. 28 Nov. 1651; van één R. S. G. 30 Nov. 1651. De Jonge, Leven der Evertsen, t. a. p. De ambassadeurs die naar Engeland zouden gaan, werden belast met de justificatie van Everts. S. R. H. 28 Nov. 1651 (art. 2 der gearresteerde nadere instructie), Aitzema III. 699.

(2) Dixon, R. Blake, 145 vlgg.

(3) R. S. G. 17, 22 Oct 1651, Aitzema III. 731. Zie boven bl. 68.

(4) R. S. G. 1 Aug., 14 Sept. 1651.

(5) R. S. G. 20, 22 Nov. 1651. De Admiraliteit van Amsterdam berichtte den 14en Dec. dat alle voor haar aandeel komende schepen uitgezeild waren. R. S. G. 4 Dec. 1651.

(6) Zie beneden bl. 123 en R. S. G. 16 Febr. 1652.

dat de uitbreiding der vloot wenschelijk was, waardoor teweeg gebracht werd dat de Colleges ter Admiraliteit een aanschrijving kregen, gedeputeerden met instructies daarover te zenden. (1) Doch die zaak zou eerst in het volgende jaar haar beslag krijgen, als dringender redenen voor hare noodzakelijkheid konden worden aangevoerd.

---

(1) R. S. G. 29 Nov. 1651. Zie beneden bl. 106 vlg.

HOOFDSTUK IV.

TOENEMENDE SPANNING.

Reeds bij de eerste besprekingen tot vaststelling der instructie voor de ambassadeurs hadden Friesland en Stad en Landen er op aangedrongen dat geen tractaat gesloten zou worden zonder invoeging van een duidelijk artikel, waarbij de Staten verklaarden zich te houden buiten de geschillen tusschen Engeland en Schotland, en niet te dulden dat de handel der particulieren in dit land „van wat goederen of coopmanschap deselve oock souden mogen wesen," door deze alliantie zou worden „becommert ofte beswaert." (1) Dit punt werd aangehouden en verloor zijne beteekenis door de sedert plaats gehad hebbende gebeurtenissen. Men begon dus weer daar waar men bij het vertrek der gezanten gebleven was. Juist om dat begonnen werk voort te zetten, werd de ambassade gezonden, en daarom was hunne instructie vervat in de 36 artikelen, in der tijd door onze gecommitterden aan St. John overhandigd. Op dezen grondslag begeerden de Staten een tractaat. (2) Dit tot stand te brengen moest zóó uitsluitend door Cats en zijne collega's als hun taak beschouwd worden, dat hun nog afzonderlijk gelast werd zich niet met particuliere zaken in te laten, tenzij hun dit bij schriftelijke resolutie werd opgedragen en dit toch nimmer te doen met achterstelling hunner instructie. Eerst moesten zij in allen gevalle „goede apparentie tot den voortganck" hebben gezien. (3)

(1) R. G. V 18 Aug. Vrg. S. R. S. G. 13 Mei 1652.

(2) Instrb. fol. 99 vlgg. De Instructie bevatte nog 12 artt. buitendien, vrgl. boven bl. 84.

(3) S. R. S. G. 20 Nov. 1651. Aitzema III. 698. De particuliere quaestie

De gewichtige zaken die na het vaststellen der concept-instructies voorvielen, maakten dat er allengs eenige lastgevingen aan werden toegevoegd. (¹) Zoo deed Holland, na het bekend worden der Navigatie-Akte, den 10en November, besluiten dat in de allereerste plaats op schorsing daarvan zou worden aangedrongen, vermits anders „ de communicatie, correspondentie ende eenicheyt tusschen de twee Natien die men voorgenomen heeft bij de aenstaende onderhandelinge vaster en bondiger te maecken, in ipso limine soude worden gelabefacteert, eñ als men van wegen desen Staet daerjegens ordre ofte reglementen soude laten emaneren, dat daermede hetselve stuck van de navigatie ende Commercie sijnde fundamenteel tusschen de twee Natien t' eenemael soude werden gerenverseert." Met deze opdracht zonden de Staten, toen het vertrek der gezanten aanhoudend vertraagd werd, in het begin van December een vertrouwd persoon per extra-pink naar Engeland, want de gewichtige zaak duldde zulk een lang uitstel niet, en deze moest tevens berichten dat de komst der gezanten door het slechte weer belet werd. (²) Bij deze nadere instructie werd ook de verplichting opgelegd goed het oog te houden op de verstandhouding van Engeland met vreemde hoven, vooral op die met Spanje, (³) Portugal, Frankrijk en Oldenburg. Nog een ander

der represaille-brieven werd hun spoedig, later die der O.-Indische Compagnie, opgedragen, en nog in Februari gelastten de Staten dat zij de Ambonsche zaak zooveel mogelijk moesten buiten bespreking laten en de principale handeling op het serieuste bevorderen. R. H. 7 Febr. 1652.

(¹) Men besloot den 7en Oct. in de Staten-Generaal voortaan geene instructie meer in het ordinaris register te insereeren en die van 23 Aug. daaruit te nemen, om ze in de Secrete Casse te bewaren. Hier plaatste men ook de bijgevoegde artikelen van den 10en Nov, zonder dat ze ter griffie kwamen. R. S G. 7 Oct., 10 Nov. 1651.

(²) Art. 1 en 2 der nadere instructie. Instrb. fol. 108. R. S. G. 9 Dec. 1651. Dat met „ seecker met onlangcx aldaar geëmaneert Placcaat" de Navigatie-Akte bedoeld werd, blijkt ook uit Instrb. fol. 100, art. 1 en R. S. G. 15 Dec. 1651.

(³) De koning van Spanje had door zijnen gezant in den Haag aan de Staten doen weten dat hij wenschte opgenomen te worden in de te maken alliantie en dit verzoek was achter de instructies gevoegd. S. R. H. 29 Nov. 1651. Aitzema III. 698. Art. 5 der nadere instructie van 10 Nov. Instrb. fol. 109. Loketk. Holl. 1652. A. 27 nº. 1. Den 24en Nov. werd hen nogmaals aanbevolen te letten op de „ actien van alle uytheemsche ministers in Engelant." Hun zal gegeven worden een „ chyffer om des te confidenter over die en andere saecken te connen corresponderen." S. R. S. G. 24 Nov. 1651.

gewichtig punt was niet aan de aandacht der Staten ontsnapt, maar werd met opzet onbepaald gelaten, omdat een rondborstige verklaring en bespreking daarover te groote moeilijkheden in het leven dreigde te roepen. Dat punt „het voeren ofte strijcken van de Vlaggen van d'een ofte d'ander zijde zijnde seer delicaet", zou nader door H. Ho. Ho. behandeld en dan aan de gezanten zoodanigen last nagezonden worden als men „tot weghneminghe van misverstanden ende feytelijckheden soude vinden te behooren." (1)

In het laatst van November was hun een quaestie van anderen aard ter behartiging opgedragen. Engeland had reeds langen tijd geleden represaille-brieven tegen de Franschen uitgevaardigd, die daarop met gelijke munt betaalden, en beide partijen hadden hunne oorlogschepen tot het inhalen der schadevergoeding beschikbaar gesteld. (2) De Engelschen maakten nu van deze brieven gebruik om onze vaartuigen te onderzoeken en op te brengen, ofschoon zij niets met die geschillen uitstaande hadden. Onze gezanten moesten dan ook, nu eenige onzer schepen onder dat voorwendsel genomen waren, aandringen op het uitvaardigen van „precijse ordre" dat een dergelijk „extenderen" der represaille-brieven niet meer kon voorkomen en degenen die hun last overtreden hadden, gestraft werden. Wanneer de Engelsche Regeering hierin hun wensch gehoor gaf en de desbetreffende artikelen hunner instructie „ghenoeghsaem" vastgesteld waren, moesten zij „met alle circumspectie, sonder eenighe de minste jalousie ofte umbragie te geven", onder de aandacht brengen of het niet raadzaam wezen zou deze brieven in te trekken en alle verdere onaangenaamheid te voorkomen en wanneer hiertoe genegenheid werd gevonden, zouden zij het daarheen hebben te leiden dat over die intrekking onderhandelingen geopend werden om alzoo grooter verwijdering te verhoeden en allengs betere verstandhouding tusschen de twee natiën te doen ontstaan. (3) Later werd aan

(1) Art. 8 instr. v. 10 Nov. Instrb. fol. 109. Aitzema III. 698.

(2) In Augustus 1649. In die dagen van partijschap op Frankrijks gebied ontzag het Parlement te Parijs zich niet de klachten der Engelschen tegen Mazarin te ondersteunen. Martin, H. d. F. XII. 432.

(3) S. R. H 28 Nov., S. R. S. G. 29 Nov. 1651. Zie over deze en verdere toevoegingen aan de insructie Aitzema III. 698 vlg.

de gezanten nog gelast, terstond na hunne aankomst in Engeland „met allen ernst ende vigeur" er werk van te maken dat de schade ten gevolge dezer aanhalingen door de Nederderlanders geleden zou vergoed worden, want dat „hare Ho. Mo. sonder de gantsche Schip-vaert ende negotie deser Landen te laten verloren gaen, sulcx niet langer met gemoede souden connen aensien." (1) Het vermoeden van Lingard dat vooral de represaille-brieven, tegen de Franschen uitgevaardigd, ons de groote schade in dit najaar toebrachten, blijkt juist te zijn. (2) Toch was het geven van dergelijke brieven direct tegen de Nederlanders, een verdere en beslissende stap op den weg door het Parlement na den slag bij Worcester ingeslagen; het was de eerste onverbloemde vijandige maatregel tegen onze Republiek, al bleef het ook voor den vorm een „particuliere" aangelegenheid. Dit besluit der Engelsche Regeering werd hier nog vóór het vertrek der gezanten bekend en op dien grond drongen de kooplieden krachtig op bespoediging der ambassade aan. (3)

De tijd had niet ontbroken om aan de gezanten uitgewerkte instructies mede te geven en tot het laatste toe was daarvan gebruik gemaakt. Bij hunne komst te London (25 Dec.) zeer door het publiek toegejuicht, werden zij met staatsie en groot ceremonieel door afgevaardigden van de Regeering ontvangen. Vooral ging de eerste audientie in het Parlement (29 Dec.) met groote plechtigheid gepaard. (4) Cats hield daar nog met „een levende en heldere stem in soo hooge Jaren" een „geelaboreerde" latijnsche oratie, waarin hij blijkbaar meer als redenaar en dichter dan als staatsman wenschte te schitteren, hoewel het eerste hem, waarschijnlijk reeds in het oog van zijne tijdgenooten, niet gelukt is. Althans een pamflet van die dagen spot met zijne „flikfloijende oratie, met haar exempelen van warm wittebrood, boter en kaas, neuzen en ooren en an-

(1) S. R. S. G. 13 Dec. 1651, vrgl. R. H. 11 Dec. 1651. Nog in Februari werden de gezanten aangeschreven te onderzoeken naar den grond dien de Engelschen voor deze aanhalingen opgaven. R H. 7 Febr. 1652.

(2) Lingard X. 310. R. H. 28 Nov. R. S. G. 15, 16 Dec. 1651. S. S. O. fol. 112, d. d. 2 Dec. 1651.

(3) Aitzema III. 668.

(4) Schotel, Geschiedk. Uitsp., bl. 207—210. Whitelocke, p. 493 (30 Dec.), Cats, Tweeëntachtigjarig Leven, bl. 43 vlg. Holl. Merc. Jan. 1652, bl. .

dere malligheden, waardoor de Engelschen zich des te meer verzekeren konden, dat hun zaak wel succedeeren zou, ziende met wat bloeds zij te doen hadden." [1] Cats had namelijk op allerlei wijzen willen betoogen hoe de twee natiën tot onderlinge aaneensluiting waren geroepen, o. a. omdat zij in taal zoo verwant waren dat verscheidene woorden (zooals de bovengenoemden) in de twee talen bijna overeenkwamen, daarbij voegende: „plus dicam, sententiam aliquam vel periodum longiorem Anglica lingua exprimi non posse quin vernaculi aliquid a nostris in iis observari possit." Ook had hij zich de dichterlijke vlucht veroorloofd om, even als Cato den korten afstand van Rome en Carthago bewees door uit de laatstgenoemde stad in den senaat vijgen te vertoonen, „non aridas et rugosas sed recentes et naturali isto ac tenero colore," zoo ook de nabijheid van Engeland en Nederland nog bondiger dan Cato aan te toonen, zeggende: „fortiora ad id documenta in medium proferemus. Panem nimirum calidum bonum recenter a nostro litore in Angliam posse transferri, panem, inquam, servantem adhuc calorem in furno conceptum. Quomodo autem amicitia inter populos tam vicinos contracta facile deferveat cum panis trans mare vectus ibidem calorem suum servet incolumem?" Begrijpelijk is het dat een oratie van dat karakter bij dergelijke gelegenheid niet alleen spotzucht, maar ook verontwaardiging opwekte. Een schrijver laat er zich aldus over uit: „Je me contenterai de dire que Catz..... prostituoit leur souveraineté (nml. der Staten) et la dignité de leurs ambassadeurs d'une manière la plus lâche et la plus ridicule. Il est bon que ces sortes d'endroits soient conservés à la posterité dans toutes les langues et toutes les nations, pour servir d'instruction et de préservatif. Tout ce qu'on peut dire pour excuser un peu Catz, c'est qu'il commençoit à radoter à l'âge de près de 75 ans et n'avoit pas perdu l'habitude de vouloir briller

---

[1] „Waerachtig, kort en bondigh verhael van d'Oorspronck en de Voortganck der Nieuw gepretendeerde Engelse Republique." Utrecht, v. Santen 1652, bl. 4, aangehaald door V. Vloten in Arend IV, I. 253. De koningsgezinde schrijver van het „Engelschen Alarm" (Amsterdam 1652) vaart ook hevig uit tegen deze redevoering, die „laf en van geen geur of kracht, ... qualyck geseyd" is. Cats, heet het daar, een schrijver van „Houwelycken en laffe gedichten", zal het spreekwoord waar maken: „men send een kat in Engeland en sy meeut als sy weer komt."

par des pensées nouvelles aux dépens du bons sens et de la bienséance, maladie qui n'est que trop ordinaire." (¹)

In dien tijd was wellicht een redevoering in bovengenoemden geest, voor de hoorders aannemelijk. Althans volgens verklaring van den proponent George de Mey, die haar hoorde uitspreken, scheen zij aan de Heeren van het Parlement niet „onaannaem te sijn." (²) Cats zelf was over dit zijn werk tevreden:

Het is met vlijt gehoord dat bij ons is gesproken,
Ook met geen tusschenpraat bij iemand afgebroken,
De spreker van het huis die nam ons schriften aan
En wij zijn uit den Raad met eere weggegaan.

Zijn vertoog over de onderlinge vriendschap, met dichterlijke aanhalingen doorweven, hield ook de mededeeling in, dat de Staten door dit gezantschap de zaken wenschten te doen opvatten waar St. John ze had afgebroken, maar dat intusschen, wilde het werk goed kunnen slagen, de Scheepvaart-akte ingetrokken of ten minste geschorst moest worden. Hij riep het Parlement ten slotte op een alliantie te doen sluiten. „Id si fiat et unitis animis res tueri velimus, ne Alexander quidem ipse nodum istum gordinum nobis dissolverit, non facile quis inter incudem et malleum digitos aut manum injecerit et (sine jactantia dictum sit) navigiis nostris etiam exterae nationes hoc dictum inscripturae sunt:

Nemo hos impune lacesset. (³)

Agite dum igitur com bono Deo pangamus foedus.... quod

(¹) De schrijver van „Essai de Critique", Wicquefort II. 114. (Zie over dit geschrift Wicquefort I. p. XXXI en de mededeelingen van Mr. J. A. Grothe in Kron. Hist. Utr. Gen., jaarg. 1856, bl. 196 vlgg., vooral de slotsom, bl. 218 vlg.); vrgl. het door Wicquefort aangehaalde oordeel van le Clerc en Bilderdijk G. d. Vad. IX. 39.

(²) Schotel a. w. bl. 210.

(³) Aitzema geeft van dezen regel de volgende overzetting:

„De schoone Distel-bloem, noyt sonder wrack of straf
Van yemandt wierdt geterght; maer steecken van haer gaf",

en van de laatste woorden, die ook als vers opgenomen zijn, deze vertaling, welke zeker niet strekt om den indruk der redevoering te verbeteren:

„Wie tweedracht onder ons te stoocken onderstaen,
Die moge van nu af wel voor den Koeckoeck gaen."

De oratie is te vinden Aitzema III. 699 vlgg. Verb. Cats c. s., Bijl. 6.

Nec Jovis ira nec ignes
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Audiat hoc Genitor qui fulmine federa sanxit.

Et valeant qui inter nos dissidium volunt."

De Speaker, Lenthal, antwoordde slechts met de gewone formule „that he would acquaint the House with what the Ambassador had said." (1) Den 11en Jan. 1652 hield Cats zijne tweede propositie, bij den Raad van State, waarover, volgens mededeeling van den President Whitelocke, de Raad zou beraadslagen (2) en eerst den 26en Jan., dus een maand na de aankomst der ambassadeurs, benoemde dit regeeringslichaam tot commissarissen om met hen te handelen Whitelocke, Lisle, Bond, Vicomte Lisle, Schot en Purefoy. (3) Stricklandt was onder degenen geweest die de gezanten bij hunne komst bezochten. (4) St. John had met andere commissarissen de opdracht gekregen om de zaken in Schotland te gaan regelen en den 26en December was aan deze Commissie bevel gezonden naar het Noorden te vertrekken. (5) Persoonlijk nam hij dus vooreerst geen deel aan de onderhandelingen. Het geschenk, aan hem en Stricklandt beloofd, waarvan de terhandstelling reeds vroeger aan Joachimi was opgedragen, (6) had Cats medegekregen, maar hij en zijne collega's hadden eerst den eed gedaan op 't niet aannemen van geschenken. (7) Dezelfde bepaling was ook door het Parlement gemaakt, zoodat op grond van dit besluit de ex-ambassadeurs de gouden lampetten weigerden. (8)

---

(1) Whitelocke, p. 493.

(2) Verb. Cats c. s., 11 Jan. 1652. Bijl. 8.

(3) De R. v. State was op den 11en door het Parlement tot onderhandelen gemachtigd (Verb. Cats c. s., Bijl 11). In het geheel waren 13 Commissarissen benoemd; vijf daarvan zouden mogen besoigneren en de absenten vervangen. Als tot hen behoorende worden nog genoemd Cromwell, Bradshaw, Harrington, Masham, Shalloner, Nevill, br. v. amb. aan H. Ho. Mo., d. d. 19, 26 Jan. 1652, Lias Eng., S. S. O., fol. 136, d. d. 29 Jan. Arend IV, I. 2. Holl. Merc. noemt ook St. John en Stricklandt, Jan. 1652, bl. 2. Wicquefort (II. 116) beweert dat men hen bij zijde schoof die neiging tot accommodement toonden.

(4) Aitzema III. 699.

(5) Whitelocke, p. 487, d. d. 24 Oct. (31 Nov.), p. 493, d. d. 16 (26). Dec. Ludlow I. 334.

(6) R. S. G. 10 Juli 1651, R. G. V. 3 Aug.

(7) R. S. G. 10, 17, 24, 30 Nov. 1651, vrlg. R. S. G. 10 Aug. 1651.

(8) Cats, die in zijn Tweeëntachtigjarig Leven ook zijn verblijf in Engeland be-

Al was het volk de eerste dagen in grooten getale toegestroomd om de ambassadeurs te zien, zoo zelfs dat het hun bv. na de eerste audientie moeilijk viel door de menigte hunnen weg te vervolgen, (1) toch was de opgewondenheid van het volk niet uitsluitend aan gunstige gezindheid toe te schrijven en voor beschimpingen schrikte het Londonsche gepeupel evenmin als het Haagsche terug.

Ons dienaars zijn beschimpt en dikmaals ook gesmeten,
En menig schamper lied en menig slim gedicht
Werd voor ons huis geplakt, ook in het helder licht. (2)

Men zocht die opgewondenheid levend te houden. Schotschriften werden verspreid en in de bedehuizen de Hollanders ook wel bestreden. (3) De Regeering beijverde zich om alle denkbare redenen van geschil op te halen en zoo de gemoederen onrustiger, de overeenstemming moeielijker te maken. Talrijke vermeende grieven werden weer opgerakeld: de belangstelling in het lot van Karel I, de partijdige handelingen van onze gezanten Boreel en Renswoude, de weigering om Strickland te ontvangen, terwijl Macdowell toegelaten was. Ja men sprak zelfs van vroeger onrecht, daar de Staten nog een deel te betalen hadden van de som hun door Elizabeth geleend; wel was hun dit door koning Jacob geschonken, maar deze vorst had geen recht daartoe, zonder

---

handelt, is over dergelijke zaken als deze geschenken, „bestaande uit enkel goud om in te mogen wasschen," bijzonder uitvoerig. Gedichten bl. 43, vrgl. Aitzema III. 701. Zie boven bl. 55 [2]). Basnage I. 206, 247. Wicquefort (II. 116) beweert dus ten onrechte dat St. John en Stricklandt door deze weigering hunne geringe genegenheid voor de Staten bewezen. De gezanten moesten de geschenken nu onder zich houden. R. H. en S. R. S. G. 7 Febr. 1652.

(1) Aitzema III. 699, Cats, Ged. I. bl. 44.

(2) Cats, Ged. I. bl. 45.

(3) Br. v. amb. d. d. 19 Jan. Wicquefort II. 116. Dat dit laatste niet altijd op onbezadigde wijze geschiedde, blijkt uit een mededeeling van De Meij over een biddag, die den 19en Juni gehouden werd om Gods zegen over de wapenen van het Parlement te land en ter zee interoepen, dus in een tijd dat de toestand veel meer gespannen was: „Ick ginck in de kerck tot Westmunster, dog daer wierde niet tegen de Hollanders gepredikt, gelijck op sommige andere plaatsen. Dog, naer men seyde, werd meest overal vrede gerecommandeert. Ik sag daar de meeste part van de Heeren van 't parlement seer statelijck ter kercke, die daer bleven van 8 uren 's morgens tot 5 uren 's naermiddags." Schotel a. w., bl. 211.

volmacht van het Parlement. De weinige doorzettendheid in het vervolgen van Doreslaars moordenaars, van prins Eduard en kolonel Aspeley werd niet vergeten; maar op den voorgrond stonden andere klachten. Het vermoorden der Engelschen in 1623 op Ambon verzuimde men in de eerste plaats niet aan de vergetelheid te ontrukken. De verliezen, aan de Britten in Rusland en Groenland door onzen handel sedert 1618 toegebracht, begroot op 40.000 £, moesten met de rente vergoed worden. Evenzoo beweerden de Engelschen pretensies te hebben op onze O.-Ind. Compagnie van meer dan 20 millioen gulden, zonder de rente en op de W.-Ind. Compagnie van meer dan 40,000 £ wegens toegebrachte schade. (1)

De gezanten bemerkten spoedig, dat zij weinig gewilligheid te verwachten hadden. (2) Eerst den 29en Jan. had de eerste conferentie met commissarissen plaats, waarin zij al hunne proposities, in het Parlement en in den Raad gedaan, herhaalden, zoo ook den eisch tot teruggaaf der aangehaalde schepen. (3) Het was vooral wenschelijk met nadruk daarop aan te dringen, want waren er, krachtens de represaille-brieven aan de erven Paulet verleend, reeds 30 onzer schepen vóór de aankomst der ambassadeurs te London prijsgemaakt, (4) dat opbrengen der Nederlandsche vaartuigen hield nog altijd aan en dagelijks hoorden de gezanten daarover klagen, (5) terwijl het antwoord van de Regeering voortdurend achterwege bleef. Toen zij in de laatste dagen van Januari hoorden dat over eenige schepen recht zou gedaan worden, ontvingen zij op hun hernieuwd aanhouden de verzekering dat de zaak geen voortgang zou hebben. Maar toch werd den 1en Februari last daartoe gegeven, zoo

(1) Wicquefort II. 117. Basnage I. 221. Voor de O. Indische pretensies, waarvan de renten een nieuw kapitaal overtroffen, geeft het Verb. Cats c. s. 1,685,258 £ op. Zie Aitzema III. 707.

(2) Er kwamen dan ook „importante" brieven van hen d. d. 19 Jan. bij de Staten van Holland, die Gedeputeerden benoemden om nevens den Raadpensionaris daarover advies en rapport te geven en met gecommitteerden van Zeeland dienaangaande te correspondeeren. Lias. Eng. R. H. 25 Jan. 1652.

(3) Verb. Cats c. s. 29 Jan. 1652. Bijl. 12 en 14.

(4) Wicquefort II. 116. V. Vloten spreekt slechts van meer dan een dozijn. Arend IV. I. 254.

(5) Aitzema III. 701. Whitelocke d. d. 10 (20), 12 (22) Jan. 1652. Ook bij de Staten van Holland kwamen klachten daarover in en dezen lieten alle papieren uit vroegere dagen, die daarop betrekking hadden, opzoeken. R. H. 7 Febr. 1652. S. S. O. fol. 129, d. d. 19 Jan. 1652.

men beweerde op verzoek van Nederlandsche kooplieden zelven en den volgenden dag had, niettegenstaande al de vertoogen daartegen ingebracht, de veroordeeling van de meeste der opgebrachte schepen plaats. (1) De handelaars hadden te ondoordacht op spoedig recht aangedrongen en de ambassadeurs besloten nu, op advies van eenige „practisijnen," te appelleeren, maar zij, en hierbij onderscheidde zich hun ijverige secretaris Van Vliet, konden slechts met zeer veel moeite de brieven van appel den 21en Februari uit handen der Groot-Zegelbewaarders (Whitelocke en Lisle) bekomen, zoodat den dag daarna de inhibitie werd gelast. (2) De Engelschen stoorden zich evenwel aan dezen gang van zaken niet, ontlaadden en vervoerden toch de sedert genomene schepen en een dubbelzinnig besluit dat later volgde, door de gezanten het „obscur appointement" genoemd, bracht geen verbetering aan, terwijl de verdere besprekingen vruchteloos bleven. (3) De zaak der represailles stond dus zeer ongunstig voor de Nederlanders en te meer daar de Raad van State gemachtigd was „omme brieven van repressalien te verleenen selffs oock in val der justitie ofte satisfactie gedilaijeert wert, welcken achtervolgende ontallicke pretensien souden connen gevonden worden om op soodanich voorgeven repressalien te becomen." (4) Het schorsen der aanhalingen krachtens de brieven, aan Paulet verleend, door de Engelsche Regeering na de komst der gezanten bevolen, had dus niet veel gunstige gevolgen opgeleverd. (5)

---

(1) Verb. Cats c. s. d. d. 2 Febr. Bijl. 9, 17, 19. Lias Eng. 22 Jan. (O. S.) S. S. O. fol. 137, d. d. 29 Jan. Aitzema III. 701. Wicquefort II. 118.

(2) Instructiën voor dat appel te vinden S. R. H. 23 Febr. 7, 14 Maart, S. R. S. G. 23 Febr. Lias Eng. 2 Febr. 1652.

(3) Verb. Cats c. s. Maart. Aitzema III. 702. Brieven v. Cats en Schaep d. d. 24 Mei aan De Witt (Missiven a. d. Raadp.)

(4) Brief v. amb. d. d. 22 Maart 1652. Kr. H. Gen. Jrg. 1869, bl. 63 vlgg. In het stuk door Commissarissen, den 29en Jan. overgelegd, stond uitdrukkelijk dat de represaille-brieven aan Paulet, de eenige tegen de Nederlanders uitgegevene waren. Zie boven bl. 89. Daarom moesten de gezanten, als er nieuwe uitgevaardigd werden, aandringen dat die ten minste opgehouden zouden worden, totdat aan de Staten de gelegenheid tot verdediging gelaten was. R. H. 1 Maart 1652. Er was hier sprake van dergelijke brieven die aan Jan en Vincent de la Barre zouden gegeven zijn. Ook later kregen de gezanten last zich goed op de hoogte te stellen, onder welk voorwendsel onze schepen genomen werden. S. R. H. 14 Maart 1652. Vrgl. Groen, Archives II. V. 70.

(5) Verb. Cats c. s. Bijl. 13. Lias Eng. 16 (26) Jan. 1652.

Op die schorsing werd natuurlijk in het antwoord van den Raad van State, dat eerst den 9en Februari inkwam, (1) als op een bewijs van groote inschikkelijkheid gewezen. Het Parlement zelf betreurde het, gelijk bij die gelegenheid verklaard werd, daar men op gedane klachten (2) hier te lande geen recht had willen laten wedervaren, in de noodzakelijkheid gebracht te zijn represaille-brieven tegen dezen Staat uit te geven. De beslissing over de teruggaaf der vaartuigen welke op andere gronden aangehaald waren, als ook die over het herstellen der geledene schade, moest door de Admiraliteit genomen worden. Daar stond het ieder vrij zijn recht te komen zoeken. Het vonnis, in Februari over de opgebrachte schepen geveld, was op uitdrukkelijk verzoek der kooplieden uitgesproken. Van een intrekking of schorsing der Navigatie-Akte kon geen sprake zijn, daar het Parlement hierin te rade was gegaan met het belang van het Engelsche volk, en zij dus op billijken grond berustte. De onderhandelingen, in 's Gravenhage gevoerd, konden niet tot uitgangspunt voor de tegenwoordige besprekingen dienen, daar zij tot geen resultaat geleid hadden, doch de Engelsche Regeering bleef genegen de onderlinge vriendschap te onderhouden en wenschte dat de gezanten hunne eischen, gevormd naar de tegenwoordige omstandigheden, zouden inleveren (3) om die tot grondslag voor het tractaat te doen dienen. De Raad zou een antwoord geven zoo als passend was. Deze onvoldoende verklaring ontvingen de gezanten op hunne proposities. Niet de minste toenadering was er in te bespeuren; integendeel werd er het bewijs door geleverd dat de leiders der Britsche Republiek, ter wille van de vriendschap der Nederlandsche, van de aangenomene gedragslijn niet zouden afwijken, maar den ingeslagen weg blijven bewandelen. Het eenige waarin nog toegevendheid betoond werd, was de schorsing der direct tegen onzen Staat uitgevaardigde represaille-brieven, voor zoover zij nog geen uitwerking gehad hadden.

(1) Verb. Cats c. s. 9 Febr. Bijl. 16. Aitzema III. 702. Arend IV. I. 253 vlg. Onjuist wordt dit door V. Vloten op den 21en Jan. en door Wicquefort II. 118, op den 19en Jan. gesteld.

(2) Vrgl. R. H. 7 Febr. 1652.

(3) De in het Latijn gestelde memorie heeft „eas postulationes sigillatim ferre." Zoo dit voor „singillatim" staat, eischten de Engelschen ook een stuk voor stuk inleveren der voorstellen. Verb. Cats c. s. Bijl. 16.

Maar dit beteekende zeer weinig, daar deze reeds een aanmerkelijk nadeel hadden berokkend en, even als vroeger, de brieven tegen den Franschen koning uitgegeven, ook de Nederlanders voldoende schade konden toebrengen. Het aanhouden van schepen werd dan ook volstrekt niet gestaakt. (1) Het Parlement voelde niet de minste geneigdheid de Staten met die omzichtigheid te behandelen, die het voorgaande koningshuis in het oog had gehouden. Daarom kon er zelfs van geen buitenwerkingstellen der Navigatie-Akte sprake zijn. Het belang van Engeland eischte juist vernedering van den nabuur. „The British, instead of shunning, courted a trial of strength with the Belgic lion." (2)

De Staten wenschten dat de Engelschen hunne denkwijze geheel zouden openleggen en wilden het stellen van gereserveerde artikelen tegengaan. Daarom gelastten zij de ambassadeurs „smaeckelijck" te maken dat alles wat men tot bevestiging der vriendschap in het aanstaande tractaat wenschte op te nemen, van beide zijden „simul et semel" overgelegd zou worden, om zoo elkanders meening grondig te leeren kennen. Zij moesten hoe eer hoe beter, maar vooral op het goede oogenblik, met dat voorstel voor den dag komen en daartoe „op de allerbehendichste ende circumspectste maniere als eenichsints doenlijck sal sijn, onder de handt sulcx ende daer 't behoort, hebben te sonderen off sulcx aldaer smaeckelijck soude sijn." (3) Nadat de 36 artikelen door de gezanten overgelegd waren, (4) drongen H. Ho. Mo. er op aan dat aan de Engelsche commissarissen met nadruk gevraagd zou worden om tegelijk met hun antwoord ook de artikelen in te leveren die zij, nevens de van Nederlandsche zijde voorgestelde, mochten willen doen opnemen in het tractaat. (5) Zouden de ambassadeurs de „principale saecke" verder kunnen bevorderen, dan was allereerst antwoord noodig op hetgeen zij gevraagd hadden.

Maar niet van die onderhandelingen alleen kon men alles

---

(1) S. R. G. 23 Febr. S. R. H. 14 Maart 1652.

(2) Lingard X. 380.

(3) S. R. S. G. 10 Febr. S. R. H. 22 Febr. 1652.

(4) Dit geschiedde in de 3e conferentie den 21en Febr. Verb. Cats c. s. 21 Febr. Aitzema III. 702. Br. v. amb. d. d. 1 Maart, Lias Eng.

(5) S. R. H. 1, 7 Maart 1652.

laten afhangen. De handel leed te veel schade van de Engelsche schepen en de Britten lieten hunne macht ter zee te veel gelden tegenover onze zeelieden, dan dat de Staten zich enkel met een protest daartegen en met pogingen tot restitutie konden tevreden stellen. Nu onze bezwaren in Engeland geen gehoor vonden, was de Regeering in den Haag verplicht te zorgen dat de Nederlandsche kooplieden ongehinderd de zee konden bewaren en moest zij daarom de vloot van het land tot beveiliging der zee in voldoenden staat brengen.

Tijdingen uit de Nieuwe Wereld vermeerderden de beweegredenen tot het nemen van krachtige maatregelen. De herhaalde vertoogen door de Staten ingediend tegen de Akte, waarbij de handel op de Caraïbische eilanden verboden werd, (¹) hadden natuurlijk de herroeping of buitenwerkingstelling daarvan niet teweeg gebracht. De verovering intusschen van Barbados was door het Parlement niet terstond na dat besluit ondernomen. (²) Na de onderwerping der eilanden in de Engelsche zeeën en de zege bij Worcester richtte het ook daarheen zijne blikken, en in het laatst van October 1651 zeilde Ascue met 15 schepen uit om de koningspartij in die streken tot onderwerping te brengen. Hoewel de tegenstand krachtig was, werd hij toch eindelijk gebroken. Ascue kon in het volgende voorjaar na bereiking van zijn doel terugkeeren en het Parlement overgaan tot de vereeniging van Schotland met de Britsche Republiek. De eilandbewoners behielden hunne bezittingen onder beding dat zij niets ten nadeele van het Parlement zouden ondernemen. (³)

In dien strijd hadden de Nederlandsche kooplieden zeer groote schade geleden en talrijke schepen verloren. (⁴) Op

(¹) R. H. 1 Dec. 1650, 16 Jan., 22 April, 10 Mei R. S. G. 26 April 1651. De Engelsche gezanten klaagden uit den Haag dat de Nederlanders onder valsche ladingsbrieven handel dreven op de Caraïben. Whitelocke, p. 467. Het streng vasthouden der Nederl. ambassadeurs aan art. XI hunner instructie geschiedde met het oog op dezen handel. S. R. S. G. 23 Nov. 1651.

(²) Zie boven, bl. 32.

(³) Ludlow I. 331—334, vrgl. Whitelocke, d. d. 21 (31) Mei en 12 (22) Juni 1651.

(⁴) Whitelocke, p. 498, d. d. 14 Febr. 1651 (24 Febr. 1652) spreekt van 13 Nederlandsche schepen, de Holl. Merc. van een overrompeling der. Nederlandsche vaartuigen op 1 Jan 1652 (bl. 2). In de Bijvoegselen op Wagenaar XII. 216 (bl. 97) worden genoemd 19 Hollandsche, 5 Zeeuwsche, 2 Hamburgsche schepen.

klachten dienaangaande bij de Staten ingebracht, besloten dezen ten spoedigste de Provinciën uit te noodigen hunne afgevaardigden met instructies over de zaken, rakende de beveiliging der zee, herwaarts te zenden. (1) Holland en Zeeland hadden reeds vroeger gewezen op de wenschelijkheid om de vloot te vermeerderen (2) en eerstgemelde Provincie nam nu maatregelen om de besognes daarover te doen aanvangen en zooveel mogelijk te bespoedigen. (3) In de punten van beschrijving voor den nieuwen zittingstijd kwam ook voor: het uitrusten van 50 schepen en het nemen der financieele maatregelen daartoe noodig. (4) Den 27en werd de beraadslaging geopend en het flinke besluit genomen om in zee te brengen: „50 cloecke schepen welgemonteert eñ gemandt eñ omme 't selve sonder eenich tijdtverlies t' effectueren." Het gold hier eigenlijk niet de bescherming van den zeehandel, maar „de bescherminge eñ behoudenisse van ons gansche vaderlandt eñ dat oversulx daartoe alles sal moeten contribueren wat eenichsins belast sal connen worden, niet alleenlijck die commercie alomme, maer dat oock selfs op vordere middelen raeckende de vaste goederen eñ capitalen sal moeten worden gedacht." De handel te land en op de rivieren hangt af van den welstand der negotiatie op zee „eñ dat dese geruineert sijnde d' andere oock nootsaeckelijck moet comen te vervallen." Op die wijze nog uitvoeriger de plannen uiteenzettende, deelde De Witt aan den Oudtraede van Dordrecht het dien dag in de Staten van Holland genomen besluit mede. (5) Het werd op stevige grondslagen en met ernst ter Generaliteit aanbevolen, waar men eveneens wenschte te zien vaststellen het verbod aan de schepen om vóór 1 April uit te zeilen en aan de zee-

Hierover kwamen de kooplieden bij de Zeeuwsche Admiraliteit klagen. De Engelsche handelaars waren volgens hen onwillig geweest om den tocht te ondernemen, maar daartoe bewogen door het ontvangen van represaille-brieven tegen allen die, in strijd met de Akte van October 1650, handel dreven op deze eilanden. R. S. G. 18 Febr. 1652.

(1) Bijv. op Wagenaar t. a. p. R. S. G. 18 Febr. 1652. Vrgl. Groen, Archives II. V. 70.

(2) Zie boven bl. 93.

(3) R. H. 12 Jan., 3 Febr. 1652. Het rapport der daartoe benoemde commissie werd den 8en Febr. ter Generaliteit gebracht. R. H. 7, 8 Febr. 1652.

(4) R. H. 9 Febr. 1652. Vrgl. Minuten Br. D. Witt, d. d. 23 en 24 Febr. 1652.

(5) S. S. O., fol. 144. R. H. 27 Febr. 1652. Witelocke, p. 500, d. d. 5 (15) Maart 1651 (1652).

lieden om in vreemden dienst te gaan. Holland maakte in zijne conferentiën met Zeeland het voorstel aanhangig om, boven die 50 zoogenaamde Directieschepen, nog 100 door de Admiraliteiten te doen uitrusten. Laatstgenoemde Provincie was zeer voor dien maatregel en achtte prompte resolutie daarover noodig, (¹) en ter Generaliteit werd door haar „positive gheadviseert" ook over deze uitrusting. De overige Gewesten hadden „bij forme van inclinatie" hun advies ingebracht. Daarom was het te vreezen dat, als Holland thans het gegeven voorbeeld van Zeeland niet volgde, alles was „geschapen in een langen treyn gebracht te worden," tot groote schade van het land. Zoo luidde het rapport van De Witt aan de Staten zijner Provincie. Ook door zijn aandringen kwamen dezen er toe nog gebruik te willen maken van Zeelands presidentschap en op Zondag den 3[en] Maart, terwijl vele leden afwezig waren, alle punten rakende de buitengewone equipage in te willigen met den last dat ordinaris- en extraordinaris gedeputeerden de resolutie nog dienzelfden dag bij H. Ho. Mo. zouden inbrengen en daar een besluit doen nemen. Dit geschiedde natuurlijk slechts op behagen van de absente leden en met de uitdrukkelijke verklaring dat geen lid, „in 't minst zal worden gepraeiudicieert of verkort in 't recht tot het dragen van consenten, deselve na ordre van 't landt competerende, ende 't gunt in dese geschiet is nu nochte namaels voor geen exempel geallegeert nochte tot eenige consequentie sal mogen getrocken worden, nemaer dat alle de Leden ende een yeder van deselve bij hare vrijheyt sullen blijven ende gelaten worden in allen schijn of 't gunt voorsz. is niet en ware gepasseert." (²) Het geschiedde dan ook alleen om het landsbelang dat die afwezige leden den volgenden dag berustten in het reeds voldongen feit, (³) daar de zaak denzelfden 3[en] Maart ter Generaliteit haar

(¹) „Niet alleen bij forme van inclinatie, maar om dadelijck in 't werck te mogen gestelt worden." R. H. 29 Febr., 1, 2 Maart 1652. Zie boven bl. 47. De hier gebezigde term wordt ook duidelijk door de elders gebruikte uitdrukking „bij forme van voorslagh ofte inclinatie." R. S. G., 9 Dec. 1651.

(²) R. H., 3 Maart 1652.

(³) R. H., 4 Maart 1652. Wicquefort II. 121—124 Arend IV. I. 255. Basnage I. 253. Zeeland en de Hollandsche handel hadden bijzonder aangedrongen op de uitrusting. Groen, Archives II. V. 69 vlgg. Van de meerdere verbittering die in deze provincie tegen Engeland heerschte, gewaagt ook Whitelocke,

beslag had gekregen en wel zonder nadere resumptie ook van de daaruit resulteerende depêches. De overige Gewesten, nog ongelast, waren daar blijkbaar tegen hun zin door de twee voorname zeeprovinciën tot toestemming gedrongen. (1) Was het vreemd dat de stadhoudersgezinden in dezen tijd over den allesbeheerschenden invloed van Holland klaagden? (2) De gewesten werden aangemaand hunne achterstallige quota in te leveren en op alle mogelijke manieren zocht men aan geld te komen om schepen van particulieren te kunnen huren, want de Colleges ter Admiraliteit waren in ongelukkigen toestand. Al was het vastgestelde aantal nieuwe schepen te groot om ooit geheel in zee aanwezig te kunnen zijn, men spande zich zooveel het kon in om al het mogelijke tot stand te brengen.

De Regeering haastte zich het Parlement over die besluiten gerust te stellen. Zij deelde mede dat het inhouden van schepen niet geschied was „bij forme van generael arrest om yemandt van de ingesetenen ofte traficquanten van buyten 's Landts haere schepen ofte goederen affhandich ofte onbruyckbaer te maecken, maar alleen voor een korten tijt, gelijck men in andere Coninckrijcken ende Landtschappen om eenige bijsondere consideratiën ende naementlijck oock in Engelandt met het sluyten van de Zee-Havenen wel gewoon is te doen, wordende niettemin ydereen de dispositie van syne goederen vrijgelaten." (3) Het besluit moest ter kennisse van den Raad van State gebracht worden, „met expresse protestatie: daermede in 't minste niet gesint te sijn om eenighe geallieerden ofte Neutralen, veel min die van Engelandt, het minste leedt daermede te doen, maar alleen te conserveren haer vrije eigen Navigatie." (4)

p. 504 d. d. 24 Maart 1651 (3 April 1652) „That in many parts of Zealand the people are so mad against England, that it is dangerous for an Englishman to be among them; but in other places, they are in a better temper."

(1) R. S. G. 3 Maart, R. H. 8 Maart 1652.

(2) Groen, Archives II. V. 64.

(3) S. R. H. en R. S. G., 5 Maart 1652.

(4) Verb. Cats c. s. Bijl. 18. Lias Eng. 15 Maart 1652. Aitzema III. 702. Wicquefort II. 125. Pauw gaf bij zijne eerste audientie in het Parlement te kennen, dat het een veiligheidsmaatregel was, door de geledene schade noodzakelijk gemaakt, zonder onrechtvaardigheid genomen; dat men daarmede niet voorhad iemand aanstoot te geven of ongelijk aantedoen, „veel min dat eenigh geveght tegen de Vloote ende Schepen des ghedachte Parlements, weghens hun quaestiën en verschillen ter Zee, soude geverght werden." Aitzema III. 715.

Groot was de ontsteltenis en het alarm in Engeland over die wapening der Nederlanders. Men zag er een bedreiging, een uittarting in, ja men beweerde zelfs — en volgens sommigen zou Cromwell dat gerucht hebben uitgestrooid — dat de Nederlanders met die vermeerdering der vloot een ontscheping van troepen in Ierland tegen Ludlow op het oog hadden. (¹) Engeland achtte zich in zijne zee-heerschappij bedreigd en het Parlement, niet gezind om te vertrouwen op de beloften van hen „who by their past and present actions had manifested little friendship," besloot alle mogelijke uitrustingen te bewerkstelligen die tot zijne verdediging dienen konden. (²) De Britsche oorlogsschepen kregen nu ook last in de „Narrowseas" dezelfde eerbewijzingen voor hun vlag te eischen als vroeger aan den koning bewezen waren. (³) De Nederlandsche Regeering liet het evenwel niet bij die eene verklaring die zij aan Engeland en de overige belanghebbende Hoven had laten geven. Gedeputeerden moesten gedurende het reces dat aanving, een „bondig en geraisonneert" stuk opstellen tegen de impressies die bij de Engelsche Regeering „mogen opgecomen sijn ofte uytgestroyt worden," alsof men met de equipage vijandige bedoelingen zou hebben, terwijl deze alleen beoogde het bevrijden der zee voor handel en scheepvaart. Er zou op gewezen worden dat men geneigd bleef een „goet en bondich tractaet op redelijcke conditien te maecken" en het geschrift zoo spoedig mogelijk worden opgezonden aan de ambassadeurs die, overal waar het dienstig was, mondelinge en openlijke verklaring dienaangaande moesten doen. (⁴) Zoo waren de toestanden juist tegenovergesteld aan die welke zich in 1636 hadden voorgedaan. (⁵) Toen was het Karel I geweest die zich wapende om de Nederlanders te dwingen zijne zee-heerschappij te erkennen en hadden zijne uitrustingen aan de Staten groote bezorgdheid gegeven. Thans maakte Engeland zich ongerust;

(¹) Basnage I. 220. Wicquefort II. 125, Ludlow, Memoirs I. 335. Clarendon geeft de voorstelling ten beste, dat die uitrusting geen indruk op de Engelschen maakte en dezen daarom niet tot buitengewone toebereidselen overgingen. Hist. of Reb. III. 693 vlg.

(²) Ludlow I. 335.

(³) Lingard X. 381.

(⁴) S. R. H. 28 Maart 1652. De zittingen werden den 16en April hervat.

(⁵) Zie boven bl. 6.

maar bij het Parlement trad vooral ergernis over de miskenning zijner rechten op den voorgrond, want het in zee houden eener oorlogsvloot was een bevoegdheid die de Engelschen zich boven alle andere volken toekenden. (1)

De gezanten intusschen hadden het, om de verbittering en de toenemende spanning die zij opmerkten, raadzaam geacht alle bijzaken, zelfs de quaestie van teruggave der schepen, die zij met zooveel nadruk hadden op den voorgrond gezet, „af te snijden," daarvan niet meer te reppen, maar uitsluitend thans op de hoofdzaak hunner zending te letten: het aangaan van een tractaat, en hiervoor op een conferentie aan te dringen. (2) Deze had plaats den 22en Maart en de commissarissen stelden de bepaling, die vooraf goedgekeurd moest worden, dat geen artikel verbindend kon geacht worden voordat het geheele tractaat zou gesloten zijn. (4) Voorts werden in die bijeenkomst overgelegd een lijst van pretensies, die de Engelschen deden gelden en het antwoord van den Raad van State op de 36 artikelen. (5)

Intusschen hadden de Nederlandsche vertegenwoordigers gezorgd een aangenamer verblijf te bekomen en waren zij op raad van een „deftig" man, (6) „om der sware luchts wil binnen London," uit die stad verhuisd naar Chelsea, een dorp iets westelijker aan de Theems gelegen, waar zij zich in het huis vestigden dat vroeger den hertog van Buckingham had behoord. (7) Het was een streek die aan Cats en de zijnen bij uitstek beviel; vandaar dan ook dat hij een groote ruimte van zijne mededeelingen over de in Engeland doorleefde dagen aan de beschrijving van die plek wijdt. (8) Daar konden zij

(1) Leven v. C. Tromp. bl. 10.

(2) Aitzema III. 702. Verb. Cats c. s. Maart. Brief v. amb. d. d. 22 Maart. Lias Eng., Kron. Hist. Gen. jrg. 1869, bl. 63. Op deze veranderde houding doelt zeker v. Sommelsdijck, als hij in zijn brief aan Willem Frederik spreekt van grootere geneigdheid tot een tractaat en bevreesdheid der anti-stadhouderlijken. Groen, Archives II. V. 73.

(3) Verb. Cats c. s. 22 Maart. Aitzema t. a. p. noemt onjuist den 25en Maart.

(4) Verb. Cats c. s. Bijl. 19. Missiven a. d. Raadpens. 1652. S. S. O. fol. 176, d. d. 3 April 1652. Zie boven bl. 39.

(5) Verb. Cats c. s. Bijl. 21.

(6) Den Heer Majerne, vroeger geneesheer van den Franschen koning.

(7) Basnage I. 256. Holl. Merc. Jan. 1652, bl. 1. In de eerste dagen van Maart was dit geschied. Brief v. amb. d. d. 8 Maart. Lias Eng. 1652.

(8) Cats, Gedichten I. bl. 46.

aangename verpoozing vinden van de lastige bemoeiingen die hun waren opgedragen.

„Hier was het dat wij meest met ons gezelschap reden,
Wanneer wij bij den Raad geen groote zaken deden,
En 't gaf een zoet vermaak aan ons gemeene jeugd,
Die vond, hoe dat het ging, hier aangename vreugd."

Daartoe werd hun ook in deze dagen rijkelijk de tijd gelaten, want lang duurde het eer werkelijk de behandeling van het voorgestelde tractaat een aanvang nam. Commissarissen toch stonden er op dat eerst hunne pretensies en hetgeen zij geantwoord hadden, in behandeling komen zou, (1) terwijl van onze zijde daartegen in werd gebracht, dat de Engelschen vooraf mededeeling moesten doen van de artikelen nog door hen achtergehouden, want dat zij zich even openhartig moesten uitspreken als de Nederlanders gedaan hadden. Wel gaven Commissarissen een verklaring, zoo zij meenden van geruststellenden aard, dat die gereserveerde artikelen niets „substantieels" behelsden „als alleenlijck bestaende in 't extendeeren van het eene ofte 't ander der geconcenteerde articulen," maar de ambassadeurs wilden zich op dien grond nog niet naar het verlangen der tegenpartij schikken. Deze eischte een schriftelijke verklaring, waarbij H. Ho. Mo. te kennen gaven mededeeling van die achtergehoudene bepalingen te begeeren, want de gezanten hadden beweerd dat hunne instructie niet leidde tot een dergelijke wijze van onderhandelen als de Engelschen wenschten. Zoo bleven in de twee volgende conferenties beide partijen bij hare eischen, terwijl van onze zijde vooral betoogd werd, dat een mondelinge onderhandeling het eenige middel was om de geschilpunten, die zich zouden voordoen, uit den weg te ruimen. (2) De verlangde verklaring werd den 22en April ingeleverd; maar het antwoord, vier dagen later daarop ontvangen, luidde geheel onbevredigend: want de Raad van State stelde daarbij zijne Commissarissen geheel in het gelijk en betoogde de verplichting der Nederlanders zich naar hunne eischen te

(1) Thurloe I. 205.
(2) De 5e en 6e conferentie van den 15en en 19en April. Verb. Cats c. s. d. d.

schikken, wat, wegens het door hen goedgekeurde preliminair artikel, ook niet hinderlijk wezen kon. ([1])

In de hoop dat men daardoor tot de behandeling van hun concept-tractaat en het daarop geantwoorde zou overgaan, gaven de gezanten te kennen niet meer aan te zullen dringen op openbaarmaking van hetgeen de Engelschen achterhielden, onder beding dat zij ook op hunne beurt later nieuwe artikelen zouden kunnen voorleggen, naar gelegenheid van zaken. Dit baatte evenwel niet veel, want de Commissarissen verlangden eerst antwoord op de bijeengebrachte pretensies, daar deze over oude zaken liepen, Rusland, Groenland en O.-Indie betreffende. Doch dit verklaarden de ambassadeurs voor onmogelijk, „omdat het principale werck beyde de Republycken ten hooghsten concernerende, door particuliere pretensiën ende querellen niet en behoorde te worden verachtert." Bovendien hadden zij nog geen antwoord uit den Haag, daar het onderzoek der schuldvorderingen veel tijd in beslag nam. Al het door hen geproponeerde legden zij, op verzoek, den dag na de volgende bijeenkomst, over (1 Mei) ([2]), waarna de Raad eindelijk, voor den tijd dat men nog op de beschikking der Staten in zake de pretensies wachtte, de verlangde onderhandelingen toestond en men overeenkwam de „facile" punten te doorloopen en van de „difficile" aanteekening te houden, om daarna middelen te vinden tot overeenstemming. ([3])

Zoo werd dan op dien dag, bijna vijf maanden na het vertrek der gezanten uit den Haag, overgegaan tot het behandelen van datgene waartoe de ambassade gezonden was. Zoo lang hadden de Engelschen, die vroeger luide over onze langzaamheid in zake het tractaat geklaagd hadden, uitstel en oponthoud weten te vinden.

In vijf achtereenvolgende conferenties ([4]) doorliep men nu de concept-artikelen, ze vergelijkende met het antwoord der Engelschen, waarbij het herhaaldelijk bleek dat deze laatsten volstrekt niet geneigd waren de grondstelling van het Groot

([1]) Verb. Cats c. s. 26 April, Bijl. 22, 23, 24. Aitzema III. 702 vlg. S. R. S. G. 3 April 1652.

([2]) Verb. Cats c. s. d. d. 30 April, Bijl. 25. Aitzema III. 703. Het antwoord van den Raad van State daarop d. d. 9 Mei. Bijl. 26.

([3]) In de 8e conferentie van 13 Mei. Verb. Cats c. s. d. d.

([4]) Die van 13, 15, 16, 20 en 23 Mei. Verb. Cats c. s. Mei.

Entercours aan te nemen, dat de wederzijdsche onderdanen niet aan verschillende rechten zouden onderworpen worden, en integendeel eischten dat de Nederlanders, als alle vreemdelingen, zich naar de in Engeland geldende bepalingen zouden schikken. Telkens als men gereed stond een der meest betwiste punten te behandelen, die blijkbaar als „difficile" zouden genoteerd worden, deed men het nog eens duidelijk uitkomen dat het thans slechts de bedoeling was om „bij wijse van discours" te onderhandelen, ten einde elkanders meening te leeren kennen en zoo het later te maken tractaat voor te bereiden.

Was er bij de meeste artikelen verschil van gevoelen op te merken, zeer groot was dit verschil, waar het gold den vrijen handel (art. 3, 10, 13), met name de vrijheid voor de wederzijdsche onderdanen zich in het land der bevriende natie neer te zetten (art. 17). Een geheel uiteenloopende zienswijze werd openbaar over de visscherij-quaestie en de daaraan grenzende, die der zeeheerschappij (art. 18, 21, 22). Niet minder scherp stonden de partijen tegenover elkander, waar de visitatie der schepen besproken werd (te pas komende bij art. 6, 27, 28, 30, 31). Het artikel over de grensscheiding in Amerika werd tot nader aangehouden (art. 12) (¹), en over den handel op de Caraïben waren de meeningen geheel verdeeld (art. 11) (²). Op dit laatste luidde het antwoord dat, daar de Nederlanders den handel op hunne koloniën verboden hadden, de Engelschen dit ook op hunne beurt deden en geen plan hadden op de Navigatie-Akte terug te komen. (³)

Aangaande het visiteeren, ook van oorlogschepen, wezen de ambassadeurs op de certificaten der Admiraliteiten en op de plakkaten der Staten, waarbij verboden werd dat laatstgenoemde bodems koopwaren zouden innemen. (⁴) Maar de Commissarissen gaven te kennen dat die plakkaten blijkens de ondervinding niet voldoende waren om dit misbruik te keeren en dat zulk een visitatie bovendien niet hinderlijk was. Dit ontkenden de

---

(¹) Verb. Cats c. s. Bijl. 21, op art. 12.

(²) De hoofdinhoud dezer artt. te vinden boven bl. 48 vlgg. Aitzema III. 73—710 wordt een uitvoerige uiteenzetting van deze vijf conferenties gegeven.

(³) Verb. Cats c. s. Bijl. 21, op art. 11.

(⁴) Zie boven bl. 90 ¹).

gezanten en wezen er op, dat zóó iets tot „kleynachting" van den Staat in wiens dienst de schepen waren, zou strekken. Men kwam natuurlijk niet verder dan de aanteekening van dit punt. Ditzelfde geschiedde met het art. over de visscherij. Het antwoord der Engelschen daarop luidde: „saveing and asserting the right of this Commonwealth, wee shall be willing to proceed to such an agreement concerning the fishing as shall be found fit and reasonable." (¹) De ambassadeurs gelastten, zoodra men met de bespreking daartoe gevorderd was, den Secretaris Van Vliet te gelijk art. 14 van het Groot-Entercours voor te lezen en toonden aan dat het niet billijk zou zijn, nu men voorgaf een „naerder ende innelijcker alliantie te maecken als oyt voor desen was gheweest," in dit punt van het vorige tractaat af te wijken, terwijl men van beide zijden daaraan gedurende anderhalve eeuw had vastgehouden. De Commissarissen gaven toe dat dit tractaat de vrije visscherij had vergund, maar lang vóór dien tijd berustte het recht daarop en op de heerschappij van de zee bij de Engelschen. Hendrik VII had te midden van de verwarringen en den onzekeren toestand van zijn Staat die verbintenis aangegaan, om zich zelven steun te verschaffen, en sedert was het visscherijrecht dikwijls door de volgende koningen „gecontroverteert", inzonderheid door Jacob, die als koning van Schotland zich dat recht toekende. Na de vereeniging der beide rijken had hij dit ook als koning van Engeland gedaan. De beste wijze van handelen was dus, nu Schotland tot het gebied der Engelsche Republiek was gebracht, dat de Nederlanders met deze Republiek een verdrag over dit punt aangingen.

De ambassadeurs lieten er de vraag op volgen, van welken aard dat verdrag naar de meening der Commissarissen zou moeten zijn; dezen verklaarden echter dit van hunne superieuren te moeten vernemen: daarom was het voorafgaande slechts, zooals zij op zich genomen hadden, „bij maniere van discours" voorgedragen. Bewijzen werden bijgebracht voor het voortdurend gebruik dat Engeland van het visscherijrecht gemaakt had, en de last en de zorg werden uiteengezet, die de Engelsche Regeering steeds gedragen had voor de veiligheid der zee. De gezanten betuigden hunne bevreemding dat men dacht over een

(¹) Verb. Cats c. s. Bijl. 21, op art. 18.

nieuw tractaat, terwijl het oude bestond en zoo lang gewerkt had. Zij vonden iets dergelijks geheel overbodig, tenzij men overeenkomstig het 20e art. nader wilde handelen over de beveiliging der zee, want de vroegere toestanden waren door het Groot Entercours afgesloten en voor de visscherij moest dit verdrag zeker nog gelden, daar hernieuwing er van niet had plaats gehad. Zij meenden zich te redden en dit punt verder buiten discussie te brengen door de verklaring: „soo veel de visscherije belangde, was daer soo veel niet aan vast als streckende alleen tot het leven van een deel arme visschers." Waarna de tegenpartij natuurlijk wees op de rijkdommen die de visscherij aanbracht. Zij maakte tevens hare meening kenbaar dat niet alleen het recht hierop den Engelschen toekwam, iets wat alle naburen, door het betalen van schatting, feitelijk hadden erkend, maar dat ook alle volken gewoon waren in hen de meesters van de zee te zien en dit bewezen met het strijken der vlag (1), overeenkomstig de wetten die met toestemming van alle omliggende natiën gemaakt waren. Bovendien hadden de Nederlanders vroeger alle zeekapiteins gelast de Engelsche schepen „cum debita reverentia" te salueeren, en was dit bevel ook opgenomen in de lastbrieven door Prins Willem en Maurits medegegeven. Op het Groot Entercours kon men zich niet beroepen, daar dit slechts tusschen Spanje en Engeland gesloten was. (2) De voorgestelde samenvoeging van het 20e art., als aanhangsel, met het 18e kwam niet in aanmerking, want de Commissarissen wilden in die samenkoppeling van recht op de visscherij en op de zeeheerschappij niet treden. (3)

Het dominium maris was intusschen nog niet afgehandeld.

---

(1) Vrgl. Wicquefort II. 120.

(2) Een onjuiste bewering. Zie Muller, M. Cl. bl. 30 [1]).

(3) Aitzema III. 705 vlg. Vrgl. Basnage I. 248. Dat reeds vroeger deze beide quaesties een aanleiding tot verschil in de vergadering waren geweest, bewijst de mededeeling van Whitelocke d. d. 15, (25) April, p. 505. „There was a smart debate between the Dutch Ambassadors, and the Parliaments Commissioners, wherein the point of the Right of Fishing in the Narrow-Seas and the Soveraignty of those Seas, to be in the Nation of England, was touched upon, and by Whitelock more than others, to the distast(e) of their Excellencies the Lords Ambassadors." Het Verhaal geeft niets hiervan. Op 15 April staat aangeteekend dat over de gereserveerde articulen eenige discoursen over en weer vielen. Wellicht dat het hierop slaat.

Het ingediende antwoord op art. 21 luidde: „the Commonwealth of England will take such care for the guard of their Seas and defence of the freedome of Trade and Commerce therein as shall be fitt," en dat op art. 22 was aldus gesteld: „if any persons shall within those seas trouble, hinder or unlawfully burthen any in the exercise of that freedome of Trade which belongs of right unto them, This Commonwealth will use all meanes just and honourable to restore and preserve freedome to all lawfull Commerce in those Seas as afore said." (¹) Bij de behandeling hiervan wezen de gezanten er op dat zij een middel hadden voorgesteld om samen de zee te beveiligen, dat zeeroovers als gemeenschappelijke vijanden ook met vereenigde macht moesten geweerd worden, waarmede tevens het voordeel gepaard zou gaan dat men op verschillende plaatsen tegelijkertijd handelend kon optreden. De Engelschen verklaarden dat zij integendeel de zorg voor de veiligheid ter zee alleen op zich zouden nemen, hun plicht daartoe zouden nakomen, en door dat plichtgevoel gedreven, zich de moeiten en kosten daaraan verbonden, getroosten zouden: dat konden de Nederlanders niet anders dan als een weldaad beschouwen; zij moesten tevreden zijn met de vrijheid om handel te drijven, waarop artt. 21 en 22 alleen doelden en aan de Engelschen den last der zeebeveiliging overlaten. De ambassadeurs bleven aandringen dat Commissarissen zich zouden uitlaten door welke middelen zij de zee wilden bevrijden, daar dit punt bij het antwoord in het duister werd gelaten, terwijl er altijd nog eenige artikelen door den Raad gereserveerd waren, ofschoon de conferentie strekte om alle punten te doen uitwijzen waarin eenige moeilijkheid bestond. Commissarissen verklaarden dat de meening van den Raad was „de zee te defenderen op haer eyghen recht," geheel iets anders dan de gezanten wilden. Maar dezen waren genoodzaakt zich tevreden te stellen met de belofte dat van hun verzoek aan den Raad rapport zou worden gedaan. Zij schikten zich hierin onder protest dat het niet anders was dan een „societas leonina," wanneer één al den last alleen draagt, waarom zij zulk een verbond niet voor aannemelijk konden houden. (²)

(¹) Verb. Cats c. s. Bijl. 21, op artt. 21, 22.
(²) Aitzema III. 706.

De Staten-Generaal hadden intusschen de lijst der Engelsche pretensies onderzocht en er eene bevattende hunne eigene eischen tegenover gesteld. Voor de overbrenging hiervan vaardigden zij af Willem Nieuwpoort, lid van de Schiedamsche Regeering, met verdere inlichtingen over deze particuliere aangelegenheid tusschen de twee Oost-Indische Compagniën; tevens kreeg hij nadere instructies mede over het te ontwerpen tractaat. (1) Deze konden, daar hij in den morgen van den 21en Mei aankwam, voor een deel nog gebruikt worden in de conferentie van den 23en, waar men de zes laatste artikelen van het concept zou nagaan.

De gezanten hadden volstrekt niet met te veel nadruk zich verklaard tegen de visitatie der schepen, want ook volgens de mededeelingen van Nieuwpoort verlangden de Staten bedongen te zien, „dat geen visitatie van de schepen in Zee ofte in de Havenen ofte op de Reden souden moghen werden ghedaan." Zij bleven bij hun stelregel „vrij schip, vrij goed," en konden daarom geen onderzoek naar de lading der koopvaarders toestaan, maar gelastten dat het 30e artikel blijven moest, gelijk het ook in het Marine-Tractaat met Spanje opgenomen was. Door een goed reglement in den geest van dit verdrag moesten de partijen elkaar voldoening bezorgen en een overeenkomst zien te treffen, waarbij men zonder visitatie de verzekering zou kunnen geven, dat in vrije schepen geen onvrije goederen waren. De gezanten mochten bij een nieuwe regeling wel „favorabelder," maar niet „beswaerlijcker" voorwaarden doen opnemen dan men met Spanje vroeger had gemaakt. Hun werd het meest mogelijke beleid tot behoud van het 30e artikel aanbevolen, want er waren allerlei moeilijkheden voor den handel te voorzien, als maar ieder schip, zelfs in de opene zee, kon onderzocht worden. De Staten zagen hierin een van de allernoodigste bestanddeelen van het tractaat. Ook om de consequentie tegenover andere vorsten was dit onmisbaar, en daarom konden de ambassadeurs zich niet inlaten met onderhandelingen op den voet van het hun gegeven antwoord. Als zij „geperst" werden, moest er geen „applicabel expedient" tegenover het genoemde bezwaar gesteld worden, maar dan was hunne taak door debatten de Engelschen

---

(1) Verb. Cats c. s. Bijl. 27, 28, 29. S. R. S. G. 13, 14, 15 Mei 1652.

te overtuigen van de onmogelijkheid hunner eischen. In geen geval, ook al was er geen hoop meer de Commissarissen van hunne zienswijze af te brengen, mocht er toegestemd worden, „tenzij alle recherche en onbehoorlijcke beswaernis ten volle gecaveert" en een verklaring van den scheepsgezagvoerder voldoende werd geacht. Het visiteeren van oorlogsschepen moesten de gezanten evenmin vergunnen, maar het zoeken te ontgaan. Wel mochten zij beloven dat aan het verbod om handelsartikelen in die vaartuigen te vervoeren, hier strikt de hand zou worden gehouden; dat een artikel dienaangaande in de Commissies van de kapiteins opgenomen en door dezen beëedigd zou worden, mits de Engelsche waren ook niet zonder behoorlijk paspoort in de schepen geladen werden. (1)

De nadere instructies door Nieuwpoort medegebracht over de moeielijke quaestie der zeeheerschappij, bewezen den Ambassadeurs evenzeer dat zij den goeden weg hadden ingeslagen om verder in den geest hunner superieuren op dat punt te handelen. De Staten toch gelastten hun te vermijden, „de dispuyte over 't recht hetwelck de Engelsche pretenderen privative over eenigh ghedeelte van de Zee te hebben, ende in allen ghevalle aan deselve geen soodanigh recht in eenigher wijse toe te staen, ende alleen (te) handelen over de vryheijdt ende seeckerheijdt van wederzijts Visscherije" en daartoe het 18e artikel vast te doen stellen, zooals het daar lag. Als de Engelschen in of buiten het tractaat zouden protesteeren, dat zij in eenig „gepretendeerd recht" niet gepraeiuditieerd wilden wezen, zouden de gezanten daar tegenover moeten stellen een verklaring, dat ook zij dit niet zijn wilden in de vrije navigatie, visscherij en verder gebruik van de zee, en dat zij in praeiuditie van dien aan niemand eenig bijzonder recht over de zee konden toestaan.

Om geen aanleiding te geven tot het aanroeren der quaestie van het dominium maris, moesten zij bij art. 21 en 22 slechts spreken over vrijen handel (2) en vrije visscherij,

---

(1) Instrb. fol. 143, 145. Aitzema III. 708 vlg.; vrgl. de laatste besprekingen op de conferentie van den 20en Mei. Aitzema III. 707.

(2) Ook het behoud van art. 11 werd noodzakelijk geacht, maar als het hiertoe niet gebracht kon worden, moest men dit punt tot nader order uitstellen, om later over den handel buiten Europa eene overeenkomst te treffen. Instrb. fol. 140.

vermijdende de aangelegenheid van het zuiveren der zee. Ten einde de Engelschen niet te kwetsen, mochten zij de verdeeling in districten laten varen en ter vermindering der geraaktheid over het samenvoegen van de quaestie der visscherij met die der zee-heerschappij, zouden deze artikelen achter het tweede mogen gevoegd worden, en als het laatste vastgesteld was, zouden zij de Commissarissen moeten sommeeren om voorstellen te doen, rakende de bedoelde verdediging en veiligheid. (1)

Toen men het geheele concept had nagegaan, werd er een korte recapitulatie gehouden en geconstateerd dat er voornamelijk drie punten van verschil waren, het derde, het een en twintichste art. en het visiteeren der schepen. Op verzoek der Commissarissen stelden de gezanten een beredeneerd stuk op over die moeilijkheden. Zij gaven daarin aan de hand de middelen waardoor overeenstemming verkregen kon worden, en legden het in de volgende conferentie (29 Mei) over, te gelijk met de contra-pretensies in zake de O. Indische geschillen, die in genoemde bijeenkomst een punt van behandeling uitmaakten. (2)

Al was de Meimaand zoodoende nuttig besteed, toch gaf de stand van zaken weinig hoop op een gunstigen uitslag. Na een halfjarig verblijf was het zoover gekomen dat beide partijen, en dan nog slechts „bij wijse van discours," (3) de verschilpunten hadden nagegaan en aangeteekend. In de hoofdzaken was overeenstemming allerminst verkregen en het komen daartoe niet eens voor de toekomst waarschijnlijk gemaakt. Ook de nadere instructies in de laatste dagen uit Nederland aangebracht, spraken er duidelijk van dat de belangen onvereenigbaar waren. Bij de onderhandelingen was er voldoende gelegenheid geweest om op te merken dat de Engelschen niet van plan waren toe te geven in de quaesties van visscherij, van vrije vaart en van visitatie, noch in die van de zee-heerschappij, welke eigenlijk alles beheerschte. De ambassadeurs hadden als van ouds hunne kracht moeten zoeken in het vermijden van die teêre zaak. Kon deze buiten bespreking ge-

---

(1) Aitzema III. 708. S. R. S. G. 13 Mei 1652.

(2) Verb. Cats c s., 23, 29 Mei. Aitzema III. 710. Br. v. Cats. a. De Witt, d. d. 31 Mei (Missiv. a. d. Raadps.)

(3) Zie boven bl. 114.

houden worden, dan was er eerder kans van slagen voor hen, even als vroeger de visscherij-quaestie onder het huis Stuart voor onze gezanten wel eens het dreigende zwaard was, dat zij liefst onaangeroerd lieten. Men had nu gelegenheid om den afstand te peilen die beide partijen scheidde en evenzeer om tot de bewustheid te komen dat geen van beiden ter wille eener alliantie haar standpunt zou verlaten. De Nederlanders konden niet toegeven in verschillen die de vrijheid van hun bestaan raakten, en de Engelschen wilden hunne soevereiniteit erkend zien, wilden door niemand belemmerd worden in hunne handelingen als beheerschers der zee, en op dat element alles naar hunnen wil leiden. Hoe was het te verwachten dat zij in deze omstandigheden het recht hetwelk zij zich nu eenmaal aangematigd hadden, om te visiteeren en over de lading der schepen van de Vereenigde Provinciën te beschikken, weer zouden prijs geven? Daarvoor had Whitelocke, de leider der beraadslagingen van de Engelsche zijde, op de conferenties te beslist gesproken. Slechts de voortgang, met die bijeenkomsten in de laatste twee weken gemaakt, kon een optimistisch beoordeelaar dezer onderhandelingen tot de meening brengen dat er nu een grond was gelegd, waarop door nadere bespreking een tractaat kon worden opgetrokken. Het was goed als onze gezanten geloofden dat zij de verwachting van welslagen niet behoefden op te geven, (¹) omdat zij tot het einde toe alles moesten aanwenden, daar voor het door hen vertegenwoordigde volk, een bevredigende schikking met Engeland een levensbelang was.

Toch was er nog iets waarom men met recht vreezen kon dat de Engelschen den voortgang der onderhandelingen over het tractaat zouden vertragen. De Raad van State had de vergunning daartoe uitsluitend gegeven voor den tijd dat het antwoord op de pretensies, door het Parlement ingeleverd, nog niet gekomen was, en vroeger hadden onze gezanten de Commissarissen met moeite tot die schikking kunnen brengen, daar zij altijd eerst

(¹) Het was nu zoover gekomen dat met Godes hulp eerlang „een conclusie (soo vertrouwt wort) gevolgcht soude hebben." Brief v. amb. aan Tromp, d. d. 2 Juni, Lias Eng. 1652. Cats schreef zelf aan De Witt d. d. 7 Juni, dat hij hoop had gehad „in seer corten tijt met goet succes van onze negotiatie" naar huis te kunnen keeren (Missiv. a. d. Raadpens.).

de aanspraken van Engeland wilden behandeld zien. Nu Nieuwpoort verschenen en er reeds over de O. Indische zaken beraadslaagd was, moest men verwachten dat de Commissarissen weer hun ouden eisch zouden doen hooren, vooral daar hetgeen de gezanten hadden willen doen voorafgaan, afgeloopen, het concept der 36 artt. met het Engelsche antwoord in de conferentie nagegaan was. (1) Hoe lang het bespreken der pretensies duren en in welke stemming het eindigen zou, was even bezwaarlijk te voorzien, als een bevredigende uitslag moeilijk te verwachten viel. Van beide zijden noemde men de eischen der tegenpartij ongegrond. „De verantwoordinghe en contrapretentiën waren groot: de Engelschen zeiden „neen." Wie soude 't oordeelen?" (2)

Doch een onverhoopte gebeurtenis sloeg alle goede verwachtingen, die nog bestaanbaar waren, den bodem in.

(1) Dat de ambassadeurs hiervoor ook bevreesd waren en daarom verlangend uitzagen naar antwoord op hunne memorie, den 29en Mei overhandigd, blijkt uit een brief van Cats aan De Witt d. d. 31 Mei 1652. (Missiv. a. d. Raadpens.).

(2) Aitzema III. 707.

HOOFDSTUK V.

ONVERWACHTE STRIJD.

Het besluit tot uitrusting der 150 schepen, eenigszins bij overrompeling tot stand gebracht, werd met allen ijver doorgezet. (¹) Holland bleef over die aangelegenheid met Zeeland confereeren (ook Friesland nam er aan deel) en, nadat terstond de volkomene overeenstemming tusschen de twee voorname zeeprovinciën gebleken was, vergunde eerstgenoemde hare gedeputeerden onderhandelingen met de afgevaardigden der andere Gewesten over de groote equipage te openen. (²)

Tromp had, van zijne ziekte hersteld, tot de Staten van Holland het verzoek gericht, met een gereed liggend oorlogsschip naar zijne vloot in Spanje te mogen gaan, maar was door tegenspoed in het uitloopen verhinderd. (³) Hij ontving een aanschrijving niet in zee te steken, daar men bij H. Ho. Mo. op zijne benoeming tot commandant der uit te rusten equipage zou aandringen, en hij werd dan ook door deze Vergadering, die Jan Everts tot Vice-Admiraal wilde verkozen zien, genomineerd. (⁴) Na zijne benoeming was hij ijverig in de weer om spoed achter de zaak te zetten, waartoe hij herhaaldelijk den steun der Staten van Holland inriep. (⁵) Eerst den 13[en] Mei kon hij afscheid van hen nemen. (⁶) In zijne instructie

---

(¹) Zie over de uitrusting De Jonge, Ned. Zeew., 408—413.

(²) R. H. 4, 5, 7, 11 Maart 1652.

(³) R. H. 1, 25 Febr. R. S. G. 5, 8, 9, 24 Febr. 1652. Zie boven bl. 92 ⁶).

(⁴) R. H. 1 Febr. 5, 11, 12, 16, 27 Maart 1652.

(⁵) R. H. 29 April, 1, 7 Mei 1652.

(⁶) R. H. 13 Mei. Schaarschte van zeevolk was een groote belemmering, R. H. 8 Mei 1652.

was hem bevolen alle visitaties te weren, elk af te slaan die de schepen zou willen nemen en de reeds genomene te heroveren. (1) Een bepaling van plaats of tijd kwam bij deze duidelijke lastgeving, overeenkomstig Hollands wensch, (2) niet voor. Daar Tromp volmacht had als oppervlootvoogd zijne schepen, zoo hem dit dienstig scheen, naar andere gedeelten der zee te zenden of van daar vaartuigen bij zijn gros te brengen, (3) kon dat bevel om alle visitaties tegen te gaan of te straffen, geacht worden van toepassing te zijn op ruimer gebied, dan door de grenzen van zijn district werd omsloten. Trouwens deze waren ook niet met nauwkeurigheid aangegeven. Bij art. 1 werd hem gelast te kruisen tusschen de Wielingen en de Maas, terwijl art. 3 hem bevoegdheid toekende met zijne 50 schepen van de Maas tot aan de Hoofden te gaan. (4)

Door zulke dubbelzinnige bevelen wenschten de Staten zich bij voorkomende moeilijkheden in de toekomst te vrijwaren. Waar het eigenlijk noodig was de geheele zee door hunne schepen te doen bezeilen, daar wilden zij niet door bepaalde lastgevingen rond en open voor hunne inzichten uitkomen, maar gaven er de voorkeur aan in hunne besluiten, de meest mogelijke behoedzaamheid in acht te nemen en het: „recht door zee" tegenover den machtigen nabuur niet toe te passen. Evenals in het vorige najaar met Everts (5) geschiedde, was het een geven met de eene en een nemen met de andere hand om zoodoende door de omstandigheden zoo ongedeerd mogelijk heen te laveeren. Ook hierin was iets merkbaar van de juistheid der uitspraak: „le génie prédominant de leur Estat est marchand." (6)

---

(1) Art. 7 der concept-instructie van 10 Mei, gearresteerd den 16en Mei. Instrb. fol. 135. R. S. G. 16 Mei. S. S. O. fol. 186, d. d. 11 Mei 1652. Zie beneden bl. 132 vlg.

(2) R. H. 14 Mei 1652.

(3) Art. 6, Instr. 16 Mei.

(4) De Staten van Holland hadden zijn district begrensd willen zien door Texel en de Hoofden. R. H. 14 Mei 1652. Voorbij de Maas begon het gebied van het eskader onder Witte Cornsz. de With, die evenals Jan Everts versterking ontving. Deze laatste kon 20 schepen onder zich vereenigen. Art. 2. d. Instr. Al die bepalingen waren gemaakt, in aanmerking nemende dat er vooreerst slechts 88 van de 150 schepen gereed zouden komen.

(5) Zie boven bl. 91.

(6) Vrgl. den Brief van Brasset. Groen, Archives II. V. p. 11.

De Staten bleven aan hunne vroegere gedragslijn getrouw, verboden den scheepsbevelhebbers aanvallenderwijs te werk te gaan, ([1]) niettegenstaande er voortdurend vaartuigen opgebracht werden, ([2]) bevalen hun de Engelsche kusten te mijden, opdat de Nederlandsche schepen niet gedrongen zouden worden gewapenderhand het aandoen van beleedigingen te keeren. Door het beslist weigeren van represaille-brieven wilden zij ook nog later de Engelschen ontzien. ([3]) Het verzoek door een Amsterdamsch schipper ter Generaliteit ingebracht, om zich op zijne reis naar Engeland, in geval van vijandelijken aanval, te mogen verdedigen en schip of schepen te veroveren en op te brengen, werd afgeslagen. De Staten van Holland gaven te kennen dat men in dit en dergelijke verzoeken voor alsnog niet treden kon. ([4]) Terwijl men gedurende het uitrusten der groote equipage slechts aan oorlogsschepen en de vaartuigen, naar Brazilië bestemd, vergunning tot uitloopen had gegeven, mochten met den 1[en] April alle schepen weder uitzeilen. Bij afzonderlijke resolutie werd de vaart naar Engeland tegen den 6[en] dier maand vrijgesteld. Dit was noodig om het besluit in December van het vorige jaar genomen, waarbij zij gesloten was verklaard. ([5]) De Staten hadden aan die verbodsbepalingen de hand gehouden en ieder verzoek om konvooi ten stelligste geweigerd. Herhaaldelijk werd er evenwel inbreuk op gemaakt en de Colleges ter Admiraliteit te Amsterdam en Rotterdam hadden meermalen een berisping ontvangen wegens de overtreding van dit gebod, waaraan zij zich „tot verachtering van 's lands dienst" schuldig maakten. ([6])

Dit tijdelijke embargo namen de Engelschen zeer hoog op. Zij verdachten ons dientengevolge van oorlogzuchtige bedoelingen ([7]), en men beweerde daar zelfs dat de Nederlandsche kapiteins last hadden alle Britsche vaartuigen die zij vonden,

---

([1]) De Jonge, Ned. Zeew. I. 413.

([2]) R. H. 7 Febr. R. S. G. 22 Febr., 2 Maart, 18 April 1652 en over deze maanden Lias Eng. 1652.

([3]) Lingard X. 382.

([4]) R. H. 23 April 1652.

([5]) Whitelocke, p. 493, d. d. 15 (25) Dec. 1651. R. H. 27 Febr. 1652 S. S. O. fol. 176, d. d. 3 April.

([6]) R. S. G. 12, 20, 21, 24 Febr., 1 Maart. R. H. 25 Febr. 1652.

([7]) Whitelocke, p. 504, d. d. 29 Maart (8 April) 1652.

op te brengen. (¹) Hoe groote schade zij ons ook toebrachten, welke aanmatigingen zij zich ook veroorloofden, iedere zelfverdediging van onze zijde, iedere kastijding door de onzen ter wederwraak toegediend, werd als een beleediging beschouwd. Zoo gaven zij luide hunne verontwaardiging te kennen over het aanhalen van een hunner schepen in het begin van 1652.

Kapitein Cornelis Hola, die het bevel voerde over een der vaartuigen, waarmede de ambassadeurs naar Gravesend gebracht werden, had terstond na hunne aankomst zijn rendez-vous opgezocht. Den 3[en] Januari zag hij twee schepen, ongeveer een mijl boven Portland, en begaf er zich heen. Het voorste was een Hollandsche fluyt, komende met een lading zout uit Frankrijk en den 29[en] December bij St. Malo door kapitein Green prijs gemaakt. Deze had de opvarenden behandeld alsof zij zeeroovers waren; zijn volk was op het Hollandsche schip gekomen om te plunderen en zich aan den nieuwen wijn te goed te doen. Ondertusschen had de wind hen overvallen, de ankers doen verliezen, en in dien toestand werd Henry Green met zijne officieren en 30 matrozen, door Hola gevangen genomen en naar Texel opgebracht. (²) Volgens Engelsche lezing had deze Green geënterd, de mannen, terwijl het stormde, in een boot gezet en het volk vreesselijk mishandeld, met de bedreiging dat hij hen allen over boord zou werpen, waartoe hij volmacht had tegenover alle Engelsche schepen die met represaille-brieven voeren. (³) Green zelf evenwel klaagde in zijn brief aan de Admiraliteit van Amsterdam volstrekt niet over slechte behandeling. Door berichten van de Ambassadeurs werden de Staten gedrongen al wat zij van deze ontmoeting wisten per eersten post aan hen bekend te maken en verder alle mogelijke inlichtingen bij de Admiraliteiten in te winnen. (⁴) Eenige weken later werd op voorstel van genoemd Admiraliteits-Collegie tot de vrijlating van den Engelschen kapitein besloten, omdat de

---

(¹) Whitelocke, p. 505, d. d. 3 (13) April. De Nederlandsche schepen verlieten de haven van Pendennis (in Cornwallis), uit vrees dat het Parlement beslag op hen zou leggen. Whitelocke, d. d. 10 (20) April 1652.

(²) In Lias Admiraliteit 1652 zijn hierover te vinden een brief van Hola en den schipper Aert Cosijns aan de Ambassadeurs uit Start-Point, copie van Hola's brief aan H. Ho. Mo. en van Greens brief aan de Adm. v. Amsterdam.

(³) Whitelocke, p. 494, d. d. 30 Dec. 1651 (9 Jan. 1652).

(⁴) R. H. en S. R. S. G, 7 Febr. 1652.

Fiscaal geen actie tegen hem kon instellen en men door deze invrijheidstelling onkosten en ongelegenheid kon voorkomen, (1) een maatregel die in dezen tijd van spanning geen bewijs van onschuld van den Engelschman was.

Dikwijls was het eene aanleiding tot het opbrengen der schepen, dat onze zeelieden niet wilden gehoor geven aan den eisch der Engelschen om de vlag te strijken, waarop dezen met nadruk bleven aandringen, terwijl men van onze zijde die eerbewijzing als teeken van onderdanigheid niet brengen wilde. (2) De eisch daartoe gaf ook op den 22en Mei aanleiding tot een scherp gevecht. Zeven straatvaarders, geschat op vijftig tonnen gouds, onder het konvooi van drie oorlogsschepen, uit Genua en Livorno naar het vaderland terugkeerende, kwamen in het Kanaal bij Goudstart in aanraking met kapitein Young. Deze ontmoette (3) het eerst 't schip dat met admiraalsvlag voer en noodigde den kapitein uit tot strijken, opdat hij zoo zonder bloedvergieten Cromwell's bevel gestand mocht doen, alle schepen die hij zag de vlag te doen neerhalen. Zij werd ingehaald en de wimpel woei van den mast, waarop de Engelschen de drie saluutschoten beantwoordden. Maar de Vice-Admiraal was tot zulk een toegeven niet genegen en hij schoot, na de volle laag van geschut en schroot-vuur ontvangen te hebben, op gelijke wijze terug, terwijl het bij die enkele losbranding niet bleef, maar een gevecht zich ontspon dat twee uren aanhield. Hieraan nam ook deel kapitein Reynolds, die te vergeefs met eenige schoten onzen Schout-bij-Nacht had aangemaand de vlag neer te halen. Het einde was dat deze en de Vice-Admiraal hiertoe toch overgingen.

Zoo althans luidde het bericht van Engelsche zijde. (4). De

(1) R. S. G. 16 Febr. 1652.

(2) Zoo werden daartoe in April drie Hollandsche schepen gedwongen, Whitelocke, p. 504, d. d. 27 Maart (6 April). De aanleiding tot de vijandelijkheden gaven de Engelschen soms zelven verschillend op. Bij een schermutseling in October 1651 eischte volgens sommigen het Engelsche oorlogsschip „the Tenth Herring as an acknowledgement of the Sovereignty of England in those Seas"; volgens anderen „the Quarrel began upon the English Man of War requiring the Dutch-men to strike Sail to him, according to the usage and they refusing it, he sunk one of them." Whitelocke, p. 487, d. d. 21 (31) Oct. 1651.

(3) Hij was waarschijnlijk toen reeds door meerdere schepen vergezeld. Zie Bijlage A.

(4) Lingard X. 381. Whitelocke 18 (28) Mei 1652, p. 508. Brief van Young aan het Parlement, opgenomen als Bijlage A; vrgl. Wicquefort II. 129.

kapitein die op dezen dag slaags raakte, was Joris van der Saen. ([1]) Ongelukkig is de copie van attestatie over deze ontmoeting, die Tromp tegelijk met zijn brief van den 16en Juni aan de ambassadeurs verzond, ([2]) niet te vinden. De mededeelingen van Nederlandsche zijde gewagen slechts van Van der Saen en zijn gevecht met één Engelsch fregat, maar spreken noch van een derde Nederlandsche oorlogsschip, noch van andere Parlementsvaartuigen. ([3]) Cats evenwel schreef aan De Witt: „Ondertusschen is hier geen cleyne commotie ontstaen eerst uyt seecker gevecht tusschen eenige Straetvaerders ende Convoijers van deselve en twee Engelse Fregatten op occasie van het strijcken voorgevallen, daertoe den Vice-admirael van de onse werdt geseyt niet te hebben willen verstaen en daerover in formeel gevecht met de twee Engelsen te sijn gevallen, werdende hyer geseyt datter ses dooden van de Engelsen waren bevonden sonder dat men wist wat schade dat de voorsz. Vice-Admirael hadde geleden." ([4])

Hoewel de berichten over deze gebeurtenis zeer onvolledig zijn en bijna uitsluitend van ééne zijde komen, zal men toch denkelijk moeten aannemen, dat de Engelschen volgens hun wensch de vlag neer zagen halen. Evenwel is het niet waarschijnlijk dat het gevecht zoo geheel in het nadeel der Nederlanders uitviel, blijkens de mededeeling van Young zelven, dat zijn eisch aan den Admiraal gedaan tot vergoeding der schade die de Vice-Admiraal had aangericht, kortweg werd afgewezen met de verklaring dat hij zich verzetten zou zoo de Engelschen het prijsmaken der schepen of iets anders begeerden: de vlag was nu ingehaald en hij zou van geen verdere bedoelingen notitie nemen. De Admiraal had dus blijkbaar gemeend om het strijken de koopvaarders niet aan een gevecht te moeten blootstellen. Na dit ronde antwoord besloot Young de zaak niet verder door te zetten. Hij seinde de twee kapi-

---

([1]) De naam wordt ook aldus gegeven: Joris van Saenen, van der Zaanen, van der Sanen, van Saen, van Saanen.

([2]) De Jonge, Ned. Zeew. I. 758.

([3]) Leven v. C. Tromp, bl. 12. Aitzema III. 712. De Jonge Ned. Zeew. I 416. Deze laat van der Saen den 29en Mei aan Tromp mededeelen dat de zeven straatvaarders alleen onder zijn geleide en dat van een anderen scheepsbevelhebber lagen, en gewaagt dus evenmin van een derde konvooi-schip. Zie beneden bl. 129.

([4]) d. d. 31 Mei 1652 (Missiv. a. d. Raadps.)

teins aan zijn boord — een ander schip was juist op het oogenblik dat er gestreken werd, aangekomen — en zij waren eenstemmig van gevoelen het er bij te laten, daar nu de vlaggen omlaag gehaald waren, in aanmerking nemende dat van hunne zijde geene aanleiding tot vredebreuk gegeven moest worden. Daar de Engelschen anders gewoon waren, als zij daartoe kans zagen, degenen die zich tegen hen verzetten, op te brengen, tot straf voor de aangerichte schade, is het aannemelijk dat de konvooi-schepen der koopvaarders hun nog ontzag genoeg inboezemden om bij deze gelegenheid hunne gewoonte na te laten. (1)

Ofschoon er over deze gebeurtenis „geen cleyne commotie" ontstond, week de indruk, hierdoor te weeg gebracht, toch spoedig door een ontmoeting van veel grooter beteekenis die met de voorgaande zamenhing, waarbij dezelfde oorzaak een gevecht deed ontstaan.

Joris van der Saen bracht de koopvaarders die hij uit de handen van Young gehouden had, voor Fairlee (2) ten anker. Toen daar evenwel twaalf Parlementsschepen en verscheidene fregatten kwamen om onze schepen te bezichtingen, kregen hij en de andere Commandeur-kapitein Huyrluyt „umbraghe.... ofte de selve Parlements Schepen wel mochten vergaderen om haer met de kostelijcke Coopvaerders aen te halen over het gevecht op den 22en omtrent Goutstart geschiet tusschen deselve van Saen ende een Parlements Fregat." Zij besloten daarop den 28en, toen zij er twee dagen gelegen hadden, dat van der Saen

(1) De schrijver der Bijvoegselen op Wagenaar XII. 217 (bl. 100) haalt uit Tromps brief, d. d. 30 Mei, aan: „dat het Parlements Fregat van der Saan vijandlijck hadde aangetast over het strijken (denk'lijk der Vlagge); ende hij sich anderhalf, of 2 uren, daer tegen gedefendeert hebbende, het Fregat hem verlaaten hadt." De Jonge zegt van Van der Saen dat hij „de eer van het Gemeenebest mannelijk had gehandhaafd." Ned Zeew. I. 416. Zie beneden bl. 130 1), Bijlage A.

(2) Of Fairle, ongetwijfeld het tegenwoordige plaatsje Fairlight, niet ver ten O. van Hastings. Zie Kiepert's Atlas en Ritter's Geogr. Wörterb. In de verschillende verslagen over de Rencontre noemen Nederlandsche berichtgevers het „Vierly," „Verly" of „Fiverly" en op den Atlas van R. en J Ottens uit het laatst der vorige eeuw staat het als „Ferlay" en „Fayrleigh" aangeteekend. Het is vroeger zeker een plaats van meer beteekenis geweest, daar het ook op een kaart van kleine afmeting in Seldens Mare Cl. te vinden is (L. II. CXXII) en wel tusschen Rye en Beach(y). Van der Saen berichtte dan ook aan Tromp, die op de hoogte van Calais was, dat de Straatvaarders in de nabijheid voor anker lagen. De Jonge Ned. Zeew. I. 416.

des nachts zou vertrekken om de „Vlagge" op te zoeken en advertentie van hun toestand te doen. (1) Hij trof Tromp op de hoogte van Calais aan en deelde hem zijne bezorgdheid mede dat de Straatvaarders wellicht reeds genomen waren.

Onze Luitenant-Admiraal had, sedert hij met 42 schepen benevens eenige galjooten en branders van de Scheveningsche kust vertrokken (2) en op de Vlaamsche tusschen Duinkerken en Nieuwpoort voor anker was gaan liggen, vier dagen achtereen met harden N. O. wind te kampen gehad, die hem veel schade aan kabels en touwen toebracht. Hij zag zich genoodzaakt, naar den wensch zijner kapiteins, (3) die onveilige reede te verlaten en op den 28en Mei, gebruik makende van de eb, zuidwaarts naar den hoek van Dover te zeilen en daar het gehavende te repareeren. Ten einde bij de Engelschen alle aanleiding tot misverstand te voorkomen, zond hij twee kapiteins, Thijssen en Allerts, met hunne schepen naar Bourne, den bevelhebber bij Duins, om dezen het doel zijner komst uit te leggen en mede te deelen dat hij door den N. wind zuidelijker was gedreven dan zijn plan was en na de noodige reparatie weer wegzeilen zou naar de hem ter zee gestelde grenzen, ter opvolging van zijn last: het beschermen onzer koopvaarders en het bewaren van de eer des lands.

Bourne zond dezen kapiteins een zijner schepen tegemoet. Nadat zij verklaard hadden een lastgeving van Tromp te hebben en behoorlijk groetende — ook door de vlag te strijken zoo als hun bevolen was — bij het eskader waren gekomen, gaf de Engelsche bevelhebber hun een beleefd en vriendschappelijk antwoord, blijkens het verhaal van Tromp en Bourne beiden. (4) Deze laatste deelt nog mede er bijgevoegd te hebben, dat Blake naar het westen was, dat zijn terugkeer ieder uur ver-

(1) Verslag der veertig kapiteins, Aitzema III. 711. De vrees van Van der Saen wettigt het vermoeden dat de Engelschen zelven niet tevreden waren over den afloop van het gevecht.

(2) Den 21en was hij nog voor Scheveningen met 37 schepen, van plan op de overigen te wachten, blijkens zijn brief door Gecommitteerden ter vergadering der Staten-Generaal ingebracht. Lias Admiraliteit 1652.

(3) Aitzema t. a p.

(4) Voor die „civile" mededeeling deed Bourne den kapiteins „vriendelijck tractement" en bedankte hen „met sijne vriendelijcke gebiedenisse aan den Admiraal Tromp." Aitzema t. a. p.

wacht werd, en dat, naar hij wenschte, Tromp door een spoedig vertrek de waarheid van zijn voorgeven zou bewijzen, daar, indien dit niet geschiedde, zijn verblijf anders zou uitgelegd worden. (1) Een der twee kapiteins had zich uitgelaten, dat Tromp zelf zou gekomen zijn, maar geen geschil over de vlag wilde doen ontstaan zoolang hij geen order had die in te nemen, „ to whom I replied," verklaarde Bourne „ that I presumed there would be no new thing required of them, and neither more nor lesse would be expected from them, but what they knew to be the ancient Right of this Nation." Bourne dacht toen de Nederlandsche vloot voor Duins te zien verschijnen; (2) maar deze zeilde naar Dover en ankerde daar 's avonds te zeven uren, op weinig minder afstand dan een kanonschot, volgens het verslag van het Engelsche Parlement, zonder te salueeren, terwijl het kasteel van Dover drie schoten deed om daartoe aan te manen. (3) Tromp beantwoordde de uitnoodiging niet, waartoe hij, wegens den afstand van de kust, het volste recht had. De Engelsche commandant bij Duins hield zijne schepen gereed („ anchors apeak") en twee fregatten moesten de Hollanders in het oog houden, terwijl reeds vroeger Blake en de Regeering op de hoogte waren gesteld. Het smaldeel (4) zelf zette den volgenden dag (Woensdag 29 Mei) te twaalf uren met O. wind koers uit Duins, daar Blake te kennen had gegeven een vereeniging te wenschen, en zag de Nederlandsche vloot

---

(1) Het parlements-verslag over de Rencontre en ook Ludlow geven, door dit alleen mede te deelen, een te norsch karakter aan Bourne's antwoord. Aitzema III. 711. Ludlow, Memoirs I. 348.

(2) Toch was volgens de 40 kapiteins de bestemde ankerplaats hem vooruit bekend gemaakt. Aitzema t. a. p.

(3) Ludlow I. 349, „ not saluting the fort according custom."

(4) Twaalf schepen sterk, volgens het rapport van Tromp's officieren en De Jonge I. 419. Tromp noemt ook zelf dit aantal op grond van Bourne's mededeelingen aan Thijssen en Allerts. Bourne evenwel geeft in zijn rapport de namen van negen schepen, een getal dat de veertig Nederl. kapiteins hem den 28en Mei toekennen, hoewel zij hem den 29en met een twaalftal laten uitzeilen. De twee gevangene scheepsbevelhebbers beweren in hunnen brief van 3 Juni, dat zij alleen met negen vijandelijke bodems te strijden hadden Bijl. bij br. v. amb. a. H. Ho. Ho. d. d. 7 Juni 1652 (S. Br. Eng.) Dit getal is dus het aannemelijkst. Wicquefort geeft 8 à 10, Dixon, (R. Blake, p. 160) evenals Ludlow, (I. 349) 8 vaartuigen op. In het Leven van C. Tromp (bl. 11) wordt de vloot van Blake en Bourne samen op 28 schepen geschat. Vrgl. Bijv. op Wagenaar XII. 217. (bl 99).

gedeeltelijk zich zeilree maken, gedeeltelijk reeds onderzeil. Bourne, langs de kust varende, bemerkte, toen hij op de hoogte van South-Foreland gekomen was, dat Tromp het halve Kanaal was overgestoken, laveerende naar Calais. Daarna ontwaarde hij Blake, en een uur later zeilden de Nederlanders op dezen aan. (¹)

Tot nog toe had dus Tromp, aan de lastgeving der Staten getrouw, door voorzichtigheid gezorgd, dat de Staat geen kleinigheid te lijden kwam. Toen hij, aan het verlangen zijner kapiteins toegevende, een veilige reede uitkoos, waar men elkaar in de reparatiën behulpzaam kon wezen, had hij hen, voordat de ankers gelicht werden, aan zijn boord geseind en, opdat zij zouden weten hoe bij voorkomende moeilijkheden te handelen, een instructie hun overhandigd. (²) Deze bevatte nevens het 7ᵉ en 8ᵉ art. uit zijne eigene Instructie, het 8ᵉ art. uit het marinetractaat met Spanje, waar insgelijks gesproken was over het verbod om schepen der Vereenigde Provinciën te visiteeren en hen, wanneer zij een Spaansche haven verlieten, anders op te houden dan door het vragen om inzage van hunnen lastbrief. Zoo hadden de Staten ook aan Tromp bevolen, uitgenomen „alle nootsaeckelijcke questien op Zee, ofte begeerten, om te toonen hare Paspoorten ende Connossementen," de schepen dezer landen tegen alle „visitatien ofte besoeckingen" te beschermen, wie ze ook zou mogen aanranden, en wanneer de schepen reeds genomen waren ze te verlossen en in dat geval alle macht te gebruiken om zulke sterke schepen te overwinnen „doende alles 't welck mach vereyscht worden bij hare Commissien ende ordinarise Instructien, volgens de costuyme van Zee-varende Luyden, tot dienste van het Lant." Werden in zulk een gevecht, ontstaan over het beletten van visitatie of het bevrijden van prijsgemaakte schepen, bodems vermeesterd, dan moesten die naar het kwartier van de Admi-

---

(¹) Zie over deze gebeurtenis Bourne's verslag. Verb. Cats c. s. Bijl. 45. Lias Eng. 1652. Holl Merc. bl. 40, en verder aldaar bl. 35, De Jonge, Ned. Zeew. I. 415 vlg. Arend IV. I. 257. Basnage I. 254. Wicquefort II. 127, Lingard X. 381.

(²) Aitzema III. 711. De instructie is aldaar te vinden, bl. 713 vlg. en Verbael Cats c. s. Bijl. 46. Lias Eng. 1652. Instrb. fol. 135. Leven v. C. Tromp, bl. 20 vlgg.

raliteit gebracht worden, met volledig bericht van het gebeurde, opdat dit in rechte zou kunnen dienen.

De Staten hadden dus zelven de mogelijkheid erkend dat een gevecht noodzakelijk kon wezen, waar het onbehoorlijke bejegening onzer schepen gold. Nu hij, door den nood gedrongen, de Engelsche kust ging opzoeken, wenschte Tromp dat zijne kapiteins nauwkeurig op de hoogte zouden gesteld zijn hoe op dit punt te handelen. Daartoe voegde hij aan het bovengenoemde eenige lastgevingen toe. De scheepsbevelhebbers moesten te aller ure hun geschut en wapens gereed houden; als zij een vreemd oorlogsschip ontmoetten, alles in gereedheid brengen en zoo spoedig mogelijk naar de overige schepen toegaan en daar in „goede posture" blijven, ter dege acht gevende op het „teecken van Oorlogh, *Defensijf* ende *Offensijf* om oorsaecke van de Schepen van dit Lant te bevrijden van *ondersoeck* ofte *visiteren,*" welk teeken zal zijn „een *Roo Vlagge* onder de Prins hanghende ende uytwayende aen de Admiraels groote Stenge. 't Welck yder een siende, sal Hij sijn beste doen, soo veel mogelijck is, tegens de avantagie van de partije, haer nemende, en de vermeesterde Schepen onder de Vlagge te brenghen, om daer over te resolveren ende te disponeren na behooren." Iedere vijandige handeling moest ophouden, zoodra de roode vlag zou zijn ingenomen. Deze maatregel was noodig, want, bij de uit ondervinding bekende aanmatiging der Engelsche zeelieden, moest men, vooral in hun eigen vaarwater, op alle voorvallen gewapend zijn. Daartoe werd thans ook dit bevel gegeven: „Het is mede expresselijck verboden eenige on noodighe eerschoten te doen, maer 't Bos-kruyt ende Loot van 't Lant te bewaren ende te menageren; maar nochtans komende bij eenigh Uytlandisch Oorlogh-schip waer door vereyscht wort eenige groetenisse met schieten te doen, tot reputatie van 't Landt: in sulcken ghevalle hebben sij acht te nemen ende in alle eerbaerheydt te mainteneren de eere van ons Landt, na dat de Commandeurs ofte Capiteynen van de Uytheemsche Oorlogh-Schepen van ghelijcke sullen doen aen den Luytenant-Admirael, ofte aen die welcke in sijn plaets ende Commandement zijn; ende voorsichtigh te zijn datter geen schade geschiede bij de selve eerschoten." Ook deze zaak toch moest geregeld worden. Van het saluut met de vlag kon Tromp zwijgen, omdat zijne eigene

instructie daar niet van gewaagde. Uit het verband en den inhoud blijkt, dat die spaarzaamheid met 's lands kruid en lood niet alleen bevolen werd om geen gebrek te hebben bij mogelijke vijandige ontmoetingen, maar ook om te zorgen dat de Staat door onnoodige eer aan anderen te bewijzen „geen cleynigheydt" zou komen te lijden.

Na zoo de zaken geregeld te hebben — de verdere bijvoegingen zijn hier niet van belang — kondigde Tromp zijne komst op behoorlijke wijze aan, bleef op voldoenden afstand èn van Duins èn van het kasteel van Dover, om gerechtigd te zijn zich van elk saluut aan de gewapende macht van Engeland te onthouden en bewees door een spoedig vertrek, zooals Bourne gewenscht had, de oprechtheid zijner bedoelingen.

Met het oog op deze instructie mocht Tromp volstrekt niet aarzelen van koers te veranderen, toen op de bovengemelde hoogte Joris van der Saen bij hem kwam en het groote gevaar schilderde, waarin de Straatvaarders waren, zoo de Engelschen ze al niet prijs gemaakt hadden in de uren sedert zijn vertrek verstreken. Het plan om onze kust weer op te zoeken liet hij varen en wendde in plaats daarvan, de richting nemende hem door van der Saen genoemd. (1) Terwijl hij vooruit zeilde, met twee schepen meer in zijne onmiddellijke nabijheid, verscheen hem ongeveer tegen vier uur de vloot van Blake uit het W. komende, sterk vijftien schepen. (2) De eerste gedachte van Tromp moest wel wezen dat deze de Parlementschepen waren die van der Saen bedoelde, en dat de Straatvaarders door hen konden genomen zijn. Toen onze vlootvoogd binnen

(1) De Jonge laat hem koers naar Dover nemen en hierop is zeker zijne bewering gegrond, dat Tromp plan had Blake, indien de koopvaarders door hem genomen waren, van Dover af te snijden, opdat van daar het kasteel hem niet zou kunnen ondersteunen. Ned. Zeew. I. 416 vlg. De ligging van Fairlee en de plaatsbepaling in Blake's brief maken een meer westelijke richting aannemelijker. Zie boven bl. 129 2) en het Rapport van Tromps officieren. De ontmoeting had volgens Brandley's verslag plaats op de hoogte van Foulstone en Sandgate. Zie ook het verhaal der vijf Engelsche kapiteins.

(2) Wicquefort II. 127. Dixon, R. Blake, p. 158. Verklaringen der veertig kapiteins en der officieren op Tromps schip. Tromps brieven van 30 Mei en 16 Juni. Ludlow (I. 349) noemt een aantal van dertien. Wagenaar geeft 50 schepen op (XII 217), een onjuistheid die reeds in de Bijvoegselen, bl. 98 vlg. wordt opgemerkt, onder verwijzing naar Wicquefort en Hume, (VII. 212, „much inferior in number"; evenzoo het Oorlogsmanifest der Staten). Brandley vermeldt er twaalf, en elf daarvan bij name.

bereik van het kanon gekomen was, zond Blake achtereenvolgens twee schoten naar Tromps vlag, terwijl deze „tot respect van den Admirael” hem naderde met ingehaalde zeilen, behalve de marszeilen die ter halver steng woeien. De wimpel onder de in top waaiende princevlag was ingenomen en een man bij deze gesteld, „om te strijcken.” (¹) Na het tweede schot deed Tromp de sloep van zijn schip *de Brederode* gereed maken, waarin de kapitein moest gaan, om Blake te begroeten en hem de reden van zijn schieten te vragen; maar voordat deze afgestoken was, volgde er een derde schot op dit Admiraalsschip zelf, dat een man den arm ontnam, terwijl anderen door de splinters gekwetst werden. Terstond liet Tromp een schot terug vuren, doch verre voor het schip van Blake, de *St. James* heen, „hoopende, dat hij soude onse chaloup aen boort wachten,” en volgens de verklaring zijner officieren zeggende: „schiet veer genouch mis.” Dezen voegen over dit schot er bij: „gants geen intentie hebbende om den Admirael BLAECK te affronteren, veel minder te beschadigen.” Binnen musketschot gekomen, vuurde deze, verklaarde Tromp verder, een volle laag „door ons schip en zeylen, met alle merckelicke mijnen, om ons in de gront te schieten,” waarop de reeds bemande sloep terstond werd binnen gehaald, de man uit den mast zich naar beneden begaf en Tromp niet naliet op dezelfde wijs te antwoorden, al wist hij toen, evenmin als den volgenden dag bij het schrijven van zijn eerste bericht, wat de Engelschen bedoelden, daar er geen woord gewisseld was. (²). De twee of drie schepen die het meest nabij waren, schaarden zich op het zien van dit gevecht, bij onzen Admiraal; maar eerst na een half uur heesch *de Brederode* de roode vlag en werd de strijd algemeen, die ongeveer vijf uren geduurd had, toen de duisternis de beide vloten scheidde. Intusschen had Bourne, uit Duins

(¹) Tromps brief d. d. 16 Juni. Van het uitzenden der sloep en het plaatsen van den man bij den mast konden de veertig kapiteins niet gewagen; wel deden dit de officieren van de twee schepen die het dichtst bij waren. Zie bijl. B.

(²) Die opeenvolging der schoten wordt in de verschillende Nederlandsche berichten niet op gelijke wijze verhaald. Tromp schrijft in zijn brief van 30 Mei, dat hij op het tweede schot van Blake met een „iser” antwoordde, dat daarop Blake de geheele zijde gaf en hij dit voorbeeld terstond volgde. De schrijver der Bijvoegselen op Wagenaar XII 218 (bl. 102), maakt reeds op dat verschil in de rapporten opmerkzaam. Zie beneden bl. 136 ³), 144 ¹), 145 ¹).

komende, met negen (of twaalf) schepen, de achterhoede aangevallen en een uur na elkander twee vaartuigen buit gemaakt. Deze hadden het moeten opgeven, daar niemand ze kwam ontzetten, en zij, op twee mijlen afstand van de Admiraalsschepen, tegen de overmacht niet bestand waren. Het eerste, dat van Tuynemans, was een uur na zonsondergang door drie vijandelijke bodems genomen, en het laatste, dat van Sipke Fokkes, werd, geheel reddeloos geschoten, door de Engelschen, na plundering, verlaten, toen het dreigde te zinken, terwijl zij de bemanning grootendeels meênamen. Zoo luidt het verhaal der Rencontre bij Dover van Nederlandsche zijde. (1)

Blake geeft er een geheel tegenovergestelde lezing van. In Rije-baai had hij Bourne's bericht ontvangen en met spoed van daar Oostwaarts zich begevende, zag hij de Nederlanders wegzeilen, zoo hij meende om het dispuut der vlag te ontgaan. Op eens wendden zij en zeilden recht op hem aan, waarop hij zich in postuur stelde en hen opwachtte. Zoodra zij nabij gekomen waren, schoot hij „volgens d' oude Ordre, drye schooten van waerschouwinge, om naar gewoonte te doen strijcken," (2) waarop Tromp terstond met de volle laag antwoordde (3) en de roode vlag heesch. Aan den strijd nam

(1) Vervat in: 1e Tromps brief aan H. Ho. Mo d. d. 30 Mei. Leven v. C. Tromp, bl. 12 vlg. Holl. Merc. Mei 1652, bl. 35. Een vertaling komt voor in de stukken die op autoriteit van het Parlement over de Rencontre werden uitgegeven. Het origineel is verloren en de twee kopieën waarvan de Bijv. op Wagenaer XII. 218 (bl. 102) gewagen, zijn niet te vinden. — 2e Tromps brief aan de ambassadeurs, d. d. 16 Juni, medegedeeld door De Jonge N. Zeew. I. 756 vlg. Lias Eng. 1652. — 3e Verklaring der officieren op Tromps schip, te vinden bij De Jonge N. Zeew. I. 759 vlg. Lias Eng. 1652. — 4e Verklaringen der officieren van P. Florisz. en P. Allerts, Lias Eng. 1652. Zie Bijlage B. — 5e Verklaring van de veertig kapiteins op de Nederlandsche vloot, Aitzema III. 712 vlg. Leven v. C. Tromp bl. 16 vlg. — 6e Het oorlogsmanifest van de Staten, Aitzema III. 727. Arend IV. I. 286 vlgg — 7e Brief van de kapiteins Tuynemans en Fokkes d. d. 3 Juni Bijl. 3 bij br. v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 7 Juni (S. Br. Eng.)

(2) Br. v. amb. a. Tromp d. d. 2 Juni, Lias Eng. 1652. „To require them to strike Sail to ours, they being within the Territories of this Common-wealth, the Honour whereof our Navy was bound to maintain." Whitelocke p. 508. Ook volgens Engelsche lezing zond Blake drie schoten „naer ofte over" de Brederode. Br. v. D. Witt, d. d. 8 Juni 1652. Band „Commerce 1648—1684."

(3) Evenmin zijn de Engelsche berichten eenstemmig over de opeenvolging der schoten. Blake's brief, het Rencontre verslag van het Parlement, dat van Brandley, de brief van Cats aan Tromp d. d. 2 Juni, over de loopende geruchten, geven de vermelde lezing (de ambassadeurs gewagen van drie volle lagen door Tromp

Bourne deel, die juist bijtijds kwam toen er gevuurd werd, en de Engelschen bleven den nacht op de plaats van het gevecht ten anker, (1) terwijl zij den volgenden morgen bemerkten dat de Hollanders vier mijlen weggezeild waren. Twee der vijandelijke schepen hadden de Britten prijsgemaakt en het éene om den ontredderden toestand waarin het verkeerde, moeten achterlaten, maar het andere, en de officieren van beide vaartuigen, opgebracht. Op Blake's schip waren zes dooden en vijf en dertig gewonden. (2)

Daar zij alleen schepen prijsgemaakt en het terrein behouden hadden, beschouwden de Engelschen zich als overwinnaars. (3) Toch blijkt uit het bericht van Blake zelven dat men zoo gerust op de overwinning niet was en in onzekerheid verkeerde of de Hollanders den aanval zouden vernieuwen. De reden waarom zij drie of vier mijlen van „the Ness" (4) ten anker gingen, was de schade door de *St. James* geleden, ten gevolge waarvan dit schip onmogelijk

---

afgevuurd). Het rapport der vijf Engelsche kapiteins komt meer met Tromps brief van 30 Mei overeen, doordat volgens hen *de Brederode* op de twee schoten van Blake met een schot en daarna met de volle laag antwoordde.

(1) „Or near thereabouts" verklaarde het Parlement.

(2) Deze mededeelingen over de Rencontre van Engelsche zijde vindt men in:

1. Blake's bericht aan het Parlement, Lias Eng. 1652. Leven v. C. Tromp, bl. 14. Holl. Merc. Mei 1652, bl. 37.
2. Verslag van de Rencontre van wege het Parlement opgemaakt. Verb. Cats c. s. Bijl. 41. Lias Eng. 1652. Aitzema III. 713.
3. Verklaring van vijf Engelsche kapiteins. Verb. Cats c. s., Bijl. 44. Lias Eng. 1652. Leven v. C. Tromp, bl. 18 vlgg.
4. Verklaring van Brandley. Verb. Cats c. s, Bijl. 43. Lias Eng. 1652.
5. Verslag van Bourne. Zie boven bl. 132 1).
6. Brief van de ambassadeurs aan Tromp, d. d 2 Juni, Lias. Eng. 1652.
7. Brief van Cats aan H. Ho. Mo., d. d. 31 Mei (S. Br. Eng.)

Zie verder over de Rencontre: De Jonge, Ned. Zeew., I. 4 7 vlgg. Basnage, I. 255. Wicquefort, II. 127 vlgg. Lingard, X. 381 vlg. Hume, VII 211 vlg. Ludlow, I. 349. Naval Chronicle, XXXI. p. 5 vlg. Guizot, Hist. de la Rep. d'Angl., I. 271 vlg. Arend, IV. I. 257 vlg. Whitelocke, p. 508 vlg. d. d. 21 (31), 24 Mei (3 Juni). Clarendon, Hist. of Reb. III. 695. Leven. v. C. Tromp, bl. 11. Dixon, R. Blake, p. 157 vlgg.

(3) Vrgl. Clarendon, III. 695. Leven v. C. Tromp, bl 14 Dixon, R Blake, p. 160 vlg.

(4) Hiermede wordt Dungeness bedoeld, een plaats die Ottens in zijn atlas noemt: „The Nesse-Pt." Deze inlichting dank ik, evenals de bovengenoemde (bl. 129 2) over „Ferlay" en „Fayrleigh," aan Dr. I. Dornseiffen.

wegzeilen kon, iets geheel anders dus dan de snoevende bewering, dat zij als overwinnaars op de plaats van den strijd den nacht hadden doorgebracht, zou doen denken. ([1]) Men werkte dan ook den geheelen nacht om alles te herstellen. Blake voegde er als verklaring met overdrijving bij, dat zijn schip in gevecht was „ with the whole Body of the Fleet for the space of four hours, and the Mark at which they aimed," hetgeen zelfs niet eens plaats kan gevonden hebben in het begin van den strijd, tenzij men het op de weinige schepen, die toen bij Tromp waren, laat slaan. ([2]) Blake was gescheiden van Bourne, die, naar het schijnt, reeds terstond de achterhoede aanviel. Eerstgenoemde eindigde zijn brief aan het Parlement met de betuiging, dat hij dankbaar was niet meer geleden te hebben, over zijne vijanden er bijvoegende: „ they being first in the Breach and seeking an Occasion tot Quarrel, and watching as it seems, an Advantage to brave us upon our own Coast." Hiervan bleek echter den volgenden dag niets, en de Engelschen konden hunne vrees laten varen, daar zij des morgens nog slechts even in de verte aan de toppen der masten de Nederlandsche vloot onderkennen konden. Hieruit opmakende dat de vijand naar de Fransche kust zeilde en de zaak niet wilde doorzetten, stevenden zij zelven dien avond naar Foulstone en ankerden tusschen die plaats en Dover. ([3])

Het was te begrijpen dat Tromp een geheel ander oordeel over den afloop der Rencontre had. Aangaande het gevecht zelf verklaarde hij uit voorzichtigheid gestreden te hebben, alsof hij zich verdedigde, telkens ophoudende om te zien of Blake eindigde en alleen schietende als deze dit het eerst deed, ofschoon het hem door zijne overmacht gemakkelijk zou gevallen zijn een luisterrijke overwinning te behalen. ([4]) Tromp kon deze handelwijze natuurlijk slechts aanwenden zoolang het gevecht niet algemeen was. De verklaring zijner officieren is daarom duidelijker: tot drye reysen heeft (Tromp) geboden op

([1]) Basnage, I. 255. Whitelocke, p. 509.

([2]) Vrgl. Naval Chronicle, XXXI, p. 6. Whitelocke, p. 510. Bourne's rapport.

([3]) Zie Bourne's rapport.

([4]) Br. v. Tromp d. d. 16 Juni. Vrgl. Lingard, X. 382. Pauw verklaarde bij zijne audientie over de Rencontre ook dit : „ sulcx dan overmits het niet met ernst van de onse is gecontinueert gheweest." Aitzema, III. 715.

te houden met schieten, verhopende, dat den Admiraal BLAECK soo oock soude doen; maer telckemael wederom eerst beginnende, hebben oock genootzaakt geweest ons te defenderen, tot dat den doncker ons scheyde." Deze mededeeling kan eveneens gelden voor een nader bewijs dat Tromp niet terstond de roode vlag heesch. Blake beweerde dat deze admiraal, na hem eerst drie volle zijden gegeven te hebben, nu eens wat van de *St. James* afhield, dan weer daarop aanzeilde, totdat hij het schip den wind had afgewonnen, en hem daarop met geheel zijne macht omsingelde, waardoor een algemeen gevecht noodzakelijk werd. Dit waren de berichten door de ambassadeurs ingewonnen, nadat de eerste brieven over het gevecht in London aangekomen waren. ([1]) — Met het invallen der duisternis weken beide Admiraals een weinig buiten het bereik van het geschut om te repareeren, en de Nederlandsche vloot dreef den geheelen nacht met een licht op ieder schip. Tromp miste de genomene schepen eerst den volgenden dag, toen hij zich naar de Fransche kust begeven had, in de hoop daar de koopvaarders op te sporen en al de vaartuigen die hij ontmoeten zou, veilig in het vaderland te brengen. Met dit doel zeilde hij dien dag heen en weer. ([2])

Zoo was dus Tromps vloot veel minder dan de Engelsche in hare bewegingen belemmerd — later werd in een paar dagen voor de Maas de schade hersteld — en kon zij terstond den tocht voor het beoogde doel voortzetten. Ook al was het blijven van Blake in de nabijheid van de plaats waar gestreden werd, niet een noodzakelijk gevolg geweest van zijn ontredderden toestand, zoo had dit toch niet als een teeken van overwinning kunnen aangemerkt worden, omdat de Nederlanders niet bedoeld hadden hem van daar te verdrijven, maar wel met hem over de aangedane beleediging en de berokkende schade af te rekenen. Het beveiligen der Straatvaarders bleef hun oogmerk. Slechts indien zij een aanval op het oog hadden gehad, kon Blake er van gewagen dat hij hun plan verijdeld had, maar in geen geval van Tromps nederlaag spreken. Zoo had de beschouwing van het begin en het doel van den strijd invloed op het oordeel over den uitslag. Wat de strijdkrachten

---

([1]) Brief v. amb. aan Tromp d. d. 2 Juni. Lias Eng. 1652.
([2]) Brief v. Tromp d. d. 30 Mei.

betreft, hadden de Nederlanders tegenover Blake sterk de overhand; maar aan de Engelschen kwam het grootere kaliber der schepen, de betere bemanning en uitrusting daarvan zeer ten goede. (1) Neemt men dit in aanmerking en bovendien het aantal bodems waarover beide natiën beschikken konden te zamen, eerst dan kan men eenigszins komen tot de bewering van Grovestins: „les forces étaient à peu près égales." (2)

Hoewel Tromp zelf aan de Ambassadeurs den 16en Juni schreef dat hij een man aan den mast stelde „om te strijcken," (3) valt het moeilijk aan te nemen dat dit in zijn plan zou gelegen hebben. Mogelijk wilde hij gereed zijn om dit eerbewijs te brengen, zoodra de Engelsche admiraal maakte dat het met eere voor onzen Staat kon geschieden; maar voorloopig was aan dezen man, dien „Blake selve heeft connen sien opclimmen," denkelijk geen last gegeven dan het innemen van den wimpel. Dit laatste getuigden ook de officieren van de kapiteins Allerts en Florisz, gelijk ook die op Tromps schip, zonder van een bevel tot strijken te gewagen. Even denkbaar is het dat Tromp den wimpel liet wegnemen, om er zoo noodig de roode vlag voor in plaats te laten waaien, daar hij op die mogelijkheid niet minder bedacht moest wezen, en dit de aangewezene plaats voor dat sein tot den strijd was. Ook om geschil over de vlag te ontgaan had Tromp, ingevolge der Staten last, iedere ontmoeting met de Engelschen gemeden; maar toen de beide vloten in elkaars nabijheid kwamen, was het zijn plicht evenzeer in dit opzicht voor 's lands eer te zorgen. Dit was hem bevolen, hoewel de wijze waarop deze last nageleefd moest worden, aan zijne bescheidenheid werd overgelaten. (4) Maar Tromp was de man niet om op het punt van eer toegevend te wezen en in zijne bedoeling kon het niet liggen in de opene zee, al was die ook volgens de Engelschen *hunne* zee, zijnen Staat als den minderen te doen optreden, vooral niet nu zijne tegenstanders „sonderlinge de swackste" waren.

---

(1) Wicquefort II. 128. Basnage I. 255. De Jonge, Ned. Zeew. I. 413. Dixon, R. Blake, p. 158. Leven v. C. Tromp, bl. 11.

(2) Grovestins I. 180.

(3) Ook Pauw zegt in zijne rede op 4 Juni, dat Tromp beval de vlag af te nemen. Aitzema III. 715.

(4) De Jonge, Ned. Zeew. I. 414.

Daarbij geven Tromps eigene woorden duidelijk te kennen dat hij vooreerst geen plan had de vlag omlaag te laten halen. In zijn eersten brief na de Rencontre, den 30en Mei geschreven, wordt dit punt ter zijner verdediging niet genoemd, evenmin in de Justificatie die hij later inzond. Daar heet het „tot wechneminge van alle presumptie van offentiën (behalve om sijn uiterste schepen in te wachten) innemende alle sijne seylen, uytgesondert de twee marsseylen, die hij ter halver stengh dede strijcken; verder in hebbende gehaelt sijn wimpel ende een man gestelt aan de vlagge, *met welcke civile bejegeningh of wel de voorn.* Blaeck *behoorde gecontenteert te sijn geweest,* gelijck hij twee jaeren te voren schepen van dezen Staet gerencontreert hebbende, selve den anderen met eerschoten hadden begroet, *sonder aen d'een ofte d'andere sijde vlaggen te strijcken.*" (1)

Misschien heeft Tromp, toen de ambassadeurs hem van de groote ontsteltenis schreven die het gebeurde in Engeland had veroorzaakt, en hij hun daarop antwoord toezond om die „verdrayde relatien" in een beter licht te plaatsen, hun tevens door zijn bericht zooveel mogelijk in staat willen stellen een openlijke rupture te verhoeden door de feiten mede te deelen zooals zij geschied waren, maar ze te verklaren op een wijze die de Engelschen in hun zwak te gemoet kon komen, en daarom ook aan het klimmen van den man in den mast een verdere bedoeling toe te kennen dan waarlijk bestaan had, doch die het achteraf oogenschijnlijk kon gehad hebben. Hij had de eer van zijn land gehandhaafd en nam nu die houding aan om zijne landgenooten aan een nadeel te doen ontkomen dat hen, ten gevolge van de trotschheid der Engelschen, dreigde. Toen het later bleek dat 't Parlement deze lezing niet als verontschuldiging liet gelden, was er geen reden om de zuivere houding langer te verbloemen. Evenzoo had, volgens Tromps eigene verklaring, het strijken der zeilen de bedoeling den Engelschen Admiraal „te preijen," terwijl hij later in zijne Justificatie dit voornemen om te groeten (2) weer op zijde

(1) De Jonge, Ned. Zeew. I. 417. Wicquefort II. 129. Hoewel hem de zaak niet duidelijk is, twijfelt reeds de schrijver der Bijvoegselen op Wagenaar XII. 218 (bl. 103) of Tromp wel het plan had te strijken.

(2) Br v Tromp d. d. 30 Mei, 16 Juni, en in dien aan Blake: „mon intention étoit de vous saluer."

zette door de mededeeling, dat dit geschiedde om ieder vermoeden te niet te doen als had hij een aanval in den zin, en tevens om zijne uiterste schepen in te wachten.

De weigering van Tromp om de vlag voor de Britsche Republiek te strijken, terwijl hij en anderen dit voor den Engelschen koning wel hadden gedaan, kan volstrekt niet, zooals Hume wil, aangemerkt worden als „a strong presumption" dat hij zijne partij, die van het Huis van Oranje, had willen believen. [1] Het anti-stadhouderlijke Holland wilde evenmin als de stadhouderlijkgezinde Gewesten die eerbewijzing brengen, zoolang hierin de erkenning van Engelands zeeheerschappij gezien werd.

De groote vraag wie in deze Rencontre de aanvaller was, een quaestie die alle verdere onderhandelingen beheerschte, is niet met beslistheid te beantwoorden, daar uit de geheel tegenstrijdige berichten de wijze waarop het gevecht ontstond niet met zekerheid kan worden vastgesteld. Stemmen de mededeelingen van Nederlandsche, evenmin als van Engelsche zijde overeen wat de opeenvolging der schoten betreft, iedere partij beschuldigde de andere, dat zij het eerst door het geven der volle laag zelfverdediging noodzakelijk had gemaakt, en beide partijen hebben hiervan — alle Nederlandsche kapiteins die tegenwoordig waren onder eede — getuigenis afgelegd. Toch is het, al valt er geen onwedersprekelijk bewijs te leveren, waarschijnlijk dat Blake het gevecht begon.

Van hem slechts kan aangenomen worden dat hij Tromp met de vlag in top niet wilde laten voorbijzeilen. Het kwam er hier toch niet alleen op aan dat hij zelf de vlag liet wapperen, maar dat de vreemde admiraal aan hem, den vertegenwoordiger der Britsche Republiek, de eerbewijzing, welke haar toekwam, bracht. Dit eischte de waardigheid van zijn land en hiervoor moest gezorgd worden, ook al werd van Nederlandsche zijde geen aanval gepleegd. Reeds vroeger hadden de scheepsbevelhebbers, die vreemde bodems tot strijken dwongen, de goedkeuring van het Parlement daarop verkregen: „in order to the maintenance *of this Kingdoms Sovereignty at*

---

[1] Hume VII. 212. Clarendon wordt om zijne onjuiste voorstellingen van de instructies op dit punt (Hist. of Reb. III. 694) te recht gewezen door Basnage (I. 253).

sea," [1] want het republikeinsche Engeland wilde doen zien dat ook de rechten op dat deel van het Britsche grondgebied de zijne waren geworden. De Engelsche kapiteins ontzagen zich dan ook niet, zoo het niet goedschiks bewerkt kon worden, met geweld de Nederlandsche schepen tot strijken te dwingen. Thans, nu de zeeheerschappij meer dan ooit op den voorgrond werd gesteld, was verontachtzaming dezer rechten onlijdelijk in het oog van den Brit. Hier, waar twee admiraalsvlooten met elkaar in aanraking kwamen, moest vooral niet de minste afbreuk aan de majesteit der zeebeheerschende natie toegelaten worden. Er bestond dus veel meer aanleiding voor den Engelschen dan voor den Nederlandschen vlootvoogd om aanvallenderwijs te werk te gaan. Het is veel eerder denkbaar dat de eerstgenoemde, toen de drie schoten van waarschuwing zonder uitwerking bleven, zijn schip wendde en de geheele zijde losvuurde, dan dat Tromp, niet alleen met een enkel schot (waarvan ook Engelsche berichten gewagen), maar met de volle laag zou geantwoord hebben. Dat schieten van Blake voor de derde maal was reeds met een aanval gelijk te stellen, doch hij beschouwde het natuurlijk niet als een vijandige handeling. Het was voor hem slechts een aanmaning tot plicht, waardoor geen enkel Nederlandsch schot gerechtvaardigd werd en van zijn standpunt kon hij later aan Tromp schrijven dat deze begonnen was „acts of hostility which you call yo[r] owne defence against the commonwealth, without the least provocation on the part of their servants."

Had aan den anderen kant Tromp bij zijn kruisen voor de vaderlandsche kust werkelijk in den zin, zoo de omstandigheden een gunstige aanleiding gaven, den tegenstander aan te vallen, hij zou de gelegenheid om het kleine eskader van Bourne aan te tasten, zeker niet ongebruikt voorbij hebben laten gaan. Nu integendeel gedroeg hij zich met de meeste voorzichtigheid bij die verschijning op Engelands kust en volkomen volgens de orders hem door de Staten gegeven. [2]

---

(1) De Jonge, Ned. Zeew. I. 406.

(2) Art. 10 van de Instructie voor de Vloot bepaalde, dat al wat bij hetgeen reeds bevolen was, rakende „de materie van staet," Tromp of andere scheepsbevelhebbers zou mogen gelast worden, bij Secrete Instructie moest geschieden Instrb. fol. 135. Niets is er evenwel wat het bestaan van geheime orders tot aanval op de Engelschen waarschijnlijk doet zijn. Ook de schrijver der Bijvoegselen op Wagenaar XII,

Deze waren het ook die hem verplichtten tot het onderzoek of de Engelsche vloot, welke in het gezicht was, de koopvaarders genomen had. Men kan beweren dat het omzichtiger geweest ware, indien hij, zelf achterblijvende, eenige schepen met dat doel vooruit gezonden had; maar de aandrang waarmede van der Saen hem van den gevaarlijken toestand der koopvaarders sprak, moest Tromp tot de meening brengen, dat het noodzakelijk was terstond een ontzag inboezemende macht ter hoogte van Fairlee op te stellen en zelf wegens de nabijheid der Engelsche vloot over alles te waken. Daarbij was hij de zijnen vooruit en moest hij de zeilen inhalen om hen op te wachten, een maatregel dien hij zelf aan zijne kapiteins bij ontmoetingen met vijandige schepen had voorgeschreven In geen geval kan het wenden van Tromp aangemerkt worden als een blijk van begeerte tot vijandelijkheid, zooals de Engelschen het gaarne beschouwd wilden zien. Hij kwam blijkbaar aanzeilen met het plan zich kordaat te gedragen in het ophouden van 's landseer, hoe en waar dit ook noodig zoude zijn, maar zonder het doel waarvoor hij den steven gewend had uit het oog te verliezen. Vandaar dat hij na het eerste schot uit de *St. James* ongestoord zijn koers vervolgde en eerst na het tweede of derde een onschadelijk antwoord gaf. De Engelschen waren geërgerd dat hij door hun vlag schoot en spreken niet van de verwondingen op de *Brederode* aangericht. Deze evenwel rechtvaardigen het in Tromp als hij niet over, maar op de *St. James* heeft gevuurd, en maken dat hij niet voor den aanvaller mag gehouden worden, zelfs al had hij het eerst de volle laag gegeven. Dit kon dan slechts aangemerkt worden als een kras antwoord op een uitdagende, aanmatigende handeling.

Er werd ook door personen, niet tot de betrokkene partijen behoorende, een uitdrukkelijke getuigenis ten zijnen gunste aan de ambassadeurs te Londen ter hand gesteld. Dezen ontvingen den 1[en] Juli van den agent de Glarges drie attestatiën van zijne matrozen en vier van Fransche schippers, die het gevecht gezien hadden en verklaarden dat Blake met de drie enkele schoten nog vele tegelijk op Tromp gelost had. (¹)

---

218 (bl. 103[s]) verklaart, dat hem hiervan „nergens schijn of schaduw is voorgekoomen."

(¹) Br. v. amb. aan de St. Gen. d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.) Ook Basnage (I. 255) vermeldt dat Blake het eerst schoot „bordées de Canon chargés de Boulets."

Hetzij dat deze dit vuren te recht of te onrecht het losbranden der geheele zijde noemde, ([1]) een aanval die niet onbeantwoord kon blijven was het ongetwijfeld. Al ging hij doortastend te werk, ([2]) dit kon bij den last hem opgedragen, slechts tot zijne eer en verdediging strekken. Ook wanneer hij, na zulk eene behandeling ondervonden te hebben, terstond de roode vlag heeft geheschen, terwijl hij zelf beweerde, het na een strijd van ongeveer een half uur gedaan te hebben, mag hem dit niet verweten worden. Het uitstellen was meer dan van zijne voorzichtigheid kon gevergd worden. Allert's officieren meldden dat terstond meerdere Engelsche schepen aan het geven der laag deelnamen. ([3])

Het is dus ook onnoodig om, gelijk men gedaan heeft, in Tromps liefde voor het Huis van Oranje den oorsprong van den strijd te zien. De gebeurtenis zelve geeft er geen aanleiding toe en een aannemelijke grond waarom men hem daarvan beschuldigen kon, is niet bijgebracht. Slechts de algemeene neiging der prinsgezinden tot oorlog gaf dit vermoeden aan de hand. Eerst later werd die beschuldiging opgeworpen, toen de tegenspoed en de onberekenbare schade de gemoederen beangstigden en verbitterden en de partijschappen op nieuw deden herleven. Die schade werd spoedig ter dege gevoeld en van daar dat men reeds in het begin van den oorlog er toe kwam in den persoon van den vlootvoogd de oorzaak van al de rampen te zoeken, evenzeer als sommigen Pauw voor alles verantwoordelijk achtten. In die dagen, toen het geroep om een stadhouder uit het huis van Oranje weer begon gehoord te

---

([1]) In het „Engelschen Alarm" (Amsterdam 1652) geeft een der sprekend ingevoerde personen een verhaal ten beste over de Rencontre, dat hij verklaart van Tromps kapitein zelf vernomen te hebben. Hij beweert daar o a. dat Tromps antwoord op de drie schoten van Blake gevolgd werd door vijf schoten van dezen, waarop de *Brederode* de volle zijde gaf.

([2]) Pauw schreef den 28en Juni aan De Witt: „Men is tegen den persoon van den Vice-Admrl. Tromp seer ingenomen ende men heeft veele preuven in handen van voorgaende actien ende oock van de jongste, die misschien ten deele verdrayt, doch oock wel wat onvoorsichtelijck mogen gepleegt sijn. Ende met al het water van zee (soo men seijt) sal men sijn persoon niet connen schoonwasschen" (Missiv. a. d. Raadps. 1652). Vrgl. beneden bl. 161 [1]).

([3]) Als bewijs hoe weinig zijne kapiteins een strijd vermoedden, schreef Tromp: „want noch eereschoten sonder cogels voor de twaelff (die uit Duyns quamen) hebben geschooten, soo sy seggen." Br. v. Tromp a d. amb. d. d. 16 Juni.

worden, werd ieder die voor zijne prinsgezindheid rond uitkwam, met wantrouwen aangezien en ook Tromp, wiens hart warm klopte voor Oranje, (1) ondervond de gevolgen van de spanning der partijen. De Staten van Holland, die hem vroeger voor de meest beteekenende commando's hadden aangewezen, wilden in die gesteldheid van zaken zich niet van hem bedienen. (2) Thans gaven zij hem een zijdelingsche vermaning, omdat hij in zijn rapport van „Princevlag" in plaats van „Statenvlag" gewaagd had, door aan de Admiraliteiten te gelasten de scheepsbevelhebbers aan te schrijven dat in het vervolg dergelijke „abuysen" niet meer mochten plaats vinden. (3) Het voorgevallene in de Rencontre veroordeelen wilden zij evenwel niet, ook al verlangden de Engelschen het, en al wisten zij dat het wellicht nog den oorlog kon doen uitstellen. Tot dezen voelden zij zich noch door hunne staatkunde, (4) noch door hun handelsbelang getrokken, maar voor dit laatste was versterking der zeemacht noodzakelijk en die uitrustingen brachten hen, huns ondanks, ter wille hunner vrijheid, tot een breuk met Engeland. (5)

Van de zijde der prinsgezinden werd de beschuldiging gehoord dat er een kleine partij onder de Staten van Holland was die slechts aandreef tot het krachtig beveiligen der zee, om daarna, wanneer vele schepen en veel geld door de Engelschen ons ontnomen zouden zijn, er op te wijzen dat verzet tegen het Parlement onmogelijk was, en zoo tot een of- en defensief verbond te noodzaken ter verzekering der thans in beide landen gevestigde staatsinrichtingen. (6) Zeker is het, blijkens de geschiedenis der onderhandelingen, dat Holland wel zeer geneigd was tot een tractaat, maar slechts zóó dat de zelfstandigheid der Provinciën gewaarborgd bleef. Zeeland wenschte het aannemen eener krachtige houding tegenover Engeland. (7) Hiertoe toonden alle stadhouders-gezinden groote genegenheid. Zij

(1) Toen de oorlog uitgebroken was, ontzag zijne vloot de Schotsche visschers, „alsoo deselve Natie goed Koninghs was." Aitzema III. 721.

(2) Wagenaar XII. 221.

(3) De Jonge, Ned. Zeew. I. 417. Arend IV. I. 258

(4) Groen, Archives II. V. p. XII. *)

(5) Groen, Archives II. V. p. XIII. Aitzema III. 730.

(6) Groen, Archives II. V. 66, 70.

(7) Groen, Archives II. V. 68 vlg. Aitzema III. 721, 730.

zagen in een buitenlandschen oorlog het middel om aan den drukkenden invloed van Holland te ontkomen ([1]) en een geschikten weg om tot den ouden regeeringsvorm terug te keeren. ([2]) Toch waren er redenen waarom zij een openlijke vijandschap niet wilden te voorschijn roepen. Hun geldelijk belang kwam daartegen zeer in verzet en zij vreesden dat krachtige maatregelen der Vereenigde Provinciën Cromwell tot toegeven nopen zouden, iets wat voor hunne oogmerken zeer ondienstig zou wezen. ([3]) Van het besluit tot uitrusting der groote equipage was dan ook Holland, in verbinding met Zeeland, de bewerker. Slechts de Stuarts-gezinden konden met onverdeeld verlangen uitzien naar den tijd dat de breuk tusschen het Parlement en de Staten onvermijdelijk worden zou, en hierop richtten zich voortdurend uit Frankrijk hunne blikken. ([4]) Zij werkten aanhoudend in de Nederlanden, en reeds in April had Karel II Sir Edw. Hyde aangewezen als den man die, zoodra het tijd wezen zou, hem daar vertegenwoordigen moest. ([5]) Aannemelijk is het evenwel niet dat de stadhouderlijk-gezinde Provinciën ter wille van de geslagene zaak der Stuarts zich zulk een gevaarlijken oorlog op den hals hebben willen halen, waardoor hare welvaart zoo sterk getroffen zou worden. Inzonderheid was dit niet waarschijnlijk in een tijd waarin het Huis van Oranje geen persoon opleverde die aan de gehatė Hollandsche partij het bestuur uit de handen kon nemen, en waarin het dus niet te voorzien was dat de zware opoffering vrucht zou dragen.

De ontsteltenis, in Engeland door de Rencontre teweeggebracht, deed Cromwell terstond naar het Zuiden vertrekken, waar men een aanval der Nederlanders vreesde, om order op alles te stellen. In de weinige dagen van zijn verblijf aldaar, ([6]) nam hij de gevangene Nederlandsche kapiteins ën hunne luitenants in verhoor en het Parlement grondde op

([1]) Groen, Archives II. V. 65, vrgl. 75.
([2]) Groen, Archives II. V. 68, 71.
([3]) Groen, Archives II. V. 65 vlgg.
([4]) Clarendon, State Papers d. d. 9, 15, 23 Maart, 5, 27 April, 11, 17, 24 Mei, 8, 15 Juni 1652.
([5]) Clarendon, State Papers d. d. 13 April 1652.
([6]) Reeds den 5en Juni was hij te London teruggekeerd. Zie het onderschrift v. d. Brief der amb. aan Tromp d. d. 2 Juni. Lias Eng. 1652.

hunne verklaringen ook de beschuldiging tegen Tromp. (¹) Volgens de Engelschen hadden Tuynemans en zijn luitenant ieder gezegd dat *de Brederode* op de drie schoten van Blake met een schot en daarna met de volle laag geantwoord had, onder de bijvoeging „soo hij geinformeert was," en dit laatste maakt de verklaring begrijpelijk: want het was voor hen onmogelijk eenigszins nauwkeurig dat schieten na te gaan, wegens den verren afstand waarop zij zich bevonden. Van de twee andere officieren vernam Cromwell dan ook alleen, dat zij om deze reden niet wisten „de geschapentheydt van beyde Admiraels in 't attacqueren van malkanderen." Van Nederlandsche zijde werd beweerd dat Cromwell de kapiteins niet tot de betuiging kon krijgen dat Tromp het eerst de laag gegeven had, en hun antwoord op de vraag „of er niet zekere wrevelheyt in 't strijcken van de vlagh was," zou geweest zijn, dat zij over een vroeger toegeven aan den eisch der Engelschen ongenoegen hadden gehad en „dat oock nu den Admirael selfs stercker als d' Engelse met de Hoet in de hand niet gereed stont om te strycken, overmits op dit Poinct tusschen beyde de Republycke noch geen overeen-kominge was gemaeckt." Cromwell schijnt na zijne terugkomst een geruststellend verslag over zijne bevindingen uitgebracht te hebben. (²) Terwijl het dus zeer twijfelachtig is of de verklaringen der officieren de geliefkoosde meening der Engelschen bevestigden, konden Tromp en de zijnen aan dergelijke betuigingen, al hadden zij deze strekking, te recht alle waarde ontzeggen, daar de gevangenen zich onmogelijk met eigen oogen op de hoogte van het gebeurde hadden kunnen stellen. (³)

In deze verklaringen en in Tromps Oranje-gezindheid heeft Mr. P. Simons gronden meenen te moeten vinden om zich bij

---

(¹) Verb. Cats c. s. Bijl. 43. Holl. Merc. Juni 1652, bl. 39. Het Leven v. C. Tromp (bl. 16) geeft een onjuiste voorstelling.

(²) Vrgl. Brief v. De Witt d. d. 8 Juni te vinden in den band „Commerce 1648—1684."

(³) Vrgl. Tromps brief d. d. 16 Juni en dien van zijne officieren. De Jonge, Ned. Zeew. I. 758 vlg. In den brief van amb. aan H. Ho. Mo. d. d. 7 Juni 1652. Bijl. 3 (S Br. Eng.) wordt van dit verhoor geen gewag gemaakt. De schrijver van „Nodige Aenmerckinge op d' Antwoorde van 't Parlement enz." ziet in de pressie der Engelschen om de verklaring ten hunnen gunste uit te leggen, een bewijs dat alle gewicht daaraan moet ontzegd worden. Zie beneden bl. 157.

het gevoelen der Engelsche geschiedschrijvers (1) aan te sluiten en in onzen Admiraal den aanvaller te zien. (2) Hij beweerde dat na het verhoor, door hen ondergaan, het Parlement niet meer naar de Ambassadeurs wilde hooren, en dat hieruit de bezwarende strekking hunner verklaringen zou blijken, een gevolgtrekking die alle aannemelijkheid mist. De Engelschen trachtten natuurlijk ook hierin een wapen tegen hunnen vijand te vinden. Simons ziet verder een grond voor zijne meening in de instructie, door Tromp aan de kapiteins ter hand gesteld, om kruid en lood te bewaren, waarin hij een bewijs vindt voor Tromps begeerte, om blijken van zijne dapperheid te geven. Hij vergat evenwel dat hetzelfde bevel reeds voorkomt in de instructie door H. Ho. Mo. den 29en Aug. 1651 voor denzelfden admiraal vastgesteld; dat het derhalve zeker in hun geest uitgevaardigd en niet een door Tromp uitgedachte lastgeving was om aanvallenderwijs te werk te gaan. Dit hadden de Staten ook in het vorige jaar met hunne instructie niet bedoeld. Blijkens het verband, waarin die woorden voorkomen, geven zij niet alleen te kennen een sparen, om zoo noodig vijandelijk te werk te kunnen gaan, maar ook om de waardigheid van het land op te houden. (3).

De woorden, waarmede Simons zijne uiteenzetting besluit, kunnen, hoop ik, eveneens hier neergeschreven worden, maar met de tegenovergestelde slotsom voor oogen: „quae de pugnae origine diximus, licet rem quae semper dubia manebit ad evidentiam perducere nequeant, tamen ... videntur sufficere ad eam probabilem reddendam."

Er werden ook berichten van meer opgesmukten aard over het gebeurde verspreid. Men beschouwde het schip van Van der Saen, dat de oorzaak van Tromps wenden was, als een

---

(1) Dat Lingard niet gerekend moet worden tot hen die deze meening deelden, blijkt uit zijne Hist. of Engl. X. 382. Na de eenvoudige vermelding der verschillende zienswijzen, laat hij volgen: „The reader will probably think, that those who submitted to solicit the continuance of peace were not the first to seek the commencement of hostilities."

(2) Eerst in zijne dissertatie: de Anglorum lege navali eiusque vi in patriam nostram. Utrecht 1820, p. 48 vlgg., daarna herhaald in zijne Historische Verhandelingen (1830) bl. 146—150. Bij zijne gronden legde zich ook neer Mr. V. Reede v. Oudtshoorn in de dissertatie: De salutatione maritima. Utrecht 1830.

(3) Zie boven bl. 133 vlg.

expres-vaartuig dat hem meer positieve bevelen tot den strijd bracht. (1) Whitelocke verzekert, dat er in die dagen geen stormachtig weer geweest was en dat Tromp dus ten onrechte daardoor zijn zeilen naar Dover meende te kunnen rechtvaardigen, (2) en ook te Londen beweerde men geen storm bespeurd te hebben. (3) Dit argument zou evenwel Blake en vooral Bourne niet verzuimd hebben aan te geven, indien het houdbaar was, en geen der daarbij betrokkene scheepsbevelhebbers maakt er eenig gewag van. De Engelschen lieten gaarne alle goede eigenschappen van Blake bij deze gelegenheid uitkomen. Hij zou zelfs na de volle laag ontvangen te hebben van zijne vloot gescheiden en naar Tromp gezeild zijn om, door onderhandeling over dat punt van eer, bloedvergieten en een „national quarrel" te voorkomen; maar toen zond de geheele Nederlandsche vloot vele honderden schoten op hem af, „contrary to the Law of Nations, coming upon a Treaty." (4) Volgens Dixon, in zijn leven van Blake, werden de wederzijdsche afzonderlijke schoten gewisseld toen Tromp van Dover naar Calais voer, zonder de minste uitwerking, en eenigen tijd daarna zou de Nederlandsche admiraal, door een schip dat met grooten spoed uit Holland kwam, tot wenden bewogen, op Blake, zonder dat deze het vermoedde, losgegaan zijn, en hem met twee volle lagen verrast hebben. (5) Deze lezing is geheel in strijd met de overige berichten, ook met dat van Blake zelven. Basnage heeft reeds opgemerkt dat de geschiedschrijvers in hunne beweringen nog meer uiteenloopen dan de Admiralen zelven en geeft als reden op: „parceque la plûpart ne se sont pas donné la peine de lire leurs Lettres." (6) De Engelschen meenden in hunne ontsteltenis aan Tromp bij zijne komst voor hunne kust het plan te mogen toekennen een landing in hun gebied te bewerkstelligen

(1) Clarendon. Hist. of Reb. III. 695.

(2) Whitelocke p. 508 vlg. d. d. 21 (31) Mei.

(3) Aitzema III. 730.

(4) Whitelocke, p. 509. d. d. 24 Mei (3 Juni).

(5) Dixon, R. Blake, p. 157 vlgg. Vrgl. Naval. Chronicle XXXI, p. 6. De Engelschen maakten er Tromp zelfs een verwijt van dat hij na Blake's aanmaning, even als vroeger, tegenover het kasteel van Dover, „shot on the averse side of his Ship, which was in high disdain of the English." Whitelocke p. 509.

(6) Basnage I. 254.

en „alles te massacreeren.” Nu dit voornemen verijdeld was, zou hij bevolen hebben „aan geen Engelschen quartier te geeven trachtende zijn moed te vuur en te swaard te koelen: Dat hij ook aan alle zijn Capiteinen had belast, als zij in gevaar waren van genomen te worden, 't volk op het verdek te doen komen, en het Schip, op poene van den hals, in brand te steeken, om alzo hun vijanden te vernielen.” Zoo liet zich zelfs een der Parlementsleden openlijk uit en tot zulke voorstellingen kwam men in de opgewondenheid der gemoederen, wel een bewijs tevens waartoe men de Nederlanders in staat achtte. (1)

Tromp had na het gevecht voortdurend zee kunnen houden en sedert den 30en Mei door zijne schepen de Straatvaarders (2) laten opzoeken. Twee dagen later werd één van dezen bij hem gebracht met bericht dat de overige zes bij de Goeijinge gezien waren, en eenige van Tromps schepen ontmoetten hen dan ook weldra onder Duinkerken, zoodat onze Admiraal niet twijfelde of zij waren in veiligheid. (3) Deze feiten doen nog duidelijker zien hoe de Engelschen geheel ten onrechte Tromps bewering, dat zijn doel was de koopvaarders te redden, voor onaannemelijk verklaarden, op grond dat deze schepen den 25en Mei Blake O.-waarts voorbijvoeren. Waren zij reeds toen het Kanaal verder doorgegaan, dan was hun verblijf zoolang daarna bij de Goeijinge onverklaarbaar, en Blake nu had zijn tocht niet verder dan tot Rye-baai uitgestrekt. (4) Van daar of van Nesse (5) was hij op Bourne's bericht teruggezeild. De korte afstand tusschen deze twee plaatsen en Fairlee doet zien dat Van der Saen het oog had op Blake's smaldeel, toen hij Tromp wees op de gevaarlijke macht die zich in de nabijheid der koopvaarders vertoonde. Onze Admiraal had dus de meest

---

(1) Leven v. C. Tromp, bl. 27. Basnage ontleent aan Raguenet het volgende briefje door Cromwell aan Blake geschreven: „Seigneur Amiral! Il y va de votre honneur et de celui de tous vos braves Capitaines de renvoïer ces *Grenouilles* dans leurs Marais et de ne pas souffrir qu'elles vous importunent plus long-tems de leur bruit!” Basnage I. 255.

(2) Simons noemt ze „Straat-Davis-vaarders,” waarvan de onjuistheid o. a. blijkt uit Young's brief. Eerst vele jaren later voeren onze schepen daarheen.

(3) Br. v. Tromp a. H. Ho. Mo., d. d. 4 Juni 1652, Lias Eng.

(4) Volgens het Parlements-verslag over de Rencontre.

(5) Volgens Bourne's en Brandley's rapport. Deze laatste vermeldt dat Blake een koopvaarder der Staten onder zijne schepen had.

mogelijke reden in aller ijl zich derwaarts te begeven. De Nederlandsche vloot werd den 2[en] Juni versterkt door de komst van Everts' smaldeel, dat den 28[en] Mei Vlissingen verlaten had. (¹) Op denzelfden dag bij Calais voor anker gekomen, ontving Tromp namens den Gouverneur, door middel van den agent de Glarges, het aanbod van hulp zoo er iets ontbrak. Toen hoorde hij van dezen dat de Engelsche vloot in zeer gehavenden staat met het schip van Tuynemans bij Duins gekomen was, (²) waarop hij een brief aan Blake afzond, om restitutie van dat vaartuig, zooals het genomen was. (³) Door die vraag gaf hij te kennen in hetgeen gebeurd was geen verbreking van den vrede te zien: want zulk een verzoek kon alleen geschieden, wanneer door een bevriende natie uit misverstand schepen of personen aangehouden waren. (⁴) In zijn bericht aan de Staten verzocht hij dezen, zich op hem te verlaten dat hij niet zou „ mancqueren in alle voorvallende occasien, als een getrouw dienaer te doen t' geen tot reputatie van t' landt, verseeckeringe van de custen ende bescherminge van de goede ingesetenen sal vereysschen." Blake schreef een onbeschoft, hooghartig antwoord terug, waarin hij zich niet eens verwaardigde Tromp op het gedane verzoek te woord te staan. (⁵)

Zoodra de Rencontre den 30[en] Mei te Londen bekend werd, zond de Raad van State nog dien avond een bende ruiters naar Chelsea (⁶), „ om haer Excell. (zoo men voorgaf) van alle oploop van 't volck te bevrijden, doch daer was weynig vreese voor, doordien een dag 2 à 3 daernaer haer Excell. sonder eenige van de soldaten gevolgt naer de audientie in de stad reden, soodat het alleen scheen te strecken om van haer Excell. versekert te sijn." Zoo liet zich bovengenoemde George de Mey uit. Dat de bevolking volstrekt niet verbitterd was, bleek ook uit een bericht, namens van Nieuwpoort door een der

(¹) De Jonge, De Evertsen, bl. 52.
(²) Brief v. Tromp aan H. Ho. Mo, d. d. 4 Juni.
(³) Dit briefje opgenomen in Bijlage C. — Kapitein De Jonge werd door den Raad van State bij de overbrenging afgewezen en zijn schip van de zeilen beroofd. Brief v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 7 Juni (S. Br. Eng.), en aan Tromp d. d. 2 Juni (verzonden 5 Juni) Lias Eng. 1652.
(⁴) J. Le Clerc. Gesch. d. Vereen. Ned. III. 131 (Amsterdam, Chatelain, 1738).
(⁵) Zie Bijlage C.
(⁶) Verb. Cats c. s. en Bijl. 36. Schotel Geschiedk. Uitsp. bl. 211.

edellieden uit het gevolg der gezanten naar den Haag overgebracht, „dat noch hope was dat alles sich wel soude schicken; dat mede de gemeynte ofte de burgerije aldaer als noch seer scheen geinclineert te wesen tot een goede alliancie met desen Staedt en een ongeneucht schepte in 't gene tusschen beyde de vloten voorgevallen was." (1) Men wilde de ambassadeurs nauwkeurig in het oog houden, uit vrees dat „suspecte ofte qualijck geaffectionneerde" Engelschen met hen samensprekingen zouden hebben. (2) Het bewaken door ruiters en voetvolk voor en achter het huis bleef dan ook voortduren. (3) Dat er scherp toezicht werd gehouden bleek uit het oponthoud, door de gezanten ondervonden, toen zij, in gezelschap, van den Master of Ceremonies, op den 3en Juni, naar de audientie reden en de commandant der wacht hen niet wilde doorlaten, voordat hij een akte van den Raad van State gezien had. (4)

Het Parlement hechtte zijn zegel aan Blake's handelingen, maar publiceerde nog niets over het gebeurde. (5) Den 4en Juni werd besloten 40 extra-schepen spoedig in dienst te stellen en „to employ other Forces as they should see Cause and to proceed vigorously." (6) Alle bodems die aan de Vereenigde Provinciën behoorden, moesten vervolgd en veroverd worden. (7). Het was duidelijk dat men het gebeurde

(1) Br. v. De Witt d. d. 8 Juni, in den band „Commerce 1648—1684."

(2) Aitzema III. 710.

(3) Brief v. amb. aan Tromp d. d. 2 Juni (verz. 5 Juni), vrgl. Br. v. Cats aan H. Ho. Mo. d. d. 31 Mei (S. Br. Eng.) Nieuwpoort geeft de bewaking ook als een der redenen van zijn vertrek op. Br. a. H. Ho. Mo. d. d. 17 Juni (S. Br. Eng.).

(4) Verb. Cats c. s. Juni. Wicquefort II. 130. De ambassadeurs en hunne dienaars mochten vrij uitgaan volgens Aitzema III. 710. In strijd hiermede is Arend IV. I. 259. Vrgl. Cats, Ged. I. bl. 46. Hun toestand wordt geheel als die van gevangenen beschreven. Holl. Merc. bl. 38, Leven v. C. Tromp, bl. 15. Eenzijdig en daardoor onjuist is evenzeer Guizot over de woede der volksmenigte. Hist d. l. Rep. d' Angl. II. I. 269.

(5) „Not entered in the Journals." Parl. Hist. XX. 87.

(6) Parl. Hist. t. a. p. Wellicht is dit te vroeg op dezen datum gesteld, want Cromwell zou dan niet tegenwoordig zijn geweest bij het behandelen der „scherpe adviezen," die in het Parlement voorgedragen waren. Dat de Parl. Hist. aan nauwkeurigheid wat te wenschen overlaat, kan blijken uit de daar voorkomende mededeeling, dat ongeveer in denzelfden tijd waarin de Rencontre plaats had, Cats, Schaep en V. d. Perre te Londen kwamen. Van maatregelen tot versterking gewagen Leven v. C. Tromp, bl. 16. Wicquefort II. 130.

(7) Lingard X. 382.

opnam als „formele rupture" en wel „met voorweten ende directie" der Staten-Generaal gedaan. Geen wonder dan ook dat de ambassadeurs „in groote perplexiteit" bericht hiervan naar het vaderland zonden. Hadden zij in de vorige dagen hoop gehad binnenkort met goed gevolg op de negotiatie terug te keeren, (¹) thans was die verwachting geheel vervlogen en bespeurden zij grooten afkeer bij de Engelschen om met hen te onderhandelen. Het was niet te voorzien waar het heen moest, want nu Blake en de zijnen getuigden dat Tromp hen „eerst de volle zijde gegeven" had, werd er „claer uyt" beweerd dat hij de Engelsche vloot „geleyder lage is comen affronteren," en ook de best geaffectionneerden trokken hunne handen van het tractaat af. In couranten en pamfletten werden de gemoederen opgehitst. Het ergste was nog dat de ontmoeting geschiedde „ter plaetse, die de Engelsen haer eygen Caemers noemen, het welcke deselve onlijdelijck verclaren te wesen." (²) De Raad van State zou den 31en Mei bijeenkomen om dit affront, hunnen Admirael op die plaats aangedaan, dadelijk te wreken. De gezanten, die den 1en Juni Tromps brief van den 30en ontvangen hadden, (³) verzochten hem, volgens Instructie alle verdere „verweyderingen ende dispuyten sooveel doenlijck te mijden," hen een nauwkeurig verhaal op te zenden, vooral van den eersten aanval „met alle de aanleydingen, particulariteyten, bescheeden, bewijsen ende verificatieën die het doenlijck sal wesen daartoe in haeste bij te brengen." (⁴) De ambassadeurs wonnen terstond zoo goed mogelijk informaties in en, merkende dat de Regeering de zaak zeer hoog opnam, vroegen zij op den 1en Juni audientie in den vollen Raad, hetgeen hun tegen den 3en werd toegestaan; een aangeboden geleide sloegen zij beleefdelijk af. (⁵)

In die vergadering gaf Cats een op zijne wijze welsprekende

(¹) Zie boven bl. 121.

(²) Br. v. Cats a. De Witt, d. d. 7 Juni (Miss. a. d. Rdps.).

(³) V. Vloten meldt, dat het Parlement eerst na lang dralen den brief aan de ambassadeurs deed toekomen. Arend IV. I. 259. Het Leven v. C. Tromp zegt (bl. 14), dat de overbrengers „sinisterlijk opgehouden en in hun boodschap misleid wierden."

(⁴) Br. v. amb. a. Tromp, d. d. 2 Juni (Lias Eng.), a. H. Ho. Mo., d. d. 31 Mei (S. Br. Eng), Br. v. Cats a. De Witt 31 Mei, 7 Juni (Missiv. a. d. Rdps.)

(⁵) Verb. Cats c. s. d. d.

redevoering ten beste, waarin hij aantoonde dat men de Staten die geen aanleiding tot een aanval gegeven hadden, niet aansprakelijk mocht stellen voor hetgeen hun dienaar, de Luitenant-Admiraal, zoo hij de aanvaller was geweest, bedreven had. Indien zij bevonden dat het voorgevallene zich werkelijk zoo toegedragen had, zouden de Staten ongetwijfeld een afkeuring over Tromps daad uitspreken. Het was dus wenschelijk dat zij de zaak van beide zijden konden bezien en dat daartoe een kopie van Blake's rapport in handen der ambassadeurs werd gesteld, met volmacht die aan H. Ho. Mo. over te maken. Verder verzochten zij dat intusschen alles in zijn geheel en onveranderd zou blijven, (¹) totdat in Nederland het gebeurde onderzocht was, en dat de onderhandelingen over het tractaat vooral niet gestaakt zouden worden, te meer daar dit juist een middel was om dergelijke botsingen in de toekomst te voorkomen. Van hunne zijde legden de gezanten over een kopie van Tromps brief aan de Staten, d. d. 30 Mei, waarin de schrijver zelf herhaaldelijk verklaard had van H. Ho. Mo. geen anderen last te hebben dan op de kusten van ons land het oog te houden en verder niet dan tot aan Ostende en Nieuwpoort. (²) De Master of Ceremonies nu berichtte later aan de gezanten dat er nog geen antwoord te verwachten was, omdat deliberatie en rapport aan het Parlement moesten voorafgaan. Op den 5^en^ nog niets vernemende, begonnen zij op antwoord aan te dringen, en daar Nieuwpoort, tot wiens vertrek men besloten had, geen gelegenheid daartoe kon vinden, en de ambassadeurs bespeurden dat de equipage ter zee sterk aangedreven werd, dienden zij een nieuwe memorie op den 6^en^ Juni in (³), waarin zij hunne verzekeringen herhaalden, dat Tromp geen last had verder te gaan dan tot het uiterste gebied der Staten. Zij voegden bij dat stuk verscheidene resoluties, om te bewijzen dat het den Staten ernst was met het tractaat van vriendschap en de alliantie. (⁴) Zij verklaarden door al de besluiten, welke

(¹) „Ut omnia hic interim integra et illaesa serventur."

(²) Verb. Cats c. s., Bijl. 37. Lias Eng. 1652. Aitzema III. 710 vlg. Basnage I. 256. Leven v. C. Tromp, bl. 24. Arend IV, I. 259 (waar het Parlement in plaats van de Raad v. State genoemd wordt) Wicquefort II. 130.

(³) Verb. Cats c. s., d. d. en Bijl. 38. Leven v. C Tromp, bl. 27 vlg.

(⁴) Hierbij behoorde de resolutie van den 25^en^ Mei, waarbij aan de Evangelische Zwitsersche Kantons, die een petitie tot behoud van den vrede met Engeland

dezen tusschen 22 en 29 Mei genomen hadden, den vorigen dag per extra bode door hen ontvangen, nog meer overtuigd te zijn dat H. Ho. Mo. noch oorzaak tot de Rencontre gegeven, noch die gewenscht hadden. (¹) Zij vroegen voor Nieuwpoorts transport een der op de Theems aangehaalde schepen; hij toch stond, nu het zoo geloopen was, gereed naar het vaderland te vertrekken, ten einde daar den staat van zaken goed uiteen te zetten en remediën te beramen. De hoofdzaak bleef dat zij wenschten iets op hunne propositie van den 3ᵉⁿ te vernemen. Dit antwoord liet zich evenwel nog lang wachten, zelfs toen zij, na hunne aanmaning den 11ᵉⁿ Juni herhaald te hebben, den volgenden dag de demissie voor Nieuwpoort verkregen. Hun werd een Engelsch schip afgestaan, onder beding dat het dadelijk zou terugkeeren. Nieuwpoort had zeer veel aanstoot geleden door eenige kwaadwilligen die zijn persoon poogden verdacht te maken, zoodat men hem voor een spion hield. (²) Hiertoe werkte mede, dat hij zonder eenig „publicq character" te Londen vertoefde. De moeilijkheden hierdoor en door de bewaking der ambassadeurs te Chelsea ondervonden, hadden hem met hun goedvinden doen besluiten heen te gaan om rapport te doen. (³) Tegenwind maakte evenwel dat er den 14ᵉⁿ nog geen „apparentie" op vertrek was. (⁴)

Ondertusschen werd de toestand hoe langer hoe bezwarender. De Nederlandsche schepen op de Theems waren opgebracht (⁵) en de havens gesloten, terwijl alles zich ten oorlog

---

hadden ingediend, geantwoord werd, dat de Staten de liefde voor den godsdienst en de genegenheid voor de Vereenigde Provinciën, die uit den brief spraken, op prijs stelden, en dat zij met de vermeerdering hunner vloot geen oorlogzuchtige bedoelingen hadden. De gezanten moesten onderzoeken of de Kantons ook een dergelijken brief aan het Parlement geschreven hadden en, zoo ja, met welke uitwerking. S. R. S. G. 23 Mei 1652.

(¹) Behalve die van 23 Mei zijn er tusschen 22 en 29 Mei geene resoluties, waarbij de verhouding tot Engeland ter sprake komt. De Ambassadeurs brengen hier dus het negatieve bewijs bij, dat geen enkel dezer stukken van een vijandigen geest tegen Engeland getuigde of van een voornemen om vijandelijkheid te plegen.

(²) Basnage I. 256. H. M. Merc., bl. 46.

(³) Br. v. Nieuwpoort a. H. Ho. Mo., d. d. 17 Juni (S. Br. Eng.).

(⁴) Br. v. amb. a. H. Ho. Mo., d. d. 12, 14 Juni (S. Br. Eng.).

(⁵) Vrgl. Leven v. C. Tromp, bl. 29.

toerustte, „in allen schijn of men alreede tot een volle rupture ware gecomen.” De „pressinge van waterluyden” ging zoo „hart als in 1588 en daernaer oyt” was geschied. Als de Staten niet uit eigen beweging satisfactie gaven, was de zaak „irreparabel.” Hoewel zonder eenig bewijs, beweerden de Engelschen dat de gevangene officieren Blake's gevoelen deelden en men sloeg geen geloof aan de verklaringen van Tromp en zijne kapiteins. Al was het zoo dat de zaak zich anders had toegedragen dan Blake rapporteerde, dan nog zou Tromp „volcomen oorsaecke” van het gebeurde geweest zijn „vermits hij heeft ondernomen met de vloot van desen Staet te comen in het vaerwater dat sij hier de Camers vañ Republycque sijn noemende,” en dat hij, niettegenstaande de waarschuwingen, de Engelschen genaderd was zonder de vlag te strijken of „eenigh teycken van respect” te toonen „hetwelcke men hier voorgeeft bij geen mensche geleden te connen werden die een druppel goet Engels bloet in sijn Aders is dragende.” (1) Maar aan de juistheid van Blake's bericht zou men bovendien nooit twijfelen „vermits de groote Godtsalichheyt, bescheydentheyt eñ geleertheyt, die den meergemelten Admiraal Blake hier wert toegeschreven.” (2) De Engelsche Regeering koesterde de meening dat het gebeurde bij Dover eigenlijk voortkwam „uyt de hoofden van degenen die aen den Prince van Oranye en bij gevolge aen den gewesen Coninck alhier vast sijn en dat hetselve bij secrete menees van deselve is getrameert geweest omme de vloote van dese Republycque onvermoedelijck te vernielen eñ alsdan haere vordere desseynen daernaer tegen dese Republycque uyt te mogen voeren.” Men hield het er voor dat de ambassadeurs en de goedgezinde regeeringsleden „bedrieghlijck werden geabuseert,” en zoo die indruk niet weggenomen werd, zou „met Tractaten te maecken niets te doen wesen.” Zoo schreven de ambassadeurs. (3)

---

(1) De „King's Chambers” waren kleine gedeelten van de zee rondom de Engelsche kusten die in 1604 nauwkeurig bepaald en van de overige zee afgescheiden waren; zij werden uitdrukkelijk en voor goed onzijdig verklaard. Muller M. Cl. bl. 230 [1]). Wheaton I. 202 vlg. Zie over de uitgestrektheid der „King's Chambers” Selden M. Cl. p. 399 vlg. (L. II. C. XXII) en de daarbij gevoegde kaart.

(2) Vrgl boven bl. 150, de voorstelling die Whitelocke van Blake geeft.

(3) Br. v. amb. a. H. Ho. Mo., d. d. 12 Juni (S. Br. Eng.), v. Cats en Schaep a. d. St. v. Holl., d. d. 12 Juni (Missiv. a. d. Raadps.).

Met deze stemming moest rekening gehouden en groote behoedzaamheid aangewend worden. De gezanten zagen te recht in dat zij op eén paar punten den last der Staten niet mochten nakomen. Hun was opgedragen te klagen over de onbehoorlijke behandeling, den oorlogsschepen aangedaan, en prompte restitutie te eischen „ende dat costeloos ende schadeloos" van Tuynemans en Fockes schepen. Reeds vroeger hadden zij dien eisch in bedekte termen gesteld door te vragen „alles in zijn geheel te brengen," maar er nu nogmaals ex professo op aan te dringen, en wel op zulk een toon, zou „nae de constitutie eñ humeuren van de saecken alhier" „olie in 't vijer" wezen. Daarom kwamen de gezanten in dezen hunne lastgeving niet na. De brief van Blake aan Tromp had dan ook genoeg doen zien wat van een dergelijk verzoek te wachten was. Het zou onverantwoordelijk geweest zijn door zulk een eisch de publieke opinie te trotseeren, want men hield het er voor dat de Nederlanders na den mislukten aanval van Tromp — „serving only to provoke the English nation and to publish their own dishonour" (1) — de beschuldiging tegen Blake hadden uitgedacht om zichzelven te vrijwaren.

Verder hadden de Staten in een missive van 5 Juni order gegeven, „tot wechneminge van alle verdere misverstanden" in de conferentie het onderwerp aan de orde te stellen „omme uyt te vinden een middel in wat voegen dat de wedersijtse Vlooten ofte Schepen den anderen in zee rencontrerende sullen hebben te bejegenen." De gezanten begrepen te recht dat het niet aanging in dezen tijd van spanning op eens met die quaestie, waarop alles neerkwam, aldus voor den dag te komen. Hiervan was zeker bij de opgewondenheid der Engelschen geen vrucht te verwachten. Zij schreven den 12en Juni kort en bondig terug, dat op dit „seer delicate" punt art. 8 hunner naerdere Instructie nader besluit toezegde (2), en dat zij zich daarom excuseerden deze zaak aan de orde te stellen voordat de nadere resolutie, die nog niet gevolgd was, aangekomen zou zijn, en zij verzochten dat dit „metten eersten" gebeuren mocht.

Het gelukte den gezanten niet afschrift te krijgen van de be-

---

(1) Ludlow I. 350.
(2) Zie boven bl. 96.

scheiden over de Rencontre (1), en alles wat zij deden om beslissing te ontvangen over het verzoek, in hunne memories vervat, bleef vruchteloos. Dagen lang moesten zij zich met berichten van ter zijde tevreden stellen. Maar dagelijks kwamen er klachten in over schepen die in de havens of in de opene zee genomen werden, koopvaarders zoowel als oorlogsschepen, (2) en daarom zonden zij den 13en Juni op nieuw een memorie in aan den Raad, daarin bewerende, evenals vroeger, overtuigd te zijn van de droefheid en ontsteltenis der Staten over de Rencontre. Om genezing te vinden voor de bloedige wond, hadden dezen een algemeene vergadering der Provinciën belegd, die ongetwijfeld betere verwachtingen voor het tractaat zou te weeg brengen. De ambassadeurs verzochten dus de Regeering niet in te groote „precipitantie" ontijdig maatregelen te nemen, die later onherroepelijk of onherstelbaar zouden zijn. Zij vroegen dringend om een gunstig antwoord. (3)

Den 17en Juni werd eindelijk dit lang gewenschte stuk hun door Thurloe en den Master of Ceremonies ter hand gesteld. De Engelsche Regeering was, zoo heette het daar, zeer verrast door de daad van vijandschap, onlangs op de Britsche kust bedreven, terwijl er van haar voortdurend vriendschaps-bewijzen waren uitgegaan. Gaarne zou zij willen gelooven in de genegenheid die de Staten beweerden te bezitten, maar kon dit niet doen, ziende op hunne handelingen, vooral op de vermeerdering der vloot, waarover nog geen voldoende opheldering was gegeven, terwijl het blijkens de verontschuldiging, door hen daarover ingebracht, een maatregel was die ook in hun eigen oogen reden tot argwaan gaf. Dit en de instructies, aan de vlootvoogden medegegeven, leverden te veel redenen op om niet anders te kunnen gelooven dan dat de Staten het plan hadden: „by force to usurp the known Rights of England in the Seas, to destroy the Fleets that are, under God, their Walls

(1) Br. v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 12 Jnni (S. Br. Eng.).

(2) Zie Br. amb. a. Tromp, d. d. 2 Juni. Whitelocke p. 509, d. d. 1 (10) Juni, p. 510, d. d. 4 Juni, waar ook vermeld wordt dat er een imbargo op de Hollandsche schepen in Schotland gelegd was, Wicquefort II. 130.

(3) Deze memorie is te vinden achter den Br. v. amb. a. H. Mo. Mo., d d. 14 Juni (S. Br. Eng.). Aitzema III. 712. Leven v. C. Tromp, bl. 29. Whitelocke, p. 510, d. d. 10 (20) Juni. Arend IV. I. 260. Holl. Merc. bl. 48.

and Bulwarks, and thereby to expose this Commonwealth to Invasion at their pleasure, as by this late Action they have attempted to do. Whereupon the Parliament conceive they are obliged to endeavour, with God's assistance, as they shall have opportunity, to seek reparations of the wrong already suffered, and security that the like be not attempted for the future. Nevertheless with this mind and desire, that all differences between the Two Nations may (if possible) be peaceably and friendly composed, as God by his Providence shall open a way thereunto, and Circumstances shall be conducing, to render such Endeavours less dilatory, and more effectual, than those of this kind hitherto yet have been." Dit antwoord had het Parlement na ernstig beraad op al het gebeurde en al de ingediende memories te geven. (¹) Tevens werden aan de ambassadeurs ter hand gesteld eenige documenten, op de Rencontre betrekking hebbende, waaruit volgens de Engelsche Regeering de toedracht der zaak duidelijk bleek. Deze stukken werden door haar gepubliceerd. (²)

Een pamflet-schrijver uit die dagen had reden om te beweren, dat de Engelschen ver waren in het gebruiken van „versierde woorden," gelijk zij nu weer toonden door hun „reparatie." „Versekertheyt" was in hun oog „onmacht van de andere partij" en onder dit voorwendsel wilden zij niet toelaten dat de Nederlanders zichzelven verdedigden. (³) Te recht mocht Cats eenige dagen daarna aan De Witt schrijven dat in dit antwoord „notabele saecken te remarqueren" waren. Na deze

(¹) Verb. Cats c. s. met Bijl. 40. Lias Eng. 1652. Aitzema III. 712. Whitelocke, p. 510, d. d. 10 (20) Juni. Basnage I. 256. Wicquefort II. 131. Leven v. C. Tromp, bl. 30. Holl. Merc. bl. 49. Arend IV. I 261. Lingard X. 382.

(²) Whitelocke t. a. p. Verbaal Cats c. s., Bijlagen 39—48, nml. het antwoord op de drie memories der ambassadeurs, de stukken boven op bl, 137 ²) genoemd onder N°. 1—5, verslag van het verhoor der gevangene Nederlandsche kapiteins en hunne luitenants, vertaling van de door Tromp gegevene Instructies. Verder behelsde deze verzameling van gedrukte stukken: de memorie der ambassadeurs van 3 Juni, vertaling van Tromps brief aan de Staten, d. d. 30 Mei, de memorie van den 6en Juni met het uit de resoluties geëxtraheerde antwoord der Staten aan de Zwitsersche Kantons, de memorie van den 13en Juni. Dit alles verscheen te Londen bij John Field, printer to the Parliament, en werd ook in het Nederlandsch vertaald.

(³) „Nodige Aenmerckinge op d' Antwoorde van het Parlement enz." Amsterdam 1652.

verklaring, waaruit een onverzoenlijke gezindheid sprak, kon vijandschap van het Parlement de Staten niet meer bevreemden: want de Engelsche Regeering had een beslissende houding tegenover de Vereenigde Provinciën aangenomen, al gaf zij schijnbaar hare geneigdheid te kennen om tot overeenstemming te komen, als God een weg opende, zooals het heette in den toon der godzaligheid, dien zij gewoonlijk aansloeg. Bood zich geen weg tot schikking aan, het zou zijn: „God heeft het niet gewild." Dat er veel aanleiding bestond om dit te vreezen, gaf het einde dezer betuiging te denken, die een beschuldiging bevatte wegens de traagheid en onvruchtbaarheid van de tot dusver gevoerde onderhandelingen. Geene der vragen, door de ambassadeurs gedaan, werd ingewilligd, ja zij werden zelfs niet eens beantwoord. Het Parlement bleef op zijn standpunt staan, bleef zijne wijze van beschouwen handhaven, en zoo was er evenmin als vroeger aan een toegeven van, of een vruchtbare onderhandeling met deze Regeering te denken. Zij wenschte die zaken als naar gewoonte in het spoor dat zij afbakende, in de richting die zij aanwees, te leiden. Over de beleediging welke in haar oog had plaats gehad, behoefde niet meer gehandeld te worden, en zij wilde niets weten van een onderzoek naar Tromps handelwijze. Van zulk een onderzoek toch kon het Parlement onmogelijk het oordeel over de Rencontre laten afhangen, noch daardoor zijn gedrag voor de toekomst laten bepalen. Over die gebeurtenis zelve was geen discussie meer noodig, daar de waarheid ten duidelijkste bleek, ook uit de uitgegevene stukken. Het Parlement wilde blijkbaar oorlog, en het was slechts de vraag hoe de Nederlanders zouden trachten dien toeleg te verhoeden. (1)

Onze gezanten bevonden zich in een moeilijken toestand, vooral nu van het maken van een tractaat in het antwoord niet eens gerept werd en dit in het oog der Engelschen blijkbaar overtollige moeite zou wezen. „De humeuren sijn hyer selsaem en geheel divers en elck vist op sijn getije, omme sijn

---

(1) De Witt schreef uit den Haag, d. d. 8 Juni (zonder adres, maar niet aan een der ambassadeurs gericht) „Het waere wel te wenschen dat sulx door de onvoorsichticheyt van d' eene ofte d'ander der Admrls. waere voorgecomen (Godt weet wie de schult heeft), alsoo daeruyt niet sonder redenen verder verwijderinge staet te vreesen." Minuten Br. v. De Witt, 1650—1652.

Intrest en reecken. int voorsz. werck te vinden, zulcx dat wij noch niet en connen sien, dat dit werck gedaen ofte haest gegedaen sal wesen." Zoo luidde het bericht van Cats. (¹) De Regeering der Vereenigde Provinciën deed intusschen al wat in haar macht was om te komen uit „dese benaewde constitutie van saecken." (²) Nog denzelfden dag, waarop de ambassadeurs het antwoord van het Parlement ontvangen hadden, kregen zij van de doorzettendheid hunner Regeering een voor hen verrassend bewijs.

(¹) Br. v. Cats a. De Witt, d. d. 21 Juni (Missiven a d. Rdps.) In denzelfden brief liet Cats zich ook uit over de verschijning welke in den morgen van den 22en December 1651 op zee door een stuurman van Maassluis met zijn scheepsvolk was gezien. Het maakte op hem indruk dat dit juist op den dag voorviel waarop hunne ambassade zee koos. Hij zeide er van: „soodanige Hemelsteyckenen (gelijck als alrede gebleecken is) hebben int gemeen beswaerlijcke uytslaegen, want dat in Hemelsche registers opgeschreven staet wordt opter aerden t'sijner tijt geopenbaert." Hij hechtte er gewicht aan dat de stuurman voor een zeer vroom en goed man bekend stond. Aitzema haalt de gerechtelijke akte die van dat gezicht werd opgemaakt aan bij gelegenheid van de gewichtige Rencontre met de kenmerkende bijvoeging: „Dit veroorsaeckte alrede in dien tijdt veel pratens: Ick slae niet veel gheloof in sulcke dinghen; nochtans is den Oorlogh te Water daer op ghevolght, ende soo strengh, dat noyt een met sulcken kracht ende furie in de voorgaende tijden is ghehoort ofte gezien." Aitzema III. 710. Over het voorval kan men naslaan Arend IV. I. 255 vlgg.

(²) S. S. O. fol. 192.

HOOFDSTUK VI.

VERGEEFSCHE MOEITE.

Tromps kennisgeving van de Rencontre, den 30en Mei geschreven, werd door kapitein C. Everts in den Haag gebracht, waar de Staten-Generaal terstond na zijne aankomst den 3en Juni nog te tien uren des avonds bijeenkwamen. Zij namen in die zitting en de volgende dagen alle maatregelen welke in deze hachelijke omstandigheden onvermijdelijk waren, nu aldus onverwacht de oorlog op het punt stond van uit te barsten en door het gebeurde op 29 Mei een geheel andere toestand en verhouding in het leven was geroepen. Zij begrepen dat thans „sonder eenich tijtverlies" al de vaartuigen die nog aan de buitengewone equipage ontbraken, gereed gemaakt, naar zee gezonden en onder de vlag van den Luitenant-Admiraal gebracht moesten worden, en de Provinciën mochten nu vooral niet meer nalatig zijn in het uitrusten der 50 Directeursschepen. Tromp ontving bevel „dat hij hem met soodanigen circumspectie sal hebben te comporteren dat aen de eene zijde de reputatie van desen Staet bewaert eñ aen d'andere geene rechtveerdige oorsaecke gegeven en werde tot verdere verwijderinge ofte rupture mette Republycque van Engelandt," (1) een lastgeving die doet zien dat de Staten zijne flinke houding niet afkeurden, maar tevens dat zij hem ook van hetgeen verder zou gebeuren, de verantwoording geheel wilden doen dragen. (2)

---

(1) R. S. G. 3, 4 Juni 1652. S. R. S. G. 5 Juni 1652. De Secr. Res. slechts in de minuten te vinden. Vrgl. Minuten Br. v. De Witt, d. d. 18 Juni 1652.

(2) Zij verklaarden dat uit zijn brief van 30 Mei: „Claerlijck af te nemen is dat d'eerste offensie is begonnen aen de zijde van de vlote van Engelandt". S. R. S. G. 5 Juni 1652 (Minuten).

Tromp zette intusschen de uitvoering van zijn plan voort, (1) en kwam voor de Maas; (2) maar was spoedig weer voor Ostende, (3) en naar aanleiding van een brief, van daar verzonden, namen de Staten, op voorstel van Holland, het besluit hem te antwoorden „dat hij aengaeñ het voeren ofte strijcken vañ vlagge in de Rencontre mette Engelsche Vlooten of Schepen hem bij provisie respectivelijck sal hebben te gedragen en te reguleren in sulcker voegen als bij tijden van voorgaende Coningen van Groot-Britaignen is gedaan ende gepractiseert geweest. Wijders dat hij aañ Engelsche vlooten ofte schepen geen offensie sal hebben te doen, maer in gevalle hij ofte sijne onderhebbende Schepen van de selve aangetast ofte bevochten mochten worden dat hij hem niet alleen sal defenderen, maer oock bij alle wegen eñ middelen deselve wederom soecken affbreuck te doen, oock te bemachtigen eñ te vermeesteren, mitsgaders te libereren soodanige schepen als sij souden mogen comen te nemen. Ende sal hij de schepen die hij vañ Engelsche sal comen te veroveren herwaarts opsenden, doende evenwel eñ latende doen aen de selve eñ aen de Engelsche natie soodanige bejegeningen als nae gelegentheyt sal behooren." Zeeland stemde tegen, omdat dit in zijn oog een besluit was „enerverende eenichsints den text vañ Instructie hierbevoren aen den Lt.-Admirael Tromp tot conservatie vañ navigatie eñ gemeyne commercie deser Landen verleent." (4)

Deze Provincie, gelijk reeds vroeger bleek, (5) bijzonder tegen de Engelschen verbitterd, wenschte niet te deelen in den maatregel, waardoor de Staten te kennen gaven tot de uiterste grens van toegevendheid te willen gaan. Het Parlement werd beschouwd als de drager van de majesteit die de koningen weleer in bezit hadden gehad. Hiermede was echter, nu evenmin als vroeger, erkend, dat de Engelsche Regeering als de zee beheerschende, recht had het strijken te eischen. De Staten wenschten de nadeelige gevolgen, die de Rencontre bij

(1) Medegedeeld in zijn brief aan H. Ho. Mo. d. d. 4 Juni. Lias Eng. 1652.

(2) Blijkens een brief d. d. 7 Juni a. H. Ho. Mo. R. S. G. 8 Juni 1652. Lias Admir.

(3) Blijkens een brief d. d. 10 Juni a. H. Ho. Mo. R. S. G. 10 Juni 1652. Lias Admir.

(4) R. S. G. 13 Juni 1652, vrgl. R. H. 12, 14 Juni 1652.

(5) Zie boven bl. 108 [3]), 146 [7]).

de stemming in Engeland hebben kon, te voorkomen en namen daartoe dit inwilligende besluit. (1)

Te zamen geroepen ook om in deze moeilijke tijdsomstandigheden 's lands eer te behartigen (2), vereenigden zij zich met den wensch van Holland om, door het zenden van een buitengewoon ambassadeur naar Engeland, te toonen, dat niet alleen toerustingen tot een misschien noodzakelijken oorlog, maar vooral krachtige pogingen om dien te voorkomen hun gewenscht voorkwamen. Op die wijze kon het best de indruk van het gebeurde weggenomen worden, meende Holland, en aan haar liet de voorzittende Provincie, die zelve niet gezind was deze resolutie te doen doorgaan, daartoe den presidialen zetel open. (3) Eenparig wenschte Holland de benoeming van Adriaan Pauw, den Raadpensionaris, niets willende weten van zijn verlangen dat hij geëxcuseerd zou worden, en drong hem tot toegeven, niettegenstaande vroeger de toezegging was verleend dat hij van buitenlandsche diensten ontslagen zou wezen. (4) Zijne Provincie beloofde hem dat hij na deze ambassade van dergelijke opdrachten vrijgesteld zou blijven en de terugkeer geheel aan hem staan. (5). Daar de Staten-Generaal zich met deze keuze vereenigden en Pauw toegaf werd hij afgevaardigd om aan de Engelsche Regeering „met levendige redenen te representeren en deselve te doen begrijpen dat het voorgevallene ongemack tusschen voorsz. scheepsarmade niet en is veroorsaeckt vañ sijde van desen Staet en te dilueren de impressien die daarjegens alrede gegeven sijn en noch verder gegeven souden mogen werden ende voorts te doen 't gene hem verder in last sal gegeven worden bij sijne Instructie," (6) die moest worden opgemaakt „uyt de ingredienten en

(1) Vrgl. boven bl. 68, 133 en beneden bl. 175.

(2) Op verzoek van Gecommitteerde Raden, d. d. 5 Juni, had de Oudtraed van Dordrecht zijne afgevaardigden gezonden met vollen last tot alles wat hun noodig zou voorkomen voor securiteit van het land, faciliteit der negotiatie en ter verhoeding van alle verwijdering tusschen de twee natiën. S. S. O. fol. 190 en Minuten Br. De Witt, d. d. 7, 8 Juni 1652.

(3) Zeeland en Utrecht deden aanteekenen dat zij, als ongelast, in deze conclusie niet consenteerden en handelden evenzoo bij iedere bepaling dienaangaande, ook bij de benoeming van Pauw. S. R. S. G. 13, 14 Juni 1652.

(4) Aitzema III 604. Wagenaar XII. 210 en de Bijvoegselen. Holl. Merc. September 1651 bl. 105, 1652 bl. 50. Bilderdijk G. d. Vad. IX. 52 vlg.

(5) R. H. 13 Juni 1652.

(6) S. R. S. G. 13 Juni 1652.

stoffe influerende in het concept van missive" aan de ambassadeurs ter vergadering op gisteren „ geëxhibeert eñ gelesen." (1)

Pauw moest geheel vrij staan tegenover de reeds in Engeland verblijf houdende buitengewone gezanten. Wel zouden dezen met hem moeten correspondeeren en hem de behulpzame hand bieden, maar zijne zending was een afzonderlijke, en daaraan hadden zij niet officieel deel te nemen „ ten ware hij uyt bijsondere redenen ofte occurrentien anders mochte geraden vinden, in welcken gevalle hij d'andere Heeren Ambrs sal versoecken daerinne mede neffens hem te concurreren, gelijck deselve daertoe versocht eñ geauthoriseert worden bij desen." Daarentegen had Pauw zich ook niet in te laten met de onderhandelingen over de alliantie, (2) die hij niet mocht afbreken noch doen afbreken, maar „ in poincten" laten moest, ook bij zijn vertrek. (3) Het was zijne taak den weg te bereiden voor de onderhandelingen, daarvoor hun zijn zedelijken steun te verleenen en vooral, door te bewerken dat de Rencontre geen hinderpaal bleef voor de voortzetting van het aangevangen werk, den arbeid zijner ambtgenooten mogelijk te maken. Daarbij behoorde de opdracht om te onderzoeken of men van plan was met „ feytelijcke attentaten en equipagien ter zee voort te gaen," ijverig werkzaam te zijn tot cessatie daarvan en tot het vrijlaten der genomene schepen, „ mitsgaders d'uyterlijckste intentien bij ronde verclaringe off andersints soecken te vernemen" en daarvan bericht te geven. (4) Over het gewichtige punt zelf luidde de instructie: „ ende sal soo bij sijn audientien als in de conferentien het gepasseeř in de Rencontre tusschen de twee Admiralen trachten te verschoonen, en dat 't selve geensints en is geprocedeert bij ordre ofte toedoen van den Staet, maer bij accident ofte ongeval eñ dat d'intentien van haer Ho. Mo. sijn eñ blijven sullen, om met Engelandt een vaste, solide eñ eeuwige Vrintschap te maecken ende te onderhouden. (5) Ingevalle het gepasseerde tegen den Lt.-

(1) R. S. G. 14 Juni 1652. In Lias Eng. evenmin als in „ Wtgaende brieven" 1652 is te vinden een brief aan de gezanten van den 14en Juni. Vrgl. Minuten Br. v. De Witt d. d. 14 Juni 1652.

(2) R. H. 14 Juni 1652. Instrb. fol. 177. Art. 8 der Instr.

(3) Art. 10 der Instr.

(4) Art. 5, 6 der Instr. Zie ook Pauw's afscheidsrede Aitzema III. 720 (a.).

(5) Art. 3 der Instr.

Admirael Tromp soude werden gereleveert en satisfactie ofte straffe daerover begeert, ofte op vordere reparatie geinsisteert, sal hij t'selve met de beste redenen soecken t'excuseren ofte indeclineren. Ende wijders geperst wordende, sal hij mogen voorstellen, alsoo d'Admiralen van wedersijden van contrarie feyten worden bedacht eñ geinsimuleert, dat de voorsz. saecke naeder ondersoeck vereyscht eñ dat door neutrale Commissarissen, ten wedersijden te deputeren, de saecke ondersocht eñ gearbitreert, mitsgaders over de vereyschte reparatie en satisfactie een bequame voet soude connen uytgevonden worden, soo voor het voorgaende als voor het toecomende, welcken voet hij in gelijckheyt van wedersijden sal mogen accorderen." (1)

In het uitvoeren zijner commissie werd Pauw geheel vrijgelaten en ook in het doen van voorstellen die met den stand van zaken overeenkwamen. (2) Op deze wijze werd hem die moeilijke, weinig belovende taak opgedragen. Geen wonder was het dat Pauw geringe genegenheid daarvoor betoonde, maar des te verdienstelijker dat hij zich liet bewegen en een waardig vertegenwoordiger van zijn land geweest is. De Staten erkenden zijne opoffering door hem zelven bijna volkomen meester te laten van de zending, hem opgedragen, en zoo weinig mogelijk zijne vrijheid te beperken. Het was tevens om de bestaande omstandigheden moeilijk hem meer bindende instructies mede te geven, daar alles afhing van de toestanden die zich in de Engelsche regeeringskringen zouden voordoen. Zoo was deze zending een van bijzonder vertrouwen, en de eenparige wensch voor de benoeming van Pauw was een schitterend bewijs voor de verdienstelijkheid (3) van zijn persoon, evenzeer als zijn toegeven getuigde van de vaderlandsliefde die in hem was. Trouwens, welk een bekwaam en trouw dienaar hij was van de wezenlijke belangen van Holland, had Pauw bij vroegere gezantschappen, bepaaldelijk bij de onderhandelingen te Munster getoond.

Het zenden van een afzonderlijk ambassadeur over de gebeurtenis die de oorzaak van volkomene verwijdering kon worden, was een krachtige maatregel welke voor het oog van het Par-

(1) Art. 4 der Instr.
(2) Art. 12 der Instr.
(3) Vrgl. Wicquefort II. 132.

lement veel meer de goede gezindheid der Staten moest bewijzen dan het opdragen van dergelijken last aan een der reeds onderhandelende gezanten zou gedaan hebben. Door het geven van een zelfstandig karakter aan Pauws ambassade werd zijne positie eervoller, wat tegenover hem billijk was, maar werden toch de rechten der andere gezanten niet gekrenkt. (1) Het zou moeilijk gegaan zijn Nieuwpoort, (2) die zonder bepaalden titel in Engeland gekomen was, op eens als gezant over eene nieuwe quaestie aan te stellen, terwijl het de voorkeur verdiende iemand te zenden die persoonlijk de laatste beraadslagingen der Staten had bijgewoond, zoo als het geval met Pauw was. (3) Hij zou ongetwijfeld de hoofdpersoon wezen onder de vertegenwoordigers der Vereenigde Provinciën en de overigen zouden meer op den achtergrond treden, tenzij hij besloot zijne volmacht ook op hen over te brengen; maar dit lag in den aard der zaak, daar zijne negotiatie de hangende en dreigende quaestie van den dag betrof. Was zijne zending afgedaan, dan traden Cats en zijne collega's weer op den voorgrond, en werd het Parlement er toe gebracht, terstond de onderhandelingen over het tractaat voort te zetten, dan hadden zij nevens Pauw een zelfstandige taak.

Het is dus onnoodig in de resolutie van den 14en Juni een bewijs te zien van het bestaan eener minder gunstige opinie over de in Engeland verblijf houdende ambassadeurs. Toch geven Aitzema's woorden de mogelijkheid van een ontevredene stemming aan de hand: „om reden was goetgevonden den Heer van Heemstede alleen te crediteren, opdat hij alleen mocht ageren, of (4) op de drie andere eenigh arghwaen ofte on-

---

(1) Vrgl. Pauw's afscheidsrede voor het Parlement. Lok. S. G. Eng. 57 n°. 17. Zie boven bl. 166.

(2) „Qui n'était pas desagréable à quelques Membres du Parlement." Wicquefort II. 131. Hij was in Januari 1650 voor de zending waartoe Holland besloot, zeer in aanmerking gekomen, zie boven bl. 31.

(3) „Sicuti tam recenter ex supremo ipsorum concessu egressus certissima scientia testari possum," verklaarde hij van der Staten wensch naar den voorspoed der Engelschen, en van zich zelven: „cui ratione muneris omnibus consiliis interesse licuit," en „ayant part dans touts leurs (der St.-Gen. en St. v. Holl.) plus importans et plus intimes conseils et deliberations." Lok. S. G. Eng. 57. N°. 1 en 2.

(4) dit *of* schijnt hier *indien* te beteekenen.

gunst mocht sijn geworpen," [1] en het kan wezen dat hierin of in persoonlijken tegenzin ook een reden schuilde van het genomen besluit. In Engeland schijnt de meening ingang gevonden te hebben dat er oneenigheid was tusschen Cats, Schaep en van de Perre, althans Guizot schrijft: „ils n'étaient pas tous les trois animés au même degré de ce désir (het verkrijgen eener bevredigende oplossing); on remarquait leurs dissidences; on les appelait ironiquement „les ambassadeurs désunis des Provinces-Unies."" [2] Pauw meldde later dat de Engelsche Regeering liever met hem dan met de overigen onderhandelde. [3] Nieuwpoort werkte in het vervolg, volgens den wil der Staten, bijzonder met hem en woonde evenmin als Pauw te Chelsea, maar in de nabijheid van Whitehall in de stad. [4]

Met spoed was het besluit om Pauw te benoemen en te instrueeren tot stand gekomen en met groote snelheid werd het ten uitvoer gebracht, daar ieder uitstel hoogst schadelijk kon wezen. In de avondzitting na zijne benoeming werd de instructie opgemaakt, [5] en reeds den 15en vertrok de nieuwe ambassadeur om twee dagen later te Gravesend aan te komen. [6] De gezanten te Chelsea, over zijne komst verbaasd, gingen terstond in booten naar hem toe. Pauw had Nieuwpoort nog te Gravesend aangetroffen en hem daar der Staten verzoek getoond, dat hij blijven zou om hem bij te staan en te zamen terug te keeren. [7] De Schiedamsche Raadpensionaris, die zeer gaarne Engeland verlaten had, besloot toe te geven en, al meende hij dat alle „extremiteyten stonden uit te barsten," toch terug te gaan om te zien hoe dit opgenomen zou worden. [8] Intusschen hoopte hij dat de Staten zijne overkomst

---

(1) Aitzema III. 716. Leven v. C. Tromp bl. 35.

(2) Guizot, H. d. l. R. d'Angl. II. I. 271; vrgl. Wicquefort II. 131.

(3) Zie Bijlage D.

(4) De Witt's brief d. d. 8 Juni 1652, voorkomende in den band „Commerce 1648—1684.

(5) R. S. G. 14 Juni 1651. Basnage I. 256.

(6) Verb. Cats c. s. Aitzema III. 714. Wicquefort II. 132 noemt den 18en, eveneens Leven v. C. Tromp, bl. 31. Holl. Merc. bl. 50. Tijdens zijne afwezigheid was Jan De Witt tijdelijk Raadpensionaris. Simons, Jan De Witt bl. 25.

(7) Minuut br. v. H. Ho. Mo. aan Nieuwpoort d. d. 14 Juni. Lias Eng. 1652. Art. 9 v. Pauw's Instr. Zie boven bl. 156.

(8) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 17 Juni (S. Br. Eng.).

niet onredelijk zouden vinden, wanneer hij „met geen behoorlicke versekertheit ofte goede reputatie" langer in Engeland kon blijven. (1) Dezen zorgden voor hem eenige weken later, in de dagen dat men meerdere verwijdering vreesde, ofschoon die „met groote ongefundeertheyt soude mogen worden gesustineert." Daar hij in dit geval, als „sonder eenich publicq character," de voordeelen van gezant niet zou kunnen genieten, moest hij zich als Conseiller d'Ambassade of iets dergelijks gedragen en als zoodanig den Raad van State schrijven tot voorkoming van ongelegenheid. (2)

Pauw meldde nog uit Gravesend, van verschillende kanten vernomen te hebben (3) dat de gemoederen zeer ontsteld waren; hij verzocht dat Tromp bevel krijgen zou alle vijandelijkheden te vermijden en Engeland niet te naderen. Van Britsche zijde gaf men hem hoop op reciprociteit hierin en de verklaring, dat het minste accident „de geheele saecke tot irreparabile extremiteyten en openbaere rupture soude brengen." Hij durfde over dit punt zelfs niet meer schrijven „om de onseeckerheyt vañ passagie." (4) Eveneens gaf hij in zijn eersten brief uit Westminster te kennen, dat de zaak van Dover zeer hoog opgenomen werd, en dat er reeds gegeven waren „seer preiudiciable ordren, van welcke uwe Ho. Mo. wel eer d' effecten als de tijdingen souden mogen vernemen." Ging men dit met geweld te keer, dan waren er groote „swaricheden eñ extremiteyten" tusschen de twee Staten te verwachten, „die in korte tijt apparent tot totale rupture geschapen sijn uyt te barsten," als God 't niet voorkwam. (5)

Met behoorlijke eerbewijzingen ontvangen, (6) werd Pauw den 21en Juni tot de eerste audientie in het Parlement toegelaten. Daar betoogde hij in een lange redevoering dat het gevaar, hetwelk de onderlinge vriendschap bedreigde, moest afgewend worden en dienstbaar gemaakt om de goede verstandhouding te versterken; ook de gemeenschap van godsdienst verbood

(1) Br. v. Nieuwpoort a. H. Ho. Mo. d. d. 17 Juni (S. Br. Eng.).
(2) S. R. S. G. 30 Juni 1652.
(3) Aitzema bracht hem toen reeds onder het oog dat de Engelschen zonder het geven van eenige satisfactie niet te winnen waren. Aitzema III. 730.
(4) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 17 Juni (S. Br. Eng.).
(5) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 21 Juni (S. Br. Eng.).
(6) Ludlow I. 350. Aitzema III. 714. Comm. Journals 8, 10, 11 Juni.

verdeeldheid. Hij drong er op aan dat de onderhandelingen over het tractaat onverwijld met de daartoe geïnstrueerde gezanten voortgezet zou worden, en gaf te kennen dat het geschied was: „nihil deliberato, composito vel praecedenti mandato sed casu fortuito et fortasse ex humanarum rerum fragilitate et inconstantia." Hij verklaarde gezonden te zijn om een spoedige overeenstemming te bewerken over het gebeurde en te bevorderen dat er orde gesteld werd, waardoor dergelijke ongelukkige zaken voortaan niet meer zouden kunnen voorvallen. (1) Naar den Raad van State verwezen, (2) deed hij ook daar het voorstel om bevelen te beramen welke tot regel zouden strekken voor de vloot, waardoor in het vervolg oneenigheid zou kunnen voorkomen worden. Dit was de wensch van de Staten, die ook daarbij niet voorhadden „de disputer l'honneur et la dignité de cette République, l'estimant la première et la plus considérable dans l'Europe." Zou de wond geen ongeneeslijk karakter krijgen en alle verdere ergernis voorkomen worden, dan was het noodig dat het aanhouden van schepen gestaakt werd. (3) Op dit laatste moest noodzakelijk gewezen worden, daar onophoudelijk Nederlandsche vaartuigen aangehaald werden. Bij de kust van Vlaanderen had weêr over het strijken der vlag een gevecht plaats gehad tegen twee schepen, waarvan de Engelschen één enterden, dat evenwel ten gevolge der dappere verdediging zonk, terwijl het andere zich op strand liet loopen. (4) Blake berichtte dat hij 26 koopvaarders en 3 oorlogsschepen had buit gemaakt, (5) terwijl het

---

(1) Aitzema III. 714 vlgg. Lok. S. G. 57 N°. 1. Holl. Merc. bl. 50 vlgg. Leven v. C. Tromp, bl. 32 vlgg. Decl. Parl. p. 20 vlgg.

(2) Lok. S. G. 57 N°. 1. Comm. Journ. 14 Juni.

(3) Lok. S. G. 57 N°. 2. Bijl. 2 en 3. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.). Aitzema III. 716 vlg. Decl. Parl. p. 28 vlgg. Holl. Merc. bl. 53 vlgg. Leven v. C. Tromp bl. 35 vlgg. Deze oraties zijn dus geheel in overstemming met art. 2 en 3 zijner instructie. Wicquefort II. 132 geeft slechts een uittreksel, waarbij Mr. C. A. Chais van Buren de gelegenheid neemt aan te teekenen: „Le resumé de Wicquefort..... est très inexact. Il ne distingue pas les différentes phases de la négociation de sorte que le lecteur est hors d'état d'apprécier toutes les peines que M. de Heemstede a prises pour prévenir une rupture formelle."

(4) Whitelocke, p. 511, d. d. 12 (22) Juni.

(5) Whitelocke p. 511, d. d. 13 (23) Juni.

aantal der genomen bodems op den 24en Juni tot 36 gestegen was. (1)

In de eerste conferentie (2) (24 Juni) gaf onze gezant in bedenking of het niet beter ware „qu'on passât par dessus du passé et qu'il fût pris de l'un et de l'autre costé comme s'il n'y avait jamais rien eu et ainsi tout fût remis comme il a esté par cy devant," daar het gebeurde toch zonder opzet had plaats gehad. Bij zijne komst in Engeland had hij bemerkt dat er andere beschouwingen daarover aangenomen werden dan zijne principalen ter ooren waren gekomen, dat de partijen „sont discrepantes dans leurs productions et ainsi on ne pourroit pas clairement juger du faict." In geval het Parlement meende de zaak niet te kunnen laten rusten, verzocht hij dat er van weerszijden personen zouden benoemd worden om uit te maken wie van beide Admiraals het eerst had aangevallen; dat de schuldige gestraft zou worden, waartoe Ho. Mo. van hunne zijde zich wilden laten vinden. Opdat zulke ongelukken niet meer zouden kunnen voorvallen, hadden dezen reeds nieuwe bevelen gegeven over het salueeren en strijken van de vlag, waarbij aan de Engelsche Republiek niet minder eer werd bewezen dan weleer aan den Koning, en zij hadden nu evenmin als vroeger in den zin „de diminuer en aucune façon l'honneur et la dignité du Parlement." Natuurlijk werd niet vergeten aan te dringen op vrijlating van aangehouden schepen, personen en goederen, staking van alle vijandelijkheid en voortzetting der onderhandelingen. Voor dit laatste was noodig, wilde men komen tot „une conclusion bonne, ferme et permanente," een uiteenzetting van den Raad over de verschillen die nog uit den weg geruimd moesten worden, als ant-

(1) Whitelocke, p. 511, d d. 14 (24) Juni. Het Wekelijcke Nieus van 21—27 Juni spreekt over deze aanhalingen uitvoeriger en vermeldt een grooter aantal schepen.

(2) Tot Commissarissen waren benoemd Whitelocke, Lisle, Viscount Lisle, St. John, Bond, Scot, Purefoy, Henri Vane, Masham, Martin en Morley. Drie of vier hunner moesten Pauw's voorstellen schriftelijk in ontvangst nemen en daarvan rapport doen. Lok. S. G. Eng. 57, N°. 2. Aitzema III. 717. Leven v. C. Tromp, bl. 37. Decl. Parl. p. 32. „De Heere St. John (tot wiens compste sommige alhier meenen onse handelinge tot noch toe gedilayeert te sijn) is op den 21en deser uyt Schotlandt alhier gearriveert," hadden Cats en Schaep reeds den 24en Mei aan De Witt gemeld (Miss. a. d. Rdp.). Vrgl. Whitelocke, p. 507.

woord op het laatste vertoog der ambassadeurs. (1) Doch het „heeft vrij redenen van bedencken, off men hyer sal willen verstaen tot cessatie van alle acten van hostiliteyt, sonder daerin te vermengen de ingredienten van het Tractaet selfs eñ daervan wel verseeckert te sijn; nae ick het werck hyer sie, soo sal dat soo effen niet afflopen," schreef Cats. (2). Pauw kwam dus reeds nu tot het voorstel, door art. 4 zijner instructie voorgeschreven, als hij het geven van satisfactie niet meer kon afwenden en daartoe „geperst" werd.

Gedurende deze conferentie werd hem „onvermoedelijck affgevraegt" of hij bezat „absoluyt en suffisant pouvoir omme te tracteren en te concluderen" en bij herhaling eischte men van hem de overlegging daarvan (3). De Engelschen namen het zeer hoog op dat hieraan niet kon voldaan worden, te meer daar de Heer van Heemstede te kennen had gegeven in tien of twaalf ambassades te zijn geweest. Dat hij nu zoo slecht voorzien was „causeerde meer jalousie," en „groote presumptie wiert gegeven, dat hij alleenlijck met discoursen soude soucken tijt te winnen totdat mijn Heeren de Staten sien souden hoe de saecken van Vranckrijck haer souden schicken." (4) De Commissarissen brachten de zaak voor het Parlement, (5) waar Cromwell, terwijl sommigen „wat heevigh daerop

(1) Lok. S, G. 57, N°. 4. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni. Bijl. 4 (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 32. Holl. Merc. bl. 55. Aitzema III. 717 vlg., die de conferentie op den 26en plaatst, in strijd ook met zijne eigene bewering, dat die op den 27en de derde was. De tweede conferentie werd gehouden op den 25en. Leven v. C. Tromp, bl. 39. Br. v. Nieuwpoort en die v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni. (S. Br. Eng.).

(2) Cats a. De Witt, d. d. 21 Juni (Miss. a. d. Rdps.).

(3) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni en Bijl. 5 (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 33, 38. Lok. S. G. Eng. 57 N°. 4. De stukken die Pauw en de andere gezanten mede gekregen hadden, worden genoemd. S. R. S. G. 14 Juni 1652. R. S. G. 15 Nov. 1651.

(4) Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier, d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.). Hij schreef later over de verhouding tot Frankrijk het volgende, met verzoek het buiten de publieke vergadering te houden; „Den Capn. Major Gentillot, hebbende brieven van credentie in forma aen dese Regeeringe van de Croon Vranckr. is tot Greenwich afwachtende wat succes onse saecken sullen hebben ende in wat vougen den selven daer omtrent ageert, Can uwe Ed. nae sijne gewoonlijcke wijsheyt wel afmeeten." Br. a. d. Griffier, d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.).

(5) Lok. S. G. Eng. 57, N°. 5, d. d. 26 Juni. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni, Bijl. 7. (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 43 (met eenigszins afwijkende woorden).

geharangeert hadden, zich „in seer moderate en convenabele Termen" uitliet. (1) De toestemming tot voortzetting der onderhandelingen werd verleend, toen de overige ambassadeurs verklaard hadden dat zij krachtens de hun gegevene volmacht zeer tevreden waren alles te onderteekenen wat Pauw op grond van zijn last genegotieerd had of zou negotieeren, een verklaring die zij te eerder gaven, „oordeelende dat door dit incident de schult aen onse zijde soude werden gegeven van retardement van de handelinge," zooals zij schreven. (2). De oorzaak dat dit pouvoir ontbrak was volstrekt niet gelegen in het overhaaste vertrek, (3) waarop Pauw zelf zich dan ook niet beriep, en de verschillende verontschuldigingen door Nieuwpoort opgeworpen, bewijzen dit nog meer. (4) De Staten zullen het denkelijk wenschelijk gevonden hebben, door zulk een stuk niet mede te geven, allerlei moeilijkheden, voor het oogenblik althans, te ontgaan.

Slechts weinige dagen had dit oponthoud den voortgang der besprekingen belemmerd. Pauw vroeg en verkreeg terstond daarna een derde conferentie, waarin hij wenschte te geven „des autres ouvertures sur des choses très importantes qui ne peuvent souffrir aucun delay." (5). Wel was het van dringend belang wat hij proponeerde, ofschoon het voor een groot deel bestond in recapituleeren van vroegere voorstellen, daar het Parlement zich over deze nog niet had uitgelaten. De Staten zouden, volgens zijne mededeeling, de Engelsche kooplieden te Rotterdam blijven beschermen, niettegenstaande de oneenigheid, als bewijs dat zij vast besloten waren de vriendschap met Engeland te handhaven. Het gebeurde bij Dover moest geen verwijdering veroorzaken, maar voor een persoonlijke daad gehouden worden, ter verantwoording komende van hen

(1) Br. v. Nieuwpoort, a. d. Griffier d. d. 28 Juni. Van Cromwell heet het daar: „dien Heer gebruyckt een sonderlinge voorsichtigh. om niet te seer benijdt te werden."

(2) Aitzema III. 718. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. 27 Juni, Bijl. 11, die van 28 Juni met Bijl. 8. (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 38—45. Lok. S. G. Eng. 57 N°. 6. Br. v. Cats a. De Witt d. d. 28 Juni (Miss. a. d. Rdps.).

(3) Dit wordt aan de hand gedaan door Aitzema (t. a. p), Wicquefort (II. 133) en Basnage (I. 256).

(4) Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier d. d. 28 Juni.

(5) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni, Bijl. 10 (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 46. Aitzema III. 718.

die hunnen last waren te buiten gegaan. Daarom bleef hij aandringen op het benoemen eener commissie die, naar de beginselen tusschen alle Staten geldende, uitspraak in dit geschil zou doen en naar verdienste straf bepalen. Had Pauw vroeger op een vaste regeling aangedrongen, waarnaar de schepen der verschillende natiën zich bij ontmoetingen zouden moeten gedragen, nu wenschte hij deze aangelegenheid op andere wijze af te handelen: „ en outre les navires de guerre se rencontrans en mer et se reglans comme auparavant et durant le temps du précédent régime, il n'y aura plus aucune dispute sur ce subject." (1) Door het besluit der Staten dienaangaande was dat geschil op een wijze beslist die de Britsche vloot koninklijk aanzien toekende; daarmede moesten de Engelschen voldaan zijn, en een overeenkomst was verder geheel overbodig. Pauw meende zeker zóó het veiligst dat moeilijke punt buiten behandeling te houden, dezen steen des aanstoots te vermijden, en ongetwijfeld was de verwachting op een eervolle regeling voor zijn vaderland verdwenen, waarin zijn vroeger voorstel wel gegrond zal geweest zijn.

Hij was zeer bekommerd over den gang van zaken en drong voortdurend ten sterkste aan bij de Regeering in 's Gravenhage, om toch vooral de meest mogelijke behoedzaamheid in acht te nemen en voor geheimhouding van zijne berichten zorg te dragen. Ook de Engelschen publiceerden van hunne zijde de gewisselde stukken niet en de vreemde gezanten wisten niets dan hetgeen Pauw hun nu en dan voorzichtig mededeelde. (2) Hij vond een zeer te waardeeren hulp in Nieuwpoort met wien hij druk arbeidde. Vergunning voor dezen om de conferenties bij te wonen, had hij evenwel niet kunnen bekomen. (3) Pauw was ook voortdurend in betrekking met de

(1) Lok. S. G. Eng 57, N°. 7. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni, Bijl. 12. (S. Br. Eng.). Leven v. C. Tromp, bl. 39. Holl. Merc. bl. 57. Decl. Parl. p. 46 vlgg. Stubbe, Further Justif. (Apol.) p. 119. Basnage I. 257. Aitzema (III. 718) beweert onjuist dat Pauw thans eveneens benoeming van Commissarissen verzocht om de ontmoetingen in zee voor de toekomst te regelen.

(2) Br. v. Pauw a. De Witt, d. d. 28 Juni, opgenomen als Bijlage D. Hij had „bedencken, dat men van de verheyschte satisfactie en̄ versochte ontslaginge, mitsgaders vorder ophoudinge teffens en te gelijck sal willen tracteren en̄ pogen te convenieren." Br. a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni en 5 Juli (S. Br. Eng.).

(3) Verschil over de plaats die Nieuwpoort daar zou moeten innemen was het beletsel. Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.).

andere ambassadeurs, ofschoon zij sedert zijne komst in de onderhandelingen niet verder hadden gedeeld wegens het verschil der van elkaar afgescheidene instructies. (1) Ook hunne verwachting op een schikking was gering en zij verklaarden „anders niet te sien alsdat de Regeeringe alles daertoe prepareert sigh meester van de zee te maecken." Zij waren nog den 28en Juni volkomen onzeker welk antwoord zou gegeven worden op het verzoek om staking der vijandelijkheid. Eenigen die wel ingelicht schenen, verzekerden hun dat men nog wel over het tractaat handelen zou, „maer op scherpe conditien" en meenden dat de Engelschen de Nederlanders ter zee zoo zouden „tracteren" dat men „daertegen feytelijck sal genootsaeckt wesen te gaen," om ons dan, zoo schrijft Cats, de schuld van de rupture te geven. Men vond er ook die dachten dat „dit volck voor heefft ons met een veder (gelijck sij spreecken) de keel aff te snijden, dat is spelende met de Tractaten al saghjens en sonder openbare rupture onse beste schepen affhandich te maecken. Watter van sij, dit werck en can ofte en mach in dese poincten niet langer staen," en er zou op gewerkt worden om volgens Pauw's instructie eindelijk een bepaalde verklaring te krijgen. (3) Nieuwpoort vertrouwde op de geruststellende berichten die tot hem kwamen, dat Cromwell, Vane de Jonge en andere voorname personen groote gematigdheid betoonden en getuigden meer genegen te zijn tot een schikking dan tot oorlog. Toch erkende hij dat alle partijen, hoe verdeeld, het eens waren tegen de Nederlanden. (4)

Ook de tijdingen van de vloot waren onrustbarend. Blake zond uit Duins, waar hij met meer dan 60 schepen lag, dagelijks fregatten uit om op de Hoofden te kruisen, terwijl hij bevel zou gekregen hebben alles aan te tasten wat hij kon

(1) Verb. Cats c. s. Br. v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni, vrgl. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.).

(2) Br. v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni (S. Br. Eng. Duplicaat hiervan in Lias Eng. d. d. 27 Juni). Cats vermoedde dat, daar de Regeering scheen „soo wat termijnen te houden, daeruyt affgenomen soude connen werden hijer nog eenige genegentht. te wesen tot handelinge met onsen Staet." Br. v. Cats a. De Witt d. d. 28 Juni (Miss. a. d. Rdps.).

(3) Br. v. Cats a. De Witt d. d. 28 Juni (Miss. a. d Rdps.). Er waren ook eenige „paisible humeuren" die iets goeds deden hopen. Br. d. 4 amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 29 Juni (S. Br. Eng.).

(4) Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.).

vinden, of misschien zelf reeds met 40 schepen naar het Noorden vertrokken was. (1) Voortdurend werden er Nederlandsche vaartuigen opgebracht, zoowel in de opene zee als op de kust, met geweld of door bedrieglijke handelingen. (2) Onze schepelingen, die naar het vaderland terugkeerden en van geen vijandelijke gezindheid kennis droegen, lieten zich zonder argwaan naar de kust lokken, waar zij zelven wel meestal op vrije voeten bleven, maar hunne schepen, ofschoon onbeschadigd en niet geplunderd, voor goeden prijs werden verklaard. (3)

Voor de gezanten was het een teleurstelling dat het Parlement tot geen besluit kwam over het te geven antwoord en de zaak eerst den Raad van State in handen stelde om tegen den 2en of 3en Juli rapport uit te brengen. (4) Maar Pauw ontving den 29en Juni laat in den avond een geschrift van wege het Parlement dat, naar hij bemerkte, slechts als een voorloopig antwoord dienen moest. (5) Toch was het stuk dat nu overhandigd werd, reeds duidelijk en beslissend genoeg om te doen zien dat de Engelsche Regeering onverbiddelijk haren eigen weg volgde. Zij was volstrekt niet tevreden gesteld door de maatregelen der Staten betreffende de eerbewijzing en kon dit niet wezen zoolang niet erkend was dat het gold „ the ancient and undoubted Right of this Nation." Van haren kant had zij telkens, ook ongevraagd, bewijzen van vriendschap aan de Staten gegeven en aan de Nederlanders die zich in Engeland vestigden, zoodat de bescherming aan de Engelschen in Holland verleend niet iets was van bijzondere beteekenis. Eerst moest de wond genezen, de breuk geheeld zijn, voordat over een tractraat verder gehandeld kon worden. Het Parlement vond in Pauw's proposities geen enkel argument om af te wijken van zijn inzicht, zooals het was neergelegd in het laatste antwoord aan

---

(1) Br. v. Cats en Schaep, die v. Pauw a. De Witt d. d. 27 en 28 Juni (Miss. a. d. Rdps.). Br. v. Pauw en die van de drie amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 28, van de vier amb. d. d. 29 Juni (S. Br. Eng.). S. R. S. G. 29 Juni 1652.

(2) Een voorbeeld hiervan te vinden in den Br. v. Pauw en in dien v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni en Bijl. (S. Br. Eng.).

(3) Br. v. 4 amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.).

(4) Genoemde Br. v. 4 amb. Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier, d. d. 28 Juni (S. Br. Eng.).

(5) Br. v. Pauw (met Bijl.), die van amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.). Lok. S. G. Eng. 57 N°. 8 en 9. Decl. Parl. p. 51. Thurloe I. 207. Aitzema III. 718. Leven v. C. Tromp bl. 40. Holl. Merc. bl. 58.

de ambassadeurs vóór zijne komst gegeven. De aanval door de vloot der Nederlanders bij verrassing in het werk gesteld in een tijd dat er van een verdrag sprake was, zou, zoo hij niet mislukt was, de veiligheid van Engeland in groot gevaar gebracht hebben. Na zulk een ondervinding, waarbij de redding alleen aan Gods voorzienigheid te danken was, moest de Regeering zorgen in de toekomst niet aan een dergelijk gevaar blootgesteld te zijn. Een onderzoek in zulk een evidente zaak was „needless, dilatory and impracticable."

Te recht noemden de Staten in hun oorlogsmanifest dit antwoord: „scherper als de voorgaende, ende noch onredelijcker, vermidts de voorschreve deughdelijcke presentatie, vol zijnde van onrechtmatigheydt ende violentie." Het had hen billijkerwijs er toe kunnen brengen de „vriendelijcke devoiren te besluyten, insonderheydt ende te meerder doordien het Nemen, Rooven ende Plunderen van onse ende onser Ingesetenen Schepen ende Goederen geen eynde en nam." (1) De werkzaamheid van Pauw had dus niet de minste geneigdheid tot verzoening opgewekt. Voorop stond nog altijd „reparations of the wrong already suffered, and security that the like be not attempted for the future," en dat wel op de wijze zooals de Engelschen die opvatten. (2) Eerst als er satisfactie was gegeven, en zoo de eer van Britannië gered, was het mogelijk dat de nabuur, de beleediger in dezen, tot onderhandelingen over een onderling verdrag toegelaten en als vriend behandeld werd.

Thans was de toestand hachelijker dan te voren. Pauw deed eerst onderzoek naar de „humeuren" en de gedane voorslagen, verzocht toen een conferentie, die hij nog denzelfden dag (1 Juli) op zijn „ernstigch vervolch" verkreeg, (3) kwam daar te zamen met vijf Commissarissen „die van de voornaemste waren," (4)

---

(1) Aitzema III. 729.

(2) Zie boven bl. 160; vrgl Lingard X. 382.

(3) Lok. S. G. Eng. 57, N°. 9. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 5 Juli, Bijl. 15 en 16 (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 51.

(4) Ook bij de onderhandelingen met Pauw, evenals bij die met de drie andere ambassadeurs was Whitelocke de meest beteekenende persoonlijkheid; zie zijne Memorials p. 512 d. d. 23 Juni (3 Juli): „It was particularly given to Whitelocke in charge, to prepare for the debate with the Dutch Ambassadors upon the Treaty for maintaining the right of the Commonwealth in the Dominion of the British Seas."

en trachtte hen „in te scherpen" de waarheid van zijne ouverturen, de billijkheid van zijn voorstel tot wegneming der punten van misverstand, die behoorden „geamplecteert" te worden. Verder wilde hij doen gevoelen dat gedurende de onderhandelingen „in alle manieren" moesten ophouden „alle feytelickheden eñ offensiën;" dat zelfs tegen openbare vijanden onlangs anders was gehandeld; dat men van Engelsche zijde niet zeer had „gecorrespondeert" met de neiging der Staten, blijkens de proceduren sints ettelijke jaren ten regarde van het Parlement gehouden. Hieruit trok hij de gevolgtrekking dat de Raad van State genoeg verzekerd kon wezen van de oprechte intentie van H. Ho. Mo. en hen niet behoefde te wantrouwen; dat de zaak van Duins kon en moest bijgelegd worden door justitie of vriendelijke onderhandeling, en eindelijk dat alle gearresteerde personen, schepen en goederen dadelijk ontslagen moesten worden, „dergelijke proceduren voor 't vervolg opgegeheven," en door afhandeling van het tractaat de wederzijdsche vriendschap bevestigd worden.

Hier was Pauw in zijn volle kracht. Hij besefte het gewicht van het oogenblik. Binnen weinige dagen zou het beslissende antwoord opgemaakt worden, en daar het voorloopige reeds zoo ongunstig mogelijk luidde, was het thans dringend noodig te beproeven of, door het geven van een sterken indruk, wellicht een gewenschte invloed kon uitgeoefend worden. Pauw sprak ongeveer anderhalf uur onafgebroken, de zaak met alle kracht aandringende, terwijl de eerste Commissaris hem doorgaans „met de penne gevolcht was." Tot besluit wees de gezant met nadruk op de wenschelijkheid om elkander „bij wisselinge van redenen over en weder" te bejegenen en zich door geen vooroordeelen te laten innemen in een zaak die, „qualijck gemanieert," zooveel noodlottige gevolgen kon hebben, en hij heeft „geappelleert aan haer gemoet, dat zij doch sonder inneminghe in dese gewichtige saeck souden willen gaen en oordeelen." De Commissarissen antwoordden, na korte beraadslaging onderling, dat zij alles aan den vollen Raad, toen vergaderd, zouden mededeelen. Maar Pauw wenschte dit gewone besluit der bijeenkomsten te voorkomen en drong aan dat zij, indien zij al niet verder wilden confereeren, hem toch eenige voorslagen zouden doen, die dienstig en in hun oog voldoende waren. Doch hij kon niet verder met hen ko-

men en, daar zij verklaarden geen anderen last te hebben dan te refereeren, (1) stelde hij hun een kort overzicht van zijne propositie in het Fransch en Engelsch ter hand, en wees hen vóór het heengaan nog op de geruchten die hem over de te stellen satisfactie ter oore waren gekomen, er op aandringende dat zij van hem, en veel minder van de Staten, iets onaannemelijks vergen zouden. (2) Het verzoek om spoedig antwoord, te gelijkertijd gedaan, had geen uitwerking, en daarom zond hij den 3en Juli wederom een aanvrage daarnaar in, „considerant l'importance des affaires qui sont presentement sur le tapit et les dangers eminants dont on est menacé de part et d'autre." (3) De Raad van State, hoewel reeds gemachtigd, bracht de zaak nogmaals in het Parlement, dat den 4en Juli op nieuw volmacht gaf om het antwoord op te stellen en te overhandigen. Pauw schreef, eerst na ontvangst daarvan te kunnen oordeelen of hij nu reeds terugkeeren moest of dat „het werck noch wat nader sal dienen onderbouwt te worden."

Ook over de vloot kwamen onrustbarende tijdingen tot hem. Hoewel de geruchten dagelijks verschilden, was toch het meest aannemelijke dit, dat Blake, die in de vorige maand door Ascue's smaldeel versterkt was, (4) in zee zou gestoken zijn. (5) Sommigen beweerden dat hij eerst Tromp wilde aantasten, daarna de visscherij „turberen en destrueren" en de O.-Indie-vaarders bemachtigen; volgens anderen was de resolutie „noch soo hooch noch soo verre niet genomen." „Dat men het Dominium maris in 't hoofft heeft," schreef Pauw, „can men genoechsaem bespeuren, maer hoeverre 't selve ten regarde van 't gebruyck van zee en van visscherije sal worden geëxtendeert sal sich haest openbaeren." Weer liepen er geruchten dat in verschillende gedeelten der zee vele vaartuigen waren opgebracht. (6)

(1) Zie boven bl. 172 2).

(2) Pauw a. H. Ho. Mo. 5 Juli, Bijl. 17. (S. Br. Eng.). Decl. Parl. p. 51 vlgg. Thurloe I. 207. Lok. S. G. Eng 57 N°. 9. Aitzema III. 718. Holl. Merc. bl. 58.

(3) Lok. S. G. Eng. 57, N°. 10. Decl. Parl. p. 55.

(4) Whitelocke p. 511 d. d. 21 (31) Juni. Gedachtig aan de vroegere traditie (zie boven bl. 9) had men het schip de *Sovereign* tot admiraalschip willen inrichten, maar het was niet gereed gekomen.

(5) Br. v. Pauw en die v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.).

(6) Meer dan 18 werden genoemd „gaende naer de groote visscherij." Van 7 of 8 aangehaalde schepen, waaronder eenige Hamburgers, gewaagden brieven uit

Men vreesde ook voor groote zwarigheden omdat de vloot uit Portugal aangekomen was.

Zoo schreef Pauw aan de Staten met de betuiging: „hoewel mij leet is dat ick uwer Ho. Mo. van soo beswaerlijcke tijdingen die mij niet weinich drukken moet dienen, soo kan ick evenwel niet ledich staen deselve te verwittigen 't gunt tot mijn ooren eñ kennisse komt, nevens het dagelijcx klagen vañ aengehaelde schepen soo van oorloghe als van koopvaerders voor welcke particulierlijck niet te doen is en sal het altemael dependeren aen d' uytcomste van 't generale werck, daerom ick alle mogelijcke vlijt aenwende eñ hadde mij te voren naulijcx konnen imagineren dat ick hyer d'humeuren soo ontstelt eñ veele vañ principaelst regerende Heeren soo hooge opgeseten soude gevonden hebben, maer in eñ nae mijne leste conferentie, daarin ick vrijmoedich eñ ront hebbe gesproocken, dunckt mij eenige meerder moderatie bespeurt te hebben." Pauw stuurde tevens eenige „gazetten van Mercurius Politicus" over, die, voor den schijn uit Leiden geschreven, hun grond in uitgestrooide praatjes hadden. Dagelijks werden allerlei „pasquilleuse geschriften ende gefingeerde nieuwmaeren" verspreid, in de winkels en langs straat publiek verkocht. Om die indrukken tegen te gaan liet Pauw zich op publieke plaatsen en op straat zien. (¹)

Ook Nieuwpoort klaagde over het kwaad dat „satirycque geschriften" en geruchten, uit Nederland komende, deden. Het was volgens hem „ongelooflijck met wat listen ende lagen veel luyden soucken het werck te brengen tot desperate extremiteyten, maer eenige van de wijste ende verresienste vinden daerin merckelijcke becommernissen; doch alle de besten oordeelen het nootsaeckelijck voor d' een en d' andere natie, dat op het spoedighste een vaste ende onverbreeckelijcke Unie worde gemaeckt tusschen beyde de Regeeringen, waerdoor alle jalousyen ende diffidentien mogen werden wechgenoomen, dat met een gemeen Tractaet sodanigh als voor desen is voorgestelt, geen confidentie tusschen beyden can opgebouwt werden,

---

Plymouth. Naar Dover gingen 1200 man om de aangehaalde koopvaarders te bewaken en het garnizoen te versterken.

(¹) Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.). Zie verder over den stand van zaken Bijl. E.

seggende dat als mijn Heeren de Staten door andere reflexien daartoe niet geneegen souden wesen, dat sij de middelen, daer se tegenwoordigh van sijn gedient, te werck souden moeten stellen ende haer dienen van de tegenwoordige gelegentheyt." De hooge eischen had men in Engeland hoog opgevoerd, maar door anderen was dit zoo goed geleid dat „apparentelijck alleen ofte principalijck van een goede Unie ende een matige somme gelts sal gesproocken werden," ofschoon velen verklaarden dat de Staten 60.000 £ aan onkosten zouden moeten betalen en pandsteden voor de toekomst geven. (1)

Het waren dus in geenen deele geruststellende berichten die de gezanten ter oore kwamen, en evenals vroeger waren de gunstigste daaronder nog zeer ten nadeele der Staten. Het antwoord dat op den avond, nadat Pauw bovengenoemde mededeelingen had ter neer geschreven, overhandigd werd, rechtvaardigde de slechtste verwachtingen. Het eerste artikel, dat de grondslag van het geheel uitmaakte, legde aan de Staten de verplichting op al de onkosten en schade te betalen, welke Engeland geleden had door de buitengewone uitrusting der Nederlanders en den aanval dien deze laatsten onlangs hadden ondernomen. Was die satisfactie gegeven, dan zouden onmiddellijk alle daden van vijanschap ophouden en hetgeen aangehaald was teruggegeven worden (art. 2). Als deze bepalingen ten uitvoer gekomen waren, zou de verzekerdheid voor de toekomst bestaan in een vast verbond tot bevestiging der belangen van beide natiën (art. 3) (2). Dit antwoord, dat lijnrecht tegenover de voorstellen van Pauw stond, rechtvaardigde de Raad van State (3) door zich te beroepen op den wensch door hem in de conferentie van den 1en Juli aan Commissarissen te kennen gegeven, dat zij zouden voorstellen „des autres expedients..... qui pourront être propres satisfactoires et convenables pour sortir au plustost de cette malheureuse affaire et remettre tout en son premier Estat." (4). Het was een handig gebruik maken van dat verzoek, door Pauw gedaan met het doel

(1) Br. v. Nieuwpoort a. d. Griffier d. d. 5 Juli (S. Br. Eng.).

(2) Aitzema III. 718. Leven v. C. Tromp, bl. 41. Holl. Merc. bl. 59. Whitelocke p. 512, d. d. 29 Juni (9 Juli). Decl. Parl. p. 55.

(3) Decl. Parl. p. 56.

(4) Lok. S. G. Eng. 57 N°. 9.

om in genoemde conferentie de Commissarissen tot nader opening te bewegen, geenszins om zijne voorstellen, terwijl hij nog niet eens volledig antwoord bekomen had, voor die der Engelschen den voorrang te ontnemen.

Hierover moest zonder uitstel onderhandeld worden. Daarom vroeg Pauw den 6en Juli op nieuw een conferentie, (1) die hem toegestaan werd. Hier deed hij weer een poging om de Engelschen tot een andere beschouwing te brengen door hen er op te wijzen dat, tegenover de eischen door het Parlement gesteld, de Staten bijzonder groote onkosten konden opgeven, waartoe zij gebracht waren door de buitengewone uitrustingen, voor hen noodzakelijk geworden door de daden der Engelsche Regeering, onkosten die nog voortduurden. Ook de Nederlandsche onderdanen hadden door de represaille-brieven veel geleden, en als de Engelschen van schade spraken, mochten zij, handelende over vergoeding, hierom wel ter dege denken. Men zou in dat geval de wederkeerige schade tegenover elkaar moeten opwegen, en dan zou men wel zien dat die aan de zijde der Staten grooter was. „On doit faire une estimation raisonnable sans la réferer à la production et examination des comptes. Et s'il plaist aux dicts députés d'exprimer la dicte estimation en termes civils de leur costé, on pourra remarquer si on a envie et si on est intentionné par deça de transiguer les choses passées selon la raison et à l'aimiable, ou si on voudra proposer des choses impossibles et non faisables." Zoo bracht Pauw den Commissarissen onder het oog, dat op die wijze alleen de Regeering der Vereenigde Provinciën in satisfactie kon bewilligen, en even als vroeger wees hij er op dat de overige gezanten, die der Staten inzichten over de nauwere Unie reeds kenbaar gemaakt hadden, gereed waren die zaak zonder tijdverlies tot een einde te brengen. Hij zelf zou er gaarne over ingelicht worden of de Commissarissen een nauwer verbond wenschten. Hij bracht onder de aandacht of het niet noodzakelijk was te zorgen „que les flottes ne puissent s'approcher et s'engager davantage, ce que le dict ambassadeur apprehende grandement et notamment, si on n'en donne promptement ordre par deça. (2) Et requirant aussi que les navires detenus puis-

(1) Decl. Parl. p. 57.

(2) Zoo Thurloe I. 210 en Lok. S. G. Eng. 57 N°. 11. Deze woorden geven

sent estre relaschés au plustost et qu'on ne face aucune ulterieure detention, ou prises, affin que les humeurs estant aucunement appaisées, on soit plustost par amitié, mutuelle bienveillance, et de bon gré, que par contraincte induict à s'unir derechef par une indissoluble confedération." Hij verzocht hierop, om het gewicht der tijden, een prompte en gunstige verklaring, opdat hij met meer hoop op goeden uitslag zich zou kunnen beijveren uitstel bij zijne principalen teweeg te brengen, hetgeen in de omstandigheden het nuttigste was, en dat hij dit zou kunnen doen zonder uitstel. (¹) Deze laatste aanmaning was niet overbodig, want dienzelfden dag (²) waren beslissende bevelen uit 's Gravenhage aangekomen, waar men „notabele saecken tot conclusie gebracht" had. (³)

De berichten na Pauw's aankomst uit Engeland gezonden, die van groote bezorgdheid voor de toekomst getuigden, hadden de Staten tot het stellen van een ultimatum doen besluiten. Zij gelastten de ambassadeurs een „opentlijcke, ronde en oprechte" verklaring te eischen betreffende de genegenheid van het Parlement om met de onderhandelingen over het tractaat voort te gaan. H. Ho. Mo. wenschten dat hunne vertegenwoordigers de verzekering zouden vorderen niet alleen dat „alle feytelickheyt cesseren" zou, maar ook dat de bevelen daartoe waarlijk uitgegeven waren, en de resolutie genomen was tot uitlevering der opgebrachte schepen en goederen van dezen Staat of zijne ingezetenen, ten minste bij provisie van de sedert 29 Mei prijsgemaakte, en dit natuurlijk onverminderd het verzoek tot herstel der geledene schade. Waren die verklaringen binnen drie dagen na aankomst van deze brieven der Staten niet ingekomen, dan moesten de ambassadeurs dadelijk afscheid nemen, met kennisgeving daarvan aan H. Ho. Mo. en aan Tromp.

---

een goeden zin, niet die welke in Decl. Parl. p. 59 vermeld staan — waarmede Aitzema overeenstemt — „the said Ambassador fearing much it should soon been commanded otherways at the other side, chiefly if the above said Order bee not speedily given here."

(¹) Thurloe I. 210. Lok. S. G. Eng. t. a. p. Aitzema III. 719. Decl. Parl. p. 58 vlgg. Holl. Merc. bl. 60.

(²) Br. v. amb. a. H. Ho. Mo. d. d. 7 Juli (S. Br. Eng.). Verb. Cats c. s. d. d. 6 Juli.

(³) S. S. O. fol. 196 d. d. 28 Juni.

Voor dezen laatsten toch werden ook nieuwe orders vastgesteld. Hij moest zich naar de Hoofden begeven of daarheen waar 't best het nemen der schepen kon belet worden; hij zou het oog houden op de Engelsche vloot in Duins, zoodra zij uitliep haar het voordeel van den wind trachten af te winnen en behoefde niet af te wachten tot hij aangetast werd, maar zou bij „favorabel occasie self den eersten slach nemen." Kreeg hij van de ambassadeurs kennis dat zij vertrokken waren, dan moest hij „alle bequame occasien soecken omme de vloot vañ Republ. van Engelant alle bedenckelijcke affbreuck te doen, 't zij in de openbare zee, de Duyns ofte andersints waer deselve oock te vinden soude mogen sijn, de schepen vañ selve te ruineren, te vermeesteren en op te brengen sulcx als de gelegentheyt van saecken best en bequamelixt toelaten" zou, en „alle andere Engelsche schepen 't sij ten oorlog, 't sij ten Coopvaardie geequipeert sonder eenich onderscheyt aen te tasten, te veroveren eñ op te senden ofte in cas van resistentie eñ obstinatie deselve mede te ruineren eñ in de gront te schieten, oock te doen aentasten, veroveren en opsenden ofte ruineren als vooren door alle de Commandrs. eñ Capns. van Oorloge die van wegen desen Staet in zee" zouden wezen.

Al deze besluiten waren, onder eed van geheimhouding, op provinciaal advies van Holland genomen. De Gewesten haalden den president Van der Beecke, die zitting had voor Overijsel, over om niet eerst, zooals hij wilde, principalen te doen raadplegen, maar wegens „den pressanten noot" op behagen van zijne lastgevers het voorstel goed te keuren. Behalve Utrecht, dat zich ongelast verklaarde, willigden allen op dezelfde wijze Hollands verzoek in. (¹) Zoo werd hier reeds met de daad tot oorlog besloten, tegelijkertijd dat men in Engeland de onaannemelijke condities vaststelde, waarop de vrede zou kunnen gehandhaafd worden. Aan het verzoek van Pauw, dat zij toch vooral maatregelen zouden nemen om een ontmoeting der wederzijdsche vloten te voorkomen, voldeden de Staten

(¹) Verb. Cats c. s. Bijl. 48. S. R. H. 30 Juni, S. R. S. G. 29, 30 Juni 1652, vrgl. S. S. O. fol. 194 d. d. 22 Juni. Maatregelen werden verder genomen voor versterking van Tromps vloot en de veiligheid der koopvaarders, die vóór 15 Juli het Kanaal niet mochten doorgaan. S. R. S. G. 30 Juni. R. S. G. 1 Juli 1652.

dus volstrekt niet, maar achtten andere bevelen noodig om de aanvallende houding door de Engelschen aangenomen. De brieven die uit Engeland daarna aankwamen (van 28 en 29 Juni), konden niet anders dan hen in dezelfde gezindheid versterken. Tromp kreeg dien ten gevolge nader bevel, dat hij, als de Engelsche vloot uit elkander gegaan was of als hij ze zoo bevond „geconstitueert te sijn, dat hij met apparentie van succes soude connen aentasten, off andere occasie sich presenterende, omme sich van de Engelsche macht te prevaleren, sonder eenich tijtverlies deselve attacqueren ende sich daerinne met soodanig een vigeur quyten ende evertueren sal, als hij naer soldaet- ende Zeemanschap sal bevinden te behooren enz." Als grond hunner bevelen gaven zij te kennen: „daer de saecken tusschen de republycque van Engelandt ende desen Staet in soodaenigen standt sijn gebracht dat men van dach tot dach met bedroeffenisse bevindt dat die van deselve republycque desen Staet ende de subjecten van dien niet anders dan alle vijandtlijcke aggressien aendoen." Evenzeer werd de aanschrijving tot vertrek aan de gezanten hernieuwd, waaraan zij terstond moesten voldoen, tenzij het „reeel offert in de voorschreven onse missive geposeert voor de receptie deses absolutelijck ende sonder eenige de minste exceptie waer bekomen." (1)

Dit slechts kon dus nog den oorlog voorkomen, en van Nederlandsche zijde waren besluiten genomen, die toonden dat men daar den weg van geduld en goede verwachtingen, van zooveel mogelijk toegeven, in de hoop nog een minnelijke schikking te kunnen treffen, verlaten had. Daar de Engelsche Regeering hare gedragslijn niet veranderde, was een openbare breuk tusschen de twee tegenover elkaar staande machten onvermijdelijk, en dat een blijven bij de vroeger aangekondigde beginselen en beschouwingen in de bedoeling van het Parlement lag, bleek op nieuw uit het stuk dat Pauw nog des avonds na de conferentie ontving. Het behelsde de opmerking dat in het door Pauw gememoreerde geen antwoord gegeven was op het eerste artikel der drie die hem voorgelegd waren, en hierop werd een spoedige verklaring tegemoet gezien, want als dit toegestaan was kon de Raad van State overgaan tot het stellen

(1) S. R. H. 3, 9 Juli. S. R. S G. 3 Juli 1652. Aitzema III. 719, 721.

van een redelijke en matige som. Door het tweede artikel aan te nemen zou men komen tot de begeerde staking der vijandelijkheden, de teruggave van hetgeen aangehaald was, terwijl het derde geen oogenblikkelijke beslissing eischte. (1)

Niettegenstaande die besliste onverzettelijkheid der Engelschen vroeg Pauw nogmaals een conferentie om op nieuw de meeningen zijner lastgevers uiteen te zetten, (2) maar terwijl hij bezig was het antwoord op hetgeen hem het laatst overhandigd was op te schrijven, kreeg hij bericht dat de Engelsche vloot, 70 zeilen sterk, zee gekozen had. (3) Terstond schreef hij een verzoek om afscheids-audientie tegen den volgenden dag. In verband met het bevel, door de Staten gezonden, gaf dit bericht den doorslag. Thans was het onmogelijk iets meer door onderhandelingen uit te werken en bloedvergieten onvermijdelijk. Van zijne zijde was een langer verblijf niet slechts „needless," niet eens meer „dilatory," maar volkomen „impracticable." (4)

De aanvrage om audientie, door Pauw tevens namens zijne ambtgenooten, op hun verzoek, gedaan (5) en, „hoewel sondagh wesende," in conferentie aan Commissarissen overhandigd, (6) werd door dezen in den Raad van State gebracht, die besloot het papier in de eerstvolgende zitting van het Parlement over te leggen. (7) Uitstel wenschte Pauw evenwel volstrekt niet, daarom drong hij — en de overige gezanten deden dit nu ook van hunne zijde (8) — den volgenden dag nogmaals op spoedige inwilliging aan. Hij schreef aan den Raad van State, zijne beste pogingen te zullen aanwenden om alle mededeelingen, die hij reeds ontvangen had of nu nog ontvangen kon, na zijn terugkeer in het vaderland te doen strekken tot wegne-

---

(1) Decl. Parl. p. 60. In het Leven v. C. Tromp bl 43, woordelijker dan bij Aitzema III. 719. Holl. Merc. bl. 60.

(2) Decl. Parl. p. 61. Thurloe I. 210.

(3) Zie boven bl. 176 vlg. Br. v. Pauw a. H. Ho. Mo. d. d. 8 Juli (S. Br. Eng.)

(4) Vrgl. boven bl. 178.

(5) Lok. S. G. Eng. 57 N°. 13. Thurloe I. 211. Decl. Parl. p. 61 vlg. Aitzema III. 720. Leven v. C. Tromp bl. 44. Holl. Merc. bl. 61.

(6) Verb. Cats c. s. d. d. 7 Juli.

(7) Die van Dinsdag 9 Juli. Decl. Parl. p. 63.

(8) Decl. Parl. p. 66. Leven v. C. Tromp bl. 46. Holl. Merc. bl. 62. Dit was hunne eerste publieke handeling sedert den 26en Juni. Verb. Cats c. s. 9 Juli. Vrgl. Lok. S. G. Eng. 57 N°. 17.

ming van alle misverstand, verwijdering en vijandelijkheid om alzoo tot een goed verbond onderling te brengen. ([1]) Hij deed het voorstel dat zijn secretaris of een ander vertrouwd persoon zou terugkeeren om de correspondentie te onderhouden of wel dat de Raad van State zelf iemand daartoe zou willen aanstellen. ([2]) Hiervan wilde de Engelsche Regeering echter niets weten, omdat zij meende aan hare waardigheid en hare eer voor het oog der wereld verplicht te zijn, na de opzettelijke aanranding bij Dover, niets in te willigen voordat hun satisfactie gegeven was.

De afscheidsaudientie had met behoorlijke plechtigheid woensdag den 10en Juli plaats, ([3]) en nog bij deze gelegenheid werd door Pauw gewezen op de vijandschap der Engelschen, die èn door het zich toeëigenen van hetgeen den Nederlanders behoorde, èn nu door het uitzenden hunner vloot elke onderhandeling onmogelijk hadden gemaakt. Hij nam tot den einde toe de lastgeving der Staten in acht, die hadden bevolen dat hij „in cas van verwijderinge" zijn afscheid zou nemen „met discrete ende soodanige termen, dat men van wegen desen Staet alles geteuteert heeft, dat mogelijck (was) geweest eñ de vordere uytcompste aen God eñ de goede saecke sal moeten bevolen laten." ([4]) Den volgenden dag vertrok hij met de overige gezanten.

In Engeland naderden de meest tegenovergestelde partijen elkaar in den wensch tot oorlog met de Nederlanden. Degenen die het gezag van het toenmalige Parlement zoolang mogelijk verlengd wilden zien, hoopten zoodoende de ontbinding daarvan te verschuiven. Anderen wenschten daardoor een tegenwicht te geven aan de willekeur van het leger, omdat een zeeoorlog noodzakelijk een sterke uitrusting ter zee met zich bracht. De allesbeheerschende partij der Independenten zag

---

([1]) Lok. S G. Eng. 57 N°. 14. Thurloe I. 211. Decl. Parl. p. 63 vlg. Leven v. C. Tromp bl. 45.

([2]) Thurloe I. 211. Decl. Parl. p. 65. Leven v. C. Tromp bl. 45. Aitzema III. 721. Vrgl. S. R. H. 9 Juli 1652.

([3]) Aitzema III. 720. Decl. Parl. 67 vlgg. Lok. S. G. Eng. 57, N°. 16. Leven v. C. Tromp, bl. 49. Comm. Journ. 29, 30 Juni.

([4]) Art. 7 der Instr. v. Pauw. Die behoorlijke beleefdheid en courtoisie bij het afscheid was hen ook nog aanbevolen bij de laatste aanschrijving. S. R. S. G. 30 Juni 1652. Vrgl. boven bl. 55 vlg.

in zulk een krijg een geschikt middel om de aandacht van de binnenlandsche aangelegenheden af te leiden en zich zelven vaster te doen staan door den roem die aan de Engelsche natie zou ten deel vallen tengevolge der uitnemend gunstige ligging van haar eiland en de krachten waarover zij ter zee kon beschikken. Daarbij kwam de groote vermeerdering van rijkdom die men zich van een krijg met de Vereenigde Provinciën mocht beloven ([1]). Eenige Parlementsleden evenwel waren ontevreden over het vertrek der ambassadeurs en keurden het af dat de Regeering op zulke strenge voorwaarden had aangehouden ([2]). Pembroke, Mildmay en Vane worden gerekend onder degenen die een meer gematigde houding gewenscht achtten, ([3]) ofschoon de laatste ook uitdrukkelijk genoemd wordt „the chief director and manager of that war.” ([4]) St. John behoorde onder de ijverige voorstanders van een beslissing door den oorlog. ([5])

Op Pauw's verzoek trachtte Aitzema de betrekking tusschen de twee landen aan te houden; maar bij die gesteldheid der gemoederen leidde zijne bemiddeling tot niets, evenmin als die van den Deenschen Koning. Wel gaf men van Engelsche zijde den wensch te kennen dat er weder Nederlandsche gezanten te Londen zouden verschijnen om het tractaat op te maken, maar de Britsche Regeering wilde het voorstel, uit den Haag gedaan, om in Hamburg of een onzijdige Vlaamsche stad de onderhandelingen voort te zetten, niet aannemen, omdat daardoor eenigszins een toenadering van hare zijde zou zijn te kennen gegeven. ([6]) Aan den anderen kant was de verbittering in de Nederlanden ([7]) te hoog geklommen dan dat aan

([1]) Grovestins I. 175 vlg. Villemain, Hist. d. Cromw. p. 183.

([2]) Whitelocke d. d. 1 (10) Juli p. 513.

([3]) Basnage I. 256. Leven v. C. Tromp, bl. 26 Holl. Merc. bl. 25.

([4]) Stubbe, Further Justif. (Apol.) p. 118, Bij dezen volgen hierop terstond de reeds boven (bl. 73) vermelde woorden van Vane, waaruit echter niet blijkt welke der drie aangewezene doeleinden hij thans op den voorgrond zette. Een geestverwant van Cromwell was hij niet. Zie Ranke Engl. Gesch. IV. 76. Groen, Archives II. V. 75; vrgl. boven bl. 176.

([5]) Hume VII. 210. Met hem worden, behalve Cromwell, als voorstanders daarvan genoemd Whitelocke, Harrison, Bradshaw, Harrington, Fleedwood, Mr. Shot. Leven v. C. Tromp en Holl. Merc. t. a. p.

([6]) Aitzema III. 721, 730 vlg.

([7]) Zie over de stemming onder het volk o. a. de volgende vlugschriften: Noo-

het zenden van een ambassade meer te denken viel, een maatregel die toch slechts den ouden, onhoudbaren toestand zou hebben doen voortduren, want het verledene had ten duidelijkste het nuttelooze daarvan doen inzien.

De teruggekeerde gezanten deden op den dag hunner aankomst verslag bij H. Ho. Mo. en de Staten van Holland. (1) Op verzoek van deze laatsten refereerde Cats op den 19en Juli nog nader, met verwijzing naar het eerstdaags uit te komen verbaal, (2) dat ook in het begin van Augustus gereed kwam. Zoo voldeden Cats, Schaep en van der Perre aan den eisch hunner Instructie. Aan Pauw had men hetzelfde gelast, (3) maar hij heeft het, ofschoon de Staten-Generaal nog den 1en October hem, op verzoek van Zeeland, vroegen zijn verbaal in orde te willen brengen en over te leveren, (4) vóór zijn dood niet ingebracht en blijkbaar nooit opgesteld, daar na zijn overlijden de Provincie Holland een uit het sterfhuis gelichte verzameling stukken overlegde, die tot bouwstof voor het verbaal hadden moeten dienen. (5) Hiermede kan in verband staan dat de mislukking van deze laatste zijner vele ambassades Pauw zeer aan het harte gegaan was. (6)

In het eind van Juli vaardigde het Parlement een manifest ter zijner rechtvaardiging uit, dat op zijn last reeds eenige weken te voren door den Raad van State was opgemaakt om, wanneer de wenschelijkheid daartoe bleek, in het licht gegeven te kunnen worden. (7) Alle grieven, die de Engelsche Regeering tegen de Staten meende te hebben, werden opgesomd, maar wijselijk zweeg het stuk van de represaille-brieven. Het

---

dige Aenmerckinge op d' Antwoorde van het Parlement. Protestatien van de Nederlanders tegens de Engelsche. Engelsch Praatjen. Het Veenboerspraetje gehouden te Stompwijk. Engelschen Alarm. Hollands Ooghwater. Nederlantsche Nijptangh. Vrgl. Arend IV. I. 261 vlg. 271 vlg., 280 vlgg., 295.

(1) „Den 15en (Gode sij gedanckt) in den Hage wel gearriveert" heet het in 't Verbael. R. S. G., R. H. 15 Juli 1652.

(2) R. H. 17, 19 Juli, Arend IV. I. 268; het werd den 6en Aug. afgesloten.

(3) Art. 13 der instr. Instrb. fol. 177.

(4) R. S. G. 1 Oct. 1652.

(5) Voorzien van een behoorlijken Index, berusten zij in Lok. S. G. Eng. A. 57. R. S. G. 29 April 1653.

(6) Aitzema III. 786.

(7) Comm. Journ. 25 Juni. Aitzema III. 722 vlgg. Decl. Parl. 3 vlgg. Arend IV. I. 276 vlgg.

Parlement beweerde er alles voor over gehad te hebben om Pauw's ambassade tot een bevredigend einde te brengen; zelfs waren Commissarissen met hem, zonder dat hij volmacht had, in onderhandeling getreden. Evenwel werd er niet op gewezen, dat denzelfden dag waarop hiertoe besloten werd, de lastgeving aan Blake volgde: „that the former instructions given unto the fleet be vigorously prosecuted." (1) Aan Pauw's verzoek was voldaan, dat van Engelsche zijde een middel zou worden aan de hand gegeven om tot staking van vijandige handelingen te komen. Hij had dit dus in zijne macht gehad, maar wilde die gelegenheid niet aangrijpen en was terstond vertrokken zonder verder daarop aan te dringen. (2)

Hier tegenover verklaarden de Staten dat deze gezant, toen het bleek dat zijne voorslagen niet zouden worden aangenomen, om van hunne ernstige begeerte tot vrede te doen blijken, terzijde zettende „'t geen andersints in poinct van Eer en Respect considerabel hadde mogen zijn," had voorgesteld om van de andere zijde voorslagen te mogen vernemen. Dit was geschied „op vertrouwen dat eenmael de reden bij de voorschreve Regeringe plaetse vindende, onse oprechte ende ongeveynsde protestatien souden aenghenomen zijn gheweest." Maar deze „soo het schijnt den overvloedt van onse redelijckheydt misbruyckende tot voedtsel van hare opgeblasentheydt, onse matigheydt tot ontsteeckinghe van hare hitte tot verwoestinghe, ende onse vriendelijcke aanbiedinghen tot een fondament om ons te vergen saecken die bij haer met geen schijn van billijckheydt begeert, nochte bij ons behoudens Eere ende Reputatie toeghestaen konnen werden, hebben haer niet ontsien" te eischen dat al de schade, door de buitengewone uitrustingen der Nederlanders ter zee veroorzaakt, zou teruggegeven worden. Zoo werd geproken in het tegen-manifest der Staten (3). Dezen rechtvaardigden daarin uitvoerig hunne handelingen tegenover Britannie gedurende de laatste tien jaren en legden natuurlijk vooral nadruk op de wederrechtelijke aanhaling hunner schepen. De Engelschen „droncken zijnde van hare Successen binnen 's Landts," zoo lieten zij zich uit, kennen geen maat en hunne ontelbare aanmatigingen

(1) Comm. Journ. 17 Juni.
(2) Ludlow I. 350. Vrgl. boven bl. 61.
(3) d. d. 2 Aug. 1652. Aitzema III. 725 vlgg. Arend IV. I. 286 vlgg.

doen zien dat zij wenschen „hare langh-gepretendeerde heerschappije ter Zee metter daedt over ons, ende metter tijdt over alle andere Natien in te voeren, ende deselve, soo het hun mogelijck ware, tot hare Tributarisen te maecken."

Zoo wenschte iedere partij zich te rechtvaardigen, maar tevens het nemen van de noodige maatregelen niet na te laten. Tromp en Blake kregen beiden last den vijand zooveel mogelijk afbreuk te doen. (1) Nu het onvermijdelijk was dat de wapenen beslissen moesten, lieten de Staten van hunne zijde toe dat „bij forme van retorsie," door het uitvaardigen van represaille-brieven, vrijheid gegeven werd om de schade te herstellen. (2) Tot nog toe hadden zij „hoe-wel daer toe door een ondraghelijcke outraige hooghlijck zijnde geprovoceert" en overvloedig reden hebbende daartoe over te gaan, die vergunning steeds geweigerd, hopende dat de Engelsche Regeering door onderhandeling, met onthouding „van alle weghen van feyten," tot reden te brengen zou zijn. (3)

Derhalve was datgene wat de Vereenigde Provinciën nog hadden kunnen ontgaan, zoolang Britannië onder de heerschappij van een koning stond, voor haar onvermijdelijk geworden sedert de Republiek aldaar gevestigd was. De Staten achtten het bestuur der Republikeinen in Engeland veel minder met hunne belangen vereenigbaar dan het bestaan eener monarchie, „pendant laquelle ils n'avoient à faire qu' à un Prince, qui se pouvoit manier, soit par raison, soit par générosité." (4) Niet alleen de mogelijkheid van invloed uit te oefenen op den persoon des konings, maar ook de toegankelijkheid der invloedrijke mannen aan het hof voor bewerking van allerlei aard, maakten dat de kansen der Vereenigde Provinciën om den machtigen nabuur niet tot vijand te krijgen, grooter waren wanneer een vorstelijk persoon op den troon van Engeland gezeten was, dan wanneer bij de vertegenwoordigers van het volk het gezag berustte. Het was dus niet alleen eerbied voor de koninklijke waardigheid en liefde voor het Huis van Oranje die de Staten-Generaal tot de partij

(1) R. H. 9 Juli. Ludlow I. 361; vrgl. Comm. Journ. 29 Juni (9 Juli).

(2) Aitzema III. 725. Reeds in Mei was men het eens geworden daartoe over te gaan, indien de Engelschen niet van houding veranderden. bl. 730.

(3) Aitzema III. 727. Arend IV. I. 284. Zie boven bl. 125.

(4) Groen, Archives II. V. 19 vlg.

der Stuarts deden neigen. (1) Eerst toen de republikeinen hunne meerderheid beslissend bewezen hadden, waren H. Ho. Mo. bereid geweest den gevestigden staat van zaken te erkennen, en deden dit omdat hun belang het eischte. De verwachtingen, door Holland van het samenwerken der twee machtige Republieken gekoesterd op grond van beider staatkundige en godsdienstige belangen, werden niet verwezenlijkt, omdat het Britsche Parlement en de man, wiens invloed daar de leidende was, begrepen dat geen samenwerking, dan onder beding van uitsluitende heerschappij der Engelschen, in het belang van hun land was. Van die beschouwing gingen alle hunne pogingen tot vereeniging uit. Te recht merkt een geschiedschrijver op: „on peut juger s'il était facile de faire accepter sincèrement à ce peuple un système de politique européenne basé sur l'équité et l'égalité nationale." (2). De Engelsche republikeinen meenden niet gerust te kunnen zijn op de door hen gevestigde orde van zaken, zoo zij die natie niet machteloos maakten die, hetzij door de herstelling van een Prins van Oranje aan haar hoofd, hetzij door gemeenschappelijk handelen met Frankrijk, (3) in staat zou wezen de vijandelijke gezindheid welke in Europa tegen hen bestond en de wraak der koningsgezinden, (4) in en buiten Britannie, op hoogst gevaarlijke wijze zich tegen hen te doen wenden.

Had dus het Parlement, door zulk een standpunt in te nemen, een oorlogstoestand in het leven geroepen, toch is het in

(1) Vrgl. Ludlow I. 368.

(2) Martin, Hist. d. Fr. X. 527.

(3) Een nauwere aansluiting van de Vereenigde Provinciën aan deze mogendheid was het onmiddellijke gevolg van den oorlog. Zie de instructiën gezonden aan den Commandeur Cats in de Middellandsche zee d. d. 9 Juli 1652. Instrb. fol. 183. S. R. H. 5 Juli 1652. Frankrijk zelf ondervond in dit jaar de brutale aanmatiging der Engelschen, daar Vendôme, die met zijn eskader tot ontzet van Duinkerken op weg was, in vollen vredestijd door Blake aangevallen en verslagen werd. In het volgende jaar werd deze smaad door Duquesne gewroken die, in een gevecht over het strijken der vlag ontstaan, de Engelschen tot den aftocht dwong. Martin Hist. d. Fr. X. 433 vlg., 446.

(4) Deze partij had reeds lang met verlangen naar den oorlog uitgezien en hoopte daardoor de Nederlanden tot bondgenoot te krijgen Clarendon noemde als voordeelen die voor dit land bij dergelijk verbond weggelegd waren: dat Jersey, Geurnsey en de Scilly-eilanden vóór het einde van het jaar heroverd zouden zijn en Orkney in hun bezit gebracht, hetwelk hunne visscherij voor goed zou verzekeren. Clarendon, State Paters d. d. 29 Juni, 6, 19 Juli 1652.

alle opzichten overdreven van de Staten te beweren: „there is nothing more certaine than that their interest is involved in that of the king's and that the beginning of the English republick may probably be the end of theirs." (1) Alles kwam hier toch aan op de persoonlijkheid van den koning, of deze met onbevangen oog den toestand gadesloeg, dan wel zich door eigenbelang of anti-nationale begrippen de handen binden liet. Engelands vriendschap was voor deze Gewesten van het grootste gewicht, want zijne vijandschap kon den Nederlandschen handel een gevoeligen slag toebrengen, (2) zooals door de zeeoorlogen duidelijk bewezen is. Wel was het dus zaak Britannie geen aanleiding tot zulk een houding te geven. Maar „de Engelse," werd in die dagen juist opgemerkt, „zijn nu ander volck alse gheweest zijn in de tijdt van de Koningen, ende kennen tegenwoordich haer macht." (3) Gebruik makende van die meerdere kennis waren zij zelven aanvallenderwijs te werk gegaan, en de Staten konden daar tegenover langer zeker niet toegeven, zonder schade voor vrijheid en zelfstandigheid der Vereenigde Provinciën. Waar deze in gevaar kwamen, daar moest met geweld verhoed worden wat door onderhandelingen niet meer af te wenden viel. Na de mislukte zending van St. John en Stricklandt waren de Engelschen reeds tot den oorlog geneigd, en was het te voorzien dat deze vroeger of later onvermijdelijk zou worden. Spoedig besloot de Britsche Regeering er in beginsel toe om, zoodra hare macht voldoende verzekerd zou wezen, de Staten-Generaal tot een beslissing door de wapenen te dringen. De gezanten, die naar Engeland vertrokken, hebben krachtig genoeg op een schikking aangedrongen en daartoe gearbeid; maar het gold hier strijdpunten van te groot gewicht, dan dat de Engelschen wilden toegeven, en de Staten konden althans zeker niet, noch met het oog op hun belang, noch met het oog op hun recht, vrijwillig de minderen zijn. (4) Zij moesten met hand en tand de vrijheid van de zee handhaven, van het element dat Cats in vroegere jaren op zulk een onverwacht

(1) Groen, Archives II. IV. 140.

(2) In het begin der 17e eeuw was dit reeds uiteengezet door Walter Ralegh. Muller, M. Cl. bl. 100 vlg.

(3) Wekelijcke Nieus. 's Gravenhage 4 Juli 1652.

(4) Zie boven bl. 13.

kernachtige wijze „het geweer" van het Nederlandsche volk genoemd had, en waarvan hij zong:

„De leeu vecht met de klau, de stier gebruyckt den horen,
Het paert slaet met den voet, een haen met felle sporen,
De see is uw geweer, gebruykt daer uw gewelt.
. . . .
De see die heeft u eerst den vrijen hals gegeven,
Den Godsdienst ingevoert, den Spanjaert uytgedreven;
De see die heeft u eerst den vijand leeren slaen;
De see maeckt u gevreest oock bij den Indiaen;
De see brenght voordeel in, en bout hier groote steden,
De see verrijckt het lant, en dat in verre leden;
De see maeckt dat het lant den vijant overwint,
Gij daerom, bout de see soo gij het lant bemint;
. . . .
. . . . , ...
Wel, flucx dan aan het werck, gij zijt er toe genoot,
Soo gij de see bewaert, het lant is buyten noot!" (¹)

De aanzienlijke geldelijke schade, die voor de Vereenigde Provinciën van aanmerkelijk grooter beteekenis was (²) dan voor hare vijanden, maakte het bijleggen van den roemrijk gevoerden strijd tot een noodzakelijkheid en deze werd, wat het teeken der heerschappij over de zee betreft, in haar nadeel beslist. Bij den vrede zagen de Nederlanders zich de verplichting opgelegd voor de Engelschen de vlag te strijken. (³) Zij berustten in de eerbewijzing, maar beweerden tot die begroeting aan de Britsche natie niet in meer bijzonderen zin gehouden te zijn dan zij dit tegenover andere volken waren en, om die verplichting, geen recht der Engelschen over de zee te kunnen aannemen. Ook de Staten erkenden, evenals de Franschen, eigenlijk slechts machtigen en zwakken ter zee (⁴) en bleven

(¹) Cats, Gedicht op de Gelegentheyt van Staet.

(²) In dezen zin had een onzer gezanten gezegd: „De Engelsche gaen tegens een gouden Berg aen: De onse ter contrarie tegen een Yzere," en Aitzema voegt er bij dat letterlijk van toepassing was het spreekwoord „pro thesauro carbones." Aitzema III. 721.

(³) Art. 13. Aitzema III. 920, herhaald in art. 10 van het verdrag van 1662 en bij den vrede van Breda (art. 19). V. Reede v. Oudtshoorn p. 34, 37.

(⁴) Zie boven bl. 12.

de heerschappij van wien ook over dat element ontkennen. ([1])

Slechts met Britannië werden door de zeeoorlogen bepalingen omtrent het strijken der vlag in het leven geroepen. Met geen ander land kwam een bepaalde regeling tot stand, behalve voor bijzondere gevallen, zooals in 1635 met Frankrijk. ([2]) Steeds ontvingen de scheepsbevelhebbers de opdracht hierin naar hun gevoelen te handelen. Deze eerbewijzing die, zoodra zij werd geëischt, aanleiding tot hevige oneenigheid gaf, werd allengs door de verschillende volken buiten gebruik gesteld. ([3]) Thans staat in de verordeningen voor de Koninklijke Nederlandsche schepen geschreven: „oorlogsschepen salueren nimmer het eerst met het nederhalen van de vlag of het strijken van de bovenzeilen." Wanneer „dit door anderen wordt gedaan kan het op gelijke wijze beantwoord worden." ([4])

([1]) Br. v. De Witt aan v. Beuningen d. d. 5 Aug. 1666. De Witt's Brieven II. bl. 314 vlg. V. Reede v. Oudtsh. p. 35, vrgl. p. 38, 41, 51. Wheaton I. 204. Stubbe, Further Justif. p. 12, (Apol.) p. 61 vlg.

([2]) Zie de concept-memorie van Gecommitteerden uit de Colleges ter Admiraliteit d. d 15 Mei 1734, aangehaald V. Reede v. Oudtsh. p. 71 vlgg.

([3]) V. Reede v. Oudtsh. p. 84 vlg.

([4]) Reglement van de eerbewijzingen en saluten aan boord Z. M. schepen art. 56.

Bijlage A. (Zie bl. 127 vlgg.) Brief van YOUNG.

Lias Eng. 1652 (COPIE).

Right hono^ble^.

As I was comeing to the Westward to take the Comaunds of the West Guard the 12th Instant off the Starte, I descryed a ffleete of Shipps about a dozen Sayle comeing from the southward being Admirall Vize and Reare in the ffleet, soe that I did conceive them to be S^r^. Geo. Ayscues ffleet; but I makeing Sayle of to them found them a fleete off Hollanders: came from Januay and Legorne; those three wth fflagges were States men of Warre, their Convoyers the other Merchants Shipps some upwards of 30 Guns and some under. Soe I bore with the Admirall and did send him by my Master That he should strick his fflagg and did desire aright understanding might be betweene us before any bloud was shed in the Controversy. On this the Admirall tooke in his fflagg and put abroad a Pendent, (1) he said he did belong to Amsterdam, but his name I know not, but the shipp hath two Wildmen or the like in her Sterne and some other things between them, she hath some thirty eight Guns, Soe then the vice Adm^ll^. came up wth me wth his fflagg abroad (2), being a Shipp off ffourty two Guns. Soe I called to persuade him to strick; he bid me come on board and stricke it. Soe I sent my boat on board to persuade him to it to prevent the losse off bloud if it might be; but he sent me word by my Master he would not stricke. Soe then being fitted for it I came up very near on

(1) „ Presently the Dutch Admiral took down his Flag, and saluted the English Ships with Three Pieces of Ordnance, and the English did the like to him." Whitelocke p. 508. Hier wordt dus reeds van meerdere Engelsche schepen gesproken, gelijk vroeger van „ a Squadron of the Parliaments Ships," hoewel ook volgens dit verhaal het gevecht plaats had tusschen den Vice-Admiraal en één Engelsch vaartuig. Het Rencontre verslag door 't Parlement uitgegeven, spreekt van den strijd der konvooi-schepen „ with ome of our Friggots." Volgens Basnage (I. 253) liet Young, „ qui commandoit quelques Frégates Angloises," de drie genoemde vaartuigen de vlag strijken en vroeg deze eerbewijzing daarna van den Vice-Admiraal „ qui parut quelque tems après."

(2) „ The Vice-Admiral. .... came to the Windward of the English, contrary to the custom in the Narrow Seas, and saluted the English with 13 Shot, but took not down their Top-Flag." Whitelocke t. a. p.

the Weather *quarter* ([1]); yet before I fired, I called to the Captaine my-Selfe to take in his fflagge; but he said he would not. Soe then I comaunded a broad side and a volley off small shott to be fired on him and I recomed the like from him againe. Thus we past some 4 or 5 broad sides each at other, though I was forced to be at some further distance from him then the first, I fearing the Admirall would have laid me on board on the Weather side; he haveing fitted his Shipp and come up maine Sayle and all to gaine the wind off me, forced me to keepe the wind off him. Then Captaine Reynolds being come up faire wthin Shott of his weather *quarter*, haveing fired some six guns before at the Reare Admirall as he came in amongst us, soe he fired part of a broadside at the Vice Admirall just at that instant as he was takeing in his fflagg ([2]); the Recovery being come up even wthin a shott just as his fflagg was in and the Reare Admirall struck likewise. Soe I sent on board the Admirall that I did demand the Vice Adm^ll^. either in his Person or his shipp to carry into port to make good what Damages was done; he told my Master he did not meddle in the least himselfe as yet as long as it was only about stricking the fflagg the which he said was now taken in, but if I sought any further matter as the Surpreyall off him or the Shipp, he was bound and would Assist him, she being the States Ship as well as he, not then knowing or could take any notice off any further Intencions. Soe I desired Captn. Reynolds and Captaine Chapman to come on board to consult wth me what further to doe in it, it being near night, and it was the Judgm^t^. off us all not to pceed any further in it, the fflagge being taken in, by reason, the Treaty being between the Nacions at present, the case off breach of the peace might not be any way imputed on our part. I have received

---

([1]) Het verkortingsteeken, in deze kopie gebruikt, wordt hier en later weer gegeven door dit „ quarter" in den gedrukten brief, opgenomen onder de stukken die op last van het Parlement over de Rencontre van 29 Mei het licht zagen, p. 24. Zie boven bl. 160 [2]).

([2]) Dit schip, „ a little Frigot of 24 Guns," kwam, volgens het verhaal bij Whitelocke te vinden, vóór dat de strijd van Young met den Vice-Admiraal begon. Volgens dezelfde bron werd de Admiraal naar de reden gevraagd, waarom door den Vice-Admiraal het strijken der vlag geweigerd werd en gaf hij ten antwoord: „ that he thought they were drunk." Zijn antwoord op het voorstel der Engelschen „ whether he would side with him in his standing out," was: „ No, as they brewed so they should bake." Van hetgeen verder in dezen brief geschreven is, heeft Whitelocke niets, die aldus eindigt: „ but afterward he (nml. de Vice-Admiraal) took down the Flag, and the Admiral and other Vessels gave the English such loving Salutes, confessing their faults, and so they parted good Friends." Basnage t. a p. heeft over het gevecht: „ le Combat s'engagea avec un succès à peu près égal. Les Frégates Angloises soufrirent beaucoup, le Vice-Amiral Hollandois baissa le Pavillon, et on lui (in strijd met Young's bericht) envoïa demander un Dédomagement de la perte des Frégates; mais il se retira pendant la nuit."

some Damage in my Hull Sailes and rigging, the wth I shall soone God willing get repaired againe. I had one Man even as good as kild outright, dyed Since and some fower wounded, but I hope they will recover. For my owne part I blesse the lord for it I am very well and doe beleive I gave him his belly full off it; for he sent me word he had order from the State that if he strucke he should loose his head, but at lenght he did strick wch makes me Conceive he had Enough off it.

Yor. honr. humble servant
at Comaund
ANTHO. YOUNG,

PRESIDENT PLYMOUTH,
Sound 14 *May* 1652.

HEN. SCOBELL,
Clic. Parliament.

Bijlage B. (Zie bl. 136). *VERSLAG der officieren op het schip van* P. FLORISZ. (*gelijkluidend met dat van* P. ALLERTS' *officieren*).

Lias Engeland 1652.

Rec. 18 *Junij* 1652.

COPIE.

Wij ondergeschreven officieren op 't schip van capiteyn Pieter Florisz, verclaren bij onse manne waerheydt in plaetse van eede, dat op den 29e May lestleden, comende met 's landts vloote, daer over commandeerde den heer admirael Tromp, seijlende van Calis cliff, ons cours hebbende naer Vierley, daer wij hebben ontmoet den parlamentschen admirael, met een esquadron van 15 groote schepen en fregatten, daer onsen admirael (daer wij dicht achter waren) noch buijten schoots sijnde, alle seijlen heeft ingenomen, uytgesondert beijde sijn marszeijls, die hij ter halver stenge liet loopen; maer binnen canonschoot comende, heeft den parlementschen admirael een schoot geschooten over onsen admiraelsschip, die sijne cours was houdende, weijnich daernaer schoot den Engelschen admirael noch een schoot en hielt met onsen admirael voor de wint, hebben oock gesien dat een man boven bij de vlagge was, die de wimpel die daer onder waeyde, inhaelden, verclaren mede dese drie persoonen yder een bijsonder, te weeten den hoochbootsmansmaet Hendrick Dol, en den constapelmaet Albert Jansz. ende Jan Claesz. de Vlucht, gesien te hebben dat de sloup van onsen admirael die die achter aan sijn schip heeft gelegen, wierde opgehaelt en het volck daer in sien vallen, een weynich daer naer schoot noch een derde schoot door onsen admiraalsschip, daerop onsen admirael met een canon heeft geantwoort, vorde voor hem over (soo wij conden sien), waerop datelijck den Engelsen admirael de onse de zij presenteerde, en schoot met de schepen die hij dicht bij hem hadde, de gantsche laegh op onsen adm^{l}. en ons, daerop onsen admirael met sijn zij antwoorde. Wij siende dat onsen admirael soo vijantelijck werde bejegent, heeft onsen cap^{n}. gelast, mede vuijr te geven, en hebben ons benevens onsen adm^{l}. behoorlijck gedefendeert, en sijn in een generael gevecht geraeckt, dan waren bij gissingh wel een groot halff uyr besich eer de seijn van de roode vlagge onder des princen van onsen admirael werde geseth en heeft dit gevecht geduyrt van omtrent ten half ses uyren, tot de nacht ons scheyde; onder wijle dit gevecht duyrde, soo quamen diergelijcke twaelf schepen en fregatten, die uyt Duyns waren gecomen, van achteren

onse vloote aentasten, ende waren twee van onse schepen ontrent twee mijlen achter ons, alsoo wij met onsen adm[l]. de voorste van onse vloot waren, die wij den 30[en] 's morgens misten en naer den middach bij het eene quam sonder groote mast, daerop was geweest capiteyn Sipke Fockes van Amsterdam, welckers volck verclaerde cap[n]. Tuijnemans weijnich voor ende sij weijnich nar zonnen onderganck waren afgesneden ende genomen, maer de Engelsen vresende het schip soude sincken, waren daer uyt gevlucht sonder dat wij hebben connen sien, dat de voorn. twee schepen waren van onse vloote afgesneden, oock geen vermoeden hebbende dat yemant genomen was, sonder dat mede hebben connen sien, wat bij ons was gepasseert, te meer onse gantsche vloote tusschen beyde was. Aldus gedaen ende verclaert dit bovenstaende warachtich te wesen, bereyt sijnde tot allen tijden ditselvige bij recolement met eede te bevestigen. t' Oirconde dese bij ons geteyckent int schip de stadt Munnickendam den 15 Junij 1652. Was onderteyck[t]. L[t]. Veeneman. Dit is .... (¹) van schipper Joost Jansz. opperstierman, Allert Cornelisz. onderstierman, Corn. Cornelisz. Dit is .... het merck van Jan Focsen hoochbootsman, ... van der Schieman, Jan Roonieus, Abraham Reymoutsz. constapel. Dit is .... 't merck van Corn. Jansz. constapel, Samuel Follaert, commandeur hoochbootsmansmaet, Hendrick Dol, Hilbert Jansz. constapelsmaet, Jan Claesz. de Vlucht.

Collata concordant, t' oirconde bij mij als secretaris geteyckent Job. Corn. Rhees. Lagerstont: Accordeert met d' autentycque copie, ende was onderteyckent

N. RUYSH.

(¹) De teekens tot aanduiding der handteekening, hier en verder voorkomende, zijn weggelaten.

Bijlage C. (Zie bl. 152).

Brief van TROMP *aan* BLAKE. *Lias Engeland* 1652 (COPIE).

Monsr.

Le 19/29 du Mois passé nous entrerencontrans en mer mon invention (¹) estoit de vous saluer, mais me voyant attacquée de la sorte, et n'ayant peu scavoir la vostre puisque devant ny apres ladite rencontre je n'ay parlé a personne des vostres, ne doubtant toutesfois nullemant (selon que m'a tesmoigné Monsr. le Commandeur Born, par les responses qu'il a faictes et données a celuy que je luy envoyois pour luy communiquer mon ordre et sincere Intention) que ne soions amis et bons alliez, fus contraint, comme un homme d'honneur, tant seulement de me defendere, mais d'autant que aujourdhuy, estant a lancre devant Calais on ma rapporté, qu'un de nos Navires le Capiteyne Tuynemans de Middelbourg auroit este emmené a vostre Rade aux d'unes, lequel je croiois estre coulé en fond, comme celuy seul qu'il nous defailloit. C'est pourquoi je vous supplie en toute amitie que ce soit votre plasir, que ledit navire nous soit rendu et mis en main du porteur de ceste, en forme qu'il a este prins, et me promets, que la bonne alliance et union entre Messeigneurs les Estats de Vostre et de nostre Republycque, nostre Religion et mutuelle amitié fera, que ne voudres le refuser, Sur quoy me tiendray obligé de demeurer, comme veritablement je suis

Monsieur

Vostre Tres humble Serviteur,
Signé M. HARP^ts. TROMP.
En notre navire *Le Brederode* le 2e Junij 1652
a la Rade de Calais,

La Superscription estoit
A Monsieur
Monsieur N. N. BLAKE, Collonel et Admirael au Service de Messeigneurs les Estats de la Republicque d'Angleterre, ou en son absence au Commandant a present aux d'unes.

Onder stont:
Aldus gecollationeert, ende bevonden mette principale te accorderen, Toirconde bij mij als Srs was get. JOB. CORÑ. RHEES. Lager stont:
Accordeert met de autentycque Copie, Ondert.
N. RUYSCH.

(¹) lees: intention.

ANTWOORD van BLAKE. *Lias Admiraliteit. Bijvoegsel bij Tromps brief aan H. Ho. Mo. uit Ostende d. d.* 10 *Juni* 1652.

*S*r.

Yr. Letter of the second of June 1652 stilo novo, brought by yor. Messenger, was read by mee not without much wonder that you stiling yor. selfe a person off honor should insert therin toe great mistakes after yor. seeking out the ffleet of the Parliament of the Comonwealth of England instead of performing those usuall respects which off right belong unto them and which yor. selve have often done, you were pleased to beginn acts off hostility which you call yor. owne defence against the commonwealth, without the least provocation on the part of their servants thus assaulted by you, and at a time when yor. Superiours, and their Ambassadors with the Parlyament were in a Treaty and desire of freindshipp with the Comonwealth off England, but that God in whome wee trust, having defeated your purposes of our destruction and some off yor. ships taken, you thincke fitt to demaund the same off us as if yor. former accord had been as you call it but a salutation and when that fayled, you would second yor. high affronts by yor. paper to which I doe not thincke fitt to returne any other Answere, But that I presume you will find the Parlyament sensible of these greate Iniuries and of the Losse off the innocent bloud of their Counntrymen, And you will find likewise ready to obey their comandts,

DOWNES 29th *May* 1652.

Yor. humble Servant

ROB: BLAKE.

Een vertaling van deze beide brieven is te vinden in den Holl. Merc. bl. 43. Een overzetting van Blake's antwoord werd opgenomen door Basnage (I. 254) en in het Leven van C. Tromp (bl. 23).

Bijlage D. (Zie bl. 175). Brief van PAUW aan DE WITT.

Missiven aan den Raadp[r]. DE WITT 1652 *Engeland.*

Mijnheere.

U E. twee aengenaeme van den 19[en] en̄ 21 deser sijn mijn. successivelyck wel geworden, Ende sal deselve uyt myne publycque aen haer Ed. Groot Mo. gelieven gedient te wesen in hoedanige beswaerlycke constitutie ick de saken alhier hebbe gevonden, de gestadige ende continuele devoiren die Ick sonder intermissie alomme hebbe gedaen, ende het weynich effect twelck daerop tot noch toe is gevolcht, ende daerenboven gelieven te weten dat door de groote ontsteltenisse der gemoederen haer Oorspronck genomen hebbende uyt voorgaende actien, in ende omtrent onsen staet gepasseert, . Ende t' sedert door eenige ontdeckingen meer gealtereert, Ende Jongstelyck door de ongeluckige rencontre tusschen de twee vlooten voorgevallen, met diversche persuasien, Ende oock verkeerde inpressien seer vermeerdert, Ende oock door de occasien tegenwoordich presenterende aengenomen de humeuren alhier soo hooch ingespannen sijn, dat men tot in den hoochsten graet tegen onsen Staet is gesteygert. Ende hoewel Ick met myne publycque ende particuliere devoiren, die Ick met alle yver ende getrouwicheyt hebbe gecontribueert, meene yetwes versacht ende eenige sinistre inpressien wechgenomen te hebben, soo weet ick nochtans niet nu het aent hollen is, off ende hoe Ick het aen het staen sal connen crygen. Myn meeste becommernisse is indien men *armata manu* ter zee den anderen bejegent datter alsdan geen salve meerder aen te strycken sall wesen, want d'avantage aen dese syde becomen werdende, sal de moet hoger climmen en̄ d'appetyt grooter worden, en̄ in cas van disavantage sal men de heele republycque bewegen die in haer selven animeus genoech is, Ende soo wel reparatie als revengie ten uyttersten willen vervolgen. Tot noch toe syn geene van onse schepen geplundert off beschadicht, maer syn evenwel in haer machte, ende sullen dagelycx meer en meer aengehaelt en̄ opgehouden worden, Ende die haer defenderen vermeestert ende naet gebruyck van̄ zee getracteert soo lange men geen Hola can obtineren ofte uytcomste ten pn[aelen] vinden, daer in ick met alle naersticheyt doch oock voorsichtel. besoignere, om de staet mede niet te doen vilipenderen. Men is tegen den persoon van den Vice-Adm[ll]. Tromp seer ingenomen, ende men heeft veele preuven in handen van voorgaende actien, ende oock van de Jongste, die misschien ten deele verdraijt, doch oock wel wat onvoorsichtel. mogen gepleegt sijn. Ende met al het water van̄ zee (soo men seyt) sal men syn persoon niet connen schoon-

wasschen. Ende ick ben bericht ende uyt het gunt bespeurt hebbe, sie te gemoet dat men aengaen̄ de vereyste reparatie ende satisfactie en̄ asseurantie voort toecomende wel een hoogen toon soude mogen singen, ende vreemde voorslagen doen, die off beswaerl. ofte nae de constitutie van onsen staet wel niet aennemelyck sullen wesen, ende evenwel sal men van tween een moeten kiesen, off doen off laten, off het uytterste hebben te verwachten, 't welck alderhande ongelegentheden sal medebrengen, ende niet soo haest sal eijndigen als het wel wesen begonnen. In dese perplexiteyt van saken sal ick my quyten als een getrouw minister van onsen staet ende lieffhebber van myn Vaderlant, ende nae Ick van ter syden verneme, hebbe alreets goede reputatie ende redelyck credyt gewonnen, doch sullen niettemin de saken nae den loop des tyts, ende nae de rescontren die men vint, moeten gemesnageert ende gehandelt worden. Mette Heeren extrards. Ambrs̄. van Ha.. Ho. Mo. houde ick correspondentie soo veel myn mogel. maer hebbe de handen gestadich soo vol wercx dat ick noch rust off respyt en hebbe om veel over ende weder te communiceren, en̄ hebbe alhier tot noch gemerckt dat men liever heeft met my alleen te negotieren, als met adjunctie van̄ voorn̄. Heeren Ambrs̄. Den Heere Nieupoort heeft voor myn aencomste alle goede officien ende notable devoiren aengewent, Ende t' sedert myn overcomste in de selve ende met my seer confidentel. gecontinueert, soo dat syn E. den Staet seer grooten dienst ende my notabel behulp in myne negotiatie is doende. Mijn Jongste geschrifte is desen morgen in den raet gelesen, ende syn de Raden van State int Parliament gegaen ende off daer op aldaer wyder gedelibereert sal wesen, hope Ick noch op huyden te vernemen. Het sal U E. gelieven myn met continuatie van sijn advijsen te vereeren, soo lange Ick alhier sal moeten verblyven, Ende alsoo van myne propositien ende conferentien tot noch toe alhier niet en is gepubliceert, Soo soude ick versoecken dat aldaer oock sulcx niet mochte geschieden, met het doen maken van Copyen, soo wel in de Generaliteyt als in Hollant, ten minsten geduijrende de Tederheyt van mijn negotiatie, te meer naedien ick alhier ijetwes ben gewaer geworden, t'welck myn oorsaecke geeft t'selve te versoecken ende Instantelyck te recommanderen, en̄ anders geschiedende sal men den ondienst meer en̄ meer gevoelen, ende Ick sal oock myne penne soo moeten matigen dat daerdoor myn dienst niet Infructueus gemaeckt werde, versoecke oversulcx dat U. E, t'gunt voorsz. is op myn reqsitie gelieve te proponeren ende ten besten te dirigeren ende oock de *scrupule* ende ongelegent. van my te helpen afweeren daerin ick anders onmijdelijck sal vervallen. *Hic arrectis animis et auribus adstant et multa ad notitiam pervenerunt quae celari debuissent et potuissent, et magno cum status detrimento palam facta sunt, discamus adhuc cautius agere.* (1) Ick sal vorder U E. Bidden mijne gedienstige gebiedenisse

---

(1) De cursieve woorden zijn door Pauw geschreven, het overige door zijn Secretaris.

aan d'aenwesende Heeren van de Ridderschap eñ Edelen, alsmede aen de Heeren van dordrecht te willen doen, Ende insonderh[t]. oock aen den Heere Burgem[r]. U E. Vader, ende den Heere van Strevelshoeck, Ende Hiermede

Myn Heere U E. ende alle deselve den Almogenden tot langdurige gesontheyt bevelen.

U E. dienstwilligen dienaer
ADRIAEN PAUW.

In Westminster
den 28 Junij 1652.

Bijlage E. (Zie bl. 181).

Secrete Brieven Engeland 1652.

Mijn Heere — Mijn Heere NICOLAES RUYSCH, *Griffier van de Hooch Mo. Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. In 's Gravenhage.*

Mijn Heere.

Ick hebbe in myne publycque succincktelyck ende naede beste kennisse my voorgecomen verhaelt hoe ick het alhier gevonden ende hoedanige devoiren Ick successivel. aengewent hebbe, den brant was in het huys, ende soude eer lange den roock ende de vlam aen allen kanten uytgegaen ende boven de huysen (soo men seyt) geweest hebben, Ende hoewel den brant door myn overcomste, ende continuele officien wat is ondergehouden, soo is die *evenwel geensints geblust, maer leyt noch en smoockt,* ende gelyck de heumeuren niet eveneens gelogeert syn, alsoo hebben de selve respectivel. geprepareert ende daer toe tyt eñ beleyt moeten gebruyckt worden, Ende niettegenstaende de gemeente seer is opgemaeckt *dat ick hier de heele natie quam braveren, ende aen haer keur stelden wat sy begeerden hetsy vrede off oorloge,* dat mede *de roijalisten het vuer stoocken sooveel sy cunnen,* oock de groote prospereiteyten in Schotlant ende Yrlant de gemoederen seer hebben verheven, daer by comende de recherche die dese republ. van alle kanten wort gedaen, soo soude het schip met volle seylen nae den Oorlogh niet alleen gedreven maer gejaecht hebben, *indien men geen Hola hadde cunnen maken ofte uytvinden. Ick hope met Godes hulpe dat het begint te bedaren* ende ben onderrecht dat den Secrs vañ Generael Cromwel aen de vloote gesonden ende gisteren wedergecomen, wel eenige nadere last soude mogen gebracht hebben om deselve op te houden ende in de voorgenomen desseynen niet te doen voortgaen, ende ben bericht dat den Heer Generael hem altyt seer gematicht gehouden ende niet precipitant gegaen heeft, die andersints met syn aenhanck, ende alle die van de Militie, die haere Intresten best bij den Oolooge vinden, lichtelyck in de deliberatie soude hebben connen prevaleren. *Het sal nu altemael aencomen op de reparatie ende satisfactie* ende hebbe van verre wel geroocken, waer men heenen wilde, dan hebbe in mijn laetste conferentie de bal wederom gekaetst, ende is t' sedert ernstelijck over ende weder gedelibereert, wat men aengaende de vereyschte satisfactie glimpel. sal connen voorstellen, daer in mede diversche opinien soo in den raet als in het Parliament worden gevonden, daervan Ick huyden ofte ten langsten morgen de declaratoire antwo rde hebbe te verwachten, ende sal deselve my reguleren om van hier te gaen, ofte de

saecke noch wat te onderbouwen, hoewel Ick my sal wachten de staet te jngageren. Men pretexeert hier alderhande dingen ende onder anderen dat den Ambr̄. Boreel seer esstroite correspondentie hout metten Coninck van Schotlant, ende doorgaens metten selven Tracteert twelck hier vry wort gewogen ende op reeckeninge van den staet gestelt. De voordeelen die onse natie boven de Engelsche int stuck van de navigatie ende commercie hier en daer heeft gecregen, canmen alhier mede niet digereren, Ende wie weet off hier niet soowel als elders persoonen sijn, die om haar emploij te beter te doen valeren ende haar te connen mantineren, het Oorloge voor een geruste Staet wel soecken te prefereren, dan vallen daer prinsen, ende daeruyt volgen confescatien, dan is men in hoocheyt ende authoriteyt, ende men maeckt sich necessair: alles is hier t' sedert eenigen tyt verdiert, de neeringen staen mede stil ende het soude bij den Oorlooge niet beteren, als alleen voor de Capers ende die daer aen vast sijn, ende is de cordate gemeente alhier t' eenemael totte vrede genegen, maer de woelende en de geringe gemeente crytende roept luyt ende leelyck. Voorwaer onse aengehaelde Capiteynen ende Schippers syn haest disperaet, en̄ Ick hebbe genoech te doen deselve in toom te houden, om haer ruine niet te precipiteren. *Indien men weder begint te tracteren, sorge Ick dat men met andere dingen sal voortcomen,* die Ick twijffele off die bij ons in de man sullen willen. Ende *niettemin moet men alles tenteren aleer men tot de uytterste extremiteyt sal comen te vervallen,* dit hebbe Ick UE. voor antwoorde op de sijne van den 28en deser (¹) op huyden ontfangen wel willen verwittigen nevens vruntelycke gebiedenisse den Almogenden biddende,

Mijn Heere UE. te behouden bij langduyrige gesontheyt, ende te verleenen alle soorten van contentement.

UE. Seer dienstwilligen Dienaer,
ADRIAAN PAUW.

Indien myn Publ. brieven aen haer Ho. Mo. hiernevens niet en gaen, sullen die over een ander wech comen, daertoe Ick om eenige redenen ben genootsaekt geworden.

In Westminster
den 5 July 1652.

(¹) Hierboven staat als verbetering „Junij."

VERBETERINGEN EN BIJVOEGINGEN.

Bl. 3 r. 3 v. o, staat: „zeeën zich" lees: „zeeën."

Bl. 11 [1]) staat: „bl. 66 vlg." lees: „bl. 70 vlg."

Bl. 11 [3]) staat: „bl. 64." lees: „bl. 69."

Bl. 22 r. 9 staat: „den Independenten" lees: „der Independenten."

Bl. 30 r. 13. De gedeputeerden van Stad en Landen waren toen afwezig.

Bl. 37 [2]) staat: „op eerstgemelden" lees: „. Op eerstgemelden."

Bl. 39 [5]) staat: Pensionaris Beverningk" lees: „Pensionaris Beuningen." Schuyrmans en Wolffsen werden reeds den 30[en] Maart benoemd.

Bl. 47 [4]) staat: „bl. 88." lees: „bl. 108 [1])."

Bl. 48 [4]). De Witt schreef den 17[en] Juni uit 's Gravenhage over het tot stand komen der 36 artt. o. a.: dat Gelderland in die aangelegenheid het traagst was. Friesland en Stad en Landen hadden er zich den vorigen dag mede vereenigd, met eenige opmerkingen zonder gewicht, „meest voortcomeñ wt flatterije tot den stadthouder." Naar waarheid kon volgens hem gezegd worden, dat in die „importante" zaak een eenparige conclusie van al de Zeven Provinciën genomen was. Bij de resumptie maakte men geen tegenwerping. Zoo doende was door Gods genadigen zegen gelukkig ten einde gebracht „alle 't geene waerop eygentlyck de groote vergaderinge bij den anderen geconvoceert is geweest." Minuten Br. v. De Witt d. d. 17 Juni 1652.

Bl. 61 [5]) staat: „bl. 100." lees: „bl. 190."

Bl. 68 [3]). Bij te voegen: Vrgl. Aitzema III. 730.

Bl. 84 [6]) staat: „reces van 9 Juli" lees: „reces van 29 Juli."

Bl. 89 [1]). Hierbij is nog te vermelden hetgeen De Witt schreef over de represaille-brieven, aan Paulet verleend, die „geoordeelt worden sonder eenich fondament ter werelt gegeven te syn." Naar hij meende was het aldus met de zaak gesteld. Deze Paulets of hunne voorzaten had-

den reeds in 1631 een quaestie met de Admiraliteit te Rotterdam, omdat bij Madera een schip genomen was dat hun toebehoorde. Zij wilden toen hunne pretensiën tegen onzen Staat liever niet bij de justitie vervolgen, maar drongen aan op het verkrijgen van represaille-brieven, die in 1638 verleend werden; maar het in werking stellen daarvan was door onze gezanten opgehouden. De Witt verklaarde dat er niet alleen geen justitie geweigerd, maar meer gedaan was dan met de „costumen" dezer Landen overeenkwam. Hij achtte vergissing in deze mededeelingen mogelijk, omdat de notulen der genoemde proceduren nog niet aangekomen waren. Minuten. Br. v. De Witt d. d. 9 Febr. 1652.

Bl. 102 [2]) bij te voegen: „In welcke commissie de Stadt Dordrecht de eere heeft de eerste te syn," terwijl De Witt last had „die besogne te manieren." Minuten Br. v. De Witt 1652 (zonder datum, maar na den 26[en] Januari geschreven).

Bl. 104 [3]). Van dat stuk voor stuk inbrengen spreekt evenmin de in het Engelsch gestelde memorie, die daarbij gevoegd is.

Bl. 118 [1]). Hierbij te voegen: Minuten Br. v. De Witt d. d. 11, 13, 17 Mei 1652.

Bl. 119. Bij hetgeen over art. 18 gezegd is, nog te vergelijken Minuten Br. v. De Witt d. d. 19 April 1652.

Bl. 136 r. 6. staat: „ na zonsondergang," lees: „ vóór zonsondergang."

Bl. 163 [2]). Hiermede te vergelijken wat De Witt aan een der ambassadeurs uit Dordrecht schreef, Minuten Br. v. De Witt d. d. 7 Juni 1652.

Bl. 176 staat: „ maecken," lees: „ maecken" ([2]).

INHOUD.

THESES.

I.

Tromp is in de Rencontre van den 29en Mei 1652 geen aanvaller geweest.

II.

De Akte van Navigatie was een politieke maatregel.

III.

Verzameling van Ned. Prozastukken bl. 281 (Leiden en Amsterdam. Gebhard 1851).

„Si was orberlijc den anderen in wandelinghen, ende eersam in besecheit van seden, ende Gode gheneuchlijc overmids hemelscher bescouwinghen."

Voor *besecheit* is te lezen: *besetheit.*

IV.

Belg. Museum III. 113 vs. 188.

„Aldaer haers vaders berghinghe leit,
Pliets altoes een leder te stane."

Voor *berghinghe* moet gelezen worden: *berninghe.*

—

V.

Horatii Sat. III. L. I. v. 69 sq. legantur

Amare
si volet hac lege, in trutina ponetur eadem.

VI.

Aeschyli. Pers. 42 sq. praecipue de Ionibus non agunt. Acquiesdum est in emendatione Rosheri:

οἵτ' ἐπίπαν ἠπειρογενὲς
παρέχουσιν ἔθνος,

VII.

Palmaria est coniectura Weilii et Heimsoethii Euripidis Med. v. 160 sic reponentium:

Ὦ μεγάλε Ζεῦ καὶ Θέμι πότνια.

VIII.

Eurip. Med. 151 sqq. sic corrigantur:

τίς σοί ποτε τᾶς ἀπλάτου (Elmsley)
κοίτας ἔρος, ὦ ματαία;
Σπεύσει θανάτου τελευτά. (Weil)
τᾶς ἀπλάτου κοίτας dictum est de Orco.

IX.

Ameis errat dicens: (Anhang zu Homers Ilias IX 550—553). „Die Verse können ungezwungen nur so verstanden werden, dass die Kureten die Eingeschlossenen sind und die Aetoler die Belagernden."

X.

In describendis inimicitiis Thessalorum cum Phociis Pausanias Herodoto melior dux.

—

XI.

Megabyzo, non Mardonio auctore instituta est ἡ μεγάλη ζήτησις de Persarum legatis in Macedonia interfectis (Herod. V. 21)

XII.

Tempore defectionis Naxiorum aerarium foederis Delo Athenas translatum est.

XIII.

A° 480. a. C. n. Spartiatarum angustus amor in patriam causa fuit defectionis Thessaliae.

XIV.

Alexander I rex Macedorum Persis ad Plataeas nondum profligatis amicum fidum Atheniensium se praestitit.

XV.

Bij de verklaring der Grieksche mythen moet aan de voorstellingen der Semitische volken meer ingrijpende werking worden toegekend dan tot nu toe geschied is.

XVI.

De denkbeelden van Ramus hebben invloed uitgeoefend op het Remonstrantisme.

—

XVII.

Het is wenschelijk op de te hervormen Gymnasia het onderwijs in al de klassieke vakken, in dezelfde klasse aan één leeraar toe te vertrouwen.

XVIII.

Het onderwijs in de Natuurwetenschappen moet op de Gymnasia tot de drie hoogste klassen beperkt blijven.

XIX.

In de laagste klasse der Gymnasia moet het taalonderwijs omvatten het Nederlandsch, het Latijn en het Fransch.

XX.

De Aspasia van Hamerling verdient niet een onzedelijk boek genoemd te worden.

